

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**VELİ KÜLTÜ BAĞLAMINDA
İSTANBUL'DA BULUNAN ZİYARET
YERLERİ VE TÜRBELER ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

EMRE AKÇAY

TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR. ÖMER AKSOY

EDİRNE 2021

Tezin Adı: Veli Kültü Bağlamında İstanbul'da Bulunan Ziyaret Yerleri ve Türbeler Üzerine Bir İnceleme

Hazırlayan: Emre AKÇAY

ÖZET

İstanbul günümüze kadar birçok imparatorluğa ev sahipliği yapmıştır. İki kıtanın kesişim noktasında bulunan bu şehir Türkiye'nin ve dünyanın en önemli boğazlarından birisine sahiptir. Bu şehir, merkezî bir konumda olmasından dolayı birçok gezginin uğrak noktası olmuştur. Birçok uygarlığın hayali olan İstanbul 1453 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedilmiştir.

Peygamberin ölümüyle İslam dininde birçok anlayış şekillenmiştir. Bu anlayıştan kasıt dinin yorumlanmasıdır. Dinin yorumlanması etrafında birçok farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bunun etrafında birçok tarikat ortaya çıkmıştır. Her tarikatın farklı dünya görüşü oluşmuş ve bu görüş etrafında dinî anlayışlar şekillenmiştir.

Türkler girdikleri birçok dini sahiplenen bir millettir. Geçmişte mensubu buldukları dinlerin geleneklerinden kopamayan Türkler girdikleri yeni dinin geleneklerini kendi içerisinde sentezlemiştir. İstanbul gibi büyük bir şehir Osmanlı İmparatorluğuyla beraber İslam'ı yöneten bir şehir olmuş ve birçok din büyüğü bu şehre gelmiştir. İslam'da Allah'a daha yakın olan, Allah tarafından bazı güçlerle donatıldığına inanılan insanlar vardır. Bu insanlar Allah katında daha yüksek makamladadırlar. Bu makamlara erişmiş olan kişiler halkın gözünde kutsallaşmış kişilerdir. Bizim araştırmamız bu kişilerin etrafında oluşacaktır. Araştırmada Velilerin ebedi ziyaretgâhlarına gelen kişilerin ölmüş kişinin yüzü suyu hürmetine Tanrıdan istekleri, isteyiş şekilleri ve yaptıkları ritüeller incelenecektir.

Name of Project: An Investigation On Visiting Places and Shrines in İstanbul in the Context of Veli Cult

Prepared by: Emre AKÇAY

ABSTRACT

The city of Istanbul hosted many civilization during history of the World. This city which located at the intersection of two continents has one of the most important gorges in the world and Turkey. This city has become the common point of many travelers due to the location in the city center of the world. This city which is the dream of many civilizations, was conquered by the Turks after the conquest of Fatih Sultan Mehmed and was called Islambol.

With the death of the Prophet, many understandings took shape in the religion of Islam. What is meant by this understanding is the interpretation of religion. Many different views have emerged around the interpretation of religion. Many cults appeared around this. Different sects of every sect have formed and religious understandings have been formed around this sect.

Turks are the nation that embraces many religions. This nation, which cannot break with the traditions of the religion they adopted, synthesized these understandings together with the new religion it adopted. A big city like Istanbul became a city that ruled Islam with the Ottomans and many religious elders came to this city in terms of religion. There are people who are closer to Allah in Islam, believed to be equipped with some powers by Allah. These people are in higher positions in the sight of Allah. People who have reached these authorities are people sanctified in the eyes of the people. Our research will occur around these people. We will go to the eternal visitors of these holy people and examine the desires, willingness and rituals they have made for people to respect the face of the deceased.

ÖNSÖZ

Türkler günümüze kadar çeşitli dinleri kabul etmişler ve bu dinlerin etkisi altında kalmışlardır. Din her zaman Türk toplumunun hayatını şekillendirici olmuş, Türkler girdikleri dinleri koruma ve yayma anlayışıyla yaşamışlardır. Budizm, Maniheizm, Hristiyanlık ve İslam gibi birçok dine mensup olan bu topluluklar eski inanç ve pratiklerini benimsedikleri yeni dinlere önemli oranda entegre etmişlerdir

Dinler etrafında oluşan çeşitli kültürler vardır. Bunlardan birisi “veli” kültürüdür. Veli kültürü; atalar kültürü ve tabiat kültürleri etrafında şekillenmiştir. İslam öncesi inanışlarda ataların ve tabiattaki varlıkların ruhları olduğuna inanılmış ve bu ruhlar tarafından iyilik, kötülük görüleceğine inanılarak onlar adına kurbanlar kesilmiş, adaklar adanmıştır. Hristiyan inancı içinde ise aziz olarak adlandırılan kişiler etrafında şekillenen bu anlayış İslam ile beraber karşımıza veli kültürü şeklinde çıkar. Türkler bu kültürlere tanrı olarak tapınma anlayışıyla hareket etmemişler bunun yerine bu kültürleri tanrının iradesinin varlıklar üzerinde telakki etmesi olarak ele almışlardır. Türbe, mezar vs. gibi yerler kutsal kabul edilmekte, kerametlerine inanılan şahıslara dualar edilmekte, çeşitli ritüellerde bulunmaktadır. Bu anlayışla Tanrı’dan orada yatan veli’nin yüzü suyu hürmetine yardım istemek anlayışı ortaya çıkmıştır. İstanbul gibi çeşitli dinleri, kültürleri bünyesinde barındıran bir şehir içerisinde birçok dinî inanış, ritüel bulunmaktadır. Bu çalışmada İstanbul şehrinde bulunan velilerin türbe ve mezarları ziyaret edilecek ve burada bulunan halkın inançları doğrultusunda yaptıkları gözlemlenecektir.

Çalışmamız giriş bölümünde tezin yazım aşamalarını ele almakta, 1.Bölümünde Veli Kültü’nün çeşitli fikirler etrafında tasnifi yapılmakta, 2. Bölümünde ise ele aldığımız adı daha çok duyulan ünlü velilerin tarihi şahsiyetleri hakkında bilgi verilecek ve 3.bölümde ise bunlar etrafında gelişen inanışlar, ritüeller sizlere aktarılmaya çalışılacaktır. Sonuç bölümü ile çıkarımlar ortaya

konulmuştur. Çalışmalarım sırasında bana her zaman destek olan başta tez danışmanım Doç. Dr. Ömer Aksoy olmak üzere Dr. Öğr. Üyesi Selma Sol'a teşekkürlerimi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu, Alanı ve Amacı.....	1
2. Araştırmanın Yöntemi.....	2
2.1. Araştırmanın Seçiliş Tarihi ve Ön Hazırlık Dönemi	2
2.2. Kaynak Kişiler	4
2.3. Teknik Araçlar	4
3. Coğrafi Yapı.....	5
4. TARİHÇE	6
4.1. Tarih Öncesi Çağlar ve Byzas	6
4.2. Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) Dönemi.....	7
4.3. Latin İmparatorluğu Dönemi	11
4.4. Palaiogolos Dönemi.....	12
4.5. İstanbul'un Fethi ve Osmanlı Döneminde İstanbul	13
4.6. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi İstanbul.....	16
1. BÖLÜM	18
1. Veli Kültü.....	18
1.1. Sözlük Anlamlarıyla Veli	18
1.2. Terim Anlamıyla Veli.....	19
1.3. Veli Kavramının Mahiyeti.....	21
1.3.1. İnsan-ı Kâmil.....	23
1.3.1.1. Kozmik(Kevni) Düzeyde İnsan.....	23
1.3.1.2. Ferdî Düzeyde İnsan.....	25
1.4. Velinin Özellikleri	27
1.5. Velilik Makamları.....	29
1.6. Nebi ile Veli Arasındaki Farklar.....	30
1.7. Keramet Kavramı.....	30
1.7.1. Keramet ve Mucize İlişkisi	36

1.8.	Veli Kültü	37
1.8.1.	Türk Veli Kültü	39
1.8.2.	Atalar Kültü.....	40
1.8.3.	Tabiat Kültleri	42
1.8.3.1.	Dağ ve Tepe Kültü	42
1.8.3.2.	Taş ve Kaya Kültü	43
1.8.3.3.	Ağaç Kültü	44
1.8.3.4.	Su Kültü.....	47
1.9.	Veli Tipi.....	48
1.9.1.	Türk Veli Tipi	48
1.9.2.	Anadolu Veli Tipleri	60
1.9.2.1.	Kültlerin Mâhiyetine Göre	60
1.9.2.2.	Şahsiyetlerine Göre	60
2.	BÖLÜM	64
2.	İstanbul'da Veli Kültü.....	64
2.1.	Velilerin Kimlikleri.....	64
2.2.	Tarihî Şahsiyetler	68
2.3.	Mutasavvıflar ve Din Adamları	68
2.3.1.	Abdülvedûd Sultan Hazretleri (Ya Vedud).....	68
2.3.2.	Akbaba Sultan	70
2.3.3.	Aziz Mahmut Hüdayi.....	71
2.3.4.	Baba Haydar Semerkandî.....	73
2.3.5.	Gül Baba.....	74
2.3.6.	Hasan Burhâneddin Cihangîrî	76
2.3.7.	Hüsamettin Uşşaki Hazretleri	78
2.3.8.	Îsâ Geylani Hazretleri	79
2.3.9.	Karaca Ahmet Sultan	81
2.3.10.	Karyağdı Baba.....	83
2.3.11.	Merkez Efendi	84
2.3.12.	Nureddin Cerrahi Hazretleri	87
2.3.13.	Oruç Baba.....	89
2.3.14.	Saçlı Emir Efendi (Hâşimî Emîr Osman Efendi)	90
2.3.15.	Sünbül Efendi	92

2.3.16.	Tezveren Dede.....	95
2.3.17.	Tokadı Hazretleri.....	97
2.3.18.	Turabi Baba	100
2.3.19.	Tuzcu Baba Hazretleri.....	100
2.3.20.	Vefa Hazretleri	102
2.3.21.	Yahya Efendi	104
2.3.22.	Zuhurat Baba	106
2.4.	Peygamber Veli.....	106
2.4.1.	Yuşa Hazretleri.....	106
2.5.	Sahabeler ve Seyyidler.....	109
2.5.1.	Eyüp Sultan Hazretleri	109
2.6.	Kadın Veliler.....	113
2.6.1.	Lohusa Hatun	113
2.7.	Meslek Erbabı Veliler.....	115
2.7.1.	Sefer Baba	115
2.7.2.	Nalıncı Mimi Mehmet Dede	116
2.8.	Hayvan Veli	119
2.8.1.	At Evliyası.....	119
2.9.	Meczip Evliyalar.....	120
2.9.1.	Telli Baba.....	120
2.10.	Menşe’i Belli Olmayanlar	122
2.10.1.	Kırklar Sultan	122
2.10.2.	Uzun Evliya.....	123
2.11.	Ziyaret Mahalleri	124
2.11.1.	Türbeler	124
2.11.1.1.	Abdülvedûd Sultan Hazretleri (Ya Vedûd)	124
2.11.1.2.	Aziz Mahmut Hüdayi.....	125
2.11.1.3.	Eyüp Sultan.....	125
2.11.1.4.	Hasan Burhâneddin Cihangîrî.....	127
2.11.1.5.	Hüsamettin Uşşâki Hazretleri	127
2.11.1.6.	Îsâ Geylani	128
2.11.1.7.	Karaca Ahmet Sultan	129
2.11.1.8.	Kırklar Sultan.....	129

2.11.1.9.	Lohusa Hatun.....	130
2.11.1.10.	Merkez Efendi Türbesi	131
2.11.1.11.	Nalıncı Mimi Mehmet Dede	132
2.11.1.12.	Nureddin Cerrahi Hazretleri	133
2.11.1.13.	Saçlı Emir Efendi (Hâşimî Emîr Osman)	134
2.11.1.14.	Sefer Baba.....	135
2.11.1.15.	Sünbül Efendi	135
2.11.1.16.	Telli Baba.....	136
2.11.1.17.	Tezveren Dede	137
2.11.1.18.	Turabi Baba.....	137
2.11.1.19.	Tuzcu Baba	138
2.11.1.20.	Vefa Hazretleri.....	139
2.11.1.21.	Yahya Efendi	139
2.11.2.	Mezarlar.....	141
2.11.2.1.	Akbaba Sultan.....	141
2.11.2.2.	At Evliyası	141
2.11.2.3.	Baba Haydar Semerkandi	142
2.11.2.4.	Gül Baba	142
2.11.2.5.	Karyağdı Baba	143
2.11.2.6.	Oruç Baba	143
2.11.2.7.	Tokadi Hazretleri	144
2.11.2.8.	Uzun Evliya	144
2.11.2.9.	Yuşa Hazretleri	145
2.11.2.10.	Zuhurat Baba.....	146
2.12.	ANLATMALAR.....	146
2.12.1.	Menkıbeler.....	146
2.12.1.1.	Abdülvedud Sultan Hazretleri(Ya Vedud)	146
2.12.1.2.	Akbaba Sultan.....	147
2.12.1.3.	At Evliyası	148
2.12.1.4.	Aziz Mahmut Hüdayi.....	150
2.12.1.5.	Baba Haydar Semerkandî	152
2.12.1.6.	Eyüp Sultan.....	153
2.12.1.7.	Gül Baba	156

2.12.1.8.	Hasan Burhâneddin Cihangîrî.....	157
2.12.1.9.	Hüsamettin Uşşaki Hazretleri.....	158
2.12.1.10.	Karaca Ahmet Sultan.....	159
2.12.1.11.	Karyağdı Baba.....	161
2.12.1.12.	Kırklar Sultan.....	162
2.12.1.13.	Lohusa Hatun.....	162
2.12.1.14.	Merkez Efendi.....	163
2.12.1.15.	Nalıncı Mimi Mehmet Dede.....	166
2.12.1.16.	Oruç Baba.....	168
2.12.1.17.	Sefer Baba.....	169
2.12.1.18.	Sünbül Efendi.....	171
2.12.1.19.	Telli Baba.....	172
2.12.1.20.	Tezveren Dede.....	173
2.12.1.21.	Tokadî Hazretleri.....	174
2.12.1.22.	Turabi Baba.....	177
2.12.1.23.	Tuzcu Baba.....	177
2.12.1.24.	Uzun Evliya.....	179
2.12.1.25.	Vefa Hazretleri.....	179
2.12.1.26.	Yahya Efendi.....	182
2.12.1.27.	Yuşa Hazretleri.....	184
2.12.1.28.	Zuhurat Baba.....	185
2.12.2.	Memoratlar.....	186
2.12.2.1.	Abdülvedud Sultan Hazretleri (Ya Vedud).....	186
2.12.2.2.	Akbaba Sultan.....	187
2.12.2.3.	At Evliyası.....	187
2.12.2.4.	Aziz Mahmut Hüdayi.....	188
2.12.2.5.	Baba Haydar Semerkandî.....	189
2.12.2.6.	Eyüp Sultan.....	191
2.12.2.7.	Gül Baba.....	192
2.12.2.8.	Hüsamettin Uşşaki Hazretleri.....	193
2.12.2.9.	İsa Geylani.....	194
2.12.2.10.	Karaca Ahmet Sultan.....	195
2.12.2.11.	Karyağdı Baba.....	196

2.12.2.12.	Kırklar Sultan.....	197
2.12.2.13.	Lohusa Hatun.....	198
2.12.2.14.	Merkez Efendi.....	199
2.12.2.15.	Nurettin Cerrahi Hazretleri.....	200
2.12.2.16.	Oruç Baba.....	201
2.12.2.17.	Saçlı Emir Efendi (Hâşimî Emîr Osman Efendi).....	201
2.12.2.18.	Sefer Baba.....	202
2.12.2.19.	Sünbül Efendi.....	203
2.12.2.20.	Telli Baba.....	205
2.12.2.21.	Tezveren Dede.....	206
2.12.2.22.	Tokadî Hazretleri.....	206
2.12.2.23.	Turabi Baba.....	206
2.12.2.24.	Tuzcu Baba.....	208
2.12.2.25.	Uzun Evliya.....	208
2.12.2.26.	Yahya Efendi.....	209
2.12.2.27.	Yuşa Hazretleri.....	210
2.12.2.28.	Zuhurat Baba.....	210
3.	BÖLÜM.....	212
3.	İNANÇLAR VE UYGULAMALAR.....	212
3.1.	İstanbul Velileri Hakkında İnançlar.....	212
3.2.	Ziyaret Sebepleri.....	213
3.3.	Ziyarete Adab.....	213
3.4.	Ziyaret Zamanı.....	214
3.5.	Türbe Giriş ve Çıkışlarında Yapılan Uygulamalar.....	214
3.6.	Dua Şekli.....	216
3.7.	Çocuk Sahibi Olmak İçin Yapılan Uygulamalar.....	217
3.8.	Mal, Mülk ve Servet İçin Yapılan Uygulamalar.....	219
3.9.	İş Sahibi Olmak İçin Yapılan Uygulamalar.....	221
3.10.	Şifa Bulmaya Yönelik Uygulamalar.....	222
3.11.	Evlilik ve Kısmet Arayışı İçin Yapılan Uygulamalar.....	226
3.12.	Sınavlar ve Derslerde Başarı İçin Yapılan Uygulamalar.....	227
3.13.	Feyz Almak İçin Yapılan Uygulamalar.....	227
3.14.	Özel Günlerde Yapılan Uygulamalar.....	229

3.14.1.	Ramazanda Oruç Açma.....	229
3.14.2.	Muharrem Ayı Uygulamaları	230
3.14.3.	Sünnet Uygulamaları	231
3.14.4.	Şölen ve Yıldönümü Uygulamaları	232
3.15.	Adaklar.....	232
3.15.1.	Kurban Keskme.....	233
3.15.2.	Dua	234
3.15.3.	Namaz.....	234
3.15.4.	Yiycek- İçecek Dağıtma	235
3.15.5.	Beşik Bağlama.....	235
3.15.6.	Çaput Bağlama	235
3.15.7.	Dilek Yazmak.....	236
3.15.8.	Taş Yapıştırma	236
3.15.9.	Para Atma	237
3.15.10.	Ziyaretgâha Bağış Yapmak	237
3.15.11.	Anahtar Bırakmak	237
3.15.12.	Dal ve Taş ile Dileğin Türbe Önüne Çizilmesi	238
3.15.13.	Tesbih Bağlamak	238
3.15.14.	Tesbih Dağıtmak	238
3.15.15.	Mum Yakmak.....	239
3.15.16.	Tuz Bırakmak.....	239
3.15.17.	Tel Bağlamak	240
3.15.18.	Yasin Okumak.....	240
3.16.	İNANÇ MOTİFLERİ.....	241
3.16.1.	Sayılar.....	241
3.16.1.1.	Üç.....	241
3.16.1.2.	Yedi.....	242
3.16.1.3.	On Bir	242
3.16.1.4.	On İki	243
3.16.1.5.	Kırk.....	243
3.16.2.	Renkler	244
3.16.2.1.	Siyah	244
3.16.2.2.	Yeşil.....	245

3.16.2.3. Beyaz	246
SONUÇ	246
Kaynak Kişi Dizini.....	252
KAYNAKÇA.....	258
EK: FOTOĞRAFLAR	269

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Alanı ve Amacı

Yapılan bu çalışmada İstanbul şehrinde veli kültürünün hayatın içerisinde ne denli etkili olduğu ve günümüzde bile etkisini kaybetmeden sürdüğü gösterilmeye çalışılacaktır. İslam öncesinde birçok dinde de farklı isimler altında bulunduğu görülen veli kültürü çeşitli kerametler gösterebilen ve Allah'ın dostluğunu kazanmış bir insan etrafında gelişmektedir. Alan araştırması sayesinde farklı din ve kültürlerle mensup insanları içerisinde barındıran bu şehirde karma yapıya sahip düşüncelerin hangi ritüellerle, inanışlarla veli kültürünü yaşattıkları gösterilecektir.

Bu konuyu seçilme nedenleri kozmopolit yapıdaki bu şehirde geleneksel inanışların modernite karşısındaki durumunu belirlemek ve toplumda bunun yansımalarını ortaya koymaktır. Bugün Anadolu'nun birçok yerinde devamlılığını sürdüren bu inanış şeklinin İstanbul'da nasıl algılandığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Türklerde veli kültürü eski Türk inanışlarıyla sentezlenerek İslam tasavvufuyla şekillenmiştir. Bu konunun seçilme nedeni günümüzde Veli kültürünün eskiye oranla nerede olduğunu görebilmek, saha çalışmalarıyla beraber insanların bu anlayışı hala sürdürüp sürdürmediklerini görmektir.

Araştırmanın yapıldığı alan İstanbul şehridir. İstanbul şehrini seçilme nedenleri Türkiye'nin en büyük şehri olması, kozmopolit yapıda bulunması, büyük ulaşım ağına sahip olması, geleneksel ve modern kültürü birlikte yaşıyor olmasıdır. . İstanbul'un ilçelerine göre bile değişen insan profili olması bu konuya yönelmesinde ilgi çekici etkenlerdendir. İlçelere göre kültür farklılıklarını İstanbul'da yaşayan her insan az çok bilmektedir. İlçelere göre değişen insan algısı nedeniyle çalışma alanlarında yapılan derlemelerin o ilçede yaşayan insanların inanç ve anlayışlarına göre yapılması gerekmektedir.

Halkiyat çalışmalarında artık derleme yapmak yetmemekte, bu derlemeleri yorumlamak gerekmektedir. Halkiyat ile uğraşan halk bilimci sadece edebiyat değil sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, coğrafya vs. bilmek zorunda ve yaptığı çalışmaları bu bilimlerle ilişkilendirerek bir kuram etrafında ortaya koymak zorundadır. Yapılan bu çalışmada derlenen ürünleri bu bilimlerle ilişkilendirerek İstanbul şehrinde veli kültürünün insanlar için ne ifade ettiği yorumlanmıştır.

Amaç veli kültürünün insanlara ne ifade ettiği, onlardan neler umduğu, insanların umduklarını bulmak için yaptıkları davranışları gözlemlemektir. Araştırma derleme yapılarak, doğal ortamında gözlem tekniği uygulanılarak, görüşme yöntemi yapılarak ve kaynak kişilerle bizzat görüşülerek yapılmıştır.

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Araştırmanın Seçiliş Tarihi ve Ön Hazırlık Dönemi

Araştırma konusu 2019 yılı Haziran ayında tez danışman hocası ile yapılan görüşmelerle belirlenmiştir. Araştırma yapılacak konu hakkında doğrudan İstanbul'u ele alan çalışmaların olmadığı, Anadolu coğrafyasında yapılan birkaç çalışmanın olduğu tespit edilmiştir.¹ Anadolu coğrafyasında yapılmış olan bu çalışmaların İstanbul gibi modern ve kozmopolit bir şehirdeki durumunun ilgi çekici olabileceği düşünülmüştür.

Araştırma konusu belirlendikten sonra çalışmaya ön hazırlık yapılmıştır. Her araştırma için her şeyden önce gereken “araştırılacak olan konu” veya “çözülecek olan bir problem”dir ve her ne kadar ele alınan konunun adı “alan” araştırması olsa da, sistemli bir alan çalışması genellikle kütüphanede veya arşivdeki bir

---

¹ Bu konu hakkında geniş çaplı olarak Gürol Pehlivan'ın Manisa'da Veli Kültü adında tezi, Sagıp Atlı'nın Kastamonu Taşköprüde Veli Kültü adlı dergi yazısı gibi çalışmalar zikredilebilir. Ahmet Yaşar Ocak belirli bir şehri ele almaksızın birçok kitabında veli kültürünün sınırlarını çizmiştir.

masada başlar.² Günümüz dünyasında bu sözden yola çıkarak kütüphane arşivleri teknolojik ortamda taranmıştır. İlk olarak bu konuyla ilgili çalışılmış kitaplar bulunarak fişleme çalışması yapılmış ve İstanbul şehrinde velilerle ilgili birçok eser kaleme alındığı görülmüştür. Fakat bu eserlerden yola çıkılarak konu ile alakalı yapılan araştırmaların insanların bu türbelere geliş nedenlerini ve bunun arkaik köklerini yansıtmaktan öte herhangi bir alan araştırmasına dayanmaksızın genel itibariyle veli kişiyi ve türbesini tanıtım amacı güden büyük oranda ilahiyat orjinli çalışmalar olduğu görülmektedir. Oluşturulan bibliyografya ile beraber İstanbul şehrinde bulunan velilerin kimler olduğu belirlenmeye çalışılmış ve bunun üzerinde sınıflandırma yapılmıştır.

İstanbul Türbeler Müdürlüğüne bağlı olan 120 adet türbe vardır. İstanbul'un muhtelif yerlerinde ise toplam 450'nin üzerinde türbe olduğu kaynaklarda gösterilmektedir. Bu türbeler içerisinde tarihi kişiliğe sahip olan padişahlar, sultanlar ve şehzadelerin türbeleri araştırma dışında bırakılmıştır. Araştırılan veliler seçilirken halkın en fazla rağbet gösterdiği, en çok kültüsel ritüellerin yapıldığı yerlerdeki velilerin türbeleri ele alınmak istenmiştir. Alan araştırması için araştırma yapmaya başladığımız sırada korona virüs salgını ortaya çıkmıştır. Bu hastalık sebebiyle kapanan türbelerden dolayı araştırma alanımız daralmıştır. Ziyaret edebileceğimiz türbeler ya tarikatlar ya da devlet tarafından kapatılmış ve türbeler ziyaretçisiz kalmıştır. Araştırma yaptığımız sahalar yasakların azalmaya başlamasıyla beraber ziyaretçi alabilecek ve en çok rağbet gören türbeler olmuştur.

Araştırmalarda veli kültürüyle ilgili en net ve açıklayıcı çalışmalar Ahmet Yaşar Ocak'ın çeşitli eserleridir. Saha araştırmasında ise Özkul Çobanoğlu'nun "Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş", Metin Ekici'nin "Halk Bilgisi(Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri", Kenneth Goldstein "Sahada Folklor Derleme Metodları" adlı eserler dikkat edilmesi gereken

---

² Özkul Çobanoğlu, *HALKBİLİMİ KURAMLARI ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s.76

noktalarda aydınlatıcı olmuştur. Saha araştırmamızda kaynak kişilere sorulacak sorularda yüksek lisans derslerimde bulunan Prof. Dr. Bülent Bayram hocanın alan araştırmaları için derlediği sorulardan faydalanılmıştır.

2.2. Kaynak Kişiler

Türbe ziyaretlerindeki kaynak kişilerin yaş ortalaması 49'dur. Türbeyi ziyaret edenlerin yaş aralığı çoğunluk olarak 35-75 yaş aralığıdır. Türbe ziyaretçilerinin çoğu kadın ziyaretçilerdir. Alan araştırması için toplam 180 kaynak kişiyle görüşülmüştür. Ziyarete bulunduğumuz türbelerden bazıları tarikatlara bağlı türbelerdir. Bu türbelerde bid'at olarak adlandırılan inanışlara izin verilmemektedir. Fakat mezar şeklinde olan türbelerde inanışlar oldukça fazla görülmüştür. Kaynak kişiler türbelere para atmaktadır. Bu paraların türbeyi temizleyenler için yardım olarak bırakıldığı inancı mevcuttur. Erkek ziyaretçilere baktığımızda tasavvufa gönül vermiş ve belli bir tarikata mensup kişilerdir. Tarikat ehli olan bu kişiler türbede yatan zatın menkıbevi ve tarihi kişiliğini bilmektedir. Kadın ziyaretçiler ise daha çok memoratlar üzerine inanışlarını aktarmaktadırlar. Kadın ziyaretçiler bid'at olarak adlandırılan uygulamaları daha çok sergilemektedir. Erkeklerin çoğu ise bu uygulamaları sergilememekte ve kadınları hurafelere inanmakla suçlamaktadırlar. Türbeyi ziyaret edenler daha çok muhafazakâr olarak adlandırılan kişilerdir. Kaynak kişilerden bazıları ise anlattıkları menkabeleri başka bir evliyanın menkabeti olarak aktardıkları görülmüştür. Ziyaretçilerin evliyaların yaşadığı dönemlerdeki padişahların kim olduğunu da sıklıkla karıştırdıkları görülmüştür. Ziyaret edilen türbelerin çoğunda türbedar yoktur. Türbelerden bazılarının bakımını tarikatlar, bazılarını belediyeler bazılarını ise gönüllü kişiler üstlenmektedir.

2.3. Teknik Araçlar

Araştırma tekniği gözlem ve mülakat şeklinde gelişmiştir. Adı geçen veli konumundaki şahısların türbelerinin önüne gidilmiş, oraya gelen insanlarla mülakatlar yapılmış ve önceden hazırlanan sorular sorulmuştur. Mülakat öncesi

türbeye gelenler gözlemlenmiş, ilk olarak onları rahatsız etmeden doğal davranışlarını bozmayacak mesafede kalınmıştır. Daha sonra gözlemler sonucu yanlarına gidilmiş ve tanıtıcı konuşma yapıldıktan sonra onlara bazı sorular yöneltilmiştir. Gelen kişilere araştırma amacıyla gelindiği söylenmiş ve yardımcı olmaları istenmiştir. Daha muhafazakâr bölgelerde yapılan derlemelerde ise erkek araştırmacı olmanın dezavantajları ortaya çıkmış ve konuşmak istemeyen insanlar olmuştur. Bunun dışında genel olarak insanımızın yardımsever olması işleri kolaylaştırmıştır. Zorlanılan kısımlarda kız arkadaşlardan yardım alınmıştır. Ses kayıt cihazı olarak telefon kullanılmış ve ses kaydına izin veren kullanıcıların konuşmaları aynen aktarılarak derlenmiştir. Fotoğraf çekimi genel olarak rahat olsa da bazı insanlar fotoğraf çekmek istememiştir. Mülakat yapılmış, sohbetlerin samimiyetiyle beraber eldeki soruların dışına çıkıldığı görülmüştür. Ses kaydı izin alınarak yapılmış izin vermeyen kişilerin anlattıkları not defterine aynen aktarılmıştır.

Türbelerin temizliğini yapan kişilerin ve türbe etrafında yaşayan halkın yardımları da oldukça fazla olmuştur. Türbelere gelen insanların buraya gelme amaçları veli kişinin yüzü suyu hürmetine Allah'tan yardım istemektir. Kimi yerlerde türbe duvarlarına dileklerini yazmaya kadar varan bir anlayış söz konusudur. Sorulan sorular her ne kadar objektif olsa da insanlar inançları gereği bazı soruları yanıtlamak istememektedirler. Bunun sebebi ise zaten bir eksiklikten orada olan insanların bu eksikliklerini açığa çıkarmak istememeleri olmuştur. Bazı türbelerde insanlara ayak uydurarak onlarla beraber ritüeller uygulanmıştır. Bazı türbelere gelen insanlar ise sadece meraktan türbeye geldiklerini, türbeyi incelemek istediklerini ve yazıtlarda neler yazdığına bakmaya geldiklerini bildirerek konuşmak istememektedirler.

3. Coğrafi Yapı

İstanbul şehri bugün TÜİK verilerine göre 2019 yılında nüfus oranı 15.519.267 nüfuslu bir şehirdir. 28° 01' ve 29° 55' doğu boylamı 41° 33' ve 40° 28' kuzey

enlemleri arasında kalır. İstanbul il toprakları toplam 5.712 km²'lik bir alanı kaplamaktadır.³ Kışın Akdeniz'den gelen ılık lodosları, Balkanlardan gelen soğuk veya Karadeniz'den gelen yağışlı havalar takip eder. Yıllık ortalama sıcaklığı 13.5°C dir. Yıllık yağış miktarı ise 720-788 mm'dir. Genel olarak yazlar sıcak ve kurak, kışlar yağışlı ve ılık geçer. Sıcaklık bir yıl boyunca -14 °C ile 41.5°C arasında seyrederek.⁴ Şehir asıl İstanbul ve İstanbul'un bütünü olarak tarih içinde genişlemiştir. Kültür ve Turizm bakanlığına göre asıl İstanbul olarak geçen Haliç ve Marmara arasında kalan bölüm 253 km² tamamı ise 5.712 km²'dir. İstanbul'un toplam 39 ilçesi bulunmaktadır. Marmara denizinde bulunan Adalar ise yine İstanbul Büyükşehir Belediyesine bağlı bir ilçe konumundadır. İstanbul Türkiye'nin ticaret merkezi olmasının yanı sıra Türkiye'nin en kalabalık şehridir. İthalat, ihracat, sanayi bu şehirde toplanmış ve ülkenin önemli kısmını kapsamaktadır. 1950'li yıllardan sonra köyden kente göçlerde artış yaşanmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda gelişen iş sektörleri nedeniyle İstanbul çok fazla göç almaya başlamıştır. Bu göçlerle beraber şehir Anadolu coğrafyasından gelen farklı kültürden insanlarla da dolmaya başlamıştır. Kozmopolit bir özellik gösteren şehir geleneksel yaşamdan gelen Anadolu insanıyla beraber gelişim göstermeye devam etmiştir.

4. TARİHÇE

4.1. Tarih Öncesi Çağlar ve Byzas

İstanbul üç büyük imparatorluğa ev sahipliği yapmış olan, birçok uygarlığı bünyesinde barındıran bir şehirdir. Şehrin bilinen tarihi günümüzde yapılan Marmaray metro inşaatı sırasında bulunan Yenikapı kalıntıları ve Beşiktaş metro inşaatı sırasında bulunan kalıntılar sonucu 8500 yıl daha geriye uzanmıştır. Bu zamana kadar İstanbul da Fikirtepe kazılarıyla Kalkolitik dönem içerisinde İ.Ö 3000 yıllarında bir şehrin olduğu biliniyordu. Fakat bu kazılar sonucu İstanbul'un Neolitik dönemde de yerleşim sağlanmış bir bölge olduğunu görmüş bulunuyoruz.

³ *İl İl Türkiye Ansiklopedisi*, Parıltı Yayıncılık, İstanbul 2013, s.425-426

⁴ *İl İl Türkiye Ansiklopedisi*, a.g.e. , s.425-426

Eski Çağ'da İstanbul'un sınırları içerisinde üç koloni kenti vardır. Bunlar Byzantion (Tarihî Yarımada/Suriçi), Kalkhedon (Kadıköy) ve Selmbria (Silivri) idi.⁵

Romalı yazar Plinius, coğrafi konumu ve stratejik önemi çok eski çağlardan beri farkedilmiş olan bu yerde Byzantion'un kurulmasından, yani milâttan önce VII. yüzyıldan önce Lygos adında bir köy bulunmasından bahseder..⁶ Bu şehirlerin en dikkat çekenini ise Byzantiondur. Byzantion isminin kaynağı hakkındaki anlatılardan en çok kabul göreni Megaralı kumandan Byzas anlatısıdır. Efsaneye göre Byzas Yunanistan'da Megara ülkesinin yöneticisidir. Atina Şehir Devleti kendilerine katılmalarını istemiş fakat Byzas Apollo tapınağına giderek burada kâhinlere danışmış ve kâhinler ona körlerin ülkesinin karşısına gitmesini ve orada şehir kurmasını söylemişlerdir. Körler ülkesi olarak geçen ülke ise Kalkhedon (Kadıköy) kentidir. Byzas körler ülkesinin neresi olduğunu Kalkhedon'a gelince anlar ve karşı kıyıda gözüken bugünkü Sarayburnu, Ayasofya, Sultanahmet bölgesine halkıyla yerleşir. Kalkhedon halkı İstanbul'a gerçekten Megaralılardan 17 yıl daha önce gelmişler ve Haliç gibi kapalı bir limana sahip bu yere yerleşmemişlerdir.⁷ Kent Makedonya Kralı II. Flippos'un kuşatmasına değin (İÖ 340/339) Spartalıların egemenliğinde kalmıştır.⁸ Büyük İskender'in yaşadığı devirde bu şehir özel şehirler statüsünden yararlanarak bağımsız kalmıştır.

4.2. Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) Dönemi

İÖ 2. Yüzyılda Bizantion Makedonyalılarla Pontus'a karşı Roma'dan korunma istemiştir.⁹ Roma, Makedonya savaşlarıyla beraber Anadolu'ya kadar yayılma fırsatı bulmuştur. Byzantium şehrinde yaşanan bir önemli olay Roma

⁵ Oğuz Tekin, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İSAM Yayıncılık, İstanbul 2015, s.12

⁶ Işın Demirkent, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2000, s.205-212

⁷ Radi Dikici, "Byzas", *Gorgon Dergisi*, Sayı 4, Ağustos 2018, s. 5-11

⁸ Doğan Kuban, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s.14

⁹ Doğan Kuban, *a.g.e.* , s.14

imparatorluğu döneminde Septimus Severus ve Pescennius Niger arasında olan taht mücadelesidir. Byzantium bu mücadelede Nigerden yana olmuştur. Savaşı kazanan Severus olmuş, Byzantium'daki halkı kılıçtan geçirmiş ve şehri yakmıştır. Bu kadim şehre ne kadar zarar verildiği tam olarak bilinmese yine bu şehre verilen zararı Septimus Severus kaldırmıştır. Septimus Severus kimi rivayetlere göre şehre hayran kalan oğlunun hatırına şehri yeniden inşa ettirmiş ve şehre oğlunun adı olan Aurelius Antoninus Caracalla'nın ismine nazaran Antonina adını vermiştir. Yine bu dönemde günümüzde de kalıntıları bulunan Hipodrom yapılmış ve şehirleşme bu hipodromun etrafında olmuştur.

Constantinus döneminde Roma İmparatorluğunun başkenti İstanbul ilan edilmiştir. Şehir, bir süre sonra Constantinopolis ismini almış ve Yeni Roma ismiyle anılmaya başlanmıştır. Constantinus şehri yeniden inşa etmiş, Constantinus Formunu¹¹ yaptırmış, Mesa yolunu¹² açmış, şehrin sur sınırlarını genişletmiş ve yeni surlar yapmıştır. Bu dönemde bir başka önemli gelişme ise din anlamında olmuştur. Pagan dinine mensup olan Romalılar pagan inançları sürdürmekteydiler ve Tanrılarına kurbanlar adamakta, onlar için çeşitli ritüellerde bulunmaktaydılar. Hristiyanlığın ortaya çıkmasıyla beraber pagan inançlar kötü görünmüş ve dışlanmış. Fakat Lucinius ve Constantinus devrinde imzalanan Milano Fermanı ile beraber imparatorluk bu dine saygıyla yaklaşacağını belgelemiştir. Milano Fermanı günümüzde de Hristiyanlığın rahat hareket alanı bulması nedeniyle bir başlangıç sayılıp halen kutlanmaktadır. Öte yandan Costantinus'un Hristiyanlığı ölmeden hemen önce vaftiz olarak kabul ettiği görüşü vardır. Costantinus'un Hristiyanlığı meselesi İstanbul için oldukça önemlidir. Çünkü bu din bu coğrafyada rahatça hareket etme alanını bizzat Costantinus tarafından kazanmış aynı zamanda onun tarafından gayriresmî olarak desteklenmiştir. Çünkü Roma İmparatorluğu pagan inanışlara sahip bir imparatorluktu. Hristiyanlığa verilmeye başlanan destek imparatorluk

¹¹ Constantinus Formu günümüzde Ayasofya ile Sultanahmet meydanında bulunan Çemberlitaş'ın olduğu kısımdır. Burada önceden Constantinus'un heykelinin olduğu söylenmektedir.

¹² Mesa yolu günümüzde Divanyolu olarak kullanılan tramvayın geçtiği caddeye Roma döneminde verilen isimdir.

çevrelerinde rahatsızlık yaratmıştır. Roma’da pagan inancına bağlı olan Zosimus’a göre Roma Devletinin yıkılma nedeni Hristiyanlığı kabul eden imparatorlardır.¹⁴

Hristiyanlığın temeli teslis inancıdır. Teslis inancı baba, oğul, kutsal ruh anlayışı etrafında oluşmuştur. Fakat bazı çevreler buna karşı çıkmıştır. Constantinus döneminde ortaya çıkan bazı düşünceler Hristiyan âlemini oldukça etkilemiştir. Bunlardan en önemlisi Ariusçu düşüncedir. Ariusçu düşünceye göre İsa’nın Tanrı’nın oğlu olmadığı fakat onun oğlu olmayı hakeden bir bilge olduğu söylenmektedir. Arius, İskenderiyeli Alexander’a yazdığı mektupta da Yaratıcının onu kendi özünden yaratmadığını söylemekte ve onun diğer insanlardan ayrıcalıklı olarak aracı rolünde yaratıldığını söylemektedir.¹⁵ Bu fikir, İznik konsilinin toplanmasına neden olmuş ve burada alınan kararlarla beraber Ariusçu düşünce dışlanmış ve aforoz edilmiştir. Hristiyan âleminde ilk burada ortaya çıkan fikir ayrılıkları farklı mezheplerin doğmasına yol açmıştır. II. Nikaia konsilinde Ariusçu düşünce tamamen reddedilerek Ortodoks düşünce kabul edilmiştir. Teodosius döneminde tamamıyla kabul edilen bu düşünce sisteminin merkezi İstanbul olmuştur. Bu dönemde yine dünya tarihinde büyük bir olay olan Kavimler Göçü ortaya çıkmış ve barbar kavimlerin Roma İmparatorluğuna baskısı artmıştır. II. Teodosius (408-450) döneminde ise imparatorluk tekrar canlanmaya başlamıştır. Ayasofya’nın ilk temelleri bu imparator zamanında atılmıştır.

527 yılında imparatorluğun başına İustinianos’un gelmesiyle beraber İstanbul şehri en parlak dönemini yaşamıştır. İustinianos İstanbul’u adeta baştan inşa etmiş ve onun döneminde şehir kendini bulmuştur. İustinianos diyince aklımıza önemli iki kavram gelmektedir: Ayasofya ve yasalar. Ayasofya’nın bilindiği gibi temelleri Constantinus döneminde atılmış fakat harap olmuş kilise ikinci kez II. Theodosius zamanında tekrar yapılsa da yangında tamamıyla yok olmuştur. İustinianos döneminde ise Ayasofya yeniden yapılmış ve yapımı tam beş yıl

¹⁴ Kamil Doğancı, “I.Constantinus’un Hristiyanlığı Meselesi ve Ölümü Hakkındaki Tartışmalar”, *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt NO 18, Sayı 33, Bursa 2017, s. 498-499

¹⁵ Mustafa Sinanoğlu, “ İznik Konsili”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/iznik-konsili> ”, (14.08.2021)

sürmüştür. Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri ise Arapların tarih sahnesine İslam ile beraber çıkmaları olmuştur. Arapların fetih hareketleri Bizans'ı oldukça etkilemiş ve Araplar İstanbul kapılarına kadar dayanmıştır. İstanbul çoğu kez kuşatılmışsa da surların ve rum ateşinin yüzünden bu kuşatmalar sürekli başarısız olmuştur. Roma İmparatorluğunda din işleri farklı eyaletlerdeki kiliselerin görüşleriyle şekillenmektedir. Arapların fetihleriyle beraber ortadan kalkan Hristiyan merkezleri yok olmuş ve İstanbul Hristiyanların sözü geçen merkezi haline gelmeye başlamıştır.

Bu döneme damgasını vuran en önemli olay İkonolazma hareketidir. Bu hareketin ilk olarak tartışmaya açılması III. Leon dönemine denk gelmektedir. III. Leon kiliselerde bulunan tasvirlerin kaldırılmasını, heykellerin kırılması gerektiğini düşünerek bir kanun hazırlar. Bu emir çerçevesinde karara karşı çıkanlar şiddetli şekilde cezalandırılmışlardır. Bu emri veren III. Leon işe sarayın kapısındaki İsa ikonunun yok edilmesiyle başlamış ve yerine haç işareti koydurmuştur. Sanat eseri olarak görülen bu ikonalar parçalanmış, parçalamayanlar kâfir ilan edilmiştir. İkona kırma olayı Batı Hristiyanlığının merkezi olan Roma'da destek bulmamıştır. Aksine ikonaların önemini ön plana çıkarmayı tercih etmişlerdir. Bu olay İmparator Leon ile Papa'nın arasının açılmasına neden olmuş ve Hristiyanlık arasında derin uçurum yaratmıştır. Leon'un bu siyasetinin altında yatan birden çok sebep vardır. Bunlardan ilki Arapların İstanbul kapılarına dayanmasıyla beraber ortaya çıkan Hristiyanlık-İslam etkileşimidir. İkinci sebep ise Bizans yönetiminde olan Yahudilerin olmasıdır. Etkileşime girilen bu iki dinde de puta tapmak yasaktır. Günümüzde ikona hareketi Hristiyan kiliselerinde oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Balat ve çevresindeki kiliselerde yaptığımız araştırmalarda Ortodoks kiliselerin çoğunda ikonaların oldukça fazla olduğu ve bu ikonaların kiliseye belli miktar para karşılığında kaplattırıldığı dikkate değerdir. Bunlar dışında bu ikonaların altına istenilen şeyin figürü yaptırılarak ikonalara bağlandığı ve dilekler dilendiği görülmektedir. Bizans İmparatorluğunu 7 ile 9.yüzyıllar arasında kargaşa içerisine iten İkonolazm olayı büyük etkiler yaratmış, sürekli taht kavgaları ve çekişmelere

neden olmuştur. Batı ile Doğu kiliselerinin birbirinden tamamen ayrılması ise Doğu piskoposunun kendisini Papa ile eşdeğer sayması aynı zamanda iki kilisenin de birbirlerinin uyguladıkları ritüelleri eleştirmeleriyle devam etmiştir. Bu eleştirilere yanıt olarak İstanbul'da bulunan Latin kilisesi kapatılmıştır. Bunun üzerine Papalık tarafından gönderilen elçiler Ayasofya'ya aforoz belgesi bırakmışlardır. Aynı şekilde Doğu Roma imparatorluğu da Batıya karşı aforoz belgesi yayınlamış ve 1054 yılında kiliseler tamamıyla ayrılmışlardır.

4.3. Latin İmparatorluğu Dönemi

Doğu Roma imparatorluğunun elinde bulunan kenti yönetenler, Roma imparatorluğunun eski topraklarına kavuşması hayali kurmaktaydılar. Bunun yolu ise Müslümanları yani Türkleri Anadolu'dan atmaktan geçmektedir. Bunun üzerine Papanın emriyle Haçlı ordusu oluşturulmuş ve Küçük Asya yani Anadolu'ya gönderilmiştir. Bu ordu İstanbul üzerinden Anadolu'ya geçmiş ve bu şehri gören Haçlılar şehre hayran kalmışlardır. Anadolu'da Selçuklularla yaptıkları savaşı kaybeden haçlılar İstanbul'a sığınmışlar ve ülkelerine dönenler İstanbul'un güzelliğini anlata anlata bitirememişlerdir. IV. Haçlı seferi İstanbul'un kaderini oldukça etkileyen bir hadisedir. İnsanlık tarihinde görülmemiş barbarlıklar IV. Haçlı seferlerinde görülmüştür. Haçlılar bu seferi Müslümanlarla savaşma amacıyla düzenleseler de bu amaç yerini İstanbul'u işgal etme amacına bırakmıştır. Aleksios tahtı ele geçirmek için Alman Kralı olan eniştesinden yardım istemiştir. Büyük bir servet vaadi veren Aleksios aynı zamanda Bizans halkının Katolik yapılması gibi ağır şartları kabul etmiştir. Özellikle Venediklilerin bu seferde payı büyüktür. İstanbul eşi benzeri görülmemiş yağmalara maruz kalmış, kiliseler yağmalanmış, içerisindeki ikonalar dahi çalınmış, şehir halkı kılıçtan geçirilmiş, çoğu tarihî yapı yakılıp yıkılmış ve İstanbul'da günlerce yangınlar devam etmiştir. Üç gün aralıksız devam eden yağma ve katliam esnasında İbn Kesîr'in "tek bir kimse bile öldürülmeden, esir edilmeden, zincire vurulmadan ve fakir düşmeden sabahlamadı." ¹⁶ ifadesi barbarlığın boyutunu bize en güzel

¹⁶ Mustafa Alican, "Latinlerin İstanbul'u İşgalinin (1204) Arap Kaynaklarındaki Yansımaları Üzerine", *Turkish Studies*, Cilt 9, Ankara 2014, s. 7

şekilde yansıtmaktadır. İşgal altında bulunan kentte Latin İmparatorluğu kurulmuş, Kostantinopolis şehrinden kaçan Bizans soyluları Nikaia İmparatorluğu ve Trabzon Rum İmparatorluğunu kurmuşlardır. Nikaia İmparatorluğu İstanbul'u 1261 yılında geri almıştır.

4.4. Palaiologos Dönemi

İstanbul'u tekrar alma başarısını gösteren VIII. Michael olmuştur. VIII. Michael şehri yeniden modernize etme çalışmalarına girişmiştir. Aynı dönemde Papalıkla anlaşılıp iki kilise birleştirilmiş ve Doğu kilisesi Batı kilisesinin üstünlüğünü kabul eden bir anlaşma imzalsada halkın çoğunluğu buna karşı çıkmıştır. 1261-1453 arası dönem son Bizans İmparatorluğu dönemi olarak Palaiologos ailesi dönemidir. Bu dönemde ortaya çıkan Osmanoğlu Beyliği topraklarını hep Bizans yönünde genişletmiş ve Bizans'a tehlike olmaya başlamıştır. Osmanlıların İstanbul'a ilk adımını atması I. Bayezit dönemine denk gelmiştir. İstanbul I. Beyazıt tarafından kuşatılmıştır. Bu kuşatma Doğuda Timur İmparatorluğu tehlikesi nedeniyle kaldırılmıştır. Bu kuşatma sonucunda Bizans yönetimi Osmanlı'nın İstanbul'da bir kadı bulundurma ve Türk tüccarlar için bir cami yaptırma isteğini kabul etmek zorunda kalmıştır. İoannes VIII. Palaiologos (1425-1448) yıllarında tahta oturmuş, Osmanlıya karşı batıdan destek aramıştır. Bu çerçevede Papa'nın üstünlüğünü kabul ederek iki büyük kiliseyi birleştirme konusunda anlaşmıştır. Fakat Bizans yönetimindeki piskoposlar ve vatandaşlar bu duruma son derece karşıdılar. Latin külahı görmektense Türk sarığını yeğlerim düşüncesine sahiptirler. Son Bizans İmparatoru olan ve 1448 yılında tahta geçen Konstantinos XI Palaiologos ise Osmanlı tehdidine karşı yine yardım arayışlarında bulunsa da bu çaba sonuçsuz kalmıştır. Cenevizlilerden sadece 700 askeriyle Giustiniani destek çağrısına olumlu cevap vermiştir. II.Murat'ın ölümüyle beraber Avrupa'da sınırları genişleyen Osmanlıda tahta ikinci kez Sultan II.Mehmed geçmiştir. İstanbul tarih boyunca tam 32 kez kuşatılmıştır. Bunlardan birçoğu İslam âlemi tarafından gerçekleştirilmiş ve çoğu başarısız olmuştur. Peygamberimize ait olduğu söylenen “ Kostantiniyye elbette fetholunacaktır.“Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker

ne güzel askerdir.” sözleri ise İstanbul’un İslam âleminde önemini göstermektedir. Bizans tarafında ise kutsal emanetlere olan inançla beraber İstanbul’u Meryem Ana ve Hz. İsa’ya ait olan eşyaların koruduğuna dair inanışlar mevcuttur. İstanbul’daki kiliselerde bulunan görevlilerin Meryem Ananın bu kıyafetlerinin şehri koruduğuna hatta Avarların İstanbul kuşatmasında Meryem Ana’nın yardımıyla çıkan fırtına sayesinde Avarların kuşatmayı kaldırdıklarına inanmaktadırlar.

4.5. İstanbul’un Fethi ve Osmanlı Döneminde İstanbul

Dünyaya çağ açtırıp çağ kapattıran, tam altı dil bilen (Türkçe, Arapça, Farsça, Latince, Yunanca, Sırpça), tarih, coğrafya bilen aynı zamanda resim çizen, şair bir imparator Fatih Sultan Mehmed. İtalyan ressam Bellini’ye resmini çizdiren tam anlamıyla entelektüel bir sultan. Daha on iki yaşında imparator olan fakat Batıda görünen Haçlı tehlikesi nedeniyle tahtı babasına teslim edilmek zorunda bırakılan bir imparator. II. Mehmed ikinci kez tahta çıktığında 1451 yılıdır. Mehmed tahta çıkar çıkmaz Kostantinopolis’i fethetmek için hazırlıklara başlar. İlk olarak Boğazkesen adı verilen Rumeli Hisarını Anadolu Hisarının karşısına dört ay gibi kısa sürede yaptırır. Bunlar dışında Macar top ustası Urban usta ile anlaşarak büyük toplar döktürür. İlber Ortaylı’ya göre Fatih’i diğer komutanlardan ayıran en önemli özelliği İstanbul surlarını yıkacak teknolojiyi sağlamasıdır. Aynı zamanda deniz hâkimiyeti sağlamak için gemiler yaptırmıştır. Bunlar dışında surlara tırmanılabilecek kuleler yaptırmıştır. Venedik ve Cenevizle anlaşma yapmıştır. Karamanoğlu Beyliğini yenerek topraklarına katmıştır. Fatih’in önünde İstanbul’a doğru harekete geçmek için başka engel kalmamıştır. İstanbul’a doğru harekete geçen Fatih’in ordusunun kimi kaynaklara göre 80 bin kişiden oluştuğu söylenmektedir.

Fatih ordusunu İstanbul surlarına getirip hazırladığında tarihler 6 Nisanı göstermektedir. Savaş 53 gün sürer ve 28 Mayıs tarihinde Topkapı civarlarında Romanos surları denilen yerde kapanması mümkün olmayan delikler açılmasıyla

yenicheriler şehre girerler. 29 Mayıs günü, kimi kaynaklara göre 30 Mayıs günü Fatih atının üzerinde İstanbul'a girmiş ve Ayasofya'ya gitmiştir. Yıkık dökük olan bu şehri yeniden imar etmeye başlamış ve şehre farklı şehirlerden insanlar getirtmiştir. Sarayını Ayasofya'ya yakın olan bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin olduğu yere kurdurtmuştur. İstanbul'a gelenlere istedikleri evlerde oturabileceklerini, evleri olmayanlara evler vereceğini söylemiş onları teşvik etmiştir. Fatih kuşatmadan önce kaçan Hristiyanları İstanbul'a dönüp yerleşmeye teşvik etmek için 6 Ocak 1454'te Georgios Skholarios'u (II. Gennadios) patrik tayin etmiştir.¹⁷ Aynı zamanda kendi aralarındaki hukuk işlerine yine kendilerinin bakmalarına izin vermiştir. İstanbul kentinde bütün dinlere hoşgörüyü yaklaşma anlayışı ortaya çıkmıştır.¹⁸ Osmanlı bu dönemden itibaren başkentini İstanbul'a taşımış, bu büyük İslam devletine 470 yıl başkentlik yapmış ve günümüz Türk Cumhuriyetinin de en önemli merkezi olma konumunu korumuştur. Halil İnalçık'a göre şehrin yeniden yapılanması vakıf sistemi sayesinde olmuştur. Yine aynı dönemde Halil İnalçık'ın araştırmalarına göre 1478'de Kadı Muhyiddin tarafından yapılan nüfus sayımına göre (Topkapı Sarayı Arşivi, No :9524) şehrin nüfusu o târihte Müslüman, Hristiyan, Yahudi, Kefeli, Karamanlı, Ermeni, Frenk, Çingene ailelerden oluşmaktadır.¹⁹

Kanuni Sultan Süleyman dönemi(1520) İstanbul'un altın çağlarından birisidir. Süleyman'ın ve İstanbul'un en büyük şansı Mimar Sinan gibi bir mühendis ile aynı döneme denk gelmesi olmuştur. Mimar Sinan; Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murat dönemlerinin mimarbaşı olmuş ve günümüze kadar ulaşan çok sayıda kıymetli eser bırakmıştır. Mimar Sinan, İstanbul için çok sayıda cami, köprü, türbe, hamam yapmıştır. Yine Kanuni Döneminde ilk kahvehanelerinde açıldığını görmekteyiz. Bu kahvehaneler daha sonraki yıllarda âşıklık geleneğinin de başlangıcını oluşturmaktadır.

¹⁷ Halil İnalçık, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2015, s. 36

¹⁸ Doğan Kuban, *a.g.e.*, s. 246

¹⁹ Halil İnalçık, "Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşası" , *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 0, Samsun 1988, s. 223

İstanbul'da dikkat çeken bir önemli nokta ise mezarlıklardır. Eyüp ve Karacaahmet bu yönde önemli mezarlıkların olduğu yerler olarak görülebilir. İki büyük din büyüğünün türbesinin olduğu ilçelerde kurulan mezarlıkların olması da bir hayli ilginçtir 16.yüzyıl İstanbul'una genel olarak baktığımızda birçok imaret yapılmış cami külliyesi çevresinde sosyal yaşam oluşmuştur. Bu dönemde İstanbul'a göç artmış şehirleşme sur dışına doğru genişlemiş ve çeşitli ırktan insanla donanmıştır.

17. yüzyıl Osmanlısına baktığımızda 16. yüzyıldaki yapım faaliyetleri azalmıştır. 17. yüzyıl'da Süleymaniye veya Ayasofya yapılarıyla boy ölçüşecek tek yapı Sultan Ahmet Camisidir. 17. yüzyılda yeniçerilerin devlet üzerinde kuvvetlenmesiyle beraber sürekli isyan etme eğilimleri ortaya çıkmış ve güvenliği tehdit eden bir anlayışa dönüşmüştür. Bu döneme ayaklanmalar dönemi diyebiliriz. 18. yüzyıl'da ise Lale Devri başlar ve bu devri sonlandıran olay Patrona Halil isyanı olur.

II. Mahmut (1808-1839) tahta geçtiğinde ülke içerisinde büyük sorunlar devam etmektedir. II. Mahmud'un dönemine damga vurma sebeplerinden birisi Yeniçeri Ocağını kaldırmasıdır. Halkın önünde sürekli bir engel teşkil eden bu ocak devleti güçsüz düşürmektedir. Kimi kaynaklara göre bu ocağın kaldırılmasına şehir halkı da yardımcı olmuştur. Bu olay Vak'a-i Hayriye(Hayırlı Olay) olarak tarihe geçmiştir. II. Mahmud bu isyancıları destekleyen Bektaşî tekkelerini de İstanbul'dan sürme kararı almış ve Anadolu'da bulunanları da kaldırmıştır. Bunların tekkelerin yerine gücü Nakşibendî ve Mevlevî tekkelerine vermiştir. II. Mahmud'un Mevlevî tarikatına giderek onlara intisap ettiği ve ocak kültürünü sürdürmeye çalıştığı görülmektedir.

19. yüzyıl Osmanlı Devleti için özgürleşme hareketlerinin başladığı yıllar olarak gözükmektedir. Bu yıllarda Tanzimat, İslahat Fermanlarıyla beraber Kanun-i Esasi'nin kabul edilmesi, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet gibi dönemlerle özgürleşme hareketlerinin olduğu görülmektedir. 1908 yılında İttihak ve

Terakkiciler Osmanlı yönetimini ele geçirir. 1914 yılında başlayan ve 1918 yılında İttifak Devletlerinin yenilgiyle sonuçlanan 1.Dünya Savaşıyla Osmanlı Devleti Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. Bu anlaşmayla Anadolu işgale açılır. Bu savaşın sonunda Osmanlı'nın halifelik makamının artık geçersiz olduğu görülür. Halifenin cihat çağrısının müslümanlar arasında çağrı bulmaması oldukça önemli bir olgudur.

1918'de tahta Mehmed Vahdettin geçmiştir. 1920 yılında Osmanlı ile Sevr Anlaşması imzalanmıştır. 13 Kasım günü düşman donanmaları savaşarak geçemedikleri Çanakkale boğazını geçerek İstanbul' a gelirler. Bu dönem İstanbul'un işgal dönemi olarak adlandırılmaktadır. Padişah Mondros maddelerine dayanarak olayların çıkmaması için birçok yere düşman kuvvetlerine karşı direniş gösterilmemesi gerektiğine dair emir vermiştir. Fakat Anadolu'da Kuvayi Milliye adı altında direniş hareketi başlar ve 1919 yılında Mustafa Kemal Anadolu'ya çıkarak Anadolu direnişini başlatır. Bu direniş kuvvetli bir örgütlenmeyle beraber Kurtuluş Mücadelesine dönüşmüştür. Kurtuluş Savaşıyla beraber Anadolu Mustafa Kemal öncülüğünde temizlenmiş ve Lozan Barış anlaşmasıyla beraber Trakya ile İstanbul tek kurşun atılmadan geri alınmıştır. 6 Ekim 1923 günü İstanbul Fatih Sultan Mehmed'ten sonra ikinci kez Mustafa Kemal tarafından fethedilmiştir.

4.6. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi İstanbul

29 Ekim 1923 günü Cumhuriyet'in ilanıyla beraber Türkler için yepyeni bir dönem başlar. 13 Ekim 1923 günü birçok imparatorluğa başkentlik yapmış bu yüce şehir artık görevini Ankara'ya devreder. Atatürk döneminde birçok yenilik yapılmıştır. Hilafetin kaldırılması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması, Türk Medeni Kanunu kabul edilmesi, kadın-erkek eşitliği, tek eşlilik, şapka ve kıyafet kanunu vb. yenilikler toplumsal anlamda oldukça büyük yeniliklerdir. Tevhid-i Tedrisat kanunuyla medreseler kapatılmış ve yerine modern eğitim veren okullar açılmıştır. Bu dönemde tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Tekke ve zaviyelerin

kapatılması kanunu birçok tekke ve zaviyeyi olumsuz etkilemiştir. Türbelerden bazıları bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tutmuştur.1950'li yıllarda Adnan Menderes'in Başbakan seçilmesiyle İstanbul'da birçok yol ve bulvar yapılır. Bu yol ve bulvar yapımlarında birçok tarihi eser, türbe ve mezarlıkların ya yıkıldığı ya da taşındığı bilinmektedir. Günümüz İstanbul'unda ise tekke ve zaviyeler aktif olarak varlıklarını sürdürmekte ve ayinlerine devam etmektedirler. Günümüz İstanbul'unda bu türbeler'in devlet ve gönüllüler tarafından bakımı yapılmaktadır. Veli kültü üzerine araştırma yapmaya başlamadan önce araştırma yapacağımız sahayı iyi bilmemiz gereklidir. İstanbul'un ilçelerine göre değişen kültür yapısı olduğu gayet açıktır. Biz bu kültür yapılarının neler olduğunu, hangi bölgede nasıl insanların yaşadığını gayet iyi biliyoruz. Bu yüzden araştırmamızı yaptığımız saha oldukça karmaşık bir kültüre sahip olmakla beraber bizim açımızdan daha olumludur.

1. BÖLÜM

1. Veli Kültü

1.1. Sözlük Anlamlarıyla Veli

Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda veli kelimesi veliyyiv kökünden dost anlamında kullanılmış ve Allah'ın emirlerine uyan insanların Allah'ın dostu olduğundan bahsedilmiştir. Bakara Suresi 2/107 ve 2/120. ayetler, Nisa Suresi 4/45, 4/123 ve 4/173. ayetler, Mâide Suresi 5/55 ve 5/56. ayetler, Enam Suresi 6/14, 6/51, 6/70 ve 6/127. ayetler, Tevbe Suresi 9/116. ayet, Yunus Suresi 10/62. ayet, Kehf Suresi 18/26. ayet, Ankebut Suresi 29/22. ayet, Secde Suresi 32/4 ayet, Ahzab Suresi 33/17. ayet, Şura Suresi 42/9, 42/28 ve 42/31. ayetlerde bu apaçık şekilde belirtilmiştir. Aynı şekilde Allah'ın iman edenlerin velisi olduğu ve genel olarak bu manada kullanıldığı Bakara Suresi 2/257. ayet, Al-i İmran Suresi 3/68. ayet, Araf Suresi 7/196. ayet, Yusuf Suresi 12/101. ayette geçmektedir. Hz. Musa'nın da onların velisi olduğu Araf Suresi 7/155. ayette geçmektedir. Kâfirlerin velisinin ise Tağut olduğu Bakara Suresi 2/257. ayette söylenmektedir.²⁰ Bazı ayetlerde de şeytanın dostu olanlar ve onu dost edinenler, kâfirler anlamında kullanılmıştır. Al-i İmran Suresi 3/175. ayet, Nisa Suresi 4/76, 4/119, 4/139, 4/144. ayetlerde, Maide Suresi 5/51, 5/57 ve 5/81. ayetler, Enam Suresi 6/121. ayet, Nahl Suresi 16/63. ayet, Meryem Suresi 19/45. ayet, Casiye Suresi 45/19. ayet bunun en güzel örneğidir. Genel olarak Allah'ın ve peygamberinin yanında olan, onun sünnetlerini yerine getiren kulların tanımlaması yapılmış bunlar için direkt veli kelimesi kullanılmasa da çağrışım yapılmıştır. Veli kelimesi TDK'ye göre iki anlamda kullanılır. Bunlardan ilki "Bir çocuğu koruyan, işlerine bakan ve her türlü davranışından sorumlu kimse, ege, iye." anlamında, ikincisi ise "Ermiş" anlamında kullanılmaktadır.²¹ Ferit Develioğlu'na göre ise bu kelime beş farklı anlamda kullanılmıştır. Bunlar

²⁰ Tağut kelime anlamı itibariyle azmak, sınırı aşmak anlamlarında kullanılmış ve Allah'tan başka tapılan her şeye verilen isimdir.

²¹ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Veli, <https://sozluk.gov.tr/>, (05.02.2021)

"Allah'ın 99 adından biri, Sâhip, Bir çocuğun her türlü hareketinden ve halinden sorumlu olan kimse, ermiş, eren ve son olarak erkek adı" anlamlarında kullanılmaktadır.²² Arapça anlamda veli kelimesi velâ, veliyye fiillerinden ortaya çıkmıştır. Veliyye kelimesi yakın olmak/ yanında olmak anlamlarında kullanılmıştır. Veli kelimesi ise dost olmak, yardımcı olmak anlamlarında kullanılmaktadır. Dikkat çeken önemli noktalardan birisi ise Allah'ın 99 isminden birinin veli olmasıdır. İbni Arabî bunu şöyle tanımlamaktadır: Velilik peygamberlikten de yüksek bir mertebedir. Çünkü Veli Allah'ın sıfatı iken resul ve nebi insanın sıfatıdır. Allah'ın ismi insanın isminden daha yücedir.²³ İbn Arabî burada Veli kelimesini Allah'ın ismi olarak kullanılmasının daha yüksek bir sıfatta olduğunu belirtmiştir.

1.2. Terim Anlamıyla Veli

Veli kelimesi tek başına bir kişiyi temsil etmekte olup evliya ise çoğulu anlamına gelip tekil olarak kullanılmıştır. Veli Allah'ın kendisine verdiği yükümlülükleri eksiksiz olarak yerine getiren, onun yolunda ilerleyen arif kimselere denilmektedir. Arabî Fususu'l Hikemi'nde velayet şartını ilahi ahlakın hepsi ile ahlaklanmak olarak belirtmektedir. En büyük ve son veli Hâtemü'l-Enbiyâ olan Hz. Muhammed'dir. Daha sonra gelen veliler ilhamını Hz. Muhammed'den almışlar ve onun arkasından inanışları sürdürmüşlerdir. Günümüzde veli kelimesi Allah tarafından kendisine olağanüstü güçler verilmiş evliyalar için kullanılmaktadır. Allah katında oldukça fazla çaba harcayan insanlar vardır. Bu insanlar Allah'a yakın olmak için onun isteklerine kayıtsız koşulsuz boyun eğler. Bu kimseler Allah katında mertebelere ayrılırlar. İbni Arabî veliliği İnsan-ı Kamil kavramıyla eş olarak tanımlamaktadır. Peygamberler peygamber olmalarının yanı sıra aynı zamanda büyük velilerdir. Peygamberler ile veliler arasında oldukça büyük benzerlikler vardır. Arabî'ye göre velilik peygamberliğin halka dönük, veliler ise Hakk'a dönük yönüdür. Velilik makamına

²² Ferit Develioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 31. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2015, s.1336

²³ Süleyman Uludağ, *İbn Arabî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2015, s. 135

erişen kişiye Allah ilham yoluyla belirli haller verir. İbni Arabî'ye göre kadın velilerde vardır. Bunlardan birisi eşi Meryem'dir. Aynı şekilde kızı Zeyneb'ten de kerametler görüldüğü söylenir. Yine bunlardan başka birisi ise kendisinin hizmet ettiği yaşı oldukça fazla olan Yasemin isminde bir kadın velidir. Bizim tezimiz içerisinde de kadın velilerden bazıları ele alınmıştır. İbni Arabî bu kadın velilerden de çok şey öğrendiğini kaynaklarda belirtmektedir. Velilik Allah tarafından kişiye ilham yoluyla kazandırılır. İmam Rabbani velilerin kalbinin Allah'ın nazargahı olduğunu söyler.²⁴

İmam Rabbani'ye göre veliliğin dereceleri vardır. Her peygamberin makamının altında velilik vardır ve kendilerine mahsustur. İmam Rabbani'ye göre veliliğin en yüksek derecesi Hazret-i Muhammed'in ayağının altında olan mertebedir. Kur'an'da geçen veli ismiyle bizim anlamlandırdığımız veli arasında anlam olarak ilişki yoktur. Terim olarak ele alınan Veli kavramı Tanrı tarafından özel güçleri olan, birtakım hallerde bulunan, normal insanlardan farklı, insanın aklının alamayacağı şeyleri Tanrı tarafından ilham yoluyla almış ve daima ondan iyilik geleceğine inanılan ermiş kimseler manasında kullanılmaktadır.²⁵ Bu ermiş olarak adlandırılan kimseler keramet sahibi kimselerdir. Bu kimseler kerametlerini çoğunlukla açığa vurmamak istemezler. Kerametleri peygamberlerin mucizelerine benzemektedir. Arabî bu mucize ve kerametlerin açığa çıkmamasını isteme sebebi olarak mucizenin apaçık bir delil olmasını gösterir. Çünkü ortaya çıkan delile inanmamak bir toplumun helak olması demektir. Kur'an-ı Kerim'e göre firavun Hz. Musa'nın yaptığı mucizeyi reddedip sihir olarak nitelemiştir. Bunun üzerine Allah bu toplumu helak etmiştir. Veliler ilmi direkt Hakk'tan alırlar ve Hakk'a icabet ettikleri için nefisleri semavî bir tabiat üzere mühürlenmiş şekilde yaratılmıştır. Nefislerinin icabeti ubûdiyetle ilgilidir.²⁶ Seyyid Şerif Cürçânî bu terimi, ahidlere vefalı olmak, İslâm'ın çizdiği sınırları muhafaza etmek, mevcud

²⁴ Enver Ören, *Dînî Sözlük*, İhlas Holding A.Ş., İstanbul, s.827

²⁵ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İnka Yayınları, s.287

²⁶ Naile Baltacı, *Ebü Saîd El-Harrâz'ın Kitâbu'l- Keşf Ve'LBeyân, Kitâbu'l-Hakâik Ve Kitâbu'l-Ferâğ Adlı Üç Risalesindeki Tasavvufî Görüşleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Konya 2009, s.91

olana razı olmak, elden çıkana da sabretmektir, şeklinde tanımlar.²⁷ Velilik kavramına genel olarak baktığımızda sabreden, az konuşan, az yiyen ve ilmi ilham yoluyla Allah'tan almış insanlar olarak görmekteyiz.

1.3. Veli Kavramının Mahiyeti

Veli kavramının ortaya çıkışı tasavvuf tarihiyle eşdeğerdir. Tasavvuf'un ortaya çıkması hicretin ilk asrından itibaren bir zühd, takvâ anlayışı ve yaşayışı şeklinde başlamıştır. Mîlâdî IX. yüzyıldan sonra belirtilen sürecin sonunda geniş ve renkli bir tefekkür sistemi olma yoluna girmiştir²⁸ Bilindiği üzere tasavvuf hareketi XI. yüzyılda tarikatların ortaya çıkmasıyla beraber şeyhe bağlı müritleri olan topluluklar olarak varlığını sürdürmüştür. XIII. yüzyıldan itibaren ise İslam dünyasının her yerini kaplamış ve İslam dünyasına kendisini kabul ettirmiştir. Cüneyt Bağdadi tasavvufu varlığından ölmen, Tanrı ile dirilmendir şeklinde tanımlamıştır.²⁹

İslam tasavvufu kendisini kabul ettirene kadar oldukça zorlu süreçlerden de geçmiştir. Zühd ve takva anlayışı tasavvuf'un ortaya çıkmasında oldukça önemli etkenlerdir. Abbasiler döneminde İslam dünyasının fetihlerle beraber zenginleşmesinden dolayı dünya hayatına ve nimetlerine bağlılık artmıştır. Bu sebeple dünya hayatından kendilerini çekmek ve kendinî Allah'a adanmak isteyen bir topluluk ortaya çıkmıştır. Kendilerini Allah yoluna adayan bu kişiler veli olarak adlandırılmışlardır. Ahmet Yaşar Ocak bu terimin IX. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlandığını ve X. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar meydana getirilen Kitabu'l Luma' (Serrac), et- Taarruf (Kelâbazî), er- Risâle (Kuşeyri) ve Keşfu'l-Mahcub (Hucviri), et-Teşevvüf (İbn Zeyyat) gibi, teorik tasavvuf kaynaklarında ele alındığını belirtmiştir.³⁰ XIII. yüzyılda İbni Arabî'nin tasavvuf ile ilgili düşünceleri bizler için oldukça önemlidir. Arabî'nin tasavvuf hakkında ortaya

²⁷ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.* , s. 276

²⁸ Ahmet Yaşar Ocak, *Evliya Menâkıbnâmeleri XV- XVII. Yüzyıllar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 25

²⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *100 Soruda Tasavvuf*, Gül Matbaası, İstanbul 1985, s. 11

³⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Evliya Menâkıbnâmeleri...* , s. 26

koyduğu düşünceler İslam dünyasında büyük yankılar uyandırmış hatta bazı kesimler tarafından kâfir bile ilan edilmiştir. Arabî'nin ortaya koyduğu düşünceler bizim araştırmamızın şekillenmesinde oldukça önemlidir.

Tasavvuf'a baktığımızda onun sınıflandırılması oldukça zor olsa bile genel kabul görmüş bazı sınıflandırmalar vardır. Bu sınıflandırma Zühd Dönemi, Tasavvuf Dönemi ve Tarikat dönemi olarak üçe ayrılmaktadır.³¹ Zühd dönemi dünyaya meyletmeye karşı bir tepki hareketi olarak ortaya çıkan döneme denilmiştir. Bu dönemde kendisini halktan soyutlayan zahitler vardır. Dünyanın çeşitli yerlerine yayılan İslam'ın etkisiyle beraber çeşitli yerlerde zahidler tarafından zühd hareketine bağlı olarak farklı anlayışlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde başlıca mektepler şunlardır: 1-) Medîne Mektebi, 2-) Küfe Mektebi 3-) Basra Mektebi 4-) Horasan Mektebi.³² Bu dönemler içerisinde bizim açımızdan en önemli mektep Horasan Mektebidir. Günümüz Türk İslam tasavvufu bu mektep çerçevesinden çıkan sufiler tarafından oluşturulmuş ve Anadolu'ya hatta Rumeli'ye kadar taşınmıştır. Tasavvuf döneminde ise araştırmacıların çoğu tasavvuf dönemi olarak adlandırılan dönemin kendi adıyla anılmasının yanlış olduğu kanaatindedirler. Fakat bu dönem tasavvufun şekillenmesi ve tarikatların ortaya çıkması nedeniyle bu isimlendirmeyi almış olmalıdır. İlk sufi kavramı burada ortaya çıkmaya başlar. Bu dönemde sufiler oldukça fazladır. Tarikatlar dönemine baktığımızda ise devlet tarafından desteklenen ve toplum tarafından kabul görmüş keramet sahibi şeyhlerin etrafında toplanan müridlerin toplandığı yerler olarak karşımıza çıkar. Günümüze değin varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Allah dostu olan bu veliler halkın ve devlet adamlarının destekleriyle topluma hâkimiyet kurabilen kişiler haline gelmişlerdir. İbni Arabî veli olan kişinin vasıflarının tamamıyla insan-ı kâmil olan kulda toplandığını söyler. İnsan-ı kâmil kavramı Arabî'nin düşünceleri etrafında şekillenmiş, şeriat anlamında Allah'ın emirlerini en mükemmel şekilde yerine getiren insan olarak ele alınmıştır. Arabî

³¹ Vahit Göktaş, *Tasavvuf Tarihi*, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 45

³² Vahit Göktaş, *a.g.e.* , s. 51, 52, 53

insan-ı kâmil kavramını ferdi ve kevni düzey olarak ele almıştır. İnsan-ı Kamil olan kişide Allah'ın isimleri tecelli eder. Allah insanı kendisinin bilinmesi için yaratmıştır.³³

1.3.1. İnsan-ı Kâmil

İnsan kavramı beden ve ruhun bir araya gelmesiyle oluşur. Kamil kavramı ise olgun kişi, olgunluğa erişmiş anlamında kullanılmaktadır. İnsan-ı kâmil ise kâmil olmuş, olgunluğa erişmiş insan anlamındadır. Bu kavram İbni Arabî'nin çevresinde ortaya çıkmıştır. Bu kavram insanın en mükemmel düzeyde olduğu makamdır. Allah insanı en güzel biçimde yaratmıştır. Fakat insan günah işlemeye müsait bir varlıktır. Sadece peygamberler günahsızdırlar. Dünyadaki en mükemmel insan Hz. Muhammed'dir. Allah'ın bütün isimleri onda tecelli eder. Arkasından gelen veli kullar ise Allah'ın bütün isimlerini taşımazlar. İnsanların amacı peygamberin ahlakına göre hareket etmek, onun şeriatına uygun hareket ederek Allah'ın takdirini kazanmaktır. Buna eksiksiz uyan insanlar insan-ı kâmil makamına erişmiş olurlar. İnsan-ı kâmil onsekiz bin âlemin özüdür, insan-ı kâmil onsekiz bin âlemi onsekiz bin gözle seyrederek.³⁴ İnsan-ı kâmil kavramını İbni Arabî Fütuhât'ında kozmik (kevni) düzeyde insan ve ferdi düzeyde insan olarak ikiye ayırır. Arabî Anadolu'da da yaşamış bir velidir. Arabî'nin düşünceleri Anadolu çevresinde de yayılmış ve Osmanlı coğrafyasını da etkilemiştir. Arabî vahdet-i vücud anlayışının yanında insan-ı kâmil mertebesini de oldukça geniş ele almaktadır. Onun döneminde yaşayan Mevlana'nın da onun düşüncelerinden etkilendiği bazı rubailerinde görülmektedir. Bu yüzden insan-ı kâmil kavramını genişçe ele alan Arabî'nin düşünceleri etrafında daha net açıklamalar yapacağız.

1.3.1.1. Kozmik(Kevni) Düzeyde İnsan

Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının kozmik düzeyde olan insanda tecelli etmesidir. Gerçek insan-ı kâmil bu gruplandırmaya girendir. Tanrı ilk olarak

³³ Ahmet Avni Konuk, *Muhyiddîn İbnu'l Arabî Fusûsu'l- Hikem*, Terzibaba yayıncılık, 2013

³⁴ İbn Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiye*, Esmâ Yayınları, İstanbul 2001, s. 580

evreni yaratmış ve bu evreni ayna olarak görmüştür. Ardından insanı bu âlemin aynasının cilası olarak yaratmıştır. Allah ben yeryüzünde bir halife yaratacağım dediği zaman melekler ona yeryüzünde kan dökcek ve fesat çıkaracak varlıklar mı yaratacağın diye sordular. Bunun üzerine Allah şüphesiz ben sizin bilmediklerinizi bilirim demiştir.³⁵ Burada Allah'ın insana bahsettiği şey meleklerin bilmediği sıfatları öğretmesidir. Allah insanı yaratırken ona her şeyi öğretmiş ve dünyaya onu öyle yollamıştır. Hadis-i Kudsi'de Allah'ın insanı yaratması "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, insanı yarattım." şeklinde anlatılmaktadır İbni Arabî'ye göre Allah insanda tecelli etmektedir. İnsanda Allah kendinî görmekte onunla bir olmaktadır. Bilinmenin kemâli ise ilâhi sûreti kabûle müsâit bir vücût aynası ile mümkün olduğudur. Bu vücut aynasında ilahi suretin görünmesi insanın cilası kadardır.³⁶ Ona göre insan bu dünyanın cilasıdır. Allah insan-ı kâmil de vücut bulmaktadır. Arabî bu düşünceye buhar, bulut, su, buz örneğini verir. Bulutlar buhardan oluşmaktadır. Su bulutlardan oluşmaktadır. Aynı şekilde buzda sudan oluşmaktadır. Bunların hepsinin aslı buhardır. Fakat biz buluta, buza, suya gidip buhardır diyemeyiz. Allahın insanda tecelli etme ilişkisi de buna benzemektedir. Allah insanda sıfatlarını bulundurmaktadır. Yine bu konuda ayna örneğini verebiliriz. İnsan aynaya baktığında suretini görür. Fakat aynada gördüğü kendisinin sadece bir yansımasıdır. İnsanda bu yansıma gibidir. Hakikat Allah'ın suretidir fakat aynadaki yansıma kendisidir. Hak insan-ı kâmil ile görür, iştir, bilir ve bütün varlık sıfatları ile vasıflanmış olur ve her bir makamın ve her bir mertebenin lezzetleri ile lezzetlenir ve elemeleri ile elemli olur.³⁷ Arabî'ye göre yine insan-ı kâmil'in Allah'a muhtaç olduğunu, Allah'ın vücudu olmasa insan-ı kâmil'in vücut bulmasının mümkün olmayacağını söyler. Örneğin demir ateşte kızınca onun ateşliği ârizî ve demirliği zâtîdir. Yoksa demir demir ve ateş de ateştir. Ne ateş demir olur ve ne de demir ateş olur.³⁸

³⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazar, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Cuma Pazarlama, İstanbul 2008, s.13

³⁶ Ahmet Avni Konuk, *a.g.e.*, s. 78

³⁷ Ahmet Avni Konuk, *a.g.e.*, s. 80

³⁸ Ahmet Avni Konuk, *a.g.e.*, s. 393

Bu (kevni) düzeydeki “ insan”, Hakk’ın Sûreti (Îmago Dei) üzerine yaratılmış olması hasebiyle, âlemdeki varlıkların en kâmilidir.³⁹ İnsan bütün varlık âleminin gerçek rûhu, âlemde tecelli etmiş olan ne varsa hepsini de kendinde cem eden bir varlıktır. Kısacası “insan” Âlem-i Sagirdir (Mikrokozmos’dur). Arabi insanın yaratılışının aslında Esmâül Hüsna’ya bağlar. İnsanın ortaya çıkışı bir zorunluluk sonucu oluşur. Çünkü Allah’ın Esmâül Hüsna’ları somut varlıklarla kuvveden fiile gelmelidir. Bu da insan sayesinde olmaktadır. Allah kendinî ve kendi sıfatlarını âlemin aynası olan insanda seyredebilecektir.⁴⁰ Kısaca özet geçmek gerekirse ilk olarak evren yaratılmıştır. Evren bir aynadır. İnsan ise ayna olarak gördüğümüz bu evrenin cilası olarak yollanmıştır. Fakat Allah’ın her sıfatı bütün insanlarda aynı şekilde tecelli etmemektedir. Bunun sebebi ise insanların bilinç düzeyidir. Arabî Fususu’l Hikeminde bunu güneşin verdiği ışığa benzetir. Bu ışık farklı renklerdeki camlara vurduğunda farklı renklerde yansır. Fakat bu ışığın özü güneşin verdiği renktir. İnsanlarda tecelli etmesi de buna benzemektedir. Bu düzeyde evren kozmos insan ise mikrokozmostur.

1.3.1.2. Ferdî Düzeyde İnsan

Ferdî düzeyde insan sıradan beşeri olan insandır. Allah’ın ilahi isimleri insanda zuhur eder. İnsan Allah’ın isimlerini en iyi taşıyan varlıktır. Fakat bu her insanda aynı şekilde ortaya çıkmaz. İnsanlar yaratılışları itibariyle farklı suretlerde yaratılmışlardır. İnsan doğduğu andan itibaren Allah’ın isimlerini taşımaktadır. Her insanda “cem’ etme yeteneği”nin kuvveden fiile çıkması beklenir; çünkü ontolojik açıdan “cem’ etme yeteneği” beşere türünün aslî tabîatına ait olan bir özelliktir.⁴¹ Cem etme yeteneğinden kasıt Allah’ın tüm sıfatlarıyla donatılmış olmaktır. Yani insan doğuştan bu isimlerle donatılmıştır. Fakat bunun herkeste aynı şekilde ortaya çıkması beklenemez. İnsan beyni (bilinç bakımından) ancak en yüksek berraklık düzeyinde bir insan-ı kâmil olabilmektedir.⁴² Bu insanın idrak

³⁹ Toshiku İzutsu, *İbn Arabî’nin Fusûs’undaki Anahtar Kavramlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1998, s. 309

⁴⁰ Toshiku İzutsu, *a.g.e.*, s.310, 311

⁴¹ Toshiku İzutsu, *a.g.e.*, s.347

⁴² Toshiku İzutsu, *a.g.e.*, s.348

seviyesine bağılı olarak çıkmaktadır. Örneğin bir çocuk doğduğunda bilinç düzeyi kapalıdır. Çocuk zamanla büyüyerek bilinci açılır ve idrak seviyesi artar. Büyüdüğü zaman kendine özgü bir idrak seviyesi vardır ve yaşamını buna göre şekillendirir. Ferdi düzeyde insanda da böyledir. Cem etme yeteneği insanda doğar doğmaz vardır. Fakat herkesin zihni aynı berraklıkta idrak etme yeteneğine sahip olmadığı için bunun ortaya çıkması insandan insana değişir. Ancak insan-ı kâmil olan kişi bu idrak seviyesine ulaşır ve Allah'ın sıfatlarını cem eder. İbni Arabî bunu su ile açıklar. Ona göre asıl hakikat olan sudur ve su aktığı yerlere göre tat alır. Aktığı yerlere göre acı, tatlı, leziz olur. Fakat özü yine sudur.⁴³

Arabî insanları üç ana başlık altında ele alır. Bunlardan birinci sınıflandırmayı ikiye ayırır:

- 1) İdrakleri ahirete dönük olanlar
- 2) İdrakleri bu âleme dönük olanlar

Birinci gruptaki insanlar veli olarak takdis ettiğimiz kullardır. Bunlar nefislerini temizlemiş, keşif ve zevk yoluyla Allah'ı tanımış kimselerdir. İkinci gruptakiler ise eşyanın arkasındaki sırrı keşfedemeyen dünyayı aklıyla bilen kimselerdir.

İkinci ana başlığa baktığımızda ise Arabî insanları:

- 1) Arifler
- 2) Arif Olmayanlar
- 3) Cahiller

şeklinde sınıflandırır. Arif Hakk'ı Hakk'dan, Hakk'da ve Hakk'ın gözü ile görendir. Arif olmayan ise Hakk'ı Hakk'dan, Hakk'da ve kendi nefsiyle görendir. Cahile gelince bu da Hakk'ı ne Hakk'dan ,ne de Hakk'da gören ama O'nu Âhirette nefsinin gözüyle göreceğine inanan kimsedir.⁴⁴ Kısacası arif kimse Allah'ın kendisinde tecelli ettiği, Allah'ında arif olan kulunun gözüyle görmesidir.

⁴³ Toshiku İzutsu, *a.g.e.* , s.350

⁴⁴ Toshiku İzutsu, *a.g.e.* , s.347-356

Arif olmayan kimseler ise Allah'ı idrak ettikleri derecede kendi gözleriyle görenlerdir. Cahil olarak belirtilenler ise velileri aktardığımızda onlara karşı çıkan ve dinin daha çok zahirî yönünü yaşayan kullardır. Onlara göre Allah'a ulaşmanın tek yolu şeriata uymaktır.

Üçüncü ana başlığa baktığımızda ise Arabî onları şöyle sınıflandırır:

- 1) Aklına güvenenler mertebesi
- 2) Hayal Ehli
- 3) Hakikati keşfen ve zevken bilenler

Arabî birinci grubu aklına güvenen, âlemi ve Allah'ı aklıyla idrak edenler olarak adlandırır. Bunlar en alttaki grupturlar. İkinci gruptakiler ise hayal ehli olarak adlandırılan gruptur. Bunlar peygamberlerin sözlerini esas alarak Hakk'a ulaşmaya çalışan kimselerdir. Üçüncü gruptakiler ise en yüksek beşerî mertebedir. Bu mertebedekiler Allah ile bir bütün olup dünyayı onun gözüyle görenlerdir. Allah'ı kalp ile keşfeden kişilerdir.⁴⁵

1.4. Velinin Özellikleri

Veli olmak herkese nasip olmayan zor makamlardan birisidir. Bu makama ulaşmak için oldukça büyük zorluklardan geçilmektedir. Bu zorlukların sonucu Allah o kişiye ilham yoluyla velilik makamını vermiştir. İnsan dünyaya meyleden bir varlıktır. Ondan kopmak istememektedir. Dünya hayatında ise bazen nefislerine yenik düşmektedirler. Velilik makamına erişmek için ilk şart Allah'ın koyduğu kuralları eksiksiz bir biçimde uygulamak, mümin, kâmil bir kul olmaktır, ibadet etmektir. Gerisi Allah'a kalır ve Allah bazen o kulunu kerametle bazen ise kerametsiz olarak veli kulları arasına alır. Keramet veliliğin asıl şartı değildir. Allah'ın emir ve isteklerine uyarak veli olan kişi Allah'ın ikramı olan kerametle beraber olağanüstü güçlere sahip bir zât konumuna gelmiştir. İbni Arabî'ye göre bu makam bir insanın ulaşabileceği en yüksek mertebedir. Velilik makamına

---

⁴⁵ Toshiku İzutsu, *a.g.e.* , s.356-367

ulaşmış olan kişi keramet sırrını her zaman açığa vurmaz. Gizli kalmasına özen gösterir. Bu kerametleri ilerleyen sayfalarda ayrıntıyla açıklayacağız. Arabî'ye anlatılan bir olayda adamın biri abdalların abdallık mertebesine neyle ulaştıklarını sorar. Arabî şöyle der: Ebu Tâlib Mekki'nin Kûtu'l- Kulûb'ta bahis konusu ettiği şu dört hususla: Açlık, uykusuzluk, suskunluk ve inziva.⁴⁶

Ahmet Yaşar Ocak Velilik makamlarını piramit metaforu ile izah eder. Bunlar en alttan başlayarak Recebiyyûn, Müfredûn, Asâib, Nukabâ, Nücebâ, Abdal, Efrad, Evtad, İmaman ve en üstte Kutb olarak sınıflandırılmıştır.⁴⁷ Bu makamlardan en üst makam kutb denilen makamdır. Bu makam en üst makamdır. Bu makamın altında imaman bulunur ve iki tanedir. Kutb bütün velilerin en üstüdür. Bu en üst tabakada olan kişi diğer velilerin de en büyüğüdür. Allah veli olarak gördüğü insanı sürekli sıkıntılarla sınar. Sıkıntı yaşamayan veli yoktur. Sıkıntı çekmek veliliğin ana özelliklerinden birisidir.

Ahmet Yaşar Ocak veli kavramının XIII. yy'a kadar geliştiğini, sunni doktrine istinad edilen bu statünün halk ve ulema arasında rahatsızlık uyandırdığından bahsetmiştir.⁴⁸ Bu rahatsızlığın asıl sebebi IX. yy'da ortaya çıkan tasavvuf anlayışıdır. Bu anlayış İbni Arabî ile zirveye ulaşmıştır. Tasavvuf anlayışıyla düşüncelerini ortaya koyan veli olarak telakki ettiğimiz kişiler dinî anlayış ve yaşayış tarzları nedeniyle sürekli eleştirilmişlerdir. Bu eleştirilerin boyutu o kişileri dinsizlikle suçlamaya kadar gelmiştir. Meşhur veli Abdülkadir Geylani'ye şeriat nedir diye sordular. "Bana uymak şeriattır" diye cevap verdi. Çünkü onun her hali Hakk iledir.⁴⁹ Bundan şunu anlıyoruz. Veli olarak telakki ettiğimiz kişiler kendilerini aşmış insanlardır. Söylediklerinin altında çoğu zaman derin mana vardır. Bizler onu Tanrıya şirk koşmak olarak algılasak bile onlar bunun aksine kendilerini aşmış insanlardır. Onları anlamadan yargılamak yanlış bir olgudur.

⁴⁶ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 23, 24

⁴⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010, s. 4

⁴⁸ Ahmet Yaşar bu kavramın ortaya çıkışı ve telakkisinin sadece İslam dini ile değil Gnostizm ve Yeni Eflatunculuk'un rolü olduğunu söylemiştir.

⁴⁹ El Hacc Hüseyin Vedad, *Mektûb-ı Tirmizî*, İstanbul 2008, s. 11

Fakat mutasavvıf kişilerin yorumlarıyla beraber veli kavramı halk arasında kabul görmeye başlamıştır.

1.5. Velilik Makamları

Velilikte bir hiyerarşik düzen vardır. Goldzier'in tasnifine göre Recebiyyûn, Müfredûn, Asâib, Nukabâ, Nücebâ, Abdal, Efrad, Evtad, İmaman, Kutb kavramları piramidin en alttan en üste olarak sıralanır.⁵⁰ Bu düzene göre en üst nokta kutba aittir. Arkasından iki kişi olan imaman gelir. Evtad ise dört kişiden oluşur. Efrad ve Abdal ise yedi kişiden oluştuğu söylenir. Akşemseddin'e göre Ehl-i Didâr (Cemâl) olarak adlandırılan makam efrad olarak adlandırılır. Nüceba ise altmış, Nükeba üç yüz, Asaib beş yüz adettir. Bunların ardından ise Müfredûn ve Recebiyyûn gelir. Fakat bu kavramların sayısı üzerinde kesin bir anlaşma sağlandığı söylenemez. Mesela Arabî bu makamların altı tane olduğunu söylemiştir. Bunlar (üstten aşağı): Kutublar, imamlar, evtâd, ebdâl, nukabâ ve nücebâdır.⁵¹ Hatta bazı makamlardaki rakamların sayısı ona göre değişiktir. Abdülbaki Gölpınarlı 100 soruda tasavvuf adlı eserinde bu sayıların kutsiyetinin Hind, İran, Asur, Mısır, Sâbîlik ve Yunan felsefesinden geçtiğini iddia etmektedir.⁵² İslamiyet öncesi eski Türk inanışlarında da bu sayıların kutsiyet arz ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Dede Korkut hikâyelerine baktığımızda ise yine belirli sayıların sıklıkla kullanıldığı dikkatlerden kaçmamaktadır.⁵³

Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye göre ricâlû'l-gayb içinde sayıları belli olanlar (ricâlû'l-aded) bulunduğu gibi sürekli artıp eksilenler de (ricâlû'l-merâtib) vardır.⁵⁴ Tırmızî ise Allah'ın velilerinin sayısını Allah'tan başka kimse bilmeyeceği gibi bunların makamlarının sayısının da sadece Allah'ta saklı olduğunu söyler. Ona göre Allah her an salih bir kulunda tecelli edebilir. Bu

⁵⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı....* , s. 4

⁵¹ Dilaver Selvi, "Süfilerin Ricâlû'l- Gayb Tanımı, Taksimi ve Buna Dayanak Yaptıkları Hadisler", *Tasavvuf İlmi ve Araştırma Dergisi*, Cilt 32, 2013, s. 117

⁵² Abdülbaki Gölpınarlı, *a.g.e.* , s.75

⁵³ Onur Sömen, "Dede Korkut Boylarında Geçen Formülistik Sayıların İzleri" , *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 121, Ocak- Şubat 2019, s. 29-50

⁵⁴ Süleyman Uludağ, "Ricâlû'l Gayb" , <https://islamansiklopedisi.org.tr/ricalul-gayb> , 2008

makamlara Ricâlu'l Gayb adı verilmektedir. Ricâlu'l Gayb arzda ve semada Hak'tan başka yerlerini kimsenin bilmediği, alçak sesle konuşan, utangaç, yeryüzünde vakarla yürüyen, kendilerine rastlayanlara selâm verip geçen ve huşû içinde yaşayan veliler zümresini ifade eder.⁵⁵ Bu makamlara bir velinin ölmesiyle başka bir veli gelir. Velilik geçici değil ebedidir. Ölüncü de o kişinin veliliği sonsuza kadar devam etmektedir. İbni Arabî veliliği en büyük kavram olarak tanımlamakta, hatta bu kavramın peygamberlikten üstün olduğunu söylemektedir. Bunu da Tanrının Veli olan ismi nedeniyle söylediği gayet açıktır. Akşemseddin ise makamları farklı açılardan ele alarak bunların sayısını on sekiz olarak vermektedir.⁵⁶ Allah katında makamların farklı olma sebebi takvadır. Tirmizî'ye göre nasıl bir anne çocuklarını birbirinden ayıramıyorsa Allah'ta insanlar için böyle yapmaktadır.

1.6. Nebi ile Veli Arasındaki Farklar

Bu iki kavram arasında amaç yönünden benzerlik olsa bile yöntem bakımından farklılıklar vardır. Nebi peygamberdir. Allah tarafından verilir. Veli ise bir takım merhalelerden geçerek bu makamı kazanmaya vakıf olur. Nebinin mucizesi, velinin ise kerameti vardır. Velilik nebilikten zuhur eder. Yani nebi olmasa velilik kavramı ortaya çıkmazdı. Nebi'ye vahiy yoluyla peygamber olduğu iletilir fakat veli Allah'tan ilham yoluyla ilmi alır. Peygamberler günahsızdır. Veliler ise günah işleme yeteneğine sahiptirler. Peygamberler erkektir. Velilerin içinde ise kadınlar olabilir.

1.7. Keramet Kavramı

Sözlükte keramet kavramı yüce gönüllülük, asalet, cömertlik, hürmet vs. anlamlarında kullanılmaktadır. Keramet'in dayanağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'de birçok peygambere mucize verildiği aktarılmakta ve birçok sufi tarafından keramet kavramının İslam da yeri olduğu üzerine uzlaşıda

⁵⁵ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*

⁵⁶ Akşemseddin Hazretleri Makamat-ı Evliya adlı eserinde bu makamları tek tek açıklamaktadır.

bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak Hz. İsa'nın Hz. Meryem'den babasız olarak doğması, beşikteyken konuşması; Hz. Musa'nın bebekken suya bırakılması ve bulunması, denizi ikiye bölmesi, Hz. Yusuf'un rüyaları yorumlaması, asab-ı kehf'in 309 yıl mağarada kalıp uyanması vb. birçok mucize Kur'an da işlenmektedir. Kur'an-ı Kerim'e göre mucize olayları oldukça normal bir durumdur. Hz. Meryem peygamber olmamasına rağmen onda mucize gözükmesi, yine aynı şekilde asab-ı kehf'in peygamber olmayıp mağarada ölmeden yaşamalarına bakarsak kerametın dinen ortada olduğu açıktır. Resullah Aleyhisselam Hz. Muhammed'in de birden çok mucizeleri olduğu bilinmektedir. Miraca çıkması, ayı ikiye bölmesi vb. birçok mucizeleri vardır.

Bu kavramları olağanüstü olayların zuhur etmesi ya da bir kişi tarafından ortaya çıkarılması olarak adlandırabiliriz. Bu kavramların ortaya çıkışlarına baktığımızda putperest dinlerde karşımıza çıkan olaylarda oldukça benzer olması dikkat çekicidir. Kitabi dinlerden öncesine baktığımızda bunları büyücülük olarak adlandırıldığını görsek bile olağanüstü güçlerinin mucizelerle ve kerametlerle benzerlik gösterdiğini de görebiliyoruz. Eliade Avrupa cadıları ile ilişkilendirilen niteliklerin Hint- Tibet yogilerine de atfedilebileceğini söylüyor. Onların da havada uçtuğu, kendilerini görünmez kıldığı, uzak mesafeden öldürebildiği, ibislere ve hayaletlere hükmedebildiği vb. varsayılır.⁵⁷ İslam dinine baktığımızda bu benzerliği direkt olarak Hz. Süleyman'ın cinlere hükmedebilmesine benzetebiliriz. Yine birçok veli kerametiyle bir yerden bir yere anında gidebiliyor. Bir başka benzerliğe dikkat çekmek gerekirse Hristiyan Kilisesi de bu tür davranışlara sahip kişileri şeytanla işbirliği içinde olmakla suçlamaktadır. Murray bu inanç kültürünün Hristiyanlığın içerisinde halen mevcudiyetini sürdürdüğünü belirtmektedir. Benandanti denilen Hristiyan bir topluluğun kötü büyücülerle savaşması, aynı şekilde kendilerinin buluşma noktasına uykularında ruhsal yolculuk yaparak gitmeleri ilginçtir.⁵⁸ Eski Türklerde savaş meydanlarına yanında şaman götüren hükümdarların olduğunu ve savaşı kazanmak için onların güçlerini

⁵⁷ Mircea Eliade, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, Doğu- Batı Yayınları, Ankara 2016, s.97

⁵⁸ Mircea Eliade, *a.g.e.*, s. 102

kullandıklarını biliyoruz. Aynı şekilde ruhsal yolculuk kavramı oldukça önemli bir husustur. İbni Arabî'nin de aynı şekilde ruhsal yolculuk yapabildiği ve ölümler âlemiyle iletişim kurabildiği söylenmektedir.

Keramet kavramı Allah'ın velilik makamına erişmiş kullarına yaptığı ikramdır. Veli, keramete bazen isteyerek bazen ise istemeden sahip olmaktadır. Keramet sahibi olan kullar kerametlerini açığa vurmamaya özen gösterirler. Hak eğer bu kerametın ortaya çıkmasını isterse açığa çıkar. Bazı veliler kerametın kendileri için bir imtihan olduğunu düşünerek bu kuvveti kullanma konusunda çekincede bulunurlar. Kerametler mucizelere benzemesi bakımından oldukça önemlidir. Çünkü velilerin peygamberlerle eşdeğer tutulmasına kadar giden bir düşünce ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İbnü's Serrac bu konuda görüşlerini dile getirirken kerametlerin gerçekten de peygamberin mucizeleriyle oldukça benzer olduğunu ve hatta onların mucizelerinden daha fazlasını gösterdiklerini söyler. Fakat buradaki asıl mesele bu kerametlerin Hz. Muhammed'in mişkati sayesinde ortaya çıkmasıdır. Arabî ve Akşemseddin gibi büyük veliler de bu düşünceye sahiptirler. Allah bu ikramı Hz. Muhammed için onun ümmetine bahşetmiştir. Ortaya çıkan bu olağanüstü hallere bakacak olursak keramet kavramının sadece İslam ile bağdaşmadığını göreceğiz. Çünkü Hristiyanlık, Yahudilik, Budizm vs. gibi dinlerde de bu kavram vardır. Fakat bu dinlerde istidrac⁵⁹ olarak adlandırılırlar. Keramet kavramı Allah'ın velilik makamına erişmiş kullarına yaptığı ikramdır. Bu güce sahip olan kişilerin Allah tarafından seçildiğine inanılmaktadır. Velilik makamına erişmiş olan bu kişilerin bazen bu gücü hiç kullanmaya tenezzül bile etmedikleri görülmektedir. Keramet her velide zuhur etmeyebilir. Bazen çok istenmesine rağmen verilmeyebilir ya da hiç istenmeden verilebilir. Bu Allah'ın takdiri ilahisine kalmış bir durumdur. İstenmeden verilen keramet daha hayırlıdır. Keramet belirli bir süreden sonra artık veliliğin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Kerameti olmayan veli değildir gibi bazı yanlış

---

⁵⁹ Allah'ı bütün sıfatlarıyla anmayıp günah işleyen kişilerde görülen durumdur. Allah, bu kişilerin gaflete düşmeleri için onlara daha çok mal verir. Kendisine verilenlerle gaflete düşen kişi cehennemde daha büyük azaba ulaşır. Allah'ın kendisine sunduğu bu hal bir ikram değil daha çok azap çekmesi içindir

anlayışlar ortaya çıkmıştır. Fakat keramet veli kullar için çoğu zaman önemsiz görünmüştür. Onlara göre en büyük keramet Allah yolunda nefsi öldürmek ve onu daha çok zikredebilmektir. Ahmet Yaşar Ocak keramet kavramının veli makamı için ulaşılmaması gereken son hedef olmadığını, velinin bu kerametle birlikte elindeki güce aldanıp daha ileriki makamlara ulaşmada çaba sağlamayabileceğini söylemiştir.⁶⁰ Gerçekten de insan nefsiyle hareket eden bir varlıktır. Veli olmanın en büyük koşullarından birisi nefisini yenmektir. Bu yüzden birçok sufi kerametini Allah tarafından kendilerini sınamak amacıyla gönderildiğini düşünmektedirler.

İlerleyen çağlarda tarikatların ortaya çıkmasıyla beraber ise bu kerametler velilerin ayrılmaz parçası olmuştur. Kerametsiz veli düşünülemez hale gelmiştir. Aynı zamanda kurulan tarikatların daha fazla insan toplayabilmesi için kerametler söylenmeye başlamıştır. İnsan olağanüstü hallerden oldukça etkilenebilen bir varlıktır. Bu olağanüstü güçleri kutsal olarak gören insanlar onları kendileri için bir sığınak kabul etmişlerdir.

İbni Arabî kerametleri kendi içerisinde ikiye ayırır: a) Zâhiri, kevnî ve maddî keramet, b) Bâtınî, manevî ve ruhi keramet. Zâhirî kerametler dış âlemde gerçekleşir ve duygularla algılanır. Suda yürümek, havada uçmak, maddenin şeklini değiştirmek vs. gibi. Bâtınî keramet sûfinin veya başka birinin nefsinde (ruhunda) gerçekleşir ve duygularla da bilinmez. Maddî-ruhî ve ilâhî âlemlerin esrarını keşfetmek gibi. Duaların kabulü, ilâhî irade ile velinin iradesi arasında tam uyum gibi kavramlar olarak gösterilebilir.⁶¹ Arabî zâhirî vilayeti ikiye ayırır. Birincisi vilayet-i amme ve vilayet-i hassadır. Vilayet-i amme de iki kısma ayrılır. 1- Âdem peygamberden iki cihan fahrine kadar gelen peygamberlerin vilayetidir.⁶² Bundan kasıt Âdem peygamberden Hz. Muhammet'e kadar olan peygamberlerdir. Dünyaya 140.000 peygamber geldiği söylenmektedir. Yine Arabî vilayet-i hassayı da ikiye ayırır. Birincisi Vilâyeti Hassai küliyei Muhammediyye'dir. Bu, beşerin vücudunda Resul A.S. in mübarek nefesine ve

⁶⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Evliya Menâkıbnâmeleri...*, s. 22

⁶¹ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 157

⁶² İbn Arabî, *a.g.e.*, s. 636

onun rüesası olan Aktaba mahsustur. Burada bahsettiği şey Peygamberin nefesine ve dünyanın iki zıt kutbunda bulunan velilere mahsus olduğudur. İkinci kısmı Ehli süluktan havası müminin vilayetidir.⁶³ Buradaki ehli süluktan kasıt ise tasavvuf yoluna girmiş ve bu yolda ilerlemiş kimselerin vilayetidir. Arabî aynı zamanda her organın bir kerameti olduğunu söylemiştir. Kelabazi de Arabi gibi velayeti iki ana başlığa ayırmaktadır.

Keramet kavramı etrafında menâkıbnâmeler ortaya çıkmıştır. Veli kişilerin kerametlerinin anlatıldığı kitaplara menâkıbnâme adı verilmiştir. Hristiyanlık, Yahudilik, Budizm, Maniheizm gibi büyük insan gurubunu etkilemiş dinlere baktığımızda da karşımıza olağanüstü güçlerin zuhur ettiğini görürüz. Hatta bazı bölgelere gittiğimizde veli olarak kabul edilen kişinin türbesinin etrafında gelişen kerametlerin Hristiyan kültüründe başka bir azizin anlatılarıyla aynı olduğu görülmektedir. Bu bir tesadüf değil aksine farklı dine mensup olan aziz kişilerin kerametlerini kendilerine mâl edilmesidir. Bu tek taraflı değil aksine çift taraflıdır. Hristiyan kültüründe Saint (aziz) kavramı İslam dünyasındaki veli kavramıyla aynıdır. Hristiyanlık dinine baktığımızda azizlik kavramı o kadar gelişmiştir ki onların kemikleri ya da eşyalarının kendi kiliselerinde bulunması için yüklü miktarda paralar ödemişler ve bu işi ticarete dökmeye kadar götürmüşlerdir. Günümüz İstanbul’unda bile halen keramet kavramının kullanıldığını görmekteyiz. Buna örnek olarak Hızır’ın önceki gün rüyada görüp sonraki gün evine teşrif ettiğini söyleyen insanlarla tanıştık. Hristiyan Panagia Vleherna Meryem Ana Kilisesi papazı, Meryem Ana’yı kilise bahçesinde gördüğünü ve ilk başta bu durumu anlamadıklarını söylemektedir. Aradan bir süre geçer ve Romanya’dan Meryem Ana tarikatına mensup rahibeler gelir. Rahibeler rüyalarında Meryem Ana’yı gördüklerini söylerler. Meryem Ana rahibelere kilise papazını bulmalarını söyler ve o görünen kişinin kendisi olduğunu söylemelerini ister. Aynı şekilde tamiri bitmeyen o kilise, Meryem Ananın zuhur etmesiyle beraber hızlı bir şekilde ibadete açılmıştır. İslam dünyasında Arabî’nin de birçok keramete sahip olduğunu biliyoruz. Bunu Futuhat-ı Mekkiyesi’nde örneklerle

---

⁶³ İbn Arabî, *a.g.e.*, s. 636

açıklamıştır. Bildiğimiz üzere Arabî ölümlerle konuşabildiğini, onların ruhlarını dünyaya getirebildiğini ve kendi ruhunu da onların yanına götürebildiğini, aynı zamanda peygamberlerin ruhlarıyla da konuştuğunu söylemektedir. Arabî bir gün filozofun biriyle otururken filozofun İbrahim kıssasını reddettiğini ve ateşin İbrahim’i yakmadığına inanmadığını söyler. Bunun üzerine Arabî mangaldaki ateşi filozofun üzerine döker ve adam yanmaz. Daha sonra ateşe eliyle tekrar dokunmasını ister ve adam yanar. Bunun üzerine Arabî adama “Ateş emir ile yakar ve emr-i ilâhi ile yakmaz. Cenab-ı Allah dilediğine işler.” diyerek kerametini Allah’tan geldiğini belirtmektedir.⁶⁴ Konevi gibi büyük bir veli İbni Arabî’nin manevi oğludur. Arabî öldükten sonra onu düşünür ve ölmek ister. Arabî’nin ruhu onun karşısına çıkar ve kendisinin ebedî olduğunu ve ölmeyeceğini söyler.⁶⁵ Yaşar Kalafat ise bize velilerin öldükten sonra ülkesinin savaş zamanında vücutlaştığını ve kırklar ile yediler arasında dona girme şeklinde yaşadıklarını söylemektedir.⁶⁶ Yine bazı türbelerde ibrik ve su bırakıldığı ve ölmüş olan velinin abdest aldığı inancı vardır. Arabî’nin dışında Fatih’in hocası Akşemseddin’in bugünkü adını alan Eyüp ilçesinde bulunan sahabe Eyüp El Ensari’nin mezarını kerametiyle bulduğunu bilmekteyiz. Görüldüğü üzere keramet kavramı oldukça sık kullanılan bir kavramdır.

Kerameti olan kişiyi insanlar Allah’a yakınlık kurmuş biri olarak görürler ve onun dua etmesiyle beraber isteklerinin kabul olacağı görüşüne sahip olurlar. Öyle ki Arabî’nin bile babası tarafından Abdülkadir Geylânî’nin yanına giderek dua istemesiyle doğduğu söylenmektedir. Keramet kavramının ortaya çıkardığı bir diğer karışıklık ise Hristiyanlık, Yahudilik, Budizme mensup kişilerin arasında da keramet gösterebilenlerin olmasıdır. Allah’ın veli kullarına verdiğini söylediğimiz bu ikram başka dinlere inanan insanlar üzerinde de ortaya çıkması oldukça ilginçtir.

---

⁶⁴ İbn Arabî, *a.g.e.*, s. 564

⁶⁵ İbn Arabî, *a.g.e.*, s. 564

⁶⁶ Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011, s. 75

1.7.1. Keramet ve Mucize İlişkisi

Keramet ve mucize birbirine benzer iki kavramdır. Fakat bu kavramlar her ne kadar birbirine benzese de özellikleri yönüyle birbirlerinden ayrılırlar. Kerametın olabilmesi için mucizenin olması gereklidir. Mucize akıl ile açıklanmayan Tanrı tarafından ortaya konulan doğaüstü güçlere denilmektedir. Mucize ortaya peygamberlerle beraber çıkar. Allah tarafından kuluna bir ikram olan mucize peygamber ümmetinin ona inanması için bir aracı rol de oynamıştır. Keramet kavramı ise peygamberin ölümüyle beraber onun ümmetine verilen bir hediyedir. Peygamberin mucizeleri onun veli kulları tarafından kerametler ile devam etmektedir. Mucize ve keramet kavramlarına baktığımızda bunların arasında belirli başlı ortak noktalar ve farklılıklar görülmektedir.

Ortak Noktalar:

- a) Allah tarafından kuluna verilen bir takım doğaüstü güçlerdir. İkisi de Allah'ın istediği zamanda verilir.
- b) Kulun Allah katında yüce bir yerde olduklarını göstermektedirler.
- c) Allah'ın varlığına delil olurlar.
- d) Olması imkânsız olan olağanüstü olaylardır.

Farklı Noktalar:

- a) Mucize peygambere, keramet ise veliye gelir.
- b) Mucize peygamberin en ihtiyaç duyduğu anlarda ortaya çıkar. Keramet ise herhangi bir zamanda herhangi bir kimseye verilebilmektedir. Keramet için inanma şartı yoktur.
- c) Mucize peygamberin peygamberliğini ispat etmesinde bir şarttır fakat keramette böyle bir şart yoktur. Keramet görülmeyen ya da kerameti olup veli olmayan birçok insan vardır.
- d) Peygamber mucizesini bilir. Keramet ise veli tarafından bilinse bile onun Tanrı tarafından kendisine imtihan amacıyla gönderilip gönderilmediğini

bilemez ve hep şüpheyle yaklaşır. Veliler istidrac inanışına sahiptir. Bu yüzden kerametlerinin açığa çıkmasını istemezler.

- e) Mucize'nin kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Keramet ise sözlü ve yazılı olarak mutasavvıflar tarafından aktarılır.
- f) Mucizeler ve kerametler'in dinde yeri vardır. Mucizeye dinde inanmak şarttır. Fakat kerametlerin hepsine inanmak mecburi değildir.
- g) Peygamber mucizesini açıkça göstermek zorundadır. Veli ise kerametini gösterme zorunluluğu yoktur. Bazı veliler kerametlerini göstermedikleri için dışlandıkları dahi söylenebilir.⁶⁷

1.8. Veli Kültü

Veli kültü Allah dostu olan ve Allah tarafından çeşitli vasıflarla donatılmış (keramet) olan kişinin ölümüyle beraber onun türbesi veya mezarının etrafında teşekkül eden ve ondan iyi veya kötü durumlar meydana geleceğine inanılmasıdır. Veli kişi öldükten sonra da keramet gücünü kaybetmediğine inanılmaktadır. Bu nedenle velilerin mezarları veya türbeleri insanlara fayda veya zarar sağlayacağına inanılan yerler haline dönüşmüştür. İslam dininde veliden medet ummak kesinlikle yasaklanmış onun yerine ise veli aracılığı ile Tanrıdan yardım istemek şeklinde gelişmiştir. Müslümanlık'taki veli kültürünün de çoğu İslam toplumlarından önceki putperest kültürlerle yakın alakası görülecektir.⁶⁸ Veli kültürünün çoğu kitabi dinde de putperest kültürden kurtulamadığı aksine onları kendi dininin içinde sentezlediği görülmektedir. İslam dünyasına baktığımızda Müslümanlık tebliğ edilmeden önce putperest anlayışların hâkim olduğu kabilelerin olduğu görülmektedir. Hristiyanlığa baktığımızda veli kültürüyle aynı özelliklere sahip aziz kültü ortaya çıkmaktadır. Bu da Hristiyanlık öncesi putperest kültürlerden ortaya çıkmıştır. Veli kültürünün İslamiyet öncesi Eski Türkler arasında atalar kültü adı altında benzer özelliklere sahip bir inanış olarak mevcut

⁶⁷ Gürol Pehlivan, *Manisa'da Veli Kültü*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Manisa 2004; Veysi Ünverdi, "İslâm Kelâmı Açısından Mûcize Kerâmet İlişkisi" , *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 16, Aralık 2020, s. 1-20

⁶⁸ Ahmet Yaşar Ocak, *Evliya Menâkıbnâmeleri...* , s. 34

olduğu bilinmektedir. Atalar kültü Türkler arasında en eski ve en köklü inanışlarından biridir. Orhun abidelerinde, Hunlarda bu inanışı görmek mümkündür. Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra da atalar kültüründen kopamamış ve bunu veli kültü ile sentezlemişlerdir.⁶⁹ Ahmet Yaşar Ocak dünyada birçok veli olduğunu fakat bunların bir kısmının öldükten sonra kült teşekkül etmeyip unutulup giderken diğerlerinin nasıl kült konusu olduğunu sorgulamış ve buna yanıt olarak yaşadığı toplumdaki sosyal ve psikolojik nedenlere bağlamıştır. Ona göre toplumlar kendi dinî ve ahlaki değerlerini yansıttıklarını düşündükleri veliyi kendileriyle özdeşleştirip onu kült konusu edinirler. Bu düşüncelerin yanı sıra keramet kavramı da bizce oldukça önemlidir. Keramet sahibi olan zât öldükten sonra etrafında velâyetnameler şekil almaya başlar. Bunlar sözlü ve yazılı olarak aktarıldıkça da aktaran kişi tarafından değişimlere uğrayarak günümüze gelir. Veli kültü bir türbe veya mezar etrafında ortaya çıkar. Ölen kişiye duyulan saygı, korku gibi kavramlar burada devreye girer. Bu kavramlar etrafında insanlar kendilerine yarar veya zarar geleceğini düşünerek hürmette kusur etmemeye çalışırlar. Çünkü ölen kişi halen olağanüstü kuvvetlere sahiptir.

Arabî'nin düşünceleriyle atalar kültü arasındaki benzer noktalar dikkat çekicidir. Arabî'ye göre veli kullar ölseler bile dünya ile ilişkileri kesilmez, istedikleri zaman dünyaya dönebilirler. Veli kültürünün olduğu yerde bir mezar olmak zorundadır. Bu mezarın etrafında teşekkül eden bazı ritüeller olmalıdır. Bunlar kurban adama, çaput bağlama, insanlara hayrına bir şeyler dağıtma, para vermek vs olabilir. Fuzuli Bayat Dede Korkut'un mezarına yapılan ziyaretlerin ve buralardan görülen faydaların İslam'da da devam ettiğini dolayısıyla bunların eski mitolojik akdin devamı olduğunu söyler. Bu türbelerde veli kulların eşyaları da bulunabilir. Bu eşyalarda oldukça kutsal sayılmaktadır. Örneğin Eyüp Sultan türbesin de ayak izi bulunması gibi. Hristiyanlıkta da azizlerin eşyalarının kutsal olduğuna inanıldığı ve İstanbul'un fethinde bütün azizlerin eşyalarının sokaklarda gezdirildiği bilinmektedir. Günümüzde Anadolu ve Orta Asya coğrafyalarında

---

⁶⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 62

halen veli kişilerin türbelerine duyulan hürmet oldukça fazladır. Bunların etrafında bir takım ritüeller ortaya çıkmıştır.

1.8.1. Türk Veli Kültü

Türklerde veli kültürünün temeli eski Türk inanışlarına dayanmaktadır. Türkler günümüze değin birçok din benimsemiş ve benimsedikleri bu dinlerin koruyuculuğunu üstlenmekten çekinmemiş bir millettir. Benimsedikleri dinler doğrultusunda da inanışlarını şekillendirmişlerdir. Şunu rahatlıkla söylemek gerekir ki Türkler girdikleri dinlere kılıç zoruyla girmemişlerdir. Günümüze değin Budizm, Maniheizm, Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam gibi çeşitli dinleri benimsemişlerdir. Bu dinlere geçtikten sonra ise bu dinleri yaşamlarına göre şekillendirmişlerdir. Eski Türk inançlarına baktığımızda putperest inanışların yer aldığını da görüyoruz. Türk veli kültürünün ortaya çıkmasında etkili olan atalar ve tabiat kültürleri de dikkatlerden kaçmamaktadır. Atalar kültürü eski Türk inanışlarında oldukça önemli yer tutmakta ve günümüzde de İslam dininde varlığını farklı bir şekilde sürdürmektedir. Bu inanışın izlerini ilk olarak Orhun abidelerindeki Bilge Kağan anıtında görmek mümkündür. Atalar kültürü Türklerin mensubu olduğu veya etkileşim içerisinde olduğu Şamanizm, Budizm, Maniheizm, Yahudilik, Hristiyanlık, Zerdüştlük, İslamiyet gibi dinlerin çevresinde şekillenerek günümüze gelmiştir. Şamanizm inanış biçimine baktığımızda Şamanların ruhlarla iletişim kurabildiği, kötü ruhlarla savaşıp onları korkutabildiği, savaşlarda düşmanın üzerine tehlikeler gönderebildiği bilinmektedir.⁷⁰ Bu durum Budist azizler ve Şamanlar arasında benzerlik kurulabilmesine yol açar.

Budizm dinine giren Türklerden en çok Uygurlar bu dini benimsemişlerdir. Budizm dinindeki inanca göre öldükten sonra ruh başka bir bedende tekrar dünyaya gelmektedir. Bu inanışa reenkarnasyon inancı denilmektedir. Budizm de misyoner rahipler bulunmaktadır. Uygurlar Budizm dinine girdiklerinde yerleşik hayata geçmişlerdir. Türk sanat tarihi açısından en verimli dönemlerden birisi olan

⁷⁰ Ahmet Yaşar Ocak, Evliya Menâkıbnâmeleri... , s. 42

Uygular döneminde birçok Budist dinî yazma da tercüme edilmiştir. Bu tercümelerde dünyayı dolaşan Budist azizlerin menakıbnâmeleri, kerametleri bulunmaktadır. Halk arasında yayılan bu menakıbnameler ve kerametler İslamiyetle beraber Türk velilerine uygulanmıştır.⁷¹ Türklerin İslamiyet'e geçişleri de atalar kültü etrafında olmuştur. Tasavvuf yoluyla İran üzerinden İslamiyet'i öğrenen Türkler veli kültürünü kendilerine yabancı bulmamışlardır. Bu inanış zaten Türkler arasında Atalar kültü adı altında bulunmaktadır. Türkler Anadolu topraklarına girdiklerinde de Bizans kültürüyle etkileşim içerisinde kalmışlar ve Hristiyan Azizlerin etrafında oluşan kültürleri de İslamlaştırmışlardır. Aynı durumu Balkan topraklarında İslamlaştırılan Hristiyan azizlerinde de görmemiz mümkündür. Türk veli kültürünü anlamamızın yolu atalar kültürünü anlamaktan geçmektedir.

1.8.2. Atalar Kültü

Atalar kültüründe önemli olan unsur ruhtur. Ruhun insanın ağız veya burnundan çıktığına dair inanışlar mevcuttur. Ruhun bedenden çıkması sadece ölümle olmaz. Bazı inanışlara göre ruh uyurkende bedenden çıkar ve zaman kavramı olmaksızın seyahat eder. Şamanizm inanışına göre hasta olan birinin ruhu kötü ruhlar tarafından esir alınmış ya da yolunu kaybetmiştir⁷². Bu ruhu kurtarma görevini de ancak şamanlar yapabilir. Sedat Veyis Örnek atalar kültürünün ilkel kabilelerde çıkış noktasını anlatırken özellikle kabile atası, savaşçılar, din adamları vb tapınılmaya, duaya ve kurbanı hak kazandıklarını, çünkü bunların yaşamlarında büyük ve önemli işler görmüşlerdir.⁷³ James Frazer eski çağlardaki Kralların aynı zamanda rahip olduklarından bahseder. Bu rahiplik görevi insan ile tanrı arasında sadece aracı olma amacı taşımaz. Eski çağ kralları, insanüstü varlıklara dualarını, kurbanlarını ulaştıran ve onlara iyilik ve kötülük verebilen bir tanrı modelindedir. Tanrı hüviyetinde olan Kralların kanları da kutsaldır. Bu yüzden birçok kabile ve devlette Kral ya da soyundan birisi öldürüleceği zaman kan dökmek adet haline

⁷¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Evliya Menâkıbnâmeleri...*, s. 43

⁷² James George Frazer, *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri*, Pavel Yayınevi, İstanbul 2004

⁷³ Sedat Veyis Örnek, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1988, s. 94

gelmiştir. İkel topluluklarda Tanrı- Krallar yaşlanmaya başladıkları zaman halk tarafından öldürülür. Bunun sebebi ruhun yaşlanmadan ardılına aktarılmak istenmesi, dünyanın dengesinin ölen tanrı tarafından bozulmamasını sağlamak ve tehlikelerden sakınılmaktır.⁷⁴

Öldürülen Tanrı- Kralların ruhunun yakalanıp başka bedende dünyaya geldiği düşüncesini görüyoruz. İkel topluluklarda da ruhun kudsiyetini görebiliriz. Durkheim ise bu konuda insanların kendi eliyle yaptığı ruhların kulu haline geldiğini, iyi ve kötü olarak adfettikleri her şeyin bu ruhların kontrolü altında olduğunu ve bu ruhların hayırseverliğini kazanmak için dualar edip kurbanlarda bulduklarını söyler Avustralya yerlilerinin ölen bir kişinin sağ başparmağını kopartmalarını örneklendirir. Sağ başparmağı koparılan ölünün ruhunda sağ başparmağının kesildiğine inanılır ve mızrak atamaz hale gelir. Bu da ruhun intikam alamaz hale geldiğini gösterir. Durkheim ilk ayin yerlerinin ve ilk adakların mezarlıklar olduğunu söyler. Ruhların ihtiyaçları karşılanır ve insanlara iyilik vereceğine inanılır.⁷⁵

Atalar kültü ölen bir kişinin ruhunun yaşadığına inanılması ve o ruh tarafından kendisine iyilikler ya da kötülükler geleceğine inanılmasıdır. Kendisine iyilik ya da kötülük getireceğine inanılan kişi için bir takım ritüeller yapılmaktadır. Ölen kişinin Tanrı mahiyeti almadığını Türk inançlarında görebiliriz. Jean Paul Roux ise Türklerin Tengri'den şamanlar aracılığıyla buyruklar aldığını ve zamanla şamanlara da gerek kalmayarak hükümdarın Tengri'den buyrukları bizzat kendisi aldığını söyler. Buna örnek olarak ise abidelerde geçen“Tengri yarlıkaduk üçün” sözünü verir⁷⁶. Türklerde ruh kavramını aktarırken Bu kültürün eski Türk inançlarında oldukça köklü olduğu, tarihlerinin belli bir döneminde Türk kültüründen bazı sahalarda etkilenmiş Çinliler ve Moğollar gibi kavimlere de geçtiğini ortaya koymaktadır.⁷⁷ Durkheim bu konuda ise Türklerin adını

⁷⁴ James George Frazer, *a.g.e.*

⁷⁵ Emile Durkheim, *Dini Hayatın İkel Biçimleri*, Ataç Yayınları, İstanbul 2005, s. 74

⁷⁶ Jean Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, İşaret Yayınları, Ankara 1994, s. 97

⁷⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî... , s.63*

zikretmeyerek Çin, Mısır, Roma ve Yunan gibi kültürlerden bahsederek atalar kültürünün kaynaklarının buralar olduğundan bahseder.

1.8.3. Tabiat Kültleri

Max Müller'e göre ilkel insanlar dünyaya geldiklerinde bozulmamış muazzam olan tabiatı görürler. Bu tabiat onları derinden etkiler. Çünkü bu tabiat bilinmezliklerle doludur. Tabiat konusunda iki farklı görüş vardır. Bunlardan ilki ruhçuluk dinin asıl halidir ve tabiatçılık ondan çıkmıştır. Diğer görüş ise tabiat ibadetlerinin dinin temelini oluşturduğu görüşüdür. Tyler ruhçuluk düşüncesini ortaya atar. Tyler'a göre bir bedenin içinde iki kişi vardır. Bu iki kişi beden ve ruhtur. Tabiatçı inanışa göre insanların atası tabiattır.⁷⁸ Tabiatın içinde barındırdığı birçok kült ortaya çıkar. Bunlardan çalışmamızla ilgili olan kültürler aşağıda verilmiştir.

1.8.3.1. Dağ ve Tepe Kültü

Türkler yüksek dağ veya tepelere kurbanlar adanmış, bazı kişilerin mezarlarını buralara gömmüşlerdir. İslam dininde Kafdağı, Türklerde ise Ötüken Dağı kutsal kabul edilmiştir. Ötüken dağı Eski Türklerde dünyanın ekseni kabul edilmiş ve Ötüken'den ayrılırsa felaketlerin baş göstereceği söylenmiştir. Ahmet Yaşar Ocak dağ ve tepelerde bulunan yarıtların aslında gerçek yarıtlar olmayıp, bölgedeki dağ kültürünün bir evliyânın şahsında sembolleştirilmesinden ibaret olduğunu söylemiştir.⁷⁹ Dede Korkut hikâyelerinde kahramanlar sıkıştıkları zaman veya güç bir durum ortaya çıktığında, âdeta canlı bir varlığa hitap edermişçesine, dağlara seslenmektedirler.⁸⁰ Bu seslenişleri genelde manzum kısımlarda görebiliriz. Eski Türklerde ölümlerin mezar yerlerinin açık arazi ve doğal yüksekliklerin yanı sıra ırmak veya gölün yakınları da bu amaca uygundur.⁸¹ Dağın bir kült haline gelme sebepleri ulaşılması zor olması, Tanrı'ya yakın olması

⁷⁸ Emile Durkheim, *a.g.e.*, s. 77

⁷⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî...*, s.114

⁸⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî...*, s.121

⁸¹ Edward Tryjarski, *Türkler ve Ölüm*, Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 283

ve adakların Tanrıya daha yakın olması ve yüksek olması düşüncesidir. Dağ, bu yüzden bir kudsiyete bürünmüştür. İstanbul'da bulunan velilerin mezarlarına baktığımızda da mezarların genelde yüksek yerlerde, tepelerde olduğunu görüyoruz.

İstanbul büyük tepelerden oluşan bir şehirdir. Eski Türk inanışlarında yer alan velilerin türbelerinin yüksek ve uzak yerlerde olması inancı vardır. İstanbul'da bulunan birçok evliyanın türbe ve ziyaret yerleride bu inancı devam ettirmektedir. Gül Baba türbesi yüksek bir tepe üzerine konumlanmıştır. Ziyaretçilerin çoğu buranın tepe olduğunu bizzat vurgularlar. Lohusa Hatun, Saçlı Emir, Hasan Burhaneddin, Tokadi Hazretleri, Vefa, Tezveren Dedesi, Nurettin Cerrahi, Merkez Efendi, Sünbül Efendi, Baba Haydar, Karyağdı Baba, Aziz Mahmut Hüdayi, Telli Baba, Oruç Baba, Zuhurat Baba, Yahya Efendi, Kırklar Sultan, Karacaahmet, At Evliyası, Kaşgari Dergâhı, Akbaba Sultan, Yuşa Aleyhisselam türbeleri tepe üzerinde bulunmaktadır. Bu türbeler deniz seviyesinden yüksek konumdadırlar.

1.8.3.2. Taş ve Kaya Kültü

Taş veya kaya kültürüne baktığımızda insanlar doğadaki varlıklara çeşitli manalar yüklemiştir. Eliade bu konuda taşların kullanımının araç olduğunu, bunların dinden çok büyüyle alakalı olduğunu ve tapınmanın nesnesi değil aracı olduğunu söylemiştir. Birçok eski Türk topluluğu taş ve kayalarda ruh olduğuna inanmakta ve günümüzde de bu anlayış devam etmektedir. Uygurların Göç Destanı bunun en büyük örneğidir. Yine Kaşgarlı Mahmud sözlüğünde yada taşıyla kamların bir yangını kar ve yağmur yağdırarak söndürdüğünü gözleriyle gördüğünü söylemektedir.⁸² Eski Türklerde ölen kişinin mezarının başına balbal adı verilen taşlar dikilmektedir. Bu taşlar mezarın başında ne kadar çoksa o kişi o derece kahramandır. Bu kahramanlığın yanında öldürdüğü kişilerin ruhlar âleminde ona hizmet edeceği inancı hâkimdir. Anadolu coğrafyasında taş kültürü evliya kültürüne dönüşmüş, genelde kutsal kabul edilen taşın yanında bir evliya

⁸² Besim Atalay, *Divanü Lûgat-it Türk Çevirisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013, Cilt 3, s. 2

mezarı olduğu inancı ortaya çıkmıştır. Anadolu coğrafyasında birçok ilde taş çevrilmiş insanların olduğuna inanılan taşlar da vardır. Birçok kaya “şahit” diye adlandırılır çünkü onların bir evliyanın mucize gücüne itaat ettiklerine ve onun lehine şahitlik yapacaklarına inanılır. Bazı kayaların üzerlerinde efsanevi kişilerin atlarının nal izleri olduğuna inanılmaktadır.⁸³ İstanbul’daki veli ziyaretgâhlarında ise mezar taşına el ve yüz sürmek, cüzdan, çanta, sağlık raporu dokundurmak ritüel haline gelmiştir.

1.8.3.3. Ağaç Kültü

Bir başka önemli kùltlerden birisi ise ağaç kùltüdür. Ağaç Türklerde her zaman kutsal kabul edilmiştir. “Hayat ağacı” ve “Kozmik ağaç” Türk mitolojisinde yerini korumakla beraber İslamlaşan Türkler bu inancı sürdürmeye devam etmişlerdir. Budizm dinine girmiş olan Uygurlarda da Buda’nın kutsal bir ağacın altında aydınlığa kavuştuğu bilinmektedir. Eski Türklerde ağaç ruh barındıran ve ilahi bir gücü olan varlıktır. Yine Türklerde kayın ağacı kutsal bir ağaç olarak görülmektedir. Oğuz Kaan efsanesinde de Oğuz Kaan’ın eşlerinden birisinin ağaçtan çıktığını görüyoruz. Dede Korkut hikâyelerinde de hikâyeye sonlarında “kölgeleşe kara ağacın kesilmesün” diye dua edildiği görülmektedir. Altaylar ve Kazan Türklerinde kayın ağacı, Başkurlarda ardıç ağacı, Kırgız ve Kazak Türklerinde ise tek başına olan ağaçlar kudsiyet arz etmektedir.⁸⁴ Anadolu coğrafyasında da birçok türbede ağaç kùltü karşımıza çıkmaktadır. Türbede yatan velinin gücünün ağaçta zuhur ettiği düşüncesi görülmektedir. Ağaca çaput bağlama, dilek asma vb. uygulamalar bunlara en büyük örnek gösterilebilir Mezar ya ağaç sayesinde kudsiyet kazanır ya da ağaç mezar sayesinde kudsiyet kazanır. Birbirlerini tamamlayan iki kavram haline gelmişlerdir. Bazı yerlerde ağacın hiç türbe olmasa da evliya olarak adlandırılmasının nedeni olarak ya eskiden türbe bulunduğunu ya da takdis edilen ağacın ruhunun evliya mahiyeti aldığını söyler.⁸⁵ Bizler ağaç kùltünün Anadolu ve Rumeli’nin çeşitli yerlerinde halen takdis

⁸³ Pertev Naili Boratav, *Türk Mitolojisi Oğuzların- Anadolu, Azerbeycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi*, BilgeSu Yayıncılık, Ankara 2016, s. 84-85

⁸⁴ Durmuş Arık- Eyüp Baş, *Halk İnanışları*, Grafiker Yayınları, Ankara 2017, s. 247

⁸⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî...*, s. 128-140

edildiğini görmekteyiz. Divan-ı Lügatit Türk'te geçen “Yere batası kâfirler göğe Tengri derler. Yine bu adamlar büyük bir dağ, büyük bir ağaç gibi gözlerine ulu görünen her şeye Tengri derler. Bu yüzden bu gibi şeylere yükünürler (secde ederler).”⁸⁶ sözü dikkat çekicidir.

James Frazer'e göre Yabanıllar dünya'nın tamamen canlı olduğuna inanırlar ve onlarında kendileri gibi ruhlarına olduğuna inanırlar. Budist rahiplerin de her şeyin ruhu olduğuna inandıklarını ve ağaçların dalını dahi kırmadıklarını söyler. Budistlerin ruh düşüncesini yabanılardan aldığından bahseder. Ağaç bazen ruhların barındığı bir yerdir.⁸⁷Türklerde de ormanlar ruhların yaşadığı yerler olarak düşünülmektedir. Orhun kitabelerinde Ötüken ormanı kutsal bir yer olarak görülmektedir. Eski Türk inanışlarında ağaç tanrı'ya ulaşmak için bir araç olmaktadır. Altaylar'da şaman olan kişi tören alanının merkezinde bulunan kayın ağacı yardımıyla Tanrı'ya ulaşmaktadırlar. Uygur Türklerinde ise türedikleri tek ağacın iki nehrin bir araya getirdiği adacıkta bulunduğu söylenmektedir.⁸⁸ Şaman davullarına baktığımızda yedi ve dokuz dallı ağaçlar görülmektedir. Bu ağaçlar şamanın göğe ulaşmasında yardımcı olmaktadır. Şamanların dini ayinlerde kullandıkları aletlerde kayın ağacından yapılmıştır. Şamanlar yapılan bazı törenlerde yedi veya dokuz adet kayın ağacını yan yana dize ederler ve bir iple birbirine bağlarlar. Bu ağaçlar göğün yolunu temsil eder.⁸⁹ İstanbul'daki veli mezarlarına baktığımızda çoğunun üzerinde ağaç vardır. Bu ağaçların çeşitleri değişse de genelde çınar ağacı uzun ömürlü olması bakımında dikkat çekicidir.

İstanbul gibi şehirleşmenin yoğun olduğu bir şehirde türbelerin etrafında ağaç kültürünün halen varlığını sürdürmesi dikkat çekicidir. Ağaç kültürünün eski zamanlarda görüldüğü Saçlı Emir Efendi'nin türbesi günümüzde şehirleşmeyle beraber etkisini kaybetmiştir. Gül Baba türbesine baktığımızda ise türbenin baş ve ayak kısımlarında halen ağaçlar bulunmaktadır. Gül Baba türbesinin bulunduğu

⁸⁶ Besim Atalay, *a.g.e.*

⁸⁷ James George Frazer, *a.g.e.* , s. 63

⁸⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Baskı Sayısı 5, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010, s. 88

⁸⁹ Jean Paul Roux, *a.g.e.* , s. 86

konumun Limonlu bahçe olarak bilindiği söylenmektedir. Eskiden Gül Baba türbesinde ağaçlara çaput bağlandığı söylenmektedir. Ağaç kültürünün görüldüğü bir başka türbe ise Sünbül Efendi türbesidir. Sünbül Efendi türbesinin avlusunda bulunan ağacın üzerinde önceki zamanlarda Osmanlı döneminden kalma zincir bulunmaktadır. Bu zincire adalet zinciri denilir. Bu zincirin Çiftesultanlara bağlanmış zincirler olduğu düşünülmektedir. Bu zincirin kimin haklı kimin haksız olduğunu gösterdiğine inanılır. Zincirin ağaçtan düştüğü zaman kıyamet kopacağı inancı mevcuttur. Selvi ağacı ya da Çınar ağacı olduğu söylenir ve olarak kayıt altına alınmıştır. Bu ağaç zamanla kurumuş ve etrafı kulübeyle çevrilmiştir. 1950'li 1960'lı yıllara kadar bu ağacın üzerinde zincirin olduğu fakat koruma altına alınarak kaldırıldığı söylenmektedir.

Bir başka ağaç ise Zuhurat Baba türbesindedir. Zuhurat Baba türbesinin ayak kısmında bir çam ağacı bulunmaktadır. Bu ağacın altına ev şekli yapılarak inanışların sergilendiği görülmektedir. Oruç Baba türbesinin içinde ağaçlar bulunsa da bunlar etrafında bir kült konusu olabilecek inanma ve uygulamaya rastlanmamıştır. Akbaba türbesinde de karşımıza ağaçlar çıkmaktadır. Önceden bu ağaca çaputlar bağlandığı söylene de günümüzde buna rastlanmamaktadır. Uzun Evliya türbesinde de mezarın başında kurumuş bir ağaç bulunsa da önceden selvi ağaçlarının olduğu bilinmektedir. Mezarın başındaki ağaca önceden çaputlar bağlandığı söylenmektedir. Tokadi Hazretlerinin türbesi mezarlığın içerisinde bulunduğu için çam ağaçlarıyla çevrilmiştir. İsa Geylani türbesi ise etrafı mezarlıkla çevrili olması nedeniyle ağaçlarla çevrilmiştir. Yuşa Hazretlerinin türbesinin orta kısmında da 5 kollu bir ağaç bulunmaktadır. Önceden bu ağaca çaputların asıldığı söylene de günümüzde bu durum görülmez. At evliyası türbesinde de ağaçlar bulunmakta ve bu ağaçlardan bazılarına çaput bağlandığı bilinmektedir. Eyüp Sultan türbesinde ise avlu kısmında bulunan ağaca doğru dua etmek bir adet haline gelmiştir. İnanışa göre Eyüp Sultan'ın kabri burada da olabilir. İçerideki makamıdır.(K.K. 169).

1.8.3.4. Su Kültü

İstanbul'da su kültü bir türbenin etrafında en çok karşımıza çıkan inanışlardan birisidir. Ziyarete bulunduğumuz hemen hemen her türbenin yanında şifalı olduğuna inanılan bir su kuyusu vardır. Bu su kuyularının bazıları zamanla kurumuş bazıları ise halen kullanılmaktadır. Bunlar içerisinde Merkez Efendi türbesinde bulunan su kuyuları oldukça dikkat çekicidir. Merkez Efendi'nin yaşadığı dönemde çilehanesinin bulunduğu yerde su çıkardığı inancı mevcuttur. Çıkan bu suya Merkez Efendi'nin tıp ilmine vakıf olmasından dolayı da kudsiyet adfedilmiş ve şifa verdiği inancı yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde bu çilehanenin hemen altında da su vardır. Çıkan bu suyun içerisinde yaşayan renkli balıklar mevcut olup bu balıkların ölmüş velilerin ruhları olduğuna inanılmaktadır. Bu kuyularda bulunan su günümüzde türbenin etrafında bulunan mezarlıkların olması ve temiz olmaması nedeniyle içilememektedir. Bazı inanışlara göre de bu su kuyusunun başında edilen dualar kabul olur.

Eyüp Sultan türbesinin içerisinde de su kuyusu bulunmaktadır. Bu suyun kapatıldığı ve ziyaretçilere verilmediği söylenmektedir. Bu suyun içilebildiği ve şifalı olduğuna inanılır. Kuyuların kapalı olmadığı zamanlarda kuyunun üzerine çıkılır. Kuyunun üzerinde baş dönmesi yaşanırsa dilek gerçek olacak inancı mevcuttur. Bir başka inanış ise kuyuya baktığında evleneceği kişiyi görebileceğini söyleyenler vardır. Fakat eskisi gibi insanların içmesi için kullanılmamaktadır. Türbenin başında içilen suyun zezem suyu olduğu inancı da vardır. Bu suyun kibleye dönerek üç yudumda içilmesi inancı vardır. Zezem suyunun vücuttan idrar yoluyla atılmaması üç yudum inancını doğurur.

Bir başka su kültünün olduğu türbe ise Sünbül Efendi türbesidir. Günümüzde halen aktif olarak içilen bu suyun şifa verdiğiğine inanılmaktadır. Televizyonlarda da şifalı su olarak aktarılan bu türbe kadınlar tarafından ziyaretçi akınına uğramıştır. Fakat şifalı olarak aktarılan bu suyun kurduğunu ve öncesinde çeşme şeklinde mermer direktten aktığı söylenmektedir. Buradaki kuyular Horasan kuyu adı verilen kuyulardır. Buradaki suyun sert bi su olduğu ve içilemediği fakat

kullanılabildiği ziyaretçiler tarafından aktarılmıştır. Bazı ziyaretçiler ise Sünbül Efendi türbesi avlusunda çıkan suyun sadece aşure ayı zamanında çıktığını iddia etmektedir. Bunun sebebi ise Alevi- Bektaşî inanişâna sahip ziyaretçilerin Çiftesultanlar türbesine gelmeleridir.

Su kültüne rastladığımız bir başka türbe ise İsa Geylani türbesidir. Kaşgari dergâhının içerisinde bulunan bu su kuyusunun şifalı olduğuna inanılır. Ziyaretçiler televizyonlarda çıkan haberler nedeniyle bu kuyunun şifalı olduğunu duyup bu türbeye akın etmişlerdir. Cami görevlileri bu inanişânın yanlış olduğunu ziyaretçilere bildirerek burada ortaya çıkan uygulamaları engellemişlerdir. Ziyaretçiler buradaki suyun Katedeki zemzem suyuyla eşdeğer olduğunu düşünmektedir. Ziyaretçi bu konuyu daha da ileri götürmekte ve Yunus Emre'nin türbesinin bir tepede olduğunu ve orada çıkan suyun, Katede çıkan suyun ve Kaşgari Dergâhındaki suyun zemzem olarak eşdeğer olduğu inanmaktadır. (K.K. 105). Zuhurat Baba türbesinin çevresinde su kuyusu olmasa da Zuhurat Baba'nın İstanbul'un fethinde bitmeyen su dağıttığı bilinmektedir. Karacaahmet türbesinde de mersiyeler okunarak dualanan su azar azar ziyaretçilere dağıtılır. Turabi Baba türbesinin hemen dışında da bir çeşme olduğu ve buradaki suyun şifalı olduğuna inanılır. Nalinci Mimi Mehmet Dede'nin de padişahın rüyasına girerek hiç su içmediğini söyleyerek türbesinin başına su koydurulmasını söylemiştir. Aziz Mahmut Hüdayî türbesinde de yirmi sene öncesine kadar şifalı olduğuna inanılan zemzem suyunun olduğu söylenir. Hatta bu suyun son içenlerinden olduğunu söyleyenler vardır. Günümüzde bu su kapalıdır.

1.9. Veli Tipi

1.9.1. Türk Veli Tipi

Türk veli kültünün Anadolu coğrafyasına teşekkülü oldukça sıkıntılı süreçlerden sonra ortaya çıkmıştır. Veli kavramının ortaya çıkışı zühd hareketiyledir. Zühd hareketi ile beraber tasavvuf anlayışı ortaya çıkmıştır.

Türkler İslam ile tanışırken bunu tasavvuf aracılığıyla öğrenmişlerdir. Tasavvuf etrafında oluşan mutasavvıf düşünceleri siyasi ve dinî çevrelerde büyük tepkiyle karşılanmıştır. Onları dinden çıkmış kişiler olarak adlandırılmaya kadar varan bu düşünce zamanla kabul edilmiştir. Bu düşüncelerin kabulünde Arabi ve Gazali'nin önemi azımsanamayacak kadar çoktur. Dinin batın yönünün ele alınması gerektiğini düşünen bir anlayış olarak adlandırmada bir sakınca görmemekteyiz.

Türk dünyasında Horasan mektebi bu konuda oldukça önemlidir. Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi açısından Horasan mektebinden çıkan veliler oldukça önemli işler başarmışlardır. XIII. yüzyılda başlayan Moğol istilası birçok etkiye neden olmuştur. İnsanlar korku içerisinde yaşamışlar ve güvensizlik duygusuyla hareket etmişlerdir. Bu dönemlerde yine ortaya çıkan salgınlar hastalığa, kuraklık ve çekirge istilaları da açlığa sebep olmuştur. Bunun üzerine insanlar sığınacakları bir kapı ararlarken tasavvuf anlayışı ortaya çıkmış ve insanlar tarikatlara yönelmeye başlamışlardır. Tasavvuf insanların sığınacağı bir liman haline gelmiştir. Tasavvufun bir başka amacı zaten insanları huzura erdirmek, ruhlarını dinlendirmektir. Moğol istilasıyla beraber Orta Asya coğrafyasında yaşayan büyük Mutasavvıflar, Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlar ve Anadolu'nun Türkleşmesine, İslamlaşmasına büyük katkılar sunmuşlardır.

Türkistan coğrafyasının İslamlaşması Anadolu'nun İslamlaşmasını kolaylaştırmıştır. Türkistan coğrafyasında yeni yeni mutasavvıflar yetişmeye ve Baba adı verilen Türk dervişler ortaya çıkmaya başlamıştır. Fuad Köprülüye göre Ahmet Yesevi gibi bir dervişin öncesinde de IV. asırdan beri tasavvuf fikrine alışmış bir toplum vardır. Fakat Ahmet Yesevi Türk veli tipinin ortaya çıkmasında ve şekillenmesi yönünden oldukça önemlidir. Fuad Köprülü, Türklerin İslamiyet'i öğrenirlerken İran üzerinden öğrendiklerini, İranlıların kültürlerinin güçlü olduğunu ve Zerdüşt akidelerini İslam kisvesi altına sokarak gösterdiğini söyler. Ona göre Türklere İslam İran kültür merkezi Horasan üzerinden Mâverâü'nnehr'den geçerek gelmektedir. Mutasavvıfların, keramet ve

menkıbelerinin yayıldığı söylemektedir.⁹⁰ Tarikatların teşekkülüyle beraber hükümdarlar tarikatların desteğini alma ihtiyacı duymuştur. Bunun başlıca sebebi tarikatların toplum üzerinde oldukça fazla etkisinin olması ve onları yönlendirebilmesidir. Yine baktığımızda iş yaşamında da bu tarikatların ne kadar etkin oldukları görülmektedir. Fakat hükümdarlar sadece tarikat desteği alma amacı taşımazlar. Kendileri de tasavvuf yolunda olan ve onlarla sohbetlerden zevk alan dinî bütün şahıslardır. Onlarda tıpkı toplumdaki insanlar gibi bu büyük zatlardan etkilenip düşüncelerine önem vermişlerdir. Tarikatlara araziler vakıf etmişler, tekkelerine desteklerde bulunmuşlardır. Selçuklular ve Osmanlı döneminde bunları rahatlıkla görebiliriz. Örneğin Timurleng rüyasında Ahmet Yesevi'yi görüp mezarının olduğu yere büyük bir türbe ve cami yaptırmıştır. Yine Yavuz Sultan Selim de Arabî'nin mezarını buldurup yerine türbe yaptırmıştır.

Ahmet Yaşar Ocak Anadolu coğrafyasındaki sufileri conformist sufiler ve non-conformist sufiler olarak iki başlıkta ele almıştır. Conformist sufiler medrese eğitimi almış, iktidarla uyumlu, sunni doktrinden çıkmayan, yerleşik sufiler olarak adlandırılmış, non conformist sufiler ise daha çok konargöçer, heteredoks olarak aktarılmıştır.⁹¹ Ahmet Yaşar Ocak'ın bu aktarımından daha basit olarak şu anlamı çıkarabiliriz. Şehirli ve göçebe kültürlerinin çatışması. Şehirli kültür İslam'ın daha çok Sünni yönünü ele alan, medrese eğitimi alan ve dinî çoğunlukla görünen yönüyle yaşayanları barındıran gruba denilmektedir. Göçebe kültür ise İslam'ı zaten tasavvuf yoluyla öğrenmiş olan, ibadetlerin ön plana çıkmadığı, yazın yaylalara kışın daha alçak kesimlere inen konargöçer Türkmen topluluklarıdır. Eyüp Öztürk bu grupları Ahmet Yaşar gibi iki başlıkta incelemiştir. İlk gruptakileri zahirî ibadete önem veren, zikri temel alanlar olarak ele almıştır. İkinci gruptakilere ise bâtinî yöne önem veren, aşk ve cezbe yoluyla ibadet etmeyi

⁹⁰ Mehmet Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976

⁹¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2015, s. 78

temel edinen, Horasan ekolü olarak adlandırılan müvelleh dervişler olarak şeklinde ele almıştır.⁹²

Ahmet Yaşar Ocak'a göre Dede Korkut Türk veli tipinin en bariz örneğidir. Dede Korkut hikâyelerinde direkt veli olarak takdis edilmese de o bir velidir. Fuad Köprülü onun Ceziretü'l Arab'a gelip Hz. Ebu Bekir ile görüşerek İslam'ı kabul ettiğini, Korkut Ata, Çoban Ata olarak adlandırıldığını ve Ahmet Yesevi'nin zuhuru zamanında bu dinî Türk boyları arasında yaydığını söylemektedir.⁹³ Çeşitli kerametler göstermesi, ism-i azam'ı bilmesi, toplumda çözülemeyen sorunları çözebilmesi, gelecekte haber vermesi bunun en güzel örnekleridir. Dede Korkut çözülemeyen vakalarda kendisine danışılan olağanüstü güçlerle kuşatılmış bir veli tipidir. Zor durumlarda keramet göstermesi oldukça önemlidir. Efsanelerde Korkut, hem ozan hem aksakal, kopuz imal eden, evliya, tabip, şeyh, Şaman, dede, şeklinde tezahür eder ve sürekli ölümsüzlük peşindedir.⁹⁴

Türk veli tipinin şekillenmesinde bir önemli nokta ise Şamanizm adı verilen inanış biçimidir. Bu inanış biçiminde yer alan şamanlar tıpkı veliler gibi olağanüstü güçlere sahip kişilerdir. Şamanların özelliklerine baktığımızda aklımıza direkt olarak veliler ile olan birçok benzerlikler gelir. Şamanlar eski Türklerde hastalıkları iyileştiren, Tanrı ile iletişim kurabilen olağanüstü kuvvetlere sahip kişilerdir. Şamanlık Tanrı tarafından kişiye verildiği gibi eğitim ile de kazanılabilir.

Abdülkadir İnan, şamanlar bir diğer adıyla kamları “Şamanistlerin inançlarına göre tanrılarla insanlar arasında aracılık yapma kudretine malik olan ve tanrıların seçtiği kişidir.” şeklinde ifade etmektedir.⁹⁵ Bu tanıma baktığımızda direkt olarak aklımıza veli kelimesinin tanımı geliyor. Velilerin de tanrılar tarafından seçildiği

⁹² Eyüp Öztürk, *Velilik ile Delilik Arasında İbnu's Serrac'ın Gözünden Müvelleh Dervişler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013, s. 64, 65

⁹³ Mehmet Fuad Köprülü, *a.g.e.*, s. 19

⁹⁴ Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi Cilt 2*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007, s. 98

⁹⁵ Abdülkadi İnan, *Eski Türk Dini Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976

ve Allah'ın dostları olduğunu bilmekteyiz. Şamanlar sihirbazlık yapan, hastaları iyileştiren, gaipten ve gelecekte haber veren, ruhları bedenlerini terk edip tekrar dönen, at üstünde göğe yükselip Tanrı ile konuşan, tabiat kuvvetlerini istediği gibi yönlendiren, ateşin yakıcılığından etkilenmeyen, yenilmiş hayvanları kemiklerinden tekrar diriltiren, kadın-erkek müşterek ayinler yapan, tahta kılıçla savaşıyor kimseler olarak canlanmaktadır. John Andrew Boyle onların ayrıca gelecekte haber verme, havayı değiştirme, ürünleri yeşertme, felaketleri önleme ya da düşman üzerine yollama, hastaları iyi etme, ateşe hükmetme, sihirli uçuş, ruhunu bedeninden ayırma, göğe çıkma ve yeraltına inme gibi özelliklerinden bahsetmiştir.⁹⁶ Eliadeye göre ise şamanlar ruh güden, sihirbaz, hekim, ozan olan kimselerdir. Şamanların ateşe egemen olma, sihirli uçuş, esrime deneyimi gibi özellikleri vardır. Eliade şamanların toplum içerisinde ölüm, hastalık, uğursuzluk, esrime deneyimi gibi durumlar dışında varlığının zorunlu olmadığını söyler. Şamanlık babadan oğula aktarıldığı gibi içsel yolla da kazanılmaktadır. Şamanlık kazanıldıktan sonra sırta erme, ruhların isimlerini öğrenme, rüya görme, kendinden geçme gibi belli bir eğitimden geçmelidir. Şaman bu sırta acı çekme, ölme ve dirilme aşamalarından geçerek erer. Hasta olan, rüya gören şaman aday rüyasında ata ruhlarını görerek seçildiğini öğrenir ve bu yolda ilerlemesi istenir. Ruhları, ölüleri görmek sırta ermektir. Şaman aday gizli dil adı verilen hayvan ve ruhların dilini öğrenir.⁹⁷

Bizler şamanların bu yeteneklerine baktığımızda karşımıza tamamıyla Anadolu ve Rumeli'deki birçok velilerin özelliklerinin geldiğini görüyoruz. Velilerin bu ayinlerde müzik ile beraber yaptıkları zikir bize eski Türk şamanlarını anımsatmaktadır. Yakutlarda, Sieroszewski'nin yazdığına göre, şamanlık yetisi kalıtsal değildir. Fakat âmâgât (emeget, koruyucu simge, ruh) şamanın ölümünden sonra ortadan kaybolmaz, dolayısıyla aynı ailenin başka bir üyesinde yeniden etekemiğe bürünmesi beklenir.⁹⁸ Bu düşüncenin birçok menkıbede ve birçok manzumede karşımıza çıktığını görüyoruz. Buna örnek Otman Baba'nın

⁹⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî...*, s. 141, 142

⁹⁷ Mircea Eliade, *Şamanizm*, İmge Kitabevi, Ankara 1999, s. 32-100

⁹⁸ Mircea Eliade, *Şaman...*, s. 35

kendisinin Sarı Saltık olduğunu iddia etmesidir. Bektaşî menkıbelerinde de bunlar sık sık karşımıza çıkmaktadır. Eliade yine şamanların kendilerinden geçme olayını istedikleri zaman yapabildiklerini belirtiyor. Sırra erme dediğimiz vecd haline gelebilmenin aşamalarını Eliade acı çekme, ölme ve dirilme olarak adlandırıyor. Anadolu Türk veliliğine baktığımızda onların da istedikleri gibi vecd haline gelebildiklerini fakat bu duruma gelene kadar nefislerini terbiye ettiklerini, acı çektiklerini biliyoruz. Hatta acı çekmeden veli olunamayacağını düşündükleri oldukça açıktır.

Türk veli tipinin şekillenmesine baktığımızda şamanların etkisinin ne kadar fazla olduğu gözle görülebilir şekildedir. Türk veli tipinin şekillenmesi Orta Asya ve Anadolu tarihindeki derin değişimlerle açıklanabilir. Bu değişimlerden bir tanesi Büyük Selçukluların kurulması ve Malazgirt Zaferi ile beraber Anadolu topraklarını Türklere açmasıdır. Büyük Selçukluların yıkılış nedenlerine bakıldığında Oğuz boylarının isyanı ve Abbasilerin çıkarları doğrultusundaki hareketleri dikkat çekmektedir. Ahmet Yaşar Ocak Büyük Selçuklular devrinde Oğuzların isyan etme sebeplerini hor görülmeleri ve istenmemelerine bağlar. Oğuzların devletin kuruluşunda büyük katkıları olmasına rağmen Selçuklu yönetiminin İranlaşması, ağır vergiler alması ve onları istememeleri isyanlara neden olmuştur.⁹⁹ Harzemşahlardan kaçıp Anadolu'ya gelen Türk zümreleri Hristiyan kültürüyle karşılaşır. Anadolu'da bulunan Hristiyan tapınaklarını camiye çevirirler ve ibadethanelerini bunların yanlarına yaparlar. Bu anlayışla beraber oradaki topluluklarında İslamlaşması kolaylaşır ve yine bu çevrede oluşan aziz menkıbeleri zamanla kendi toplumlarına mâl olur. Biz bu olayı özellikle Rumeli fetihlerinde sıklıkla görüyoruz. Sarı Saltık'ta bu yönde oluşmuş en önemli evliyalardan bir tanesidir. Sarı Saltık'ın tarih sahnesine çıkışı Bizans'a sığınmış olan Selçuklu hükümdarı İzzeddin'in İmparator VIII. Mihail'e ricasıyla beraber Dobruca¹⁰⁰ olarak adlandırılan bölgeye Sarı Saltık ve aşiretiyle yerleştirilmesiyle olur. Osmanlı'nın Rumeli'nde yüzyıllar boyu kalması ve başarı göstermesinin

⁹⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanının Sebepleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011, s. 42

¹⁰⁰ Dobruca bugün Romanya ile Bulgaristan arasında kalan ve Karadenize kıyısı olan bir kenttir.

arkasında yatan en önemli unsur budur. Hristiyan azizlerin menkıbelerinin Müslümanlaştığını ve yabancı araştırmacıların bu menkıbeleri duyduklarında şaşkınlık yaşadıkları görülür. Çünkü birçok menkıbeler Hristiyan azizlere ait olanlarla aynıdır. Yine temas edilmesi gereken bir başka nokta aziz veya veli olarak adlandırdığımız şahsın çift yönlü kabul edilmesidir. Buna örnek olarak ise Sarı Saltık'ın Konstantinopolis'teki Hristiyanlar tarafından Aya Dimitri şeklinde görülmesi ve omuzlara alınarak manastıra götürülmesi örnek gösterilebilir.¹⁰¹ Bektaşiler, ünü yayılmış şahısları kendilerine mal etmeyi oldukça seven bir topluluktur. Bunu Hacı Bektaş ile çağdaş olmayan velilerin menkıbelerinin beraber ele alınmasıyla örneklendirebiliriz. Saint Elie, Saint Nicolas ve Saint George gibi ünlü azizlerin menkıbelerinin Sarı Saltık'a mal edilmiş olabilecekleri düşünülmektedir.¹⁰² Bunun kanıtı ise menkıbelerdeki olayların birbirinin aynı olmasıdır. Ahmet Yaşar Ocak ise bu konuya farklı açıdan yaklaşmış ve tekkelerin yerinde eskiden manastır olduğunu ve zamanla bu anlatıları Sarı Saltıkla özdeşleştirilmesinde bir sakınca görülmediğini söylemiştir. Gerçekten de Rumeli tekkelerine baktığımızda manastır izlerine rastlanılmaktadır.

İkinci göç dalgası XIII. yüzyıl Orta Asya'sı ve Anadolu'da Moğol istilasının başlamasıyla başlar. Orta Asya'daki büyük Türkmen Babaları ve halkları Anadolu'ya göç ederek kültürlerini de beraberinde getirirler. Bu ikinci göç dalgasından sonra Anadolu'da yerleşik yaşamda olanlar ile Türkmenler arasında anlaşmazlıklar çıkar. Bu anlaşmazlıklara mera ve otlak alanlarının paylaşılabilmesi, göçebe kültürlü Türkmenlerin büyük hayvan sürülerinin şehirdeki arazilere zarar vermesi vb. durumlar örnek gösterilebilir. Bir başka önemli unsur ise yerleşik yaşamdakilerin medrese eğitimi alabilen ve kitabi dine uygun Sünni anlayışla dinîni yaşayan topluluklar olmasıdır. Türkmen toplulukları ise tasavvufî İslam'ı yaşamakta ve eski dinî anlayışlarını İslam da

¹⁰¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltık Popüler İslamın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü 13. Yüzyıl*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016, s. 68

¹⁰² Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltık Popüler...*, s. 78

yaşatmaktadırlar. Kısacası bu anlayış eski Türk inanışlarıyla sentezlenmiş bir İslam mistisizmidir.¹⁰³

Orta Asya coğrafyasında Ahmet Yesevi çevresinde tasavvufi anlamda bir İslam anlayışı ortaya çıkmıştı. Bizler için önemli olan iki nokta vardır. Bunlardan birincisi Büyük Selçukluların Anadolu'nun kapılarını açmasıyla birlikte Anadolu göçleri ve Moğol istilasıyla beraber yapılan göçlerdir. Bu göçler Anadolu ve Rumeli coğrafyasının İslam anlayışı ve veli tipini şekillenmiştir. Bilindiği üzere Anadolu'da iki tip inanç sistemine mensup grup vardı. Bu gruplar farklı şekillerde tasnif edilmişlerdir. Fuad Köprülü ve Abdülbaki Gölpınarlı Anadolu'ya Orta Asya'dan gelen bu göçmen Türk Babalarını Şii-Bâtini olarak nitelendirmişlerdir¹⁰⁴ Bâtini olarak nitelendirilmeleri her ne kadar doğru olsa bile Şii olarak nitelendirmek pek doğru değildir. Çünkü karşımızda on iki imama inanan Şiilerin dahi aralarına kabul etmediği bir topluluk vardır. Bu konuyu anlamak için toprak düzenine ve hangi tarikatların teşekkül ettiğine bakmak yeterlidir.

Heteredoks anlayışa sahip dervişler ulema tarafından sapkın olarak nitelendirilip zındıklıkla suçlanmışlardır. Genel olarak Kalenderi dervişleri için bu düşüncenin olduğu görülmektedir. Sünni inanca göre şeriat kuralları oldukça önemlidir. Bu inanışa sahip olanlar İslam'ı zaten tasavvuf ile öğrenen bu zümrenin dinin Bâtini yönünü ele aldığını, namaz kılmak ve oruç tutmak gibi ibadetlere yanaşmadıklarını düşünmektedirler. Kalenderiler topluma, kültüre, siyasi düzene karşı çıkarlar ve dünyayı kaale almazlar. Bunuda davranışlarıyla gösterirler.¹⁰⁵ Kalenderiler Anadolu'ya gelmeden önce Budizm ve Hinduizm gibi dinlerle ilişki içerisinde olmuşlardır. Kalenderi dervişleri bize direkt Budizm ve Hinduizm dinlerine mensup gezici rahipleri çağrıştırmaktadır. Kalenderiler bu rahipler gibi saçlarını, kaşlarını, bıyıklarını kazırlar. Yılın belli dönemlerinde

¹⁰³ Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanının...*, s. 45-51

¹⁰⁴ Eyüp Öztürk, *Velilik ile Delilik Arasında İbnu's Serrac'ın Gözünden Müvelleh Dervişler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013, s. 73

¹⁰⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler XIV- XVII. Yüzyıllar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2017, s. 56

dilenmeye çıkarlar, cinsel organlarını kapatacak dereceye kadar giyinirler. Kalenderîlerin Budizme ait tapınakları tarikat evi olarak kullandıkları da söylenmektedir. Goldzier bazı Müslümanların Budist rahipleri taklit ettiğini söylemektedir. Haydarilerin de kulaklarına ve cinsel organlarına halka taktıkları ve böylece nefislerini terbiye ettikleri de söylenmektedir.

İbnu's-Serrâc, Haydarilerin güzelliklere bakarak, müzik dinleyerek, korkutucu şeylerle, bela ve imtihanlarla Allah'a ulaştığını söyleyerek onları savunmuştur.¹⁰⁶ Büyük Selçukluların Anadolu topraklarına akınlar düzenleyen beylere fethettiği toprağa yerleşme ve işletme hakkını vermesi oldukça dikkate değerdir. Bu dönemde fethedilen toprak üzerinde hak sahibi olan Türkmenler daha fazla akın düzenlemek için teşvik edilmişlerdir. Fakat Anadolu da Selçukluyla beraber daha çok merkezileşen bu sistem vergi usulüne dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunun da kullandığı bu sistem toprağa dayalı ikta sistemidir. Anadolu Selçukluların yıkılma sürecine girmesi ise iki aşamada gerçekleşir. İlk olarak bu sistemin bozulması, ikinci olarak ise Babailer İsyanıdır. Bu isyanla beraber Selçuklu zayıflamış ve Moğollar Anadolu'yu işgal etmişlerdir. Ahmet Yaşar Ocak daha önce bahsettiğimiz gibi bu zümreleri yerleşik ve göçebe olarak iki başlıkta ele almıştı. Fakat Ahmet Yaşar Ocak bu grupları sınıflandırırken yerleşik düzendekilerin içerisinde heterodoks anlayışa sahip bulunanların da olduğunu belirtmektedir. Buna örnek olarak ise İranlı tarihçi Zekeriya Muhammed Kazvî'nin Âsârü'l Bilâd adlı eserinde Sivas'ta bulunan camilerin çoğunlukla boş olduğunu, şarap içmekte bir sakınca görmediklerini aktarmaktadır.¹⁰⁷ Gerçekten de bu anlayışa baktığımızda ikinci gruba mensup sufilerin bazılarının Sünni toplum tarafından tamamıyla kabul edildiği görülür. Hacı Bektaşî Veli Sünni toplum tarafından hiçbir şekilde dışlanmadığı ve birçok yerde makamı bulunduğu görülmektedir. Fuad Köprülü Hacı Bektaşî Velii bir Yesevi dervişi olarak ele almakta, Ahmet Yaşar Ocak ise Hacı Bektaşî Haydari dervişi olarak Anadolu'ya geldiğini ve Vefai dervişi olduğunu söylemektedir. Bu dönem Selçuklu sahasında

¹⁰⁶ Eyüp Öztürk, Velilik ile Delilik... , s. 86

¹⁰⁷ Ahmet Yaşar Ocak, Babailer İsyanının... , s.47

Sünni anlayışta Mevlana, İbn-i Arabi, Sadreddin Konevi, Fahreddin Iraki, Evhadüddîn-i Kirmânî, Osmanlı Döneminde Emîr Sultan, Hacı Bayram- Veli, Akşemseddin, Şeyh Vefâ, Azîz Mahmud Hüdâyî gibi veliler vardır.¹⁰⁸

Heteredoks olarak adlandırılan Türkmen Babalarının aşiret reisi olduğu topluluklarla beraber Moğol istilası önünde kaçarak Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu topluluklardan en çok bilinenleri Kalenderîlik, Yesevilik, Haydarilik¹⁰⁹ Vefailik,¹¹⁰ gibi tarikatlardır. Bunlar içerisinde Kalenderi dervişi olarak adlandırılan ve Budist keşişleri andıran Kalenderiler ve Haydariler dikkat çekicidir. Üç-beş kişilik gruplar hâlinde dolaşıp gezmek, günlük yiyeceklerinin dilenerek sağlamak, vücut ve başlarındaki bütün tüyleri kazıtmak, acayip kılıklarda dolaşmak¹¹¹ onların en önemli özellikleridir.

XIII. yüzyıl ile XIV. yüzyıllar arasında bir geçiş dönemi olarak görülmektedir. Sarı Saltık, Barak Baba, Aybek Baba, Baba Merendi ve Tapduk Emre gibi isimler Rum Abdallarına geçiş dönemini yansıtmaktadır. XIV. yüzyıl sonrasında ise bu tarikatların birbirlerine etkisi sonucu Rum Abdalları denilen bir topluluk oluşmuştur. Rum abdalları tek bir topluluktan oluşmaz. Bu isimlendirmeyi Aşıkpaşazade yapmıştır. Aşıkpaşazade onları 1-Abdalan-ı Rum, 2-Gaziyan-ı Rum, 3- Ahiyan-ı Rum ve 4-Bacıyan-ı Rum olarak sınıflandırmaktadır. Ahmet Yaşar Ocak onların Kalenderi, Haydari, Vefai, Yesevi gibi tarikatlara mensup olduklarını ve Babai İsyânına katılan Türkmen topluluklarından olduklarını söylemektedir.¹¹² Bu dönemde ismi geçen Rum abdalları oldukça isim yapmış büyük Türk babalarıdır. Bursa'nın fethine katılan Geyikli Baba ve Abdal Murad, Alevi- Bektaşî geleneğinin kurucusu sayabileceğimiz Abdal Musa, Osman

¹⁰⁸ Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı Sufiliği... , s. 79

¹⁰⁹ Yesevilik ve Kalenderîlik karışımı bir tarikattır. Ahmet Yaşar bu topluluğun Kalenderîlikten ayrımını bıyık ve kıyafetlerinden anlaşıldığını söyler. Aynı şekilde bu topluluk Orta Asya Budist ve Maniheist rahiplere benzemektedirler. Hacı Bektaşî Veli'nin de bir Haydari dervişi olduğu söylenmektedir

¹¹⁰ Bu tarikat Babai İsyânına mensup olanların intisap ettiği bir tarikattır. Ahmet Yaşar Ocak aslında Babailik diye bir tarikat olmadığını söyler.

¹¹¹ Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğunda... , s. 79

¹¹² Ahmet Yaşar Ocak, Babailer İsyânının... , s. 205

Gazinin rüyasını tabir eden Kumral Baba gibi Türkmen dervişlerine rastlıyoruz. Yine Rum abdallarının Bektaşiliğin kuruluşunda oldukça önem sarf ettiği görülmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse Anadolu kapıları Büyük Selçuklular'ın Malazgirt Zaferiyle Türklere açılmıştır. Anadolu'ya akınlar düzenleyen Türkmen babaları fethettikleri toprakların sahibi olmuş ve bu bölgelere yerleşmişlerdir. Büyük Selçuklu Devleti kuruluşunda Oğuz Türkleri büyük etken olmuşsa da zamanla istenmemişler ve isyanlar çıkarmışlardır. Bu isyanlarla güçsüz düşen Büyük Selçuklu Devleti Harezmler tarafından yıkılmış ve Anadolu'ya ilk göç dalgası başlamıştır. İkinci olarak Anadolu çehresini değiştiren olay Anadolu Selçuklu Devletinin kurulmasıdır. Bu devletle beraber Anadolu topraklarında ikta sistemi devam etmiş Anadolu'ya göçler devam etmiştir. Fakat zamanla devlet yönetiminde ortaya çıkan bozulmalar toprak sistemini de bozmuş ve halk köle olarak çalışan duruma kadar gelmiştir. Anadolu Selçuklularının da Büyük Selçuklular gibi Türkmenlere karşı izlediği politikalar Türkmen Babaları kızdırmıştır. Selçuklu yönetiminde bozulan toprak sistemiyle beraber Türkmenler geçim sıkıntısı yaşamış ve üstüne üstlük yüksek miktarda alınan vergiler onları köyleri yağmalamaya kadar itmiştir. Burada dikkat çeken bir başka unsur ise dinî anlamdaki inanış farklılıklarından dolayı ortaya çıkan ayrışmadır. Yerleşik yaşamdakiler daha çok Sünni doktrine uygun olarak ibadet etmekten Orta Asya menşeli Türkmen Babaları tasavvuf ile öğrendikleri bu dinî daha çok Bâtını yönüyle yaşıyorlar ve ibadet etmekten kaçınıyorlardır.

Bu dönem Anadolu coğrafyasında bizler toplumsal zıtlıkta görmekteyiz. Bununla beraber Baba İlyas çevresinde toplanan ve Baba İshak ile beraber başlayan isyanlarla beraber Anadolu Selçuklular zor durumda kalmıştır. Bu isyanları ele alırsak sebebini sosyo- ekonomik olmasının dışında yerleşik yaşam ve konar-göçer yaşam arasındaki çatışma olarak adlandırabiliriz. Anadolu Selçuklularının isyanı bile bastıramayacak güçte olduğunu gören Moğollar XIII. yüzyılda Orta Asya ve Anadolu'ya istilalar düzenlemişler ve toplum üzerinde

büyük izler bırakmışlardır. Moğol egemenliğine giren devlet daha sonraki yıllarda yıkılarak yerini beyliklere bırakmıştır. Ömer Lütfi Barkan Anadolu'da kurulan tarikatların öneminden bahsederken onların devlet ile yakın ilişkilerinden dolayı bir karakol görevi gördüğünü ve buldukları bölgenin güvenliğini sağladıklarını, boş toprak arayan bu toplulukların gittikleri yerleri imar ve iskân anlamında da genişlettiklerinden bahsetmektedir.¹¹³ Moğol istilasıyla beraber Anadolu toprakları Orta Asya'da yaşayan Türkmen Babalarının akın ettiği bir sığınak haline gelmiştir. Orta Asya'da kurulan ilk Türk tarikatı olan Yeseviliğe mensup Türkmen babaları da Anadolu'ya gelmişlerdir.

Bu dönemde Anadolu'da Kalenderilik, Vefailik, Haydarilik, gibi tarikatlar da mevcuttur. Sünni doktrine sahip Sühreverdiklik ve Kübrevilikte Anadolu'da mevcuttur. Bu dönemde dikkat çeken bir başka önemli nokta ise tasavvuf cereyanıdır. Tasavvuf cereyanı ile beraber tarikatlar ortaya çıkmış ve bu tarikatlar birer imarethane görevi görmüşlerdir. Tarikatlar hükümdarlar tarafından da sosyal ve siyasi anlamda destek sağlamak amacıyla bizzat teşvik edilmişlerdir. Anadolu'ya gelen Türkmen babaları beraberinde sadece topluluklarını değil kültürlerini de getirmişlerdir. Bu kültüre baktığımızda Budist, Maniheizt, Eski Şamanizm anlayışlı putperest kültürleri de tasavvuf ile sentezleyerek İslami çatı altında getirmişlerdir. Geldikleri Anadolu coğrafyasında da Hristiyanlık gibi büyük bir din ile karşılaşan bu topluluklar Hristiyan azizlerin menkıbelerinde kendi içlerinde eritmişlerdir. Osmanlı Devletinin kuruluşunda büyük rol oynayan bu Heteredoks Türkmen babaları Anadolu ve Rumeli topraklarında da akınlar düzenlemişler ve Osmanlı'nın kuruluşunda büyük pay sahibi olmuşlardır. Ömer Lütfi Barkan bu derviş zümrelerinden Balkanlarda olanları Aşıkpaşazadenin sınıflandırmasına uyarak Gaziyan-ı Rum olanları Türk Şövalyesi olarak tanımlamaktadır.¹¹⁴

¹¹³ Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul 1993, s. 41-44

¹¹⁴ Ömer Lütfi Barkan, *a.g.e.*

1.9.2. Anadolu Veli Tipleri¹¹⁵

Velilerin Anadolu coğrafyasında kendi içlerinde dahi sınıflandırmalara ayrıldığı görülmüştür. Ahmet Yaşar Ocak bu sınıflandırmayı aşağıdaki şekliyle tasnif etmiştir.

1.9.2.1. Kültlerin Mâhiyetine Göre

a- Mahalli Veliler

Yaşadıkları bölgelerde ve mensubu oldukları tarikatlarda adı duyulan velilerdir. Bunların ünü yaşadıkları bölgeyi aşmaz ve bazılarının asıl isimleri bile unutulmuştur.

b- Genel Veliler

Bu veliler ülke çapında şöhret bulmuş, ünü ülkenin tamamına yayılmış ve bir tarikatın kurucusu olan ya da tarikatta önemli yer edinmiş kişilerdir. Bunların kendilerine ait yazdıkları kitaplar vardır. Aziz Mahmut Hüdayi, Beşiktaşlı Yahya Efendi, Karaca Ahmet vb. veliler bu sınıflandırmaya girer.

1.9.2.2. Şahsiyetlerine Göre

a- Gerçek Veliler

Gerçekten yaşadığı bilinen, tarihte varlığı belgelerle kanıtlanmış ya da bizzat ondan kalan belgelerin olduğu kişilerdir. Ahmet Yaşar Ocak bunları kendi içerisinde ayırmaktadır.

---

¹¹⁵ Ahmet Yaşar Ocak, Evliya Menâkıbnâmeleri... , s. 47-54

Ai) Ait Oldukları Çevreye Göre

1) Şehirli Veliler

Ahmet Yaşar Ocak bu guruba giren velileri XIII. yüzyıldan XVI. yüzyılın sonuna kadar olan ve Anadolu ile Rumeli’de şehirlerde teşekkül eden tarikatlara mensup kişiler olarak ele almıştır. Bu velilerin arasında Bahâuddîn Veled, Tirmizî, Sadreddin Konevi, Mevlana gibi veliler yer alır. İbni Arabî’yi de bu guruba dâhil edebiliriz.

2) Köy ve Aşiret Velileri

Bu velilere baktığımızda aklımıza direkt olarak Anadolu ve Rumeli topraklarına Orta Asya’dan akınlar düzenleyip topluluklarıyla beraber buralara yerleşen konar-göçer Türkmen aşiret reisleri ve topluluklarını dâhil edebiliriz. Bu veliler şehirli dervişlerden abdal, baba, dede gibi unvanlarla ayrılırlar. Hacı Bektaşî Veli, Sarı Saltık, Karaca Ahmed vs. örnek gösterilebilir.

Aii) Misyonlarına Göre

1) Gazi Savaşçı Veliler

Ahmet Yaşar Ocak bu gruptaki velileri XII.-XVI. yüzyıllarda Anadolu’nun uç mıntıklarında, yani Bizans sınırlarında yaşayan Türkmen boylarının gerçekleştirdiği akın ve fetihlere katılan dervişlere denilir. Sarı Saltık, Abdal Musa, Fatihle beraber İstanbul’un fethine katılan Kalenderi şeyhleri, Otman Baba bunlara örnek verilebilir.

2) Misyoner Veliler

Bu veliler islamı yayma politikası güden velilerdir. Bunlar fethedilen topraklara giderek buralarda İslam propagandası yaparak İslama yeni müridler kazandırırılar. Ahmet Yaşar Ocak bu velilerin başında Hacı Bektaş-ı Veliyi verir.

3) Meslek Pîri Veliler

Bu guruba giren velilere ahilik teşkilatını örnek verebiliriz. Ahilik teşkilatı esnaf gurubun birbirine yardımını ön gören, usta-çıraklık ilişkisi içerisinde bulunan ve belirli kuralları olan bir topluluktur. Bu grubun başı olarak Ahi Evran gösterilebilir. Her meslek gurubunun bir piri vardır. Örneğin çoğu şehirde ekmekçilerin piri olan Somuncu Baba'nın fırın isimlerine verildiğine bizzat şahit olunmuştur.

4) Mürşid Veliler

Yaşadıkları engin mistik hayat ve geniş kitleleri etkileme gücü olan şeyhlerdir. Bu şeyhler genelde bir tarikatın şeyhi olan velilerdir. Mevlana, Ahmet Yesevi örnek gösterilebilir.

a) Hayali Veliler

Bu gruptaki veliler gerçek olmayan velilerdir. Türk kültüründe tabiat ve atalar kültü vardır. Bu inanışlara göre bazı ağaçların dibi veya dağlarda veli mezarlarının olduğunu düşünmüşlerdir. Bunlara örnek olarak Çınar Dede, Dağ Baba, Ağaç Baba, At Evliyası gibi örnekler verilebilir.

b) Veli Olmadığı Halde Sonradan Veli Telakki Edilenler

bi) Tevrat Menşe'li Veliler

Bu guruba giren veliler Tevrat'ta adı geçen velilerdir. Bunlar Danyal a.s, Yuşa Peygamberdir. Bunlar dışında Yedi Evliya, Kırk Şehitler örnek gösterilebilir.

bii) Kur'an-ı Kerim Menşe'li Veliler

Bu guruba Hızır ile İlyas eklenir. Bu iki velinin mezarları belirsizdir. Hızır'ın denizde, İlyas'ın karada dolaştığına inanılır. Günümüzde bile halen bu inanış yaygın olarak sürmektedir. Buna en büyük örnek Hıdırellez kutlamaları gösterilebilir. Ahmet Yaşar bunları direkt olarak Kur'an menşe'li olsa da Pertev Naili Boratav Hızır ile İlyas'ın Musevi, Hristiyan, Müslüman geleneklerinde ortak mitolojik kişilik olduğunu söyler.¹¹⁶

bii) Anadolu'da İlk Müslüman Arap Gazileri

Abbasi ve Emevi Devletleri döneminde Anadolu'ya akın düzenleyen Müslüman-Arap velileri bu gruba girmektedir. İstanbul'da bu gruba takdis edilen Eyüp Sultan en önemlilerindedir. Bunun dışında Battalgazi Türkler arasında oldukça yaygın olarak bilinen bir velidir.

biv) Bazı Tarihî Şahsiyetler

Tarihte büyük işler başarmış kişiler vardır. Bunlar büyük sultanlar, yöneticiler olabilmektedir. Halkın gönlünde iz bırakabilmiş bu şahısların etrafında kült oluşmuştur. Bunlara örnek olarak Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim, Abdülhamid vs örnek gösterilebilir.

---

¹¹⁶ Pertev Naili Boratav, *a.g.e.*, s. 77

2. BÖLÜM

2. İstanbul'da Veli Kültü

2.1. Velilerin Kimlikleri

Türbeleri ziyarete gelen halkın çoğunluğu türbede yatan zatın tarihi kimliği hakkında bilgi sahibi değildir. Velinin kimliği gösterdiği velayetler etrafında şekillenerek kulaktan kulağa aktarılan bilgiler halinde devamlılık göstermektedir. Türbelerin bakımını üstlenen kişi ve kurumlar tarafından yerleştirilen kitabelerle velilerin bilinen tarihî kişilikleri ve gösterdiği velayetleri az da olsa insanları bilgilendirmektedir. İstanbul'da 453'ün üzerinde bilinen türbe vardır. Kayıtlara geçmemiş türbeler ise mahalle aralarında varlığını sürdürmektedir. Halk nezdinde veli kullar büyük insanlar olarak görülmekte ve Allah katında üst makamlarda yer aldıkları düşünülmektedir. Türbeleri ziyaret eden halkın türbede yatan zatın velayetine istinaden gelmediğini ısrarla belirtse de bunun doğru olmadığı aktardıkları düşünceler bakımından anlaşılmaktadır. Gürol Pehlivan'ın tasnifine ek olarak İstanbul'da veli tipini on'a ayırabiliriz.

- 1- Tarihî Şahsiyetler
- 2- Mutasavvıflar ve din adamları
- 3- Peygamber Veli
- 4- Sahabeler ve seyyidler
- 5- Kadın veliler
- 6- Meslek erbabı veliler
- 7- Hayvan veli
- 8- Meczuplar
- 9- Menşe'i belli olmayanlar
- 10- İsmi bilinen türbesi yok olmuş veliler

İlk kısımda önemli bir yer işgal eden tarihî şahsiyetler çoğunlukla padişah ve şehzade mezarlarından oluşmaktadır. İstanbul, padişahların ebedi ziyaretgâhları haline gelmiş türbelerle doludur. 36 Osmanlı padişahının 29'u İstanbul'da bulunan türbelerinde bulunmaktadır. Bunlardan Fatih Sultan Mehmet, II. Beyazıt, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman gibi tarihe mal olmuş büyük başarılarla imza atmış padişahlar veli olarak halk arasında halen kabul görmektedirler. Bu padişahlar etrafında farklı kültürlerde meydana gelmektedir. İstanbul'da önem arz eden bir başka türbeler ise şehzade türbeleridir. Bu türbeler ise Osmanlı veraset anlayışı etrafında kardeş katli yasasına uyularak öldürülen şehzadelerin ve çocuklarının türbeleridir. Üç padişah gören ve İstanbul'un birçok büyük eserinde imzası bulunan Mimar Sinan'da halk arasında veli kabul edilmektedir. Bunlar dışında saray içerisinde görevde bulunmuş vezir, paşa, ağa, valide sultan, sultan, hatun gibi devlet içinde önemli noktalarda bulunan zatların kabirleri de oldukça fazla yer kaplamaktadır. Tarihe mal olmuş bu şahsiyetleri halk her ne kadar veli olarak kabul etmişse de bizler araştırmamızda bu şahısların tarihî kişiliklerinin ağır basması nedeniyle yer vermedik.

İkinci grupta mutasavvıf ve din adamları yer almaktadır. Bu kısımda yer alan velileri Osmanlı döneminde İstanbul'un fethine katılmak için Orta Asya'dan gelen ve geldikleri yerlerde zaviye açan Türkmen Babaları, Dedeleri olarak adlandırabiliriz. Türkmen Babalarının İstanbul'a gelme sebebini halk kendi içerisinde peygamberin İstanbul için söylediği iddia edilen hadise bağlamaktadır. İstanbul'un fethine mazhar olmak isteyen Türkmenlerin Orta Asya'dan maiyetini de arkalarına katıp İstanbul'a geldikleri söylenmektedir. Kimi halk anlatılarında ise Türkmen babalarının uçarak geldikleri söylenmektedir. Mutasavvıf olarak adlandırdığımız kavramın içerisine şehirleşmeyle beraber tarikat silsilesi içerisinde yer alan tarikatların şeyhlerini de ekleyebiliriz. Din adamlarına baktığımızda Osmanlı döneminde şeyhülislamlık ve müderrislik yapmış şahıslar olarak adlandırmak mümkündür. Buna en güzel örnek Zembilli Ali Efendi türbesi verilebilir. Araştırmamızda mutasavvıf ve din adamları olarak sınıflandırılan kısım oldukça geniş yer tutmakta ve önem arz etmektedir.

Üçüncü kısımda ise İstanbul'da bulunan peygamber olarak addedilen Yuşa peygamberi ele almak uygun görülmüştür. Hazret-i Yuşa günümüzde halk tarafından büyük velilerden birisi olarak kabul görmekte ve en sık ziyaret edilen türbeler arasında yer almaktadır.

Dördüncü kısımda İstanbul'da oldukça fazla önem arz eden sahabe mezarları bulunmaktadır. Onları İstanbul'da önemli kılan en büyük özellikleri peygamber Hazret-i Muhammed'i görmüş ve onun meclisinde bulunmuş olmalarıdır. Bunun dışında Seyyid olarak adlandırılan ve peygamber soyundan gelen velilerde oldukça fazladır. Sahabe ve Seyyid kabirlerinin İstanbul'da görülme nedeni ise Arap- İslam ordularının İstanbul kapılarına kadar dayanması ve yapılan savaşlarda şehit düşen askerlerin öldükleri yerlere gömülme geleneğidir.

Beşinci sınıflandırmada ise kadın veliler yer almaktadır. Kadın veliler İstanbul'da oldukça fazla olmakla beraber aralarında en sık ziyaret edilenleri araştırmaya dâhil edilmiştir. İstanbul halkı arasında velilerin kadın- erkek gibi cinsiyetçilik sorunu yoktur. Bu türbelerde velayet öne çıkmaktadır.

Altıncı sınıflamada ise meslek erbabı veliler bulunmaktadır. Meslek erbabı olan velilerden bazıları İstanbul'da bulunmaktadır. Evliya olmanın dışında meslek sahibi olan velilerde vardır. Meslek erbabı olan veliler İstanbul halkı tarafından çoğunlukla tanınmakla beraber Somuncu Baba gibi ünü her yere yayılmış ve çeşitli şehirlerde makamı olan velilerde sıklıkla dile getirilmektedir.

Yedinci sınıflandırmanın ise Hayvan Veli olarak adlandırdığımız kısımdır. Bu sınıflandırmanın ilginçliği bir hayvanın veli olarak kabul edilmesidir. Dünyada ilk ve tek olarak bilinmektedir. At evliyası olarak adlandırılan bu türbe Genç Osman'ın atının üzüntüsü nedeniyle ona bir mezar yaptırmasıyla ortaya

çıkıştır.¹¹⁷ Zamanla burası atları için şifa arayan insanların uğrak yeri haline gelmiş ve ağrısı olan atlar üç kere tavaf ettirilerek şifa aranmıştır. Günümüzde adı geçen adreste büyükçe bir mahalle bulunmakta ve mezarın yerinde yeller esmektedir. Genç Osman'ın atının mezarı kaybolursa da günümüzde Karacaahmet mezarlığında Nişancı Hamza Paşa'nın türbesi at evliyası olarak anılmaktadır.

Sekizinci sınıflandırmamızda ise meczup olarak adlandırılan ve sevgilisinin aşkı Allah aşkına dönüşmüş olan veliler aktarılmaktadır. Bunlardan en çok duyulan ve ziyaret edileni çeşitli rivayetleri de olan Telli Baba olarak aktarılabilir. Telli Baba'yı meczupluğunun dışında mutasavvıf olarakta ananlar vardır.

Dokuzuncu sınıflandırmamız ise menşe'i belli olmayan veliler girmektedir. Bu sınıflandırmada yer alan velilerin kim oldukları net olarak bilinmemektedir. Bazı türbelerde yatan zatların kerametlerine bizzat şahit olan insanlar onları veli olarak tanımlamaktadır. Bunlar dışında isimsiz birçok türbede de yatan zatları halk veli olarak kabul etmektedir.

Onuncu sınıflandırma ise velayetleri, efsaneleri, hikâyeleri günümüze kadar ulaşan, türbelerinin yeri adres olarak bilinse de zaman içerisinde taşınan ve yok olan türbelerdir. Bu türbeler halk arasında bazen hiç duyulmamış bile olabilir. Buna en büyük örnek Kahhar Baba olarak adlandırılan Beyoğlu Çıksalın ilçesinde yer alan adresi net bir şekilde aktarılan fakat yok olmuş olan türbedir. Yine bunun gibi birçok türbede şehirleşmenin etkisiyle beraber ya yok olmuş ya da yok olmaya yüz tutmaktadır. Bazı türbeler ise yerinde bulunmaları ve isimleri bilinmesine rağmen müftülükte dahi hakkında bilgi bulunmayan türbelerdir.

---

¹¹⁷ Murat Bardakçı, "Dünyada İlk ve Tek At Evliyasının Türbesi Bir Zamanlar Üsküdar'da idi." , <https://www.haberturk.com/polemik/haber/865647-dunyadaki-ilk-ve-tek-at-evliyasinin-turbesibir-zamanlar-uskudarda-idi> , (01.08.2013)

2.2. Tarihî Şahsiyetler

İstanbul veli kültü bakımından oldukça zengin bir şehirdir. Bu şehir içerisinde 29 Osmanlı padişahı ve aileleri bulunmaktadır. Bunlar dışında devlet kademelerinde görev yapmış vezir, paşa, ağa, sultan vb. kişilerin türbeleri de bulunmaktadır. Hanedan soyundan gelen ya da hanedan yönetiminde bulunan kişiler dönemlerinin zengin kişilikleridir. İstanbul'da bulunan türbeleri aile mezarlığı şeklinde oluşmaktadır. Tarihe mâl olmuş olan bu zatların mezarları üstü kapalı büyük taş türbeler şeklinde tasarlanmıştır. Bu türbelerde yatan zatların genelinin özelliği ise kendi yaptırdıkları camilerin haziresinde gömülü olmalarıdır. Bir başka dikkate değer hususta büyük şeyhlerin türbelerini yaptırmaları ve kendilerinin de en azından onların yakınlarına gömülebilmeleridir. Bu türbelerde yatan zatlar halk tarafından her ne kadar veli olarak telakki edilse de tarihi kişilikleri daha ağır bastığı için araştırmamızda yer vermedik. Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman gibi tarihe mâl olmuş hükümdarların türbeleri günümüzde halen sıklıkla ziyaret edilen türbeler arasında yer almaktadır. Halkın onları evliya olarak kabul ettikleri net bir şekilde görülmektedir. (K.K.69, 79)

2.3. Mutasavvıflar ve Din Adamları

2.3.1. Abdülvedûd Sultan Hazretleri (Ya Vedud)

Ahmet Yesevî ekolünün yetiştirdiği dervişlerden birisi olan Şeyh Maksud'un halifelerinden birisidir. Buharadan İstanbul'un fethine katılabilmek için dervişleriyle beraber geldiği rivayet olunmaktadır. Asıl ismi Abdülvedûd'tur. Halk onu Ya Vedûd olarak tanımaktadır. Yine bir başka rivayet ise İstanbul'un fethi zamanında İstanbul'da bulunduğu ve onun dualarıyla fethin geciktiğidir. Evliya Çelebi Seyahatnamede Abdülvedûd Sultan'ın fetih döneminde İstanbul'da yaşadığından bahseder. Fatih'in İstanbul'u fethetmeye geldiğinde yanında 70 evliya'nın olduğundan bahseder. İstanbul'un fethinin neden geciktiğini hocası Akşemseddin'e soran Fatih kalenin içerisinde Abdülvedûd isimli bir Allah dostu

olduğunu ve onun duası nedeniyle gerçekleşemediği cevabını alır. Akşemseddin Hazretleri Fatih'e İstanbul'un fethinin ancak 50 gün sonra Abdülvedûd Sultan'ın ölümünden sonra olacağını söyler ve fetih gerçekten 52. günde Abdülvedûd Sultan'ın ölümünden sonra gerçekleşir. Rivayetlere göre türbesi denize daha yakın bir kısımda bulunurken yol yapım çalışması nedeniyle taşınarak günümüzdeki yerine getirilmiştir. Ziyaretçiler türbenin eski yerini sahilde ve Abdülvedud'un tekkesi olan caminin hemen karşısında olarak belirtirler (K.K. 99).

Vedûd ismi Allah'ın 99 isminden bir tanesidir. Kullarını seven, sevmeye en layık olanı anlamındadır. İsteklerin kabul olması için Vedûd esması adı verilen dua'nın olduğu halk arasında yaygın görüştür. Kaynaklar Abdülvedûd Sultan'ın üç şekilde ölümünden bahsetmektedir. Bunlardan ilki İstanbul'un fethi için Buhara'dan gelip bir top güllesiyle şehit olmasıdır. İkincisi ise Abdülvedûd Sultan'ın Bizans topraklarındayken eceliyle ölmesidir. Son olarak ise Abdülvedûd Sultan'ın fetihten sonra bir süre Ayasofya'da ibadetle ilgilendiği ve kendisine ait tekkede eceliyle vefat ettiği şeklindedir. Abdülvedûd Sultan'ın günümüzde Abdülvedûd Camisi veya Hatice Sultan Camisi adıyla bilinen yerde tekkesi bulunmaktadır. 1456'lı yıllarda yapıldığı bilinen bu tekke bize onun İstanbul'un fethinden bir süre sonra buraya yerleştiğini kanıtlar niteliktedir. Çünkü bu cami ve türbenin bulunduğu yer gerçek İstanbul olarak adlandırılan Bizans surlarının dışında yer almaktadır. Abdülvedûd Sultan'ın halifelerinden en meşhur olanı ise Tokmak Dede'dir ve halk arasında da halen tanınmaktadır. Ziyaretçiler Tokmak Dede'nin türbesinin yerini tarif ederek surların hemen dibinde olduğunu söylerler (K.K. 99).

Abdülvedûd Sultan Camisi günümüzde halen faal olarak çalışmakta olmasına rağmen tekke kültürü tamamen ortadan kalkmıştır. Abdülvedûd Camisi karşısında bulunan türbe ise bir süre bakımsızlık geçirse de gönüllü kişiler tarafından yeniden düzenlenmiştir. Eyüp Ayvansaray iskelesinin bulunduğu yer de uzun yıllar Abdülvedûd iskelesi olarak kullanılmıştır. Abdülvedud Sultan'ın ölüm tarihiyle ilgili bilgiler net olmasa da 1456 yılında vefat ettiği söylenmektedir.

2.3.2. Akbaba Sultan

Akbaba Sultan türbesi günümüzde Beykoz sınırları içerisinde bulunan ve ismini bu meşhur evliyanın isminden alan Akbaba Köyünde bulunmaktadır. Akbaba Sultan Fatih'in Akşemseddin ile beraber hocalarından birisidir (K.K. 4). Yaygın görüşe göre Buharadan İstanbul'un fethine nail olabilmek için müridleriyle beraber gelmiş ve bu vadiye yerleşmiştir. Akbaba Sultan'ın Fatih'in hocalarından birisi olduğu sıklıkla dile getirilmektedir.(K.K. 5).

Akbaba Sultan olarak bilinen bu zat'ın asıl ismi Ak Mehmed Sultandır. Günümüz Nakşi tarikatlarında ismi sıklıkla geçen Ak Mehmet Baba Sultan, Nakşibendi tarikat şeyhleri tarafından sıklıkla ziyaret edilmesi gereken zatlardan birisi olarak önerilmektedir. Nakşibendî tarikatına mensup olan halkın bu türbeyi sıklıkla ziyaret etmesi dikkate değerdir. Nakşibendiliğin Halidiye koluna mensup bazı ziyaretçiler Şeyhleri Mahmud Efendi Hazretlerinin Akbaba Sultan ile görüştüğünü ve müridlerine buraya gelmesini tavsiye ettiğini söylemektedir (K.K. 4).

Bektaşî Babası olduğu söylenen Akbaba Sultanın Nakşibendi kültüründe yer etme sebebi II. Mahmud'un Yeniçeriliği kaldırarak Bektaşileri İstanbul'dan sürmeleri ve yerlerini Nakşibendi tarikatlarına vermeleri olsa gerektir. Bandırmalızade Ahmed Münib Üsküdüri Mecmûa-ı Tekaya isimli dergide (1890) Akbaba tekkesinin Nakşibendî Tekkesi olduğundan bahsetmesi ve ayin gününün Perşembe olduğunu belirtmesi bu dediğimizi kanıtlar niteliktedir.¹¹⁸ Bu türbenin hemen yanında bir cami vardır. Akbaba türbesi hakkında kaynaklarda direkt isim verilmesi de türbe mezar taşındaki tarihin belirsiz olduğu ve Fatih Sultan Mehmed zamanında gelen gazi Müslümanlardan olduğu söylenmektedir.¹¹⁹ Akbaba ismine Evliya Çelebi'nin meşhur Seyahatnamesinde de rast gelmektedir. Evliya Çelebi burayı insanların kiraz ve kestane mevsiminde akın

¹¹⁸ Selami Şimşek, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı" , Selçuk Üniversitesi *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, Konya 2007, s. 165

¹¹⁹ Mehmet Raif, *Mirat-ı İstanbul*, İstanbul 1898, s. 235

ettikleri mesire yeri olarak tasavvur etmektedir. Bu köyün 100 haneden oluştuğunu, 20 dükkânı ve 1 hamamı, mihraplı bir camisi olan bir köy olduğunu söylemektedir. Akbaba Tekkesi ise müridleri olan, gelenlerin çadırlarında ya da tekkede sohbet edip konaklayabildikleri bir yer olarak tasvir edilmektedir. Akbaba Mehmet, Akşemsettin ile beraber Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethedeceğini müjdeleyen hocalarından birisi olarak aktarılmaktadır. İstanbul fethedildikten sonra müridleriyle beraber adını alan köye yerleştiği söylenmektedir. İstanbul Kasımpaşa'da Akbaba Türbesi adı altında bir türbe daha bulunmaktadır. Bu türbe hakkında müftülükte dahi bilgi yoktur. Türbe ayrı bir girişi olan bahçe şeklinde apartmanların yanında bulunmaktadır. Bu türbenin hemen karşısındaki sokak ise Akbaba yokuşu olarak adlandırılmaktadır. Fatih ile beraber İstanbul'a gelen Akbaba Sultan'ın İstanbul'un fethine katıldığı bilinmektedir. İstanbul Kasımpaşa'da bulunan bu türbe Ak Mehmet Baba'nın makamı ya da gerçek türbesi olması ihtimalini doğurabilir. Çevre insanı da bu türbe hakkında pek bir şey bilmemektedir.

2.3.3. Aziz Mahmut Hüdayi

Aziz Mahmut Hüdayi 948(1541) yılında Ankara Şereflikoçhisar'da doğmuştur. Asıl adı Mahmuttur ve Celvetiyye tarikatının kurucusudur. Hüdayi mahlasını hocası Üftâde'den almıştır. Aziz Mahmut Hüdayi'nin çocukluğu Ankara'da geçmiş, eğitimi için çıktığı yolculuk ona velilik kapılarını açmıştır. İstanbul'a gelmiş ve burada Küçükayasofya medresesine gitmiştir. Burada hocalık yapan Nâzırzâde Ramazan Efendi onun hayatının şekillenmesinde oldukça etkin rol oynamıştır. Hocası ile beraber Edirne, Mısır, Şam'a gitmiş ve buralarda da eğitimine devam etmiştir. En son Bursa kadılığına atanmış, Üftâde Muhyiddin'e intisap etmiştir.¹²⁰ Üftade Hazretlerine intisap eden Aziz Mahmut şeyhi tarafından Ankara'ya halife tayin edilir. Buradan Trakya ve Balkanlara geçen Aziz Mahmut Hüdayi son olarak İstanbul'a gelir ve günümüzde Üsküdar da bulunan tekkesini kurar. Aziz Mahmud Hüdayi'yi ziyaret edenler arasında Ankaralı olanların sayısı

¹²⁰ Hasan Kâmil Yılmaz, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul 1991, s. 338

dikkat çekici ölçüde çoktur. Bunlar, hem hemşehrileri olduğu için hem de ulu bir zat olduğu için Allah'ın takdiriyle buraya geldiklerini belirtmektedirler (K.K. 111, 113).

Aziz Mahmut Hüdayi dokuz padişah döneminde yaşamış ve dönemine damga vurmuş bir velidir. Özellikle III. Murat, Sultan I. Ahmed, IV. Murat gibi padişahlar ile yakın ilişkisi vardır. IV. Murat'a kılıç kuşandırmıştır. Onun yaşadığı dönem 16.yüzyıl sonu 17. yüzyıl başıdır. Bu dönem Osmanlı Devletinin siyasal çalkantıda olduğu ve sık sık padişahların değiştiği dönemlerden biridir. Padişahlar dışında büyük devlet adamlarıyla da ilişkisi olmuştur. Evliya Çelebi onu devrinin kutbu'l zamanı olarak belirtmiş, 7 padişahın onun elini öptüğünü ve 170 bin müridinîn olduğunu söylemiştir. Evliya Çelebi yine Sultan Ahmed Han'ın onu atına bindirip kendisinin yayan olarak yürüdüğünden bahsetmiştir.¹²¹ Bu tekkenin günümüzdeki ziyaretçileri de onun birçok padişah döneminde yaşadığını bilmekte fakat sayı konusunda doğru bir rakam verememektedirler. Aynı zamanda onu sultanların sultanı olarak isimlendirilmektedir. Halk arasında sultanlardan daha büyük bir sultan olduğu söylenmektedir (K.K. 115, 116).

Onun kurduğu Celvetiyye tarikatının her ne kadar Halvetilik olduğu söylene de Aziz Mahmud Hüdayi ile Üftâde Hazretlerinin şeyhi Hızır Dededir. Hızır Dede ise Hacı Bayram-ı velinin mürididir. Bu sebeptendir ki Aziz Mahmut Hüdayi'nin kurduğu Celvetilik tarikatının Halvetilik ve Bayramiliğin sentezi olduğu görüşleri mevcuttur.¹²² Bayramilik bilindiği gibi Ankara ve civarında oldukça yaygınlık göstermektedir. Aziz Mahmut Hüdayi'nin de doğduğu topraklarda bu anlayıştan etkilenmiş olması ihtimaller dâhilindedir. Aziz Mahmut Hüdayi dergâhını 1589 yılında Üsküdar'a kurmuştur. Tekke ve camiye Ayşe Hatun'un yaptırdığından bahseden kaynaklar vardır.¹²³ Dergâhının kurulmasıyla beraber Fatih Camisi

¹²¹ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahâtnamesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 454

¹²² Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 59

¹²³ Naîmâ Mustafa Efendi, *Naîmâ Târihi*, Bahar Matbaası, İstanbul 1967, Cilt 1, s. 113

vaizliğini bırakmış,¹²⁴ Mihrimah Sultan Camisi ve kendi dergâhında vaizliğe devam etmiştir. Sultan Ahmet Camisi'nin vaizliği ona verilse de o bunu reddetmiş ve sadece her ramazan ayının ilk pazartesi günü vaizlik yapabileceğini belirtmiştir.¹²⁵ Ayrıca bu caminin açılışını da kendisi yapmıştır. Halk arasında Aziz Mahmut Hüdayi'nin Ayosofya Camisi'nin ilk imamı olduğu söylenmektedir.(K.K.111) Yine görüşme yapılan birkaç kişinin de Sultanahmet Camisi'nin açılışında ilk namazı Aziz Mahmut Hüdayi'nin kıldırmadığını söyler. Anlatıya göre Aziz Mahmut Hüdayi Sultan Ahmet Camisinde namaz kıldıracağı sırada Somuncu Baba'yı görür ve vekâleti ona verir. Sultan Ahmet Camisinde ilk namazı böylece Somuncu Baba kıldırması olur.(K.K.112)

İran seferine Ferhad Paşa ile beraber katılmış, askerlerin manevi gücünü arttırmıştır.¹²⁶ Arapça ve Türkçe 30'a yakın eseri olan bu zat aynı zamanda şair, musikişinas bir mutasavvıftır. 1628 yılında vefat eden Aziz Mahmut Hüdayi'nin 11 çocuğu olmuş ve soyu kız çocuklarından devam etmiştir. Aziz Mahmut Hüdayi İstanbul'da en çok ziyaret edilen türbelerin başında yer almaktadır. İnsanlar her yerden onun türbesine gelmekte ve onun maneviyatından yararlanmak istemektedirler.

2.3.4. Baba Haydar Semerkandî

Baba Haydar Semerkandî Hazretlerinin ne zaman doğduğu hakkında kesin bir malumat yoktur. Hâce Ubeydullah-i Ahrâr hazretlerinin talebesi ve halifelerinden bir tanesidir.¹²⁷ Ubeydullah-i Ahrâr Hazretleri Nakşibendiliğin Anadolu'da yayılmasında oldukça etkili olan birisidir. Baba Haydar mahlasından da anlaşılacağı gibi Türkistan coğrafyasında yer alan Semerkant'tan İstanbul'a gelmiştir. Baba Haydar da Nakşibendî kültüründen gelmektedir. Baba Haydar Türbesi günümüzde Eyüp ilçesinde bir tepede bulunmaktadır. Bölgede yaşayan

¹²⁴ Naima tarihi onu Sultan Mehmed camisine Ferhad Paşa'nın vaiz yaptığından bahseder.

¹²⁵ Hasan Kâmil Yılmaz, *a.g.e.*, s. 338

¹²⁶ Hasan Kâmil Yılmaz, *a.g.e.*, s. 339

¹²⁷ Hamid Algar, "Baba Haydar", <https://islamansiklopedisi.org.tr/baba-haydar>, (21.12.2020)

halka göre Eyüp Sultan Camisi önceki zamanlarda buradan net görülebildiği için Baba Haydar tarafından tercih edilmiştir (K.K.96,99).

Hadikatü'l Cevami de onun 40 sene boyunca ramazan ayında Eyüp Camisine giderek burada itikâf yaptığı kaydedilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman bu zatın ilmüne vakıf olduğu için ona bir cami yaptırmıştır. Aynı zamanda bu caminin minberini ise Arpacı mescidi imamı şeyh Abdullah Efendi Sultan Mustafa Han zamanında koydurmuştur.¹²⁸ Baba Haydar Kanuni tarafından onun için yaptırılan camide kalmayıp ömrünü küçük kulübesinde geçirmiştir. Ziyaret edenler arasında kulübesinin zamanla yıkıldığını söyleyen ve hatta yerini gösteren insanların olması ilginçtir.(K.K.95,96)

Türbeyi ziyaret edenler arasında Hacca gidecekler, Umreye gidecekler, rüya aracılığıyla buraya gelenler, camiye namaz kılmaya gelip uğrayanlar, dilek dilemek için gelenler ve hayır amaçlı temizlik yapmaya gelen insanlar vardır. Baba Haydar 1550 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve günümüze ulaşan camisi ve türbesiyle beraber Eyüp sırtlarında ziyaretçilerini beklemektedir.

2.3.5. Gül Baba

Gül Baba, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşamış ve onun döneminde Budin seferine katılarak burada vefat etmiş evliyalardandır. Gül Baba Hazretlerinin türbesi Seyahatnameye göre Budin'dedir. Gül Baba türbesi olarak bilinen ve İstanbul'da bulunan türbeleri on bir tanedir. İstanbul'da bulunan bu Gül Baba türbelerinden en meşhur olanı ve en çok ziyaret edileni ise Galatasaray Lisesinin bahçesi ve Galatasaray Lisesinin yanındaki yokuştan aşağıya inildiğinde adını alan Gül Baba Sokakta bulunan türbesidir. Diğer Gül Baba türbeleri ise Ankara, Niğde, Sivas, Kırklareli, Tekirdağ ve Edirne'de bulunmaktadır. Gül Baba, Kanuni Sultan Süleyman ile Budin seferine katılan evliyalardandır. Budin'de ölen Gül Baba'nın cenazesinde 200 bin kişi yer almıştır. Cenazeyi bizzat Ebu Suud

¹²⁸ Hüseyin Ayyansarayî, *Hadikatü'l Cevami- Camilerimiz Ansiklopedisi*, Tercüman Aile ve Kültür Yayınları, İstanbul 1987, s. 285

Efendi'nin kıldırıldığı söylenmektedir. Gül Baba'nın Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman devirlerini gördüğü söylenmektedir. Gül Babanın Budinîn Gözcüsü olduğu, burada Bektaşî tekkesi olduğu ve Gül Baba'nın da bu türbede gömülü olduğu söylenmektedir.¹²⁹ Bazı araştırmacılar Budin'de bulunan Gül Baba türbesinin Kalaylıkoz Ali Paşa'ya ait olduğunu belirtmektedirler. Van Hammer bu türbenin Budin'de değil Edirne'de olduğundan bahsetmektedir.¹³⁰ İstanbul'daki Gül Baba hakkındaki anlatılara baktığımızda onun hakkında iki farklı düşünce ortaya çıkar. Bunlardan ilki Galatasaray Liselilerinin türbenin lisenin içerisinde olduğunu iddia etmeleridir. İkincisi ise Gül Baba Sokak'ta yaşayan mahallelinin türbenin kendi sokaklarında olduğunu iddia ettikleri düşüncedir (K.K.14). Gül Baba'nın Galatasaray Lisesinin kurulmasında öncülük eden bir zat olduğu kabul edilir. Galatasaray'ın renklerinin sarı kırmızı olması da onun yetiştirdiği güllerin sarı kırmızı olmasından kaynaklandığı söylenmektedir. Gül Babaya kaynaklara göre Bayezid tarafından lisede hocalık verilmiştir. Gül Baba hakkında halk arasındaki anlatılara baktığımızda onun Galatasaray Lisesi'nin kurucularından olduğu, sarı kırmızı güller yetiştirmeyi sevdiği ve kışın ortasında dahi gülleri olduğu söylenmektedir.(K.K.11,13,14)

Galatasaray Lisesinin kuruluşu padişah II. Bayezid döneminde olmuştur. Anlatılara baktığımızda onun isteğiyle Bayezid'in bu tepeye bir Lise yaptığı görülmektedir. Sarı kırmızı renkli gülleri olduğu söylenen Gül Baba'ya neden sadece sarı kırmızı gülleri olduğu sorulunca o renkleri çok sevdiğini söylemiştir. Ziyaretçilerin anlatılarına baktığımızda genel olarak Bayezid ile olan hikâyesini aktarmaktadırlar (K.K.14). Dikkat çeken bir başka durum ise ziyaretçilerden birisi 1950'li yıllarda bu bölgeye gelip yerleştiğinde burada Galatasaray Lisesinin kapıcısı olduğunu söylediği bir Gül Baba ve Gül Baba Nene'den bahsetmesidir. Bu anlatıya göre Gül Baba Galatasaray Lisesi'nin kapıcısıdır ve evi de oradadır. Gül Baba'nın bir de karısı bulunmaktadır. Gülbaba bir süre sonra hasta olmuş ve

¹²⁹ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *a.g.e.* , s. 4468

¹³⁰ İsmail Tosun Saral, "KALAYLIKOZ ALİ PAŞA GÜL BABA MI?" , *Hacı Bektaş-i Veli Dergisi*, Sayı 35, Ankara 2005

vefat etmiştir. Gül Baba'nın nerede olduğunu merak edenler evine gelirler ve mumyasıyla karşılaşır. Galatasaray Lisesi'nin kurucusu'da Gül Baba'nın lise için çok emek verdiğini söyleyerek çok iyi bir insan olduğunu belirtmiştir.(K.K.12) Bu anlatının burada yatan Gül Baba olmasının ihtimali yoktur. Mezar kitabesi bu düşüncüyü doğrulamamaktadır.

Gül Baba, Macarlar ve Türkler tarafından oldukça önem verilen evliyalar arasındadır. Gül Baba hakkında bir başka dikkat çeken unsur ise Anadolu'da bulunan Gül Baba türbesi anlatılarının İstanbul'da bulunan Gül Baba türbesi anlatılarıyla ufak tefek değişiklikler dışında aynı olmasıdır. Bu türbeyi Galatasaray'ın kurucusu Ali Samiyen ziyaret etmiş ve Galatasaray Liselileri arasında bu türbeyi ziyaret etmek bir adet haline gelmiştir. Ziyaretçiler bu türbe etrafında birçok ritüel ortaya koymuşlardır.

2.3.6. Hasan Burhâneddin Cihangîrî

Hasan Burhâneddin Cihangîrî Hazretleri Halvetiyye tarikatının Ramazaniyye kolunun Cihangîrî şubesinin kurucusudur. Şeyh Hasan Burhâneddin Hazretleri Harputta doğmuştur.¹³¹ Günümüzde türbesi Cihangir Camisi bahçesinde bulunan hazirede yer almaktadır. Burhaneddin Hasan Efendi Celali İsyanlarından kaçarak 1600'lü yıllarda Bursa'ya gelmiştir. Bursa'da Şeyh Yahya Efendi veya Yakup Efendi diye bir şeyh efendiyle tanışmış ve orada Halvetiliği öğrenmiştir. Burada Halveti tarikatından irşad¹³² olur. Yahya Efendi onu İstanbul Kocamustafapaşa'da bulunan pir-i sani Ramazan Mahfi Efendi'ye gönderir. Şeyh Hasan Burhaneddin Efendi aslında Halvetiyye'nin Ramazaniyye kolundan gelmektedir ve Halveti-Cihangiri kolunu kurmuştur. (K.K.21)

¹³¹ Nehci Seyyid Mustafa Halveti, *Cihângîr'de Bir Aşk ve İrfân Ocağı-Hasan Burhâneddin Cihângîrî ve Menâkıbnâmesi-Tuhfetü's- Sâlikîn ve Hediyetü'l Mürşidin*, H Yayınları, İstanbul 2016, s. V

¹³² İrşad kelimesi doğru yolu bulup benimsemek anlamına gelmektedir.

Şeyh Hasan Burhâneddin Hazretleri Anadolu'da o dönemde artan Celali İsyânlarından kaçarak önce Bursa'ya ardından İstanbul'a gelir. İstanbul'da bulunan Baba Haydar Tekkesi'ne yerleşir. Aynı zamanda Ramazan Mahfi Hazretlerinin hizmetinde bulunur ve ondan hilafet alarak Cihangir Camisine şeyh olarak yerleşir. Onun hakkındaki önemli bilgilere halifesi olan Nehci Seyyid Mustafa'nın bizzat yazdığı menakıb ve hatıralarından oluşan kitaptan ulaşılmaktadır. Şeyh Ramazan Mahfi'nin ona hilafeti verdiği tarih 1020/ M.1611 olarak belirtilmektedir.¹³³

Cihangir Camisine 1611 yılında şeyh olarak atanır. Şeyh Burhaneddin Hasan Efendi burada irşada başlar. Cihangir Camisi kitabesinde 1020 (1611) yılında burada görevlendirildiği, 54 yıl burada hem imamlık ve şeyhlik yaptığı, Halveti olduğu, burada müridlerini irşad ettiğini, görev üzerinde iken vefat ettiği yazmaktadır (K.K.21). Seyyid Mustafa Nehci'nin eserinde de verilen bu tarihler kitabeye aynen uymaktadır. Burhaneddin Hasan Efendi'nin kurduğu tekke 1925 yılına kadar tekke-cami işlevinde görevini sürdürmüştür. Hasan Burhaneddin Cihangiri Efendi vefat ettiğinde caminin haziresine defnedilmiştir. Burhaneddin Hasan Efendi'nin Cihangiri kolu 1890'da Cihangir Camisi'nin yanması sonucu tükenir. Tekke ya dağılır ya da yerine atanacak şeyh kalmaz. 1890'la 1925 arasında buraya Sümbül Efendi'den şeyh atanır ve bir süre burası Sümbülüye kolundan devam eder. Sülbül Efendi ve Burhâneddin Cihangîrî Efendi inanışları bakımından Halvetilikten gelmektedirler (K.K.21).

Hasan Burhâneddin Cihangîrî Hazretleri tekkesinde birçok halife yetiştirip ülkenin çeşitli yerlerine irşad faaliyetleri için yollamış ve silsilesini 1890'lı yıllara kadar devam ettirmiştir. 1925 yılında Tekke ve Tarikatların kapatılması üzerine burada bulunan tarikatta kapatılmıştır. Günümüzde bu tarikata ait tekke binasına dair bir şey kalmamıştır. Hasan Burhâneddin Hazretleri'nin 6 Ekim 1663 yılında vefat ettiği söylenmektedir. Hayattayken yaptırdığı mezarına defnedildiği ve

---

¹³³ Nehci Seyyid Mustafa Halveti, *a.g.e.* , s. 1

başına Halvetiliğin sembolü olan siyah taç takıldığı belirtilmiştir.¹³⁴ Hasan Burhâneddin Hazretlerinin hakkında bilinmesi gereken bir başka önemli unsur ise zikir törenleri için ortaya koyduğu “Cihangîrî Usulü” olarak bilinen tevhiddir. Bu tevhidi gemicilerin çektikleri kürek ahenginden aldığı söylenmektedir. Cihangir Camisi'nin konumu itibariyle denize oldukça yakın bir noktada olması bunu kanıtlar niteliktedir. Silsilesi'nin 1890'lı yıllarda bittiği bilinen Şeyh Hasan Burhâneddin Hazretleri'nin soyunun günümüzde devam ettiği bilinmektedir. Hasan Burhâneddin Hazretlerinin torunlarının halen yaşadığı ve yurtdışından burayı ziyarete geldikleri bilinmektedir. Evliya Çelebi bu caminin Kanuni Sultan Süleyman tarafından İskender-i Zülkarneyn'in Aleksandra adlı kilisenin yerine yaptırıldığını aktarmaktadır.

2.3.7. Hüsamettin Uşşaki Hazretleri

Hüsamettin Uşşaki Hazretleri Buhara'da doğmuştur. Gördüğü rüya üzerine Erzincan'a gelerek Emir Ahmed Semerkandi'ye intisap etmiştir. Emir Ahmed Semerkandi Hazretlerine baktığımızda Kübrevi tarikatının Nurbahşi kolunda olan bir şeyhtir. Hüsamettin Uşşaki Hazretleri şeyhi Emir Ahmed'den el alarak Uşak'a gitmiş ve burada Halvetiyye'nin bir kolu olan Uşşaki kolunu kurmuştur.¹³⁵ Hüsameddin Uşşaki'nin İstanbul'a gelmesi III. Murat dönemine rastlar. Onu İstanbul'a getiren III. Murat onun için İstanbul Dolapdere'de bir asitane yaptırmıştır. İsminin Uşak'tan gelmesi sebebiyle Uşşaki olduğu ve Buharadan geldiği ziyaretçiler tarafından bilinmektedir. (K.K.26,27,28)

Günümüzde bu türbeyi ziyarete gelen halk bu zatın yaşadığı dönemde hüküm süren padişahlar konusunda net bilgiler ortaya koyamaz ve farklı isimler zikreder. Fatih Sultan Mehmed, IV. Murat, III. Murat, III. Mahmud bu isimlerden bazılarıdır (K.K.26,28,29,30). Ziyaretçiler padişahın ismini net olarak bilemeselerde yaşadığı dönemde sultana sultanlık alametini söyleyen bir zat olduğunu rahatlıkla aktarmaktadırlar.

¹³⁴ Nehci Seyyid Mustafa Halveti, *a.g.e.*, s. 32

¹³⁵ Reşat Öngören, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, İsam Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 71

Bazı kaynaklarda Halveti silsilesi aktarılırken Hüsametdin Uşşaki'nin Ümmi Sinan'ın halifesi olduğu belirtilmektedir.¹³⁶ Buna göre Uşşaki Hazretleri Ümmi Sinan'dan da icazet almış olsa gerektir. III. Murat Manisa'da şehzadeligi sırasında ondan kendisinin padişah olması için dua istediğine dair bir mektup gönderdiği söylenmektedir. Uşşaki Hazretleri padişahın yolladığı mektubu almamış ve padişaha ne zaman tahta geçeceğini ve yola çıkacağı tarihi söylemiştir. III. Murat'ın padişah olması üzerine padişah onu da yanında İstanbul'a getirmiştir. Bu tekke 1925 yılına kadar varlığını sürdürse de günümüzde tekke binasının yerinde bir okul bulunmaktadır. Bir vakfa ait olan türbenin bulunduğu bina ise günümüzde hâlen faaldir. Uşşaki Hazretlerinin türbesi Hacca gidenlerin veyahut Hacdan dönenlerin ilk uğradığı yerler arasında yer almaktadır. Türbeyi ziyarete gelen insanlar bu türbe hakkında "Eğer hacca gidemiyorsan burayı ziyaret et, burası hacca gitmiş kadar sevaptır." diyerek telkinlerde bulunmaktadırlar. Bu türbeyi önemli kılan bir başka önemli etken ise Pir Hüsametdin Uşşaki Hazretlerinin Hazret-i Peygamberin soyundan gelmesi ve torunu olmasıdır. Türbenin bu kadar sık ziyaret edilmesinde oldukça önemli bir etkendir. Ziyarete gelenlerin çoğunluğu onun Hz. Peygamberin torunu olduğunu bilmektedirler (K.K.28,30).

Hüsametdin Uşşaki Hazretleri 121 yaşında 1593 yılında Hacc dönüşünde Konya'da vefat ederek İstanbul'a gömülmüştür. Günümüzde türbesi İstanbul Kasımpaşa'da yer almakta ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde makamları bulunmaktadır. Günümüzde bu tarikat halen varlığını sürdürmekle birlikte ayin günü perşembedir. Fakat korona virüs sebebiyle ayinler icra edilememektedir.

2.3.8. Âsâ Geylani Hazretleri

İsa Geylanî Hazretleri İstanbul'un Eyüp ilçesinde Pier Loti tepesine çıkan yokuşta bulunan Kaşgari Murteza Efendi tekkesinde meftun bulunmaktadır. Bu dergâhta imamlık yapan Âsâ Geylanî'nin bu dergâhta 1206 yılında 91 yaşında

¹³⁶ Şeyhî Mehmed Efendi, *VEKÂYİ'U'L-FUZALÂ- Şeyhi'nin Şakâ'ik Zeyli*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2018, Cilt 1, s. 301

vefat ettiği bilinmektedir. Şair Pertev'in onun hakkında yazdığı şiirinden onun Nakşibendi tarikatına vakıf olduğunu, Abdullah Efendi'nin onu yetiştirdiğini, onun zamanın kutbu'l aktabı olduğunu ve 1206 yılında vefat ettiğini öğreniyoruz.¹³⁷ İsa Geylani Hazretleri bu caminin haziresinde bulunan türbesinde medfundur. İsa Geylani'nin türbesinin fazla ziyaret edilmesi birkaç nedene bağlıdır. Bunlardan ilki Necip Fazıl'ın O ve Ben kitabında anlattığı şeyh Abdülhakim Arvasi ile buluştuğu yer olan tekkede medfun bulunmasıdır. Bulduğu yere önemini veren diğer etkenler ise Hacca gidenlerin muhafız komutanlığını yapan Ahmet Bican Paşa'nın türbesinin olması, Ubeydullah Abdullah Kaşgari'nin türbelerinin de olmasıdır. İsa Geylani'nin Nakşibendi tarikatında şeyhlik yaptığı bilirse de bazı kaynaklar onu Kadiri olarak göstermişlerdir.

İsa Geylani tekkenin 3. şeyhidir. Abdülkadir Geylani Hazretleri'nin torunlarından ve Nakşi şeyhidir. İsa Geylani'nin Kadiri dersi de yaptırma yetkisi vardır fakat asli olarak bu dergâhın şeyhi olarak Nakşi'dir. Bu dergâhlarda ve tarikatlarda birkaç kolun dersini yapma, yaptırma yetkileri vardır. Dergâhta hangi tarikat daha fazla ön planda ise o tarikatın öğretileri aktarılmaktadır. İsa Geylani'nin tekkesi de kuruluşu olan 1745 yılından beri Nakşibendi tekkesidir. Kapının üzerinde de orijinal Osmanlıca yazısında Nakşibendiye Tarikatı Aliyye-i Külliyesi yazmaktadır. Murtaza Efendi bu tekkenin kurucusudur. Kendisi şeyhlik makamına oturmamıştır fakat şeyhlik makamında ilmi ve yetkisi vardır. Mekke-i Mükerrreme de Ahmet Yektasi Hazretlerinden manevi ders ve icazet almıştır. Abdullah Kaşgari Kalenderhane tekkesine şeyh olarak gelmiştir. Günümüzde Eyüp müftülüğün olduğu yer geçmişte Kalenderhane tekkesidir. Bu tekkenin şartnamesi bekârlara tahsis edilmiş olmasıdır. Şeyhi ve müridleri bekâr olmak zorundadır. Murtaza Efendi'de evlenmek istemiş ve buradan ayrılmıştır. Kurduğu bu tekkede 12 sene görev yapmıştır. Ardından oğlu Ubeydullah gelmiş ondan sonra ise İsa Geylani Hazretleri görev yapmıştır. Tekkede en uzun dönem şeyh olan Abdullah Kaşgari ve oğludur. İsa Geylani onlar burada şeyhken imamlık

¹³⁷ Hüseyin Ayvansarayî, *a.g.e.* ,s.261

yapmıştır. İsa Geylani Hazretleri aynı zamanda 3. Selim Hanın Hocasıdır (K.K.104).

İsa Geylani'nin günümüzde sınırları İran'da bulunan Geylan şehrinde doğduğu bilinmekte ve onun Abdülkadir Geylani'nin torunu olduğu söylenmektedir. Burayı ziyarete gelenlerin onu III. Selim'in hocası olduğunu bilmesi ise ilginç bir detaydır. Cami imamı onun Nakşibendi kültüründen geldiğini söylese bile buraya düzenli olarak gelenler Kadiri olduğunu iddia etmektedirler. İsa Geylani'nin türbesini Sultan III. Selim yaptırmış ve onun ölümüne oldukça üzülmüştür. III. Selim dışında III. Mustafa'nın da bu tekkeyi oldukça sık ziyaret ettiği söylenmektedir. Haliç sırtlarında yer alan bu türbe günümüzde geçirdiği yenilemenin ardından halkın kullanımına açılmış oldukça sağlam durumdadır.

2.3.9. Karaca Ahmet Sultan

Karaca Ahmet Sultan Alevi- Bektaşî kültürüne göre Hünkâr Hacı Bektaşî Veli'den el aldığına inanılan Rum erenlerindedir. Karaca Ahmet Sultan Horasandan Moğol zulmünden kaçarak Anadolu topraklarına sığınmış bir Türkmen babasıdır. Onun hangi dönemde yaşadığı net olarak bilinmese de Aşıkpaşazâde Tarihine göre onun Orhan Gazi devrinde yaşadığı I. Murat döneminde öldüğü düşünülmektedir. Bazı kaynaklara göre ise Acem diyarında hükümdarlık yapan Süleyman Horasanî'nin oğludur. Karaca Ahmet Sultan'ın Manisa'da bulunan Saruhanoğulları Beyliğinin İshak Bey döneminde "Süleyman Horasanî oğlu Karaca Ahmed" adıyla 1371 yılında bir belgede isminin şahit olarak geçtiği görülmektedir.¹³⁸ Halk arasında yaygın düşünceye göre Hacı Bektaşî Veli'den daha önce Anadolu'ya geldiği düşünülse de bu bilgi şüphelidir. Karaca Ahmet Sultan hakkında birçok bilgi "Hacı Bektaşî Vilayetnamesi" adlı eserden alınmaktadır. Onun hakkındaki bilgilere Vilayetname'de geçen " Karaca Ahmed olmuşdu müridi/ Erenler içre Nure'd- dîn er idi." kısmından onun Şeyh Nureddin'in müridi dîde-bân yani gözcü olduğu görülür. Gözcülük görevi Alevi

¹³⁸Haşim Şahin, "Karaca Ahmed", <https://islamansiklopedisi.org.tr/karaca-ahmed> , (05.08.2020)

kültürde 12 hizmetten birisidir. Aynı zamanda ruh doktoru olan Karaca Ahmet bu misyonu da ünlenmiş ve türbesi sık ziyaret edilen yerler arasına girmiştir. Onun bu misyonları halk arasında bilinmekte ve türbesini bir çekim merkezi haline getirmektedir. Ziyaretçilerin çoğunluğu Alevi- Bektaşî kültüre mensup insanlar olduğu gibi sünni inanışlı insanlarda türbeyi sıkça ziyaret etmektedir. Anlatılara göre Karaca Ahmet alp-eren Türklerindedir. Karaca Ahmet'in Hünkâr Hacı Bektaş-i Veli'den el aldığına da inanılmaktadır. Buradaki asıl misyonu Alevi- Bektaşî kültürdeki gözcülük misyonudur. Karaca Ahmet'in bir başka öne çıkan misyonu ise psikolojik rahatsızlıkların şifası nedeniyle ziyaret edilmesidir. 2000'li yılların başında tv programlarında da çıkan Karaca Ahmet türbesi akıl hastalarını iyileştirdiği yönündeki haberler sebebiyle ününe ün katmıştır (K.K.69,144,145).

Karaca Ahmet Sultan Rum erenlerindedir. Tarihî kaynaklar onun Anadolu'ya Hacı Bektaşî Veliden önce geldiğini net şekilde ortaya koymasa da Alevi- Bektaşî kültüre mensup kişiler tarafından onunla aynı zamanda yaşadığı, ondan el aldığı düşüncesi yaygındır. 47 çerağı vardır ve 7 yerde kabristanı gözükmektedir. Ana yeri olarak Üsküdar'a bağlı Karacaahmet Senti gözükmektedir. Hacı Bektaş'dan önce gelen zatlardandır ¹³⁹ (K.K.145).

Bu düşünce Alevi- Bektaşî inanışına sahip insanlar tarafından genel kabul görmüştür. 7 yerde türbesi 3 yerde makamı bulunan Karaca Ahmet Sultan türbesi hakkında gerçek türbe tartışması bugün de sürmekte herkes kendine mâl etmeye çalışmaktadır. Ömer Lütfi Barkan "Kolonizatör Türk Dervişleri" adlı eserinde Karaca Ahmet'in Anadolu'ya gelmiş cemaat veya kabile reisi olduğunu belirtmiş ve bugün birçok makamının olmasının sebebini Hasluck'un makalelerinde aktardığı şekliyle aynı aşiretin muhtelif yerlere dağılmış olan parçaları olarak kabul etmiştir. İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan türbesi Üsküdar Belediyesi'nin internet sitesinde makam türbe olarak belirtilip gerçek türbesinin

¹³⁹ 80 bin Rumeli, 90 bin Horasan pirleri diye rivayet vardır. 80 bin Rum ereni Hacı Bektaşî Veli'den önce gelenlerdir. 90 bin Horasan Ereni ise sonradan gelenlerdir. Karaca Ahmet'te Rum ereni olarak geçmektedir.

Manisa'nın Horoz Köyünde medfun bulunduğu söylenmekteyse de türbe içerisinde bulunan Karaca Ahmet müntesipleri bunu reddedip gerçek yerinin burası olduğunu söylemektedirler.

Karaca Ahmet Sultan Rumeli fetihlerine katılmış ve bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra Anadolu'ya gitmiş ve Afyon, Manisa, Akhisar'da bulunmuştur. Karaca Ahmet Sultan'ın Rum fetihlerine katılması onun Aziz George olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Ahmet Yaşar Ocak; Saint Georges'in Üsküp'te Karaca Ahmet ile özdeşleştiğini söylemektedir. Hasluck ise Karaca kelimesinin Slavca Georges'a benzemesini örnek gösterir.¹⁴⁰ Makedonya Üsküp'te bir türbesinin olması ve Hristiyanlarca ziyaret edilen bir yer haline gelmesi önemlidir. Karaca Ahmet Sultan'ın ruh doktoru olması ve çocuklarına el vererek ruh hastalığına yakalanmış insanların nasıl iyileştirileceğini öğretmesi nesillerce aktarılmış ve günümüze dek gelmiştir. Bugün Afyonda hâlen Karaca Ahmet usulü tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Üsküdar'da bulunan türbede ise tedavi uygulaması yapılsa bile Karaca Ahmet üzerinden birçok inanış ortaya çıkmıştır. Karaca Ahmet Türbesinin hemen yakınında bulunan mezarlıkta Karaca Ahmet Sultan'ın atının mezarı olduğu sanılan bir mezar bulunmaktadır. Karaca Ahmet'in atı olduğuna inanılan mezar Nişancı Hamza Paşa türbesidir. Karaca Ahmet'in mezarının bulunduğu bölge bugün büyük bir mezarlık haline gelmiştir. Günümüzde bir Cem evi ile iç içe olan bu türbe Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlıdır ve birçok inançtan insan tarafından sıkça ziyaret edilmektedir.

2.3.10. Karyağdı Baba

Asıl ismi Es Seyyid Muhammed Ali olarak bilinen Karyağdı Baba aynı zamanda adını alan tekkesinin kurucusudur. Karyağdı Baba'nın İstanbul'un fethine katılmak için İstanbul'a gelmiş Horasan erenlerinden bir tanesi olduğu söylenmektedir. Karyağdı Baba'nın doğum ve ölüm tarihleri net olarak bilinmemesine de 1544 yılında öldüğü iddiaları da vardır. Vakayı Hayriyye ile beraber kapatılan

¹⁴⁰ Frederick William Hasluck, *Christianity and Islam Under The Sultans*, Oxford University Press, Oxford 1929, s. 276

İstanbul'daki Bektaşî tekkelerinden nasibini burası da almıştır. Karyagdı Baba'nın tarihî kişiliği hakkında pek bilgi olmasa bile menkıbevi hayatı bize bazı bilgiler vermektedir. Türbeyi ziyaret edenler onun menkıbevi kişiliğini bilmekle birlikte gerçek hayatı hakkında malumata sahip değillerdir. Karyagdı Baba'nın bu ismi alması yaz mevsiminde kar yağdırmasından dolayıdır. Türbeye gelenler arasında dikkat çeken bir unsur ise kar yağma mevsimini kendilerine göre değiştirip yaz aylarından herhangi birini söylemeleridir. Karyagdı Baba'nın bu ismi almasına sebep olan konu gösterdiği bu keramet olabileceği gibi bir başka sebep ise burada kar kuyularının olması ve onun karları depolayıp su ihtiyacını gidermede kullanması olabilir. Karyagdı Baba hakkında kaynaklarda geçen keramet ise İstanbul'un susuzluk çektiği sırada onun kar yağdırarak bu sorunu gidermiş olmasıdır. Karyagdı Bacı isminde Ankara'da da bir tekke bulunmaktadır. Bu tekkenin hikâyesi de Karyagdı Baba'nın menkıbesinde geçen kurak bir yaz günü kar yağdırmasıyla ilgilidir. Karyagdı Baba türbesi içerisinde halen Alevî-Bektaşî ritüeller devam etmektedir. Eyüp'ün en yüksek tepesinde bulunan bu türbe sıklıkla ziyaret edilen türbeler arasındadır.

Karyagdı Baba anlatılara göre İstanbul'un fethinden bir ya da iki sene önce buraya gelmiştir. Mezarından Pier Loti tepesine kadar büyük bir dergâhının olduğu söylenmektedir. Türbesinin bulunduğu yer 4. parselde yer almaktadır ve ayakta kalan tek binası kaldığı yerdir. Yedinci İmam Musa Kazım'ın torunudur. Karyagdı Baba Horasan pîrlerindedir. Hünkâr Hacı Bektaşî Veli'nin adamlarındandır. Dergâhının olduğu yerde bugün kazı çalışması yapılmaktadır. Türbenin çevresinde üç büyük kar kuyusu vardır (K.K.179).

2.3.11. Merkez Efendi

Merkez Efendi Hazretleri'nin asıl ismi Hadika'da “ Musa İbn Mustafa bin Kılıç Bey bin Haydardır”¹⁴¹ şeklinde geçmekte, künyesi “ebul taki” olarak aktarılmakta olup halk arasında yaygın olarak Merkez Muslihiddin Efendi adı ile

¹⁴¹ Hüseyin Ayvansarayî, *a.g.e.* , s. 257

anılmaktadır. 868(1463-1464) yılında Denizli'nin Sarı Mahmudlu köyünde dünyaya geldiği söylenmektedir.¹⁴² Merkez Efendi tarikatlardan Halvetiliğin Sümbül Efendi koluna mensup bir velidir. İlk eğitimini doğup büyüdüğü yerde medreselerde almış olan Merkez Efendi sırasıyla Bursa ve İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da eğitim alırken bir yandan da büyük velilerin sohbetlerine katılmıştır. Tasavvufa yönelmek isteyen Merkez Efendi, Hulvi Efendi'nin anlatımına göre Karaman ya da Amasya'ya gitmiş ve burada Habibi Karamanî'ye intisap etmek istemiştir. Fakat Habibi Karamanî onun seyri sülukunun kendi ellerinden olmadığını belirtip İstanbul'a geri yollamıştır. İstanbul'a dönen Merkez Efendi bir süre Etyemez Tekkesi'nde yaşamış ve Mirza Baba'ya intisap etmiştir. Merkez Efendi hakkında bilgi veren kaynaklarda onun evlilikleri konusu oldukça ilginçtir. Farklı kaynakların aktardığı bilgilere göre onun üç farklı eşinin adı geçmektedir. Bunlardan ilki Şeyh Mirza Baba'nın kızı olan Hatice Hanım ile evliliğidir. İkinci olarak Sümbül Efendi'nin kızı olan Rahime Hatun'dur. Son olarak ise Kanuni'nin kız kardeşi olan Şah Sultan ile evlendiği söylenmektedir. Kaynaklarda Hatice Hanım ile olan evliliği pek anlatılmasa da günümüzde türbe haziresinde Hatice Hanım'ın mezarının olması dikkat çekicidir. Emel Esin onun Şah Sultan ile olan evliliği hususundan bahsederken Ahmet Çelebi isimli bir evladı olduğundan bahseder. Aysel Okan ise bu ismi Recep olarak vermektedir. Emel Esin'in Ahmet Çelebi olarak verdiği bu isim kaynaklarda da geçmektedir ve Merkez Efendi'nin ölümünden sonra tekkenin postnişliğine geçtiği görülmesi bu bilgiyi doğrular niteliktedir.¹⁴³ Merkez Efendi'nin hayatı anlatırken Sümbül Efendi'den ayrı anlatılması düşünülemez. Halk arasında da onun çoğunluk olarak Sümbül Efendi'nin damadı ve öğrencisi olarak bilinmesi ilginçtir. Ziyaretçilerin çoğunun Merkez Efendi'nin ismini Merkez Muslihiddin Efendi olarak bilmesi, gerçek ismi olan Musa ismini kullanmadıkları görülmüştür. Şah Sultan isminin de türbeyi ziyaret edenler arasında anılmadığı görülmektedir (K.K.71,74,75).

¹⁴² Reşat Öngören, "Merkez Efendi" , <https://islamansiklopedisi.org.tr/merkez-efendi> , (28.02.2021)

¹⁴³ Emel Esin, *Merkez Efendi ile Şah Sultan Hakkında Bir Hafiyeye*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1980, s. 77

Sümbül Efendi'nin öğrencisi olan Merkez Efendi'nin Merkez lakabını alması ise halk arasında anlatılan birbiriyle aynı olan anlatılarla devam etmekte ve ziyaretçiler aynı anlatıları anlatmaktadırlar. Anlatılara göre Sümbül Efendi talebelerine “Allah size tasarruf verse neyi değiştirmek istersiniz?” diye sorar. Öğrencileri farklı cevaplar verse de Sümbül Efendi bu cevapları beğenmez. Sümbül Efendi bu sefer soruyu tekrardan Merkez Efendiye sorar. Merkez Efendi ise “Her şey merkezinde güzel. Ben hiçbir şeyi değiştirmezdim.” diye cevap verir. Bunun üzerine Sümbül Efendi ona “Merkez” lakabını vermiştir (K.K.77,81,85).

Merkez Efendi Kovacı Dede öldükten sonra Aksaray'daki tekkeye şeyh olarak geçer. Merkez Efendi'nin yaşadığı dönemde padişah Yavuz Sultan Selim'dir ve oğlu Şehzade Süleyman Manisa'dadır. O dönemde Şehzade Süleyman'ın annesi Ayşe Hafsa Sultan imaretler yaptırmaktadır ve Manisa'da yaptırdığı külliye Sümbül Efendi'den bir şeyh ister. Sümbül Efendi de buraya Merkez Efendi'yi yollar. Merkez Efendi Manisa'daki bu Halveti tekkesinde birçok öğrenci yetiştirir. Merkez Efendi aynı zamanda bir tıp doktorudur. Bu külliye zamanla bir hastane haline döner. 41 çeşit baharattan yaptığı mesir macunıyla şifa dağıtmıştır. Mesir macunu sayesinde insanlar buraya akın ederler ve şifa bulurlar.¹⁴⁴

Merkez Efendi'nin tıp doktoru olması ve mesir macununu bulması ziyaretçiler arasında sıkça anılmaktadır. Bazı kaynaklarda onun Ayşe Hafsa Sultan'ın yaptırdığı külliye bulunmadığı ve o Manisa'yı terkettikten sonra bu külliyenin bitirildiği iddia edilmektedir. Bu kaynakların iddialarına göre Merkez Efendi Manisa'daki külliye bitmeden evvel Kocamustafapaşa tekkesinin başına geçmiştir. Anlatılara baktığımızda ziyaretçiler arasında Merkez Efendi'nin mesir macununu bulmasını Ayşe Hafsa Sultan'ı iyileştirmek amacına bağladıkları görülmüştür (K.K.73,76,77,79,82).

Merkez Efendi türbesi çevresinde günümüzde her sene Zeytinburnu Belediyesi tarafından 2000'li yıllardan beri geleneksel tıp festivali yapılmakta ve mesir

¹⁴⁴ Aysel Okan, *İstanbul Evliyalari*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 46

macunu dağıtılmaktadır. Günümüz pandemi koşulları nedeniyle son 2 senedir düzenlenememiştir. Merkez Efendi Manisa'da ikamet ettiği sırada şeyhi Sümbül Efendi'nin öldüğünü manevi bir mesaj ile alır ve yola koyulur. İstanbul'a geldiğinde Sümbül Efendi'nin yerine Koca Mustafa Paşa Cami olarak geçen cami ve tekkenin şeyhi olur.¹⁴⁵ Sur dışında bulunan kendine ait tekkesiyle de ilişkisini kesmeyen Merkez Efendi günümüzde kendi adını alan ve Topkapı'da bulunan Merkez Efendi Mahallesindeki tekkesinin bahçesindeki türbesinde medfun bulunmaktadır. 90 yaşına kadar yaşadığı söylenen Merkez Efendi'nin ölüm tarihi "Dairesin Merkezin nur ide Allah" mısralarıyla 959 tarihi not düşülmüştür.¹⁴⁶ Merkez Efendinin cenazesini Ebu Suud Efendi yıkamış ve cenaze namazını o kıldırılmıştır. Türbesinin etrafında büyük bir mezarlık bulunmaktadır. Türbesi İstanbul'un en sık ziyaret edilen türbeleri arasında ilk üç'e girebilecek büyüklükte bir ziyaretgâh haline gelmiştir.

2.3.12. Nureddin Cerrahi Hazretleri

Halveti tarikatının Cerrahiye kolunun kurucusu olan Muhammed Nureddin Cerrahi Hazretleri İstanbul'un Cerrahpaşa semtinde bulunan ve Cerrahpaşa Camisi karşısında bulunan Yağcızâde Konağında dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 1662 ile 1672 yıllarından birisinde doğmuştur. Türbesi günümüzde Fatih ilçesinde bulunan Dervişali Mahallesinde adını alan sokakta bulunmaktadır. Cerrahi lakabı cerrahlığından değil doğduğu semt olan Cerrahpaşa'dan gelmektedir. Babası IV. Mehmed'in mirahor ağası Abdullah Ağa'dır.¹⁴⁷ İstanbul'da köklü bir medrese eğitimi alan Nureddin Cerrahi Mısır Kadılığına atanmıştır. Fakat dayısını ziyarete gittiği sırada Selami Ali tekkesine uğramış ve burada aşka gelerek Kadılık görevini terketmiştir. İsmi Köstendilli Ali olan şeyhe intisap etmiş ve dünya malından elini ayağını çekmiştir. 7 yıl boyunca Köstendilli Ali Efendinin yanında çıraklık yapmıştır. Daha sonra Köstendilli Ali'den el alan Nureddin Cerrahi Hazretleri bugünkü Karagümrük semtinde

¹⁴⁵ Aysel Okan, *a.g.e.*, s. 48

¹⁴⁶ Hüseyin Ayvansaraylı, *a.g.e.*, Cilt 1, s. 228

¹⁴⁷ Hüseyin Vassaf Osmanzade- Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz, *Sefine-i Evliya*, İstanbul 2006, Cilt 5, s. 43

bulunan tekkesinin olduğu yere gelmiştir. Rivayete göre Köstendilli Ali Efendi ona icazet verdikten sonra onun Karagümrük'te bulunan camiye iki dervişı Süleyman Velieedin ve Mehmed Hüsametdin ile gitmesini, müezzin İsmail adında birini bulmasını ister. Müezzin İsmail onları beklemektedir ve ona bir oda ayırmıştır.¹⁴⁸ Buradaki Canfeda Camisinde vaazlar vermiştir ¹⁴⁹Daha sonraki yıllarda namı artınca padişah Sultan Ahmet'in gördüğü rüya üzerine buraya bir tekke yapılmış (1703) ve günümüze kadar ulaşmış bir asitâne niteliği kazanmıştır. Nurettin Cerrahi Hazretleri bu tekkenin seccadenişini olmuş ve 18 yıl burada yaşamıştır. 1721 yılında vefat etmiş ve tekkesine gömülmüştür.

Halk arasındaki anlatılara baktığımızda onun kim olduğu, mesleği, doğum yeri ve soyunun anne tarafından Ubeydullah bin Cerrah'a bağlandığı bilinmektedir. Ubeydullah bin Cerrah peygamber döneminde yaşamış bir seyyiddir. Nureddin Cerrahi'nin aynı zamanda tekkenin ilk postnişi olduğu ziyaretçiler tarafından bilinmektedir. Türbesinin dışında 44 türbe daha vardır. Türbesi aynı zamanda zikir yapılabilen nadir türbelerden birisidir. Oldukça büyük genişliğe sahip bir tekkedir. Nurettin Cerrahi'nin kurduğu tekke Zikir günü Perşembe olan ve günümüzde ihtiyaç sahiplerini doyurma görevi gören vakıf görevi de üstlenmektedir (K.K.63,65,66).

Cerrahi tekkesi günümüzde birçok ziyaretçiyi kabul etmekle beraber aynı zamanda Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfını da içerisinde barındırmaktadır. Bu tekke birçok ünlü sanatçının da uğradığı tekkelerden bir tanesidir. Nurettin Cerrahi Hazretleri evliya hüviyetinin yanında şair, sülüs ve talik sanatçısı ve yazardır. Mürşidi Dervişan isimli kitabıyla derviş ve mürşitliğin temel ilkelerini ortaya koyan eser ortaya koymuştur. Hatice Bacı ile evlenen Nurettin Cerrahi bu evlilikten çocuk sahibi olmamıştır. Kaynaklarda ayin

¹⁴⁸ Şenay Yola, *Schejch Nureddin Mehmed Cerrahi und sein Orden*, Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt, Berlin 1982, s. 40- 41

¹⁴⁹ Caminin diğer ismi kaynaklarda Kethüda Kadın olarakta geçmektedir. Cami günümüzde halen faal olarak kullanılmakta ve tekkenin hemen yanında bulunmaktadır.

günü Pazartesi ve Perşembe olarak geçse de günümüzde ayın günü sadece Perşembe günü olmakta ve korona virüs sebebiyle ayinler yapılamamaktadır.

2.3.13. Oruç Baba

Halk arasında bilinen ismiyle Oruç Baba'nın asıl ismi Mustafâ Zekâyî Efendidir. Oruç Baba olarak bilinen Mustafa Zekâyî Efendi Üsküdar Beylerbeyi muhafızı olan İbrahim Bey'in oğludur. Bir süre divan-ı hümayun kaleminde çalışmış ve babası vefat ettikten sonra memurluğu bırakmıştır.¹⁵⁰ Doğum tarihi bilinmemekle beraber ölüm tarihi 1812 yılıdır. Memuriyeti bıraktıktan sonra Simavlı Hasan Efendiden tarikat eğitimi almıştır. İstanbul'a döndüğünde Nasuhi tekkesinde Nasûhîzâde Şeyh Fazlullâh Efendi'ye intisap ederek dervişlerinden olmuştur¹⁵¹. Daha sonra ise Ümmi Sinan tarikatına tayin olmuş ve burada Çuhadar Mehmet Efendi'den hilafet almıştır.¹⁵² Bu dergâhın 9. postnişi olarak on yedi sene irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Öldükten sonra Ümmi Sinan Dergâhının haziresine defnedilmiştir.

Mustafa Zekayi Efendi'nin neden Oruç Baba olarak anıldığı kısmı dikkat çekicidir. Hazire içerisinde Şeyh Ahmet El Mısri adında bir zat yatmaktadır. Bu zatın türbesindeki kitabede onun Mustafa Zekayi Hazretlerinin tekkesine katıldığı ve ömrünü oruç tutarak geçirdiği yazmaktadır. Oruç tutarak geçirdi ibaresi halk arasında Mustafa Zekayi Efendiye atfedilerek Oruç Baba lakabını almasına neden olmuştur. Oruç Baba etrafında dinî bir ritüel ortaya çıkar. Ramazanın ilk günü bu türbe etrafında orucunu açmak isteyen binlerce insan bu türbeye akın eder ve bu türbe etrafında değişik inanışlar ortaya çıkar. Oruç Baba'nın kim olduğu hakkında ziyaretçiler arasında birçok anlatı mevcuttur. Bunlara baktığımızda Oruç Baba'nın Fatih'in ordusundan olduğu ve askerlere su ile sirke dağıttığı inancı yaygın görüştür. Anlatılardan bazılarında ise oruç tuttuğu zamanlarda bütün kazancını

¹⁵⁰ Fatin Davud- Ömer Çiççi, *Hâtimetü'l- Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017, s. 134

¹⁵¹ Filiz Kılıç, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bagdâdî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017

¹⁵² Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, s. 233

fakire fukaraya dağıttığı söylenmektedir. Bir başka yaygın görüş ise Hızır ile Oruç Baba'nın ramazanın ilk günü burada sirke ve zeytinle oruç açtıkları inancıdır (K.K.128,129,130).

Oruç Baba türbesi günümüzde Ramazan aylarında ziyaretçi akınına uğrasa da son iki yıldır hastalık ve yasaklar nedeniyle ziyarete kapalıdır. Bu türbe etrafında oldukça fazla inanış ortaya çıkmıştır. Türbenin olduğu kısım Fatih Belediyesi tarafından bazı tarikatlara kiralanmak istenmiş fakat mahalle sakinleri buna karşı çıkarak türbenin tarikatların eline geçmesini engellemiştir. Günümüzde de mahalle sakinleri türbenin etrafında gönüllülük esasıyla insanlara yardımcı olmakta ve yiyecek içecek dağıtmaktadır.

2.3.14. Saçlı Emir Efendi (Hâşimî Emîr Osman Efendi)

Asıl ismi Osman olan Seyyid Hâşimî Efendi 919 (1513) yılında Sivas'ta doğmuştur. Kaynaklarda geçen “Sevdiğim” manzumesinde geçen “Nesl-i pâk-i Mustafâ vü Murtazâ'dır Hâşimî” mısraının¹⁵³ onun olduğu söylene de bunun Üsküdarlı Haşim Mustafa Baba'nın olduğu kanıtlanmıştır.¹⁵⁴ Seyyid ismi ve Hâşimî mahlasını kullanması peygamber soyundan gelenler anlamına gelmektedir. Halk arasında Emir Efendi olarak bilinmektedir. Saadettin Nüzhet Ergun Aşıkpaşazâde'nin hocalarından bahsederken onu sahin müderrisi olarak belirtmektedir. Saçlarının uzunluğundan dolayı ona Saçlı Emir denildiği düşünülmektedir. Şeyhliğinin yanı sıra aynı zamanda şair olan bir velidir. Divançe-i Haşimi adında tasavvufi konularda yazmış olduğu şiir kitabı vardır. Nesrin Sofuoğlu Haşimi'nin şiirlerini incelediği makalesinde şiirlerinin Melamilik hakkında olduğunu, ilahi aşkı konu edindiğini ve masivayı terketme gibi konularda yazdığını belirtmiştir.¹⁵⁵ Türbeye gelen ziyaretçilerin çoğunluğu namaz çıkışı türbeye uğramaktadır. Ziyaretçilerin çoğu Saçlı Emir Efendi'nin Sivas'ta

¹⁵³ Mustafa İsmet Uzun, “Haşimi Emir Osman Efendi” , <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasimi-emir-osman-efendi> , (08.03.2021)

¹⁵⁴ Nesrin Sofuoğlu, “Bayrami-Melami Bir Şair: Hâşimî Emîr Osman Efendi” , *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı. 41, İzmir 2015, s. 162

¹⁵⁵ Nesrin Sofuoğlu, *a.g.e.* , s. 182

doğduğunu, soyunun Haşimi'ye dayandığını bilmektedirler fakat meşrebi hakkında bilgi sahibi değildirler. Saçlı Emir Haşimi Efendi'nin bu camiyi yaptıran kişi olduğunu da belirtmektedirler. Türbeyi ziyaret edenlerin çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır (K.K.7,8). Türbeyi ziyaret edenlerden bazıları onun seyyid olarak adlandırılmasını Eyüp Sultan'a ve Hazret-i Muhammed'e bağlamaktadır (K.K.8,10).

Bayramîlik tarikatına mensuptur. Anadolu ve Rumeli Melamiliğini İstanbul'da devam ettiren şeyhlerden olduğu söylenmektedir. İstanbul Kasımpaşa'da bulunan tekkesi günümüzde türbe-cami hüviyetine bürünmüştür. Eğitim hayatı doğduğu il olan Sivas'ta başlamış ve sırasıyla Amasya, İstanbul şeklinde devam etmiştir. İstanbul'da eğitim aldıktan sonra müderris olmuş ve gördüğü bir rüya üzerine Kırklareli Vize'ye giderek burada Ali Alâeddin Vize'ye intisap etmiştir. Ali Alâeddin Vize öldükten sonra potniş olan Gazanfer Efendi'nin kızıyla evlenmiş ve ondan el alarak Amasya'ya geri dönmüştür. Buradan İstanbul'a geri gelen Saçlı Emir Efendi Kasımpaşa Kulaksız'da tekke kurmuştur.¹⁵⁶ Tekke sırayla Şabani, Kadiri ve Bektaşî tarikatlarının denetiminde kalmıştır. Onun döneminde Melamilik İstanbul'da kurduğu tekke üzerinde merkez konuma yükselmiş, Melami kutbu Hamza Balî'nin öldürülmesiyle beraber tarikat hedef haline gelmiştir. Bunun üzerine Halvetî şeyhi Filibeli Nureddinzade'ye intisap ederek bu baskıdan kurtulmayı hedeflemiştir.¹⁵⁷

Saçlı Emir Sultan'ın ölüm tarihi medfun bulunduğu türbesindeki kitabede 1003(1594), Ayvansarayı'ye göre ise 1004(1595) olarak verilmektedir. Saçlı Emir Sultan'ın tarikat silsilesi 1700'lü yıllara kadar aile içerisinde kalmış ve sonraki yıllarda tekke başka tarikatların yönetimi altına girmiştir. 1925 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş olan tekke geçmişte camiyle birleşik olan bir cami- ayin alanı hüviyetindedir. 1925 yılından sonra ise araya bir duvar örülerek cami- türbe

¹⁵⁶ Nesrin Sofuoğlu, *a.g.e.*, s. 164-166

¹⁵⁷ Ekrem Işın, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul 1994, s. 387

şekline dönüştürülmüştür.¹⁵⁸ Türbesinde aile mensuplarının da bulunduğu ve türbesinin karşısında Osmanlı subaylarının bulunduğu küçük bir mezarlıkta bulunmaktadır.

2.3.15. Sünbül Efendi

Halk arasında bilinen ismiyle Sünbül Sinan Efendi'dir. Gerçek ismi Yusuf Sinan Efendi'dir. Amasya Merzifon'da doğduğu söylenmektedir. Başka bir kaynakta ise doğum yeri "Borlu" olarak verilmektedir.¹⁵⁹ Doğum tarihi hakkında net bilgi olmasa da türbesindeki kitabede 1452? şeklinde verilmiştir. Halveti tarikatının Cemaliye kolundan Sünbülüye kolunu kuran büyük bir mutasavvıftır. İlköğrenimini doğduğu şehirde alan Sünbül Sinan Efendi sonrasında İstanbul'a gelmiş ve burada medrese eğitimi almıştır. Zahiri eğitimini Efdalzade tarafından aldığı söylenmektedir.¹⁶⁰ İlmi eğitimini alırken tasavvufa karşı çıksa da Cemal-i Halveti ile tanıştıktan sonra ona intisap ederek Halvetiliğe yönelmiştir¹⁶¹. Kaynaklarda Çelebi Efendi olarak geçen Cemal-i Halveti onun halifesi olmuş ona tasavvufî eğitim vermiştir. Çelebi Efendi onu irşad faaliyetleri için Mısır'a yollamış ve bir süre burada faaliyetlerde bulunmuştur. Çelebi Efendi'nin ölümünden sonra vasiyeti üzerine İstanbul Koca Mustafa Paşa Camisi tekke postnişi olmuştur. Hocası Çelebi Efendi'nin kızı Safiye Hatun ile evlendiği rivayet olunmaktadır. Bazı kaynaklar bu iddiayı redderek türbede bulunan Safiye Hatun'un Koca Mustafa Paşa'nın kızı olduğunu söylemektedir. Günümüzde İstanbul'un Kocamustafapaşa semtinde bulunan bu cami aynı ismi korusa da halk arasında Sünbül Efendi Camisi olarak söylenmektedir. Camiye çevrilmesini sağlayan aslında Kocamustafa Paşadır. Sünbül Efendi'nin dergâhının buraya gelmesiyle caminin adının da Sünbül Efendi diye anıldığı görülmektedir. Anlatılara baktığımızda buranın önceden kilise ve rahibe okulu olan bir manastır olduğu ve fetihten sonra buranın camiye çevrildiği söylenmektedir.(K.K.86)

¹⁵⁸ Mehmet Baha Tanman, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi- Mimari*, İBB Kültür A.Ş. ,İstanbul 2015, Cilt 8, s. 422

¹⁵⁹ Hüseyin Ayvansarayî, *a.g.e.* , s. 227

¹⁶⁰ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *a.g.e.* , s. 179

¹⁶¹ Hür Mahmut Yücer, "Sünbül Sinan", <https://islamansiklopedisi.org.tr/sunbul-sinan> , (03.07.2020)

Sümbül Sinan Efendi ismindeki “Sümbül” ifadesini almasını ziyaretçiler şu şekilde aktarırlar: Sümbül Sinan Hazretlerinin şeyhi öğrencilerinden kendisine bir çiçek getirmelerini ister. Bütün müridleri çiçek aramaya gider. Herkes en güzel çiçekleri şeyhine getirir. Sinan Efendi ise ölü bir sümbül çiçeğini koparıp getirmiştir. Şeyhi kendisine neden bu çiçeği getirdiğini sorar. Sinan Efendi’de hangi çiçeği koparmaya kalksa Allah’ı zikrettiğini duyduğunu söyler ve sadece bu ölü sümbül çiçeğini getirebildiğini söyler. Bu sebepten ötürü ismi Sümbül Sinan Efendi olarak kalmıştır (K.K.88).

Sümbül Efendi ve Yavuz Sultan Selim hakkında anlatılan anlatılarda Yavuz Sultan Selim’in Koca Mustafa Paşa’yı idam ettirdikten sonra onun adına olan bu camiyi yıktırmak istediği söylenmektedir. Yavuz Sultan Selim’in yolladığı işçiler burayı yıkmaya çalışsalar da Sümbül Efendi’nin kerametleriyle elleri ve kolları tutmaz olup burayı yıkamazlar. Yavuz Sultan Selim bu duruma sinirlenir ve tekkeyi ziyaret eder. Sümbül Efendi onun geleceğini önceden görerek kapıda karşılar. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim Sümbül Efendi’nin ulu bir zat olduğunu anlayıp camiyi yıkamaz. Fakat padişahın verdiği emir uygulanmak zorundadır ve Sümbül Efendi padişahın aklından geçenleri okuyarak tekkenin bacalarını yıkarsanız emriniz yerini bulur der. Yavuz Sultan Selim’in Sümbül Efendiye bir saygı göstergesi olarak kendi kaftanını verir. Yavuz Sultan Selim saraya döndüğünde tekkeyi yıkamadığı düşünülmemesi için ise tekkede kendisini aslanların karşıladığını söyler. Bu anlatıya baktığımızda halk arasında halen yaşadığını görüyoruz. Yavuz adını birçok ziyaretçinin zikrettiği padişah olarak anabiliriz (K.K.90,91).

Sümbül Efendiyi anlatırken onu öğrencisi Merkez Efendi’den ayrı düşünmek olanaksızdır. Sümbül Efendi damadı olarak Merkez Efendiyi seçmiş ve kızı Rahime Hatun ile evlendirmiştir. Safiye Hatundan Rahime isminde bir kızı olan Sümbül Efendi’nin ilerleyen zamanlarda kızını Merkez Efendiyle evlendirdiği halk

arasında rivayet olunmaktadır.¹⁶² Türbeyi ziyarete gelenler onun ismini anarken Merkez Efendiyi de sıklıkla anmakta onlarla ilgili menâkıblardan bahsetmektedirler. II. Beyazıd, Yavuz Sultan Selim, Kanuni dönemlerinde yaşayan Sünbül Efendi bu padişahların hürmetlerini görmüş ve tekkesi padişahlar tarafından ziyaret edilmiştir. Halk arasında padişahlardan en çok II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim'in adının sıklıkla anılması dikkat çekicidir. Yavuz Sultan Selim hakkında anlatılar oldukça fazladır. Sünbül Efendinin ölümü Hadikatü'l Cevami'de Müstakimzâde "Canına Sünbül Sinanın Fatihâ" dizesiyle 936(1529) yılını tarih düşer. Türbesindeki kitabede de 1529 yılı tarih düşülmüştür. Cenaze namazı Fatih Camisinde Şeyhülislam Kemal Paşa tarafından kıldırılmış ve bugün Kocamustafapaşa'da bulunan türbesine gömülmüştür. Koca Mustafa Paşa Camisi Bizans döneminden kalma kiliseden çevrilmiş bir camidir. Türbedeki kitabeğe göre son şeklini II. Mahmud döneminde almıştır. Türbede eski zamanlarda Sünbül Sinan Efendi'nin tacı ve eşyalarının asitananede bulunduğu söylenmekte ve arife günleri ziyarete açıldığı söylenmektedir. Fakat günümüzde bu eşyalar mevcut değildir.¹⁶³ Sünbül Sinan'ın kurduğu Halvetiliğin Sünbülüye kolunun ibadet etme tarzı döneminde oldukça tartışılmıştır. Sünbül Sinan Efendi bu ithamlara karşılık devranın etmenin haram olmadığını savunan Risâle-i Tahkikiyye adlı bir eseri Arapça ve Türkçe yazmıştır. Risaletü'l Edvar adlı eserinde ise seyri süluk mertebelerini anlatmıştır.¹⁶⁴ Sünbülüye tarikatının zikir ayinlerinde devran etmek önemli bir yer tutmaktadır. Sünbül Efendi tekkesinde muharrem ayının onuncu gününde her yıl öğlen namazından sonra 12 rekât Husamâ namazı kılınp Yazıcızâde Mersiyesi okunduğu söylenmekte ve gece 100 rekât namaz kılınp 70 bin kelime-i tevhid söylendiği aktarılmaktadır.¹⁶⁵ Türbenin bulunduğu cami ve haziresi günümüzde dernek olarak varlığını sürdürmekte ve sabah namazından sonra ihtiyaç sahiplerine yemek dağıtmaktadırlar. Türbe İstanbul'un en çok ziyaretçi alan türbelerinden birisi haline gelmiştir. Türbenin haziresinde bulunan

---

¹⁶² Aysel Okan, *a.g.e.*, s. 61

¹⁶³ Nazif Öztürk, "Koca Mustafa Paşa Vakıfları ve Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı XVIII, Ankara 2004, s. 30

¹⁶⁴ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *a.g.e.*, s. 179

¹⁶⁵ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 485

ve peygamber efendimizin torunlarından olduğu söylenen Çiftegelinlerin mezarlarının olması buraya daha çok ziyaretçi gelmesini sağlamaktadır. Hasan ve Hüseyin aleyhisselamın soyundan geldiği söylenen Çiftegelinler türbesi aynı zamanda Alevi- Bektaşî kitleleri de buraya çekmektedir.

2.3.16. Tezveren Dede

Asıl ismi Şeyh Ali Efendi olduğu söylenen ve halk arasında Tezveren Dede olarak bilinen zat İstanbul'a Fatihle gelenlerdendir (K.K.55,57). Halk arasında ismi sıklıkla Tezveren Dede olarak bilinen bu evliya İstanbul'un fethi için Horasandan gelen evlialardan biri olduğu düşünülmektedir. Tezveren Dede'nin Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemlerinde yaşadığı bilinmektedir. İstanbul'da dört adet Tezveren Dede veya Baba unvanlı türbe bulunmaktadır. İstanbul dışında ise Bursa, Manisa, Sivas, Kırklareli illerinde de Tezveren Dede türbeleri bulunmaktadır. Ankara'da ise Tezveren Sultan adında bir kadın evliya bulunmaktadır. Türbeyi ziyaret oranı eskiye kıyasla azalmış olsa bile günümüzde önemli ziyaretgâhlar arasında yer almaktadır. Türbe günümüzde İstanbul'un Çemberlitaş semtinde Türk Ocağı olarak adlandırılan ve II. Abdülhamid türbesinin karşısında bulunan Türbedar Sokağında medfun bulunmaktadır. Tezveren Dede hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi geçmemektedir. Türbeyi ziyarete gelenlerin Şeyh Ali ismini anmadığını halkın zihnine Tezveren Dede olarak yerleştiğini görüyoruz. Türbeye gelenler işlerinin tez vakitte olduğunu düşündükleri için Tezveren Dede ismini kullandıklarını söylemektedirler. Ziyaretçilerden bazıları ise Tezveren Dede'nin padişahların işlerini ona danışarak yaptığını ve işinin olup olmayacağını tez vakitte söylediği için bu ismi aldığını iddia etmişlerdir (K.K.54).

Tezveren Dede olarak bilinen Şeyh Ali Efendi'nin Atik Ali Paşa Camisinde vaazlar verdiği ve onu dinleyenlerin yüzlerinin nurlandığı söylenmektedir.¹⁶⁶ Tezveren Dede hakkında Süheyl Ünver türbenin çokça ziyaret edildiğini ve

---

¹⁶⁶ Aysel Okan, *a.g.e.*, s. 321

Maarif Nezareti'nin bulunduğu yerde olduğunu söylemektedir. Tezveren Dede türbesi İstanbul'da oldukça meşhur olan türbelerden bir tanesidir. Bunu ziyaret geleneği dışında gerek edebî eserlerde gerek dizi ve filmlerde de sıklıkla görmekteyiz. Ömer Seyfettin Nezle adlı eserinde Masume isimli karakterini Tezveren Baba'ya adak adadığını söyler. Ahmet Hamdi Tanpınar'da Edebiyat Üzerine Makaleler adlı eserde bir kadından bahseder ve damadı iş bulunca Tezveren Dede'ye adak adadığından bahseder. Tezveren Türbesinin kitabesinde çaresizlerin uğrak yeri olduğu yazılıdır. Aynı zamanda kitabede bir anlatı yazmaktadır. Bu anlatıya göre genç bir kadın türbenin önünde bebeğiyle ağlamaktadır. Kadın ağlarken aksakallı bir ihtiyar ona yanaşır kızım neden ağlıyorsun der. Kadın kocasının öldüğünü ve çocuğuyla bir başına kaldığını ve işsiz olduğunu söyler. Bunun üzerine aksakallı dede ona evine gitmesini ve üzülmemesini söyler. Kadın evine doğru gider ve olup bitenlere anlam veremez. Eve girdiğinde ise bir çuvala karşılaşır. Çuvalın içinde bir miktar para ve yiyecek vardır. O zamandan sonra sık sık kadının kapısı çalınır ve içi dolu çuval bırakılır. Kadın çevrede kimseyi göremese de çuvalı bırakanın aksakallı ihtiyar olduğunu bilmektedir. İstanbul'da Aksakallı Tezveren Dede'nin sık sık bu tür olaylarla adının anıldığı söylenmektedir. Ziyaretçiler zatın kerametlerini bilmekte ve onun kerametlerinden faydalanma amacı da gütmektedirler. Bazı anlatılarda ise Hızır hüviyetinde yardıma ihtiyacı olanların yardımına koşan bir veli olduğunu görüyoruz. Türbede yazan anlatıyı halkta benimsemiş ve aktarırken ufak tefek değişiklikler dışında aynen şöyle nakletmişlerdir: “Zamanın birinde kadının bir tanesi ağlamaktadır ve çoluğu çocuğu sıkıntıdadır. Kadın Allah'a sığınmış dua etmektedir. O gün karşısına böyle bi zat çıkar. O zat ona “kızım ağlama, etme eyleme.” der. Sen rabbine güven, gerisine itimat et diyerek kadını eve yollar. Kadın eve geldiğinde bir miktar miktar altın ve erzak ile karşılaşmıştır. Kadın ilk başta durumu anlamasada daha sonra sokakta karşılaştığı nur yüzlü adam aklına gelir. Kadına o yardım yıllarca düzenli olarak gelmeye de devam eder.” (K.K.54,59,60) Ziyaretçilere göre Tezveren Dedenin fakire fukaraya karşısındakinin haberi olmadan yardımda bulunur. Karşısındaki kişi Tezveren Dede'yi tanımaz. Tezveren Dede kalbinde Allah aşkıyla dolaşanları bilir ve onlara

yardım eder (K.K.60). Tezveren Dedeyi ziyaret edenler işlerinin rast gitmesi, hızlıca olması, çoluk çocuk sahibi olunması için gelmektedirler (K.K.60,61).

Tezveren Dede türbesi günümüzde de para atma, şeker bırakma vs. gibi birçok âdeti halen sürdürmektedir. Türbenin her gün erken saatlerde türbedarı tarafından camlarını kapatan büyük demir kapıları açılmakta ve akşamüzeri kapatılmaktadır. Türbenin içerisini ziyaret etmek pandemi koşulları nedeniyle yasaktır.

2.3.17. Tokadî Hazretleri

Asıl ismi Mehmet Emin Tokadî olan ve halk arasında Tokadî Hazretleri olarak bilinen velidir. Kaynaklarda geçene göre ismi Muhammed, lakabı Cemâlüddîn, künyesi Ebu'l Emane ve Ebu Mansurdur.¹⁶⁷ Babası Diyarbakır Amidli olan Derviş Hasandır. Büyük dedesi ise Nakkaş Ömer olarak geçmektedir. Fatin tezkiresinde doğum yeri Diyarbakır olarak verilse de Tokadi Hazretleri'nin her sene yazdığı vasiyetnamelerinde Tokat'ta doğduğunu söylemesi doğum yerini netleştirmektedir. Türbeyi ziyaret edenlerin çoğu onun isminin Tokat ilinden geldiğini ve Nakşibendi tarikatının büyüklerinden olduğunu bilmektedirler (K.K.35,36,).

Babası'nın Aziz Mahmut Urmevi adında bir şeyhe intisap ettiği ve IV. Murat devrinde bu şeyhin öldürülmesiyle Tokat'a göçtüğü söylenmektedir.¹⁶⁸ Mehmet Emin Tokadi Hazretleri kaynaklara göre 1664 ile 1665 yılları arasında Tokat'ta doğmuştur. İlköğrenimini Tokatta alan Mehmet Emin Hazretleri 1689 yılında İstanbul'a gelmiş ¹⁶⁹ve burada Zeyrek olarak bilinen semtte bulunan Piri Paşa Medresesinde Şeyhülislam Mehmed Efendi'den dersler almıştır. Yedikuleli Abdullah Efendi'den de hat dersleri almıştır.¹⁷⁰ Ruznameci Kîsedârî Alî

¹⁶⁷ İdris Kadioğlu- Ali Emîrî Efendi, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2018, s. 137

¹⁶⁸ İdris Kadioğlu, Ali Emîrî Efendi, *a.g.e.* , s. 138

¹⁶⁹ Hüseyin Vassaf, *a.g.e.* , *Cilt 2*, s. 62

¹⁷⁰ Halil İbrahim Şimşek, *Mehmed Emîn Tokadî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun 1996, s. 22

Efendi'nin oğluna dersler vermeye başlamış ve onun yanına yerleşmiştir. Edirne'ye tayini çıkan Ali Efendi'nin de ricasıyla Edirne'ye onlarla beraber gitmiş ve burada bir süre ders vermeye devam etmiştir. Musikiyle de ilgisi olan Mehmet Emin Tokadi Hazretleri Edirne'de Hafız Post, Itri, Küçük Çelebi ve Nâzım Çelebi'den musiki eğitimi de almıştır. Ruznameci Alî Efendi'nin oğlu'nun vefatından sonra manevi âlemden mesaj almış ve bunun üzerine Hacca gitmek için yola çıkmıştır. Burada Ahmed Yekdest Cüryani ile tanışmış ve üç yıl boyunca ondan tasavvufî eğitim almıştır. İcazet alarak tekrar İstanbul'a gelmiş ve burada hocasının öğrencisi olan Muhammed Kumul'un evine yerleşmiştir. Nakşibendiyye tarikatının büyüklerinden olan bu zat Şehzade Cami ve Nuruosmaniye Camilerinde vaazlar ve dersler vermiştir. Türbeyi ziyaret edenler arasında Ahmet Yekdast Hazretleri'nin onun hocası olduğunu bilenlerin de olması ve bu ismi farklı şekilde zikretmeleri dikkat çekicidir (K.K.39,40).

Ali Emiri tezkiresinde onun Nakşibendilerden Hâce Ziyâ'üddîn, Halvetiye'den Mevlana Şeyh İsâ-yı Mahvî ve Sünbülüye kolundan Seyyid Nûrüddîn Sünbülî ile sohbetler ettiğinden bahsetmiştir. ¹⁷¹ İstanbul'da beş yıl süreyle kalan Tokadi Hazretleri Reisü'l- Kütta kalemî görevini üstlenmiş ve Kumul Muhammed Efendi'nin vali olarak tayininin Habeşistan ve Kudüs'e çıkması üzerine onunla beraber aynı görevde beraberinde gitmiştir. Burada tekrardan kutsal toprakları ziyaret etmiş, su yollarını tamir ettirme görevinde bulunmuş ve 6 yıl kadar buralarda kalmıştır. İstanbul'a çağırılan Muhammed Kumul Efendi ile beraber tekrar İstanbul'a dönmüş ve burada Muhammed Kumul Efendi'nin ölmesi üzerine kendisine yeni bir ev tutmuştur. Fatin tezkiresinde aktarılanlara göre bir süre Eyüp Sultan türbesinde türbedarlıkda yapmıştır. İstanbul'da olduğu sırada Buhari tekkesinin şeyhi vefat etmiş ve bunun üzerine Şeyhülislam Mustafa Efendi onu bu tekkenin şeyhi yapmak istemiştir. Tokadi Hazretleri bu teklifi reddetmesine rağmen padişah emri olduğu için kabul etmek zorunda kalmış ve tekkede kalmayıp evinde kalmak istediğini belirtmiştir. 1745 yılında göğsünde çıkan bir hastalık nedeniyle vefat eden Tokadi Hazretleri'nin cenazesi Fatih Camisinden

¹⁷¹ İdris Kadioğlu, Ali Emîrî Efendi, *a.g.e.*, s. 140

kaldırılmıştır. Günümüzde türbesi Zeyrek yokuşunda Piri Mehmet Paşa (Soğukkuyu) mezarlığında bulunan bir türbe haline gelmiştir. Müstakimzâde onun ölüm tarihi olarak “Peyk-i vahdet sırr-ı pâkinden okur târîhini/ Oldı lâhûta revân Allâh deyip rûh-ı Emîn.” dizeleriyle 1745 tarihini işaret etmektedir.¹⁷² Tokadi Hazretlerinin türbesini günümüzde İstanbul’un en çok ziyaret edilen türbelerinden birisi olarak sayabiliriz. Onun “Beni ömrü hayatında bir kere ziyaret edene cehennem ateşi değmesin” sözünün olduğuna inanan halk türbeye akın etmekte ve ona dualar etmektedir. Bu sözü ziyaretçiler arasında sıklıkla duymaktayız (K.K.36,41,42,47). Ziyaretçiler arasında yine bir düşünceye göre ise kendilerinin buraya ziyarete geldiklerinde türbede yatan zatın kendilerinin ne istekle geldiklerini bildiğini söylemeleridir (K.K.36,41). Bir başka düşünce ise Tokadi Hazretlerinin türbesinin gizlenmesini istediğini düşünmeleridir. Kimileri bu düşünceyi hocasının ettiği bir dua sonrası gizli kalmasını istediğini söylemektedirler. Yine ziyaretçilere göre bu türbeyi nasibinde olanlar ziyaret etmelidirler (K.K.35,39,41,42,43). Tokadi Hazretleri eğer türbesinin gizli olmasını istemişse bunun sebebi yaşantısında da kendisinin gizli kalmak istemesinden gelmekte olduğu düşünülebilir. Yaşamında bolca hayır yapan Tokadi Hazretleri bunları kendisini açığa çıkarmadan yapmış, kendisine verilen tekke şeyhliğini zorla kabul etmek zorunda kalmışsa da ön plana çıkmamayı tercih etmiştir (K.K.36).

Vasiyetlerinin üzerine yapılan bir araştırmada kendisinin tekkeye gömülmemesini, üzerine sanduka dikilmemesini, toprak ve sarığının hastalara iyi geleceği gibi inanışların olmaması gerektiğini ve mezarının mutluluk sahibi birisinin yanında olması gerektiğini söylemiştir.¹⁷³ Birçok Arapça ve Farsça yazdığı risaleleri ve Türkçe çevirileri olan Mehmet Emin Tokadi’nin yazdığı eser sayısı konusunda araştırmacıların farklı görevleri vardır.

¹⁷² Halil İbrahim Şimşek, “Mehmet Emin Tokadi’nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Şahsiyeti” ,*Tokat Sempozyumu 01-03 Kasım 2012 Tokat Bildirileri Cilt III*, Tokat 2012, s. 8

¹⁷³ Aynur Koçak, “Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Mehmed Emin Tokadi Menkıbeleri” , *Uluslararası Geçmişten Günümüze Tokat’ta İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu*, Tokat 2018, s. 25

2.3.18. Turabi Baba

Halk arasında bilinen ismiyle Turabi Baba Kasımpaşa'daki türbesinde bulunmaktadır. Turabi Baba kaynaklarda bilinen ismiyle Mehmet Turabi Baba olarak geçmektedir. Lakapları arasında El Hindi lakabı da bulunmaktadır. El Hindi lakabı Hindistan'dan geldiğini göstermektedir. Kaynaklara bakıldığında Turabi Baba mahlaslı 7-8 kişiye rastlanmaktadır. Bu babalar âşık, Bektaşî babası olarak karşımıza çıkan babalardır. Kasımpaşalı Turabi Baba ise Kadiri şeyhidir ve öldükten sonra adına yapılmış tekkeye sahiptir. Turab Osmanlıcada topraktan yapılmış anlamına gelmektedir. Turabi Baba'da bu kelimedden esinlenerek mahlasını kullanmış olabilir. 19.yy'a ait bu tekke İstanbul'un en çok ziyaret edilen türbeleri arasında yer almaktadır. Bölge halkı bu türbenin merkezî konumda bulunmasından dolayı türbeyi sıklıkla ziyarette bulunmaktadır. Turabi Baba'nın İstanbul'da Tersane-i Amire olarak anılan Haliç tersanesinde çalışan Osmanlı gemicilerinden olduğu bilinmektedir. Ziyaretçilerin geneli Turabi Babanın kim olduğunu sadece isim olarak bilseler de onun tersanede çalışan bir gemi ustası olduğunu ve kadiri şeyhi olduğunu bilmektedirler. Ziyaretçiler Turabi Baba'nın yaşadığı dönemi karıştırmakta ve Abdülhamid dönemi yerine Fatih Sultan Mehmet dönemini işaret etmektedirler (K.K.18,19).

Türbede Turabi Babaninki dışında 12 mezar daha bulunmaktadır. Tekke 20.yy İstanbul yangınlarında hasar almış, 1975 yılında çıkan bir yangında tekkenin türbe kısmı ayakta kalabilmiştir. Turabi Baba'nın vefat tarihi 1812 yılıdır.

2.3.19. Tuzcu Baba Hazretleri

Halk arasında Tuz Baba olarak anılan bu zat Fatih Sultan Mehmed ile İstanbul'a gelenlerden olup kaynaklarda asıl ismi Halil veya Halid olarak geçmektedir. İstanbul'un fethine katılanlardan olan Tuz Baba Fatih Sultan Mehmed'in Tuzcubaşısı olarak görev yapmıştır. Türbe kitabesinde doğum ve ölüm tarihi 1420- 1500 olarak geçmektedir. Kaynaklara göre Rufai tarikatına mensuptur. Onun hakkında bilinenler kerametlerinden ibarettir. Fatih'in 1453

yılında İstanbul'u fethetmeye çalıştığı zamanlarda Türk ordusunun tuz ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacın nasıl giderileceği düşünülürken askerlerden birisi ortaya çıkar ve tuz ihtiyacını kendisinin giderebileceğini söyler. Asker kendisine bir şans verilmesini aksi takdirde boynunun kıldan ince olduğunu söyler. Askere bir şans verilir ve asker onlardan büyük bir havan getirmelerini ister. Asker bu havana yerden aldığı toprakları koyar ve dövmeye başlar. Dövdüğü bu topraklar beyazlayarak tuz haline gelir. Bu sayede Fatih'in ordularının Tuz ihtiyacı karşılanır. Fatih Sultan Mehmed ünü kendisine kadar ulaşan Tuz Babayı yanından ayırmaz ve onu Tuzcubaşısı ilan eder. Bir süre yanında duran Tuz Baba kendisine izin verilmesini ister ve sarayı terk ederek Beşiktaş'a gider. Burada ibadetlerini gerçekleştiren Tuz Babanın adını alan cami'yi de 1490 yılında Gâvur Ali veya Rum Ali olarak adlandırılan dönme bir Müslümanın yaptırdığı söylenmektedir.¹⁷⁴ Tuz Baba bu camide ibadet ederken 1500 yılında vefat eder. Halk arasında türbe hakkında değişik inanışlarda mevcuttur. Günümüzde türbenin dış duvarında demir bir kutunun içerisinde ve çevresinde tuzlar bulunmakta, gelip geçenler bu tuzdan şifa amacıyla yemektirler. Aynı zamanda dilek dilemeye gelen ziyaretçilerden bazıları türbenin hemen girişinde bulunan tuz kutusuna tuz bağışları yapmaktadırlar. Tuz bağışı yapanlardan Tuzları açmadan kutuya atmaları istenmektedir. Türbe girişinde Diyanet işleri tarafından asılan uyarı metninde bid'at ve hurafelerin yapılmaması gerektiği yazmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı bu inanışı kaldırmak istese de toplum tarafından bir alışkanlık haline gelmiş ve insanların bıraktığı tuzlar zay olmaya başlamıştır. Bu yüzden bu inanışı devam ettirme kararı alınmış ve cami için kullanmak amaçlanmıştır. Tuz geleneği ziyaretçiler arasında büyük önem arz etmektedir. Popüler kültürde ise 1970'li yıllarda Erol Günaydın'ın bir oyununu tanıtmak üzere kadın kılığına girip Tuz Baba türbesine Tuz bıraktığı ve tiyatro kurgusunu bu çevrede gerçekleştirdiği görülmektedir.

---

¹⁷⁴ Aysel Okan, *a.g.e.*, s. 159-166

2.3.20. Vefa Hazretleri

Vefa Hazretleri kaynaklarda Ebu'l Vefa, İbnu'l Vefa¹⁷⁵, Eş Şeyh Mustafa Vefa Efendi, El Konevi¹⁷⁶ gibi isimlerle anılmaktadır. Lakabı Musliheddîndir. Lami Çelebi onun kitabını gördüğünü ve kitabın önünde Mustafa b. Ahmed es-Sadrî el-Konevî el- Med'uv bî- Vefâ olarak yazdığını söylemektedir.¹⁷⁷ Kaynaklar onun Konyalı olduğu üzerinde birleşmektedirler. Zeyniye tarikatının Vefa kolunun kurucusudur ve şeyhi Zeyniye tarikatından Abdülatif Kudsi Efendi'dir. Zeyniye kolunda normal şartlarda devran yoktur. Fakat Hazret-i Vefa'ya onun nutku şerifiyle devran yaparlar. Her nutkun sonunda da “Şeyh Vefa'yı unutma derviş olayım dersin” sözünü söylerler (K.K.50).

Vefa Hazretleri ilköğrenimini Konya'da almış ve daha sonra imparatorluk başkenti olan Edirne'ye gitmiş burada bîatnî ve zahîrî bilimlerini öğrenmiştir. O astroloji, astronomi, tıp, fen, edebiyat, fıkıh, musiki gibi birçok ilimle ilgilenmiştir. Vefa Hazretleri Arapça, Farsça bilmektedir. Adını alan caminin bazı kaynaklarda Sultan II. Bayezid tarafından yaptırıldığı söylene de bu bilgi yanlıştır. Cami Fatih Sultan Mehmet tarafından cami-tevhidhane biçiminde yaptırılmıştır. Caminin adı kaynaklarda Cami-i Hakaniyye olarak geçmektedir. Ayvansarayî bu imaretin civar mahalledeki herkese yemek ve birer çift ekmek dağıttığını söylemektedir. Bu cami kiliseden bozma cami olarak yapılmıştır. Ziyaretçiler buranın eski Rum yerleşmesi olduğunu bilmekte ve caminin kiliseden bozma bir cami olduğunu aktarmaktadırlar. Anlatılara baktığımızda Vefa Hazretleri bu semte yerleşmeden önce burada Rumlar vardır. Vefa Hazretleri'nin bu semte gelmesiyle beraber onun güzel ahlakı sonucu gayrimüslümler Müslüman olmaya başlamışlardır (K.K.50,54).

¹⁷⁵ Uğur Ahmet, *Mecdi Mehmed Efendi Hadâ-Şakâ'ik (290-430 Sayfalar Arası)*, (İnceleme-Çeviri Yazı), Nevşehir 2014, s. 117

¹⁷⁶ Ramazan Ekinci- Hüseyin Ayvansarayî- *Vefeyat-ı Ayvansarayî(İnceleme- Tenkitli Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017, s. 125

¹⁷⁷ Reşat Öngören, “Muslihuddin Mustafa” , <https://islamansiklopedisi.org.tr/muslihuddin-mustafa> ,(02.03.2020)

Vefa Hazretleri'nin Konya'da doğması ve büyük bir evliya olması Konya merkezli olan Karamanoğlu Beyliği'nin başında bulunan İbrahim Bey'in ona büyük bir sevgi beslemesini de beraberinde getirmiştir. Vefa Hazretleri hakkında anlatılan anlatılarda onun korsanlar tarafından kaçırılması sıklıkla dile getirilmektedir. Hacca gitmek üzere sefere çıkan Vefa Hazretleri Rodos Şövalyeleri tarafından kaçırılmış ve Karamanoğlu Beyi İbrahim Bey tarafından fidye ödenerek kurtarılmıştır. Ziyaretçilerden bazıları Vefa Hazretlerini kurtaranın Osmanlılar olduğunu söylemektedirler. Vefa Hazretlerinin Fatih Sultan Mehmed ve Sultan II. Bayezid tarafından da oldukça sevildiği söylenmektedir. Vefa Hazretlerinin Fatih döneminde yaşadığını ve onun Fatih'i tekkesinin kapısından çevirmesi de ziyaretçiler tarafından aktarılmaktadır (K.K.49).

Vefa Hazretleri hakkında en çok dile getirilen anlatı ise Fatih Sultan Mehmed'in onu çokça görmek istemesi üzerine olan anlatılardır. Vefa Hazretleri Fatih Sultan Mehmed'i hiçbir zaman huzuruna kabul etmemiştir. Bunun sebebi ise Fatih Sultan Mehmed'in padişahlığı bırakıp kapısında derviş olmasından korkmasıdır. Ebu'l Vefa'ya göre Fatih Sultan Mehmed ülke işleri için lazımdır (K.K.50,51,53,54).

Sultan II. Bayezid ise kızının nikâhını ona kıydırmıştır. Vefa Hazretleri 896 (1490-1491) tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Cenazesine Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid'ta katılmıştır. Türbesinde günümüzde beş sanduka bulunmakta ve haziresinde ise 470 kabir bulunmaktadır.¹⁷⁸ Vefa Hazretlerinin yazdığı Risâle-i Manzûmât-ı Şeyh Vefâ, Makâm-ı Sülûk, Sâz-ı İrfân, Melhame-i Şeyh Vefâ fi'l-küsûf ve'z-zelzele ve'l-matar ve'l-berd ve ahvâli'l-cevviyyâti'l-uhrâ, Rûznâme, Risâle fi'r-rub'î'l-müceyyeb. Ve Yedi Yıldızın Ahkâmı¹⁷⁹ adlı eserleri vardır. Bunlardan bazıları astroloji ve astronomi ile ilgili olan kitaplarıdır.

¹⁷⁸ Aziz Doğanay, “Şeyh Vefa Külliyesi”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/seyh-vefa-kulliyesi> , (07.04.2021)

¹⁷⁹ Reşat Öngören, “Muslihuddin Mustafa” , <https://islamansiklopedisi.org.tr/muslihuddin-mustafa> ,(02.03.2020)

Türbenin dua camında Vefa Hazretlerine mana ehlinin uyduğu ve toprağının âşıkların gözlerine sürdüğü sürme olduğunu söyleyen bir beyit mevcuttur. Bu beyiti okumayı bilmeyen ziyaretçiler toprağı âşıkların gözüne sürdüğü sürme olarak bilmektedirler (K.K.52,53).

2.3.21. Yahya Efendi

Halk arasında bilinen ismiyle Yahya Efendi 900 yılında Trabzon'da doğmuştur. Babası Şamlı Kadı Ömer Efendidir. Doğumu Sultan Süleyman ile aynı haftaya denk gelmiştir. Sultan Süleyman doğduğunda annesi Ayşe Hafsa Sultan'ın sütü kesilmiş ve Yahya Efendi'nin annesi tarafından emzirilerek sütkardeşi olmuşlardır.¹⁸⁰ Anlatılarda Yahya Efendi ile Kanuni Sultan Süleyman'ın sütkardeşi olmasını sıklıkla dile getirilmekte ve onlar hakkında menakıplar anlatılmaktadır (K.K.133,135,136,137,138). Ziyaretçilerden bazıları Trabzon'da beraber yaşadıklarını bilmekte ve Yahya Efendi'nin Kanuni tarafından İstanbul'a getirildiğini düşünmektedirler (K.K.133,135).

Kaynaklarda Yahya Efendi'nin mahlası müderris olarak geçmektedir ve ismi Beşiktaşlı olarak anılmaktadır. Yahya Efendi ilk eğitimini Trabzon'da almış, ilerleyen yaşlarında İstanbul'a gelmiş ve Zembilli Ali olarak meşhur olan Şeyhülislamdan eğitim almıştır. Yahya Efendi İstanbul'a geldiğinde ilk olarak Haydarpaşada Çiftliği denilen yere yerleşmiş daha sonra buradan ayrılıp Yuşa Tepesinin olduğu yere yerleşmiştir.¹⁸¹ Yahya Efendi hem bâtını hem zahiri ilimlere vakıf birisidir. Birçok medresede müderrislik yapmış ve son olarak Sahn-ı Seman Medreselerinde çalıştıktan sonra emekli olarak günümüz Beşiktaş ile Ortaköy arasında kalan Çırağan'a yakın bölgede mescidinî kurmuştur.¹⁸² Meşrebi Üveysiliktir. Günümüzde kurduğu cami halen cami olarak işlevini sürdürmektedir. Fakat şehirleşmeyle beraber arsaları Ortaköy'den Beşiktaş'a kadar uzanan Şeyh Yahya Efendi Dergâhı küçülerek günümüzdeki haline

¹⁸⁰ Hüseyin Ayvansarayî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî...*, s. 172

¹⁸¹ Meral Asa, "Bir 16.Yüzyıl Portresi Beşiktaşlı Yahya Efendi", s.132

¹⁸² Aysun Sungurhan-Kınalızâde Hasan Çelebi, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'ara*, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017, s. 766

gelmiştir. Sultan Abdülaziz Döneminde Çırağan Sarayı yapılacağı sırada denize kadar ulaşan bu arsalar saraya dâhil edilmiştir. Yahya Efendi İstanbul Boğazının dört büyük bekçisinden birisidir (K.K.135). Ziyaretçilerin anlatılarına baktığımızda tekkenin günümüzdeki yerinden farklı olarak oldukça geniş bir alanı kapladığı söylenmektedir (K.K.137). Bir diğer dikkat çeken durum ise anlatılarında Yahya Efendi'yi denizcilerin piri olarak görmeleri ve boğazın manevi koruyucuları arasında onu göstermeleridir. Boğazdan geçen gemilerden bazıları onun ettiği dualar sayesinde batmamaktadır. Denize açılacak olanlar Yahya Efendi'ye gelerek duasını alıp denize açılırlarmış (K.K.133,140).

Yahya Efendi Sahn-ı Seman medreselerinde müderrislik yaptığı sırada Kanuni Sultan Süleyman'a Şehzade Mustafa'nın annesi Mahidevran Sultan'ın mağdur edilmemesi için ricada bulunmuştur. Kanuni bundan rahatsız olarak onu Sahn-ı Seman medreselerinin başından almıştır.¹⁸³ Bunun üzerine şehrin dışında inzivaya çekilebileceği bir yer arayan Yahya Efendi rivayetlere göre rüyasında gördüğü Beşiktaş'ı bulmuştur. Burada meczubun biriyle karşılaşmış ve meczup ona "Bana bir dirhem ver sana şu bahçeleri vereyim." demiştir. Bunun üzerine tekkesini buraya kurmuş ve burayı bir cennet bahçesi haline getirmiştir. Yahya Efendi'nin hayatı anlatılırken Kanuni Sultan Süleyman'dan ayrı düşünülemez. Süleyman ile Yahya Efendi'nin kaderleri doğdukları anda beraber çizilmiştir. Sultan Süleyman ondan birkaç gün küçük olmasına rağmen ona ağabey demektedir. Yahya Efendi tasavvufi kişiliğinin yanı sıra birçok alanla da ilgilenmiştir. Geometri, tıp, fizik edebiyat, kuyumculuk gibi alanlarla ilgilendiği söylenmektedir. Heath W. Lowry bir makalesinde Kanuni ile Yahya Efendi'nin kuyumculuk sanatını Trabzon'da öğrendiğini ve en iyi kuyumcuların Trabzondan çıktığını aktarmaktadır. Edebî anlamda ise Yahya Efendi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın şiire Trabzon'da beraber başladıklarını söylemektedir.¹⁸⁴ Yahya Efendi 978 (1570) tarihinde İstanbul'da vefat etmiş, Süleymaniye Camisinde bayram namazından sonra Ebu's-Su'ud imamlığında cenaze namazı kılınarak günümüzdeki yerine gömülmüştür.

¹⁸³ Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik (Nev'izâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017, s. 561-565

¹⁸⁴ Heat Ward Lowry, *Osmanlı Araştırmaları X*, İstanbul 1990, s. 39

2.3.22. Zuhurat Baba

Zuhurat Baba hakkında bilgiler oldukça sınırlıdır. İstanbul'un en çok ziyaret edilen türbelerinden birisi olan Zuhurat Baba birçok inanışı da içerisinde barındırmaktadır. Doğum ve ölüm tarihi hakkında elimizde bilgiler yoktur. Sınav günlerinde ise türbe adeta dolup taşmaktadır. Türbenin etrafı demir çitlerle çevrili olup içeri giriş yasaklanmıştır. Buna rağmen demir çitlerin dışından halk dualar etmekte, dilekler yazmaktadır. Türbe girişinde dilek tespihi satan kadınlar bulunmaktadır. Ziyaretçilerin Zuhurat Baba hakkında ki anlatılarına baktığımızda menakıbî hayatı daha ön plana çıkmaktadır. Anlatılarda Fatih'in ordusu İstanbul'un fethinde susuz kaldığı sırada ortaya çıkan bir subayın sırtındaki su tulumbasından askerlere sınırsızca su dağıttığı aktarılmaktadır. Bu subayın birden bire ortaya çıkması, subay listesinde adının bulunmaması nedeniyle Zuhurat Baba olarak anılmıştır. 29 Mayıs 1453 günü İstanbul fethedildiğinde o da şehit olmuş ve günümüzde bulunan türbesine defnedilmiştir. Ziyaretçilerin çoğu bu anlatıya dayanarak ve yaşadıklarına dayanarak onu keramet sahibi bir zat olarak görmektedir.

Zuhurat kelimesi olağandışı olan, gerçekleşmesi beklenmeyen bir durumun gerçekleşmesi anlamındadır. Zuhurat Baba'da ismini buradan almış, Fatih'in ordusu susuz kaldığı sırada sırtındaki tulumbayla savaş alanında zuhur etmiştir. Türbe İstanbul'un en sık ziyaret edilen türbelerinden birisi haline gelmiştir. Bunun sebebi ise Zuhurat Baba'nın kişinin isteklerini gerçekleştirdiğine inanılmasıdır. Türbe civarında satış yapan kadınlar Bakırköy zenginlerinin Zuhurat Baba sayesinde zengin olduklarını, ona büyük hürmet beslediklerini söylemektedir.

2.4. Peygamber Veli

2.4.1. Yuşa Hazretleri

İstanbul şehrinde peygamber olarak atfedilen tek evliya Yuşa Hazretleridir. Yuşa Hazretlerini veli kültürünün İstanbul'da vücut bulmuş en önemli velisi

sayabiliriz. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeplerden ilki Yuşa Hazretlerinin türbesinin İstanbul'da adını alan bir tepede bulunmasıdır. İkinci önemli unsur ise bu türbenin bulunduğu yerin farklı dinlerin tapınaklarından dönüşerek günümüze gelmesidir. İlkçağda burada Zeus Sunağı bulunmaktadır. Bizans döneminde ise Hagios Mikael adında bir kilise yapılmıştır. Türkler İstanbul'u fethettikten sonra 16. yüzyıla kadar keşfedilmeyen türbe Yahya Efendi'nin rüyası üzerine keşfedilmiştir. Yirmisekiz Çelebizade Sadrazam Mehmet Sait Paşa tarafından buraya mescit ve tekke kurulmuştur.¹⁸⁵ Eski bir gazete haberinde karşımıza çıkan köşe yazısında Almanyalı Doktor Mordtmann ve Ahmed Mithat Efendi'ye göre buranın Fenikelilere ait güneş ve aya tapındıkları yüksek yerlere kurdukları bir mabed olduğu söylenmektedir.¹⁸⁶

Evliya Çelebi seyahatnamesinde Yuşa Türbesinden bahsederken Ziyaretgâh-ı Maarra olarak bahseder. Burayı bu isimle adlandırması insanlardan uzak ve yüksek bir tepede bulunmasından kaynaklanmaktadır. Yuşa Hazretleri anlatılırken onu Musa Peygamberden ayrı düşünmek olanaksızdır. Yuşa Hazretleri, Musa Peygamberin yanından hiç ayrılmayan ve o öldükten sonra kendisine peygamberlik verilen bir zattır. Kur'an'da adı geçmese de Hadis tefsircileri tarafından Kehf süresinde Hazret-i Musa'nın yanında bulunduğu inanılan yardımcısı olan kişinin Yuşa Hazretleri olduğunu düşünmektedirler.¹⁸⁷ Kısasa göre Hazret-i Musa hutbe okurken insanlardan en âlim hangisidir diye bir soru sorulmuştur. Bunun üzerine Hazret-i Musa en âlim benim diye yanıt vermiştir. Allah, Hazret-i Musa'ya iki denizin birleştiği yerde benim bir kulum var, o senden daha âlimdir diyerek vahiy yollamıştır. Bunun üzerine Hazret-i Musa bu kul ile tanışmak istemiş ve Allah'a onu nasıl bulacağını sormuştur. Allah, Musa'ya yanına bir balık almasını ve bu balığı nerede kaybederse onu orada bulacağını söylemiştir. Musa ve yardımcısı Yuşa Hazretleri bunun üzerine yola çıkmışlardır.

¹⁸⁵ Emine Naza, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi Cilt 7*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 538

¹⁸⁶ Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği- Taha Toros Arşivi. Gazete sayfası olarak yayınlanan arşiv belgesinde Yuşa tepesine bir gezinti başlığıyla yazarı Sermed Muhtar Alus olan bir köşe yazısından alınmıştır.

¹⁸⁷ Kehf Suresi 60.ayette geçmektedir.

İki denizin birleştiği yere ulaştıklarında bir kayaya sığınır ve balıklarını unuturlar. Balık denize doğru kayıp gider. Yuşa Hazretleri bu durumu görmüş fakat bu durum Allah tarafından ona unutturulmuştur. Oradan uzaklaşıp yürümeye devam ettiklerinde vakit öğlen olur ve Musa Hazretleri Yuşa Hazretlerine yemeğimizi getir yiyelim der. Bu söz üzerine balığın denize gittiği Yuşa Hazretlerinin aklına gelir ve Musa Hazretlerine balığın inanılmaz bir şekilde denize gittiğini söyler. Bu olay üzerine yürüdükleri yolu tekrar geri yürüyerek iki denizin birleştiği yere gelirler ve Hızır ile karşılaşırlar.¹⁸⁸ Bazı kaynaklar kesin bir dille Hazret-i Yuşa'nın kabrinin İstanbul'da olamayacağını söylemektedir. Kur'an'da geçen iki denizin birleştiği yer dünya üzerinde farklı yerlerde olduğu düşüncesini ortaya atarlar. Kaynaklara göre Yuşa Hazretlerinin soyu Hazret-i Yusuf'a kadar dayanmaktadır. Türbeyi ziyaret eden ziyaretçiler Musa Aleyhisselam ismini sıkça anmaktadırlar. Yuşa Hazretlerinin kerametlerinden olan güneşi ikiye bölme olayını aynen aktarmakta ve kıssada yer alan iki denizin buluştuğu yer olarak İstanbul'u belirtmektedirler (K.K.110).

Künyesi Yûşa' bin Nûn, bin Efrâim, bin Yûsuf, bin Yâkub diye devam etmektedir. Tevratta Yeşu olarak adlandırılırken Kur'an-ı Kerimde feta kelimesi ona mal edilmiştir. Kur'an'daki Musa-Hızır kıssasında Hazret-i Musa ile beraber Hızır aleyhisselamı aramaya giden yardımcısının Yuşa Hazretleri olduğu görüşü yaygındır. Evliya Çelebi onun Hazret-i Musa'nın kız kardeşi Meryem ile evli olduğundan bahsetse de başka kaynaklar annesinin isminin Meryem olarak vermektedir. Musa'nın ölümünden sonra İsrailoğullarına peygamberlik yapmıştır. Peygamberliği döneminde Filistin, Şam ve Kudüs'ü fethetmiştir. Yuşa Hazretlerinin mezarının nerede olduğuyla ilgili de kaynaklar sabit bir düşünce ortaya koyamamışlardır. Bazı kaynaklar türbenin Nablûs veya Halep yakınlarındaki Mearre şehrini,¹⁸⁹ İslam kaynakları Filistindeki Efraim Dağını,¹⁹⁰ Evliya Çelebi Şam Trablusunu ve İstanbul'daki türbenin makam olduğunu,

¹⁸⁸ Enver Ören, *Evliyalar Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, s. 2628

¹⁸⁹ Enver Ören, *Dini Söz...*, s.847

¹⁹⁰ Mustafa Öztürk, "Bilge Kul-Musa Kıssası ve İslam Kültüründe Hızır Mitosu", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 14, 15, Samsun 2003, s. 257

Hadikatü'l Cevami ise Kudüs'ün Nablus şehri veya Halep'in bir köyünde olduğundan bahsetmektedir. Yine Hadikatü'l Cevami'de Yuşa Türbesinde yatan zatın havari ya da evliyahullahtan bir kul olduğu düşünülmektedir. Gaziantep'te de Yuşa Hazretleri türbesi bulunmaktadır. Türbesinin yerinin nerede olduğu konusu kesinlik kazanmamıştır. Sadece Filistin'de 5 adet Yuşa Hazretleri türbesi olduğu söylenmektedir. Bir rivayete göre Kadir gecesinin çıkış sebebi Yuşa Hazretleridir. Yuşa Hazretleri rivayetlere göre bin ay savaş meydanlarında kılıç sallayan peygamber-komutandır. Hazret-i Muhammed Yuşa Hazretleri için “Ne olaydı bizim ümmetimizde de Yuşa gibi bir er olsaydı.” demiştir. Cebrail Allah'tan ona mesaj getirmiş kim ümmetinden bir kişi kadir gecesinde ibadet ederse Yuşa Hazretleri'nin bin ay kılıç salladığı kadar sevap alacaktır demiştir.¹⁹¹

Türbenin uzunluğu 17 metre ve genişliği 2.5 metredir. Türbenin bu kadar uzun ve geniş olmasının birkaç sebebi olabilir. Bunlardan ilki türbenin tahmin üzerine bulunması ve yerinin net olarak belirlenememesi sebebiyle geniş bir alanı çevrelemek olabilir. Bir diğer neden ise Yuşa Hazretlerinin peygamber olması ve onun büyüklüğünü göstermek amacıyla büyük bir türbe yapıldığı rivayetidir. Halk arasındaki anlatılara baktığımızda ise türbenin bu kadar uzun olmasının sebebi Yuşa Hazretlerinin boyunun uzun olduğuna inanmalarıdır. Yuşa Hazretleri İstanbul Boğazının koruyucusu olan 4 manevi koruyucudan biridir.

2.5. Sahabeler ve Seyyidler

2.5.1. Eyüp Sultan Hazretleri

Ebu Eyüp Halid Bin Zeyd El Ensari olarak anılan ve halk arasında Eyüp Sultan olarak bilinen sahabe olan velilerdendir. İstanbul'da birçok sahabe ve seyyid kabri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve en çok ziyaret edileni Eyüp Sultandır. Medineli olan Eyüp Sultan Hazretleri Emevî ordularıyla beraber İstanbul'a gelip burada şehit düşmüştür. Eyüp Sultan Hazretleri Neccarzâde hanedanındandır.

¹⁹¹ Ahmet Karataş- Mahmûd Hindî, *Kıyas-ı Enbiyâ-Peygamber Kıssaları*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2013, s. 166

Hicretten 2 yıl önce İslam dinini ilk kabul edenler arasındadır.¹⁹² Peygamberin Mekke'den Medine'ye yaptığı Hicret sonrası onu karşılayan Müslümanlar evlerinde misafir etmek istemişlerdir. Bunun üzerine kimsenin kırılmasını istemeyen Hazret-i Peygamber, devesini bırakıp kimin evinin önünde çökerse onun evinde misafir olacağını söylemiştir. Peygamberin devesi Halid Bin Zeyd'in evinin önünde çökmüştür. Halid Bin Zeyd evini peygambere açmış ve onu misafir etme şerefine nail olmuştur. Peygamberi 7 ay kadar misafir eden Eyüp Sultan Mihmandar-ı Nebi unvanı ile de anılmaktadır. Eyüp Sultan'ın üçü erkek biri kız dört evladı vardır. Peygambere oldukça düşkün olan Eyüp Sultan Hazretleri onun yakın korumalığını yapanlar arasındadır. Alemdar olarak da anılan Eyüp Sultan Hazretleri peygamberin sancağını da taşımıştır. Peygamberden 150 adet Hadis rivayet etmiştir.¹⁹³ Ziyaretçiler Eyüp Sultan Hazretlerinin mihmandarı olduğunu, savaşlara katıldığını bilmekte ve peygamber ile ilişkisini rahatlıkla açıklayabilmektedirler. Ziyaretçiler anlatılarda peygamberin Eyüp Sultan'ın evinde 6 veya 7 ay kaldığını belirterek aynı zaman üzerinde birleşmemektedirler (K.K.100,101,102,160).

Ziyaretçilerden bazıları ise Eyüp Sultan'ı peygamber Hazret-i Eyüp ile karıştırmakta ve Eyüp sabrını örnek göstermektedirler. Eyüp Sultan'ın sahabe kimliğinin peygamber kimliği ile karıştığı görülmektedir (K.K101).

İslam yolunda gaza etmeyi seven Eyüp Sultan Hazretleri peygamber döneminde Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Hübeydiye, Mekke'nin Fethi, Hüneyn gibi savaşlara katılmıştır. Dört Halife döneminde ise Hazret-i Ebubekir, Hazret-i Ömer ile Suriye, Filistin, Mısır seferlerine katılmış, Hazret-i Osman döneminde Kıbrıs Seferine katılmış, Hazret-i Ali'nin bulunduğu bütün savaşlarda yer almıştır. Muaviye döneminde ise İstanbul'un fethi için gönderilen orduya katılmıştır.¹⁹⁴

¹⁹² Hüseyin Algül, "Ebu Eyyub El Ensari" , <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-eyyub-el-ensari> , (06.02.2021)

¹⁹³ Hüseyin Algül, *a.g.e.*

¹⁹⁴ Hasari Altunova, *Ebü Eyyüb El-Ensâri'nin Hayatı ve Rivâyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Şanlıurfa 2018, s. 18,19

Vefat tarihi hakkında kaynaklar 669, 670,672,675 tarihlerini belirtmektedirler. İstanbul'un fethinde ölümü üç şekilde rivayet edilir. Bunlardan ilki savaşta kafasına gelen bir taş nedeniyle ölmesidir. İkincisi ise yaşı itibariyle sağlığının bozulması ve hastalık nedeniyle vefat etmesidir. Üçüncüsü ise Ayasofya'da namaz kılmak için beraberinde bir miktar kişiyle Bizans İmparatorundan izin almış ve Ayasofya'dan çıktıkları sırada papazların halkı galeyana getirip saldırmaları nedeniyle kafasına gelen bir taşla ölmesidir. Öldükten sonra günümüzde bulunan yerine gömülmüştür. Ziyaretçiler Eyüp Sultan'ın Fatih ile gelenlerden değil İslam ordularıyla gelenlerden olduğunu bilmektedirler. Onun İstanbul'a geliş sebebini peygamberin hadisi olduğu iddia edilen İstanbul'la ilgili olarak söylediği hadislere dayandırmaktadırlar (K.K.102,103).

Fatih'in İstanbul'u fethetmeye geldiği 1453 yılında hocası Akşemseddin'den Eyüp Sultan'ın kabrini bulmasını istemiştir. Akşemseddin Hazretleri türbeyi bulmak için harekete geçmiştir. Eyüp Sultan'ın kabrini bulması hakkında iki rivayet vardır. Bunlardan ilki Akşemseddin'in türbeyi keşf yoluyla bulmasıdır. Ormana girerek iki rekât namaz kıлып keşifte bulunan Akşemseddin seccadesinin altının kazılmasını istemiş ve Eyüp Sultan'ın kabri bulunmuştur. İkincisi ise Akşemseddin'in Okmeydanı'ndan baktığında Eyüp'e nurlar indiğini görmesi ve buraya gidip baş ve ayakcuna çınar dikmesidir. Fatih bunun doğru olup olmadığını anlamak için Akşemseddin'in diktiği bu çınarların yerini değiştirmiştir. Akşemseddin ertesi gün Eyüp'e gittiğinde esasını türbenin tam üzerine dikerek türbenin yerini işaretlemiştir.¹⁹⁵ Eyüp Sultan'a gittiğimizde gerçekten türbe bahçesinde etrafı çevrilmiş oldukça yaşlı çınar ağaçları bulunmaktadır. Ölümünden sonra türbesinin Bizanslılar tarafından bina ile çevrilerek kuraklık döneminde yağmur duası edilen aziz kabri olarak anıldığı rivayet edilmektedir.¹⁹⁶ Eyüp'te günümüzde de kiliselerin içinde birçok ayazma ve aziz mezarları vardır. Hristiyanlık içerisinde aziz kemiklerinin kiliseler

¹⁹⁵ Eyüp Sultan Belediyesi, "Eyyub El Ensari Türbesi" , <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/eyyub-el-ensari-turbesi/965> , (21.04.2021)

¹⁹⁶ Hüseyin Algül, "Ebu Eyyub El Ensari" , <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-eyyub-el-ensari> ,(21.04.2021)

tarafından satın alınması gibi birçok inanışın olduğu da bilinmektedir. Veli kültürünün bir diğer özelliği veli kültürü ile aziz kültürünün birbirinin yerini alabilmesidir.

Kaynaklardan bazıları Eyüp Sultan'ın kabrinin belirli olduğunu sadece Akşemseddin'in bu kutsal mekânlardan hangisinde olduğunu keşfettiğini söylemektedirler. Bu düşüncenin olma ihtimali vardır. Halk anlatılarına baktığımızda ise Akşemseddin'in türbeyi keşf yoluyla bulduğu inancı yerleşmiş görülmektedir. Türbesinin olduğu Eyüp Sultan Cami ve imareti Fatih Sultan Mehmed tarafından 1458-1459 yılları arasında yapılmış ve binalara eklemeler yıllar içerisinde devam etmiştir. Fatih'in İstanbul'da yaptığı ilk yapı Eyüp Sultan Camisidir. Eyüp Sultan Camisi 1800'lü yıllara kadar tek şerefeli bir cami iken III. Selim bunu yıktırıp günümüzdeki şeklini yeniden yaptırmıştır.¹⁹⁷ Osmanlı İmparatorluğunda Eyüp Sultan türbesi Kılıç Kuşanma merasimlerinin yapıldığı bir ziyaretgâh haline gelmiştir. Tahta oturan padişah buraya deniz yolu ya da kara yoluyla gelerek kılıç kuşanma merasimine katılmakta ve türbeleri ziyaret etmektedir. Eyüp İlçesinde günümüzde Eyüp Sultan türbesinin etrafında büyük bir mezarlık ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi Eyüp Sultan'a yakın olma isteğidir. Eyüp mezarlığında birçok büyük devlet adamı da medfundur. Burada bulunan Çınar ağaçlarından bir tanesi 1942 yılında çevreye verebileceği zarar yüzünden kesilmiştir.¹⁹⁸ Türbenin avlusunda bulunan ve etrafı çevrili Çınar ağacı olan kısım dikkat çekicidir. Türbeyi ziyarete gelenler türbe içerisinde dua etmelerinin dışında bu ağaca dönerek dua ederler. Bunun sebebi arasında Eyüp Sultan'ın kabrinin burada olabileceği düşüncesini ön plana süren ziyaretçiler vardır. Başka ziyaretçiler ise Eyüp Sultan'ın burada gasledildiğini ve bu yüzden kutsal kabul edildiğini söyleyerek dua etmektedirler (K.K.101).

Eyüp Sultan Camisi ve türbesi halk geleneğinde birçok inanışa sahne olmaktadır. Türbe yeni evlenen gelinlerin, kısmet arayan kızların, sünnet olacak

¹⁹⁷ Süheyl Ünver, *İstanbul'da Sahabe Kabirleri*, Güven Matbaası, İstanbul 1953, s. 32

¹⁹⁸ Süheyl Ünver, *a.g.e.*, s. 34

veya olan çocukların, sınava girecek gençlerin, şifa arayan insanların, çocuk sahibi olmak isteyenlerin ziyaretgâhı haline gelmiştir. Türbe içerisinde bir kuyu bulunmakta ve kuyuya halk tarafından dilek kuyusu adı verilmektedir. Buradan çıkan suyun şifalı olduğuna inanılmakta ve zemzemle eşdeğer tutulmaktadır. Türbe içerisinde birçok adak bağışlanmaktadır. Türbenin dışarısında ise bir mezbahane bulunmakta kurban bağışları kabul edilmektedir. Türbe 1923 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması kanunu kapsamında 1950’li yıllara kadar kapalı kalmış ve yılın belli günlerinde açılmıştır. 1950’li yıllarda ise büyük bir merasimle tekrardan açılmıştır. Türbe içerisinde Hazret-i Muhammed’in ayak izi de bulunmaktadır. Türbe içerisinde birçok medh levhaları vardır. Türbe günümüzde yılın çoğu günü açık bulunmaktaysa da korona virüs önlemleri gereği kısıtlı şekilde ziyarete açılmaktadır.

2.6. Kadın Veliler

2.6.1. Lohusa Hatun

İstanbul şehrinde birçok kadın evliya vardır. İstanbul’un kadın evliyalrı genel olarak tarihsel kişiliği bilinen, hanedan mensubu olan, sultan olan kişilerdir. Bu kişiler nüfuslu kişiler oldukları için halka yaptıkları yardımlar nedeniyle halkın gönüllerinde yer etmişlerdir. Halkta onları yüreklerinde tutmuş ve unutmayıp onların etrafında veli kültü meydana getirmiştir. Lohusa Hatun ise bu durumdan oldukça farklı bir durumdadır. Tarihsel kişiliği pek bilinmeyen, menkıbevi hayatı ön plana çıkan kadın velilerden bir tanesidir. İstanbul’un kadın evliyası olarak bilinen Lohusa Hatun türbesi İstanbul’un Beyoğlu ilçesine bağlı Şişhane semtinde bulunur. Onun hakkındaki bilgiler kaynaklarda kısıtlıdır. Halk arasında bilinen ismi Lohusa Hatundur. Saliha Hatun, Rahime Hatun gibi isimlerle de anılmaktadır. Lohusa Hatun olarak anılma sebebi III. Mehmed zamanında türbe içerisinde Lohusa Hatunla beraber 3 türbe daha vardır. Bunlardan ilki Hüma bin Havva adlı 1537 vefat tarihli bir kadına, ikincisi 1686 vefat tarihli Lohusa Hatun’a, üçüncüsü ise 1535 yılında vefat etmiş Kâtip Mehmet Çelebi’ye aittir.

Türbe girişinde latin harfli kitabede ise Loğusa Hatun'un vefat tarihi 1647 olarak verilmektedir. Bu bölge eski zamanlarda Beyoğlu Tünel olarak geçen yere kadar mezarlıktır. Kentleşmeyle beraber buradaki mezarlık başka bir bölgeye nakledilmiştir. Burada kalan Lohusa Hatun türbesi dışında türbenin hemen karşı tarafında bulunan parkta da isimsiz türbeler bulunmaktadır. Türbeyi ziyaret edenlerin buraların 1500'lü yıllarda mezarlık olduğunu bildiklerini görüyoruz (K.K.2).

Beyoğlu Tünel'den Karaköy'e inen cadde üzerinde bir cami bulunmaktadır. Bu caminin ismi Müeyyetzâde Mehmet Efendi olarak geçmektedir. Lohusa Hatun türbesinde geçen anlatı ile bu camiyi yaptıran Mehmet Efendinin anlatıları birebir aynıdır. Lohusa Hatun türbesiyle ilgili iki anlatı vardır. Bunlarda ilki Lohusa Hatun'un kocasının bir asker olması ve III. Mustafa döneminde Eğri seferine katılmasıdır. Asker sefere çağrıldığında karısı hamiledir. Asker sefere gitmeden önce Allah'a dua eder ve kimsesi olmadığını söyleyip çocuğunu ona emanet eder. Asker seferdeyken karısı ölür. Asker seferden döndükten sonra karısının nerde olduğunu sorar ve öldüğünü öğrenir. Bunun üzerine ben çocuğumu Allah'a emanet ettim diyerek kendisinin mezara götürülmesini ister. Türbeye geldiğinde ise çocuk sesi duyar ve mezarı açarlar. Çocuk annesinin memesini emmektedir ve kadında hiç çürümemiştir. Bu anlatı halk arasında yaygınlaşmış ve çocuk sahibi olamayan kadınlar yıllarca bu türbeyi ziyaret etmişlerdir (K.K.22). Müeyyetzâde Camisi olarak adlandırılan caminin girişinde de cami tarihi hakkında yazılan anlatı bu hikâyenin aynısıdır. Müeyyetzâde Mehmet Çelebide Lohusa Hatun'un oğlu olarak aktarılmaktadır.

Bir başka anlatıya göre ise Lohusa Sultan bir padişah kızıdır ve istemediği bir kişi olan Güzelce Hoca ile evlendirilir. Bu evliliklerinden yıllarca çocukları olmaz. Hacca gidip geri döndüğü sırada hamile olduğunu öğrenir. İstanbul'a geldiğinde bu noktada ölür. Güzelce Hoca olarak adlandırılan eşi ise ona bir türbe yaptırır ve türbeyi sık sık ziyaret eder. Aradan geçen 4-5 ay sonunda türbeden bebek sesi gelir. Türbe açılır ve içeride çocuk annesinin memesini emerken

görülür. Kadının bedeni yine çürümemiştir. Bazı kaynaklara baktığımızda bu çocuğun Müeyyetzâde Mehmet Çelebi olduğu söylenmektedir. Evliya Çelebi Müeyyetzâde kabrini açıklarken onun annesinin yanına gömüldüğünden bahsetmekte, yüksek bir kubbeli türbesi olduğunu söylemekte ve aslında Lohusa Hatun kabrini açıklamaktadır. Lohusa Hatun'un ölüm tarihine baktığımızda iki farklı tarih vardır. Bunlar 1647 ve 1686 tarihleridir. Kabir içerisinde bulunan Kâtip Mehmet Çelebi'nin Lohusa Hatun'un oğlu olduğu söylenmektedir. Bu durum olası olabilir. Fakat Evliya Çelebi bize Meyyitzâde'nin ölüm zamanını Sultan Ahmed Han dönemi olarak söylemektedir. Bu dönem 1603-1617 yılları arasında yer alan dönemdir. Türbede mezarı bulunan Kâtip Mehmet Çelebi'nin Lohusa Hatun'un oğlu olması ihtimali Lohusa Hatun'un ölüm tarihi bakımından çelişmektedir. Bu durumun iki farklı sebep gösterilebilir. Bunlardan ilki Lohusa Hatun'un ölüm tarihinin yanlış yazılmasıdır. İkincisi ise türbede bulunan Kâtip Mehmet Çelebinin Lohusa Hatun'un oğlu olmaması durumudur. Lohusa Hatun türbesi günümüzde halen sık ziyaret edilen türbeler arasında yer almaktadır. Türbe eski inanışlarını kaybetse de ziyaretçilerin merakını uyandırmaktadır. Türbeyi ziyaret edenlerin Lohusa Hatun'un hikâyesini ufak tefek değişikliklerle anlatmada sorun yaşamadıkları görülmüştür. Türbe günümüzde kapısı kapalı halde bulunmakta ve ziyaretçiler tarafından dışarıdan dua etmektedir.

2.7. Meslek Erbabı Veliler

2.7.1. Sefer Baba

Sefer Baba İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Dolapdere semtinde bulunan Ahmet Efendi Camisinin karşısındaki türbesinde medfun bulunmaktadır. Sefer Baba hakkında kaynaklarda pek bilgi bulunmamaktadır. Sefer Baba Kasımpaşa'daki Uşşâki tarikatının şeyhi olan Pir Hüsamettin Uşşâki Hazretlerinin arabacısıdır. Kimi kaynaklara göre ise Sefer Baba Pir Hüsamettin Uşşâki'nin kahve nakibidir. Kahve nakibi ise şeyhe yardım eden, şeyhin yardımcısı olan kişiye denilmektedir. Sefer Baba hakkında bilinenler birkaç anlatı dışında değildir.

Bu anlatıların genel muhtevası da ufak tefek değişiklikler dışında aynıdır. Uşşâki asitânesine misafir dervişler gelir ve Sefer Baba'ya yatacak yer kalmaz. Bunun üzerine Sefer Baba Pir Hüsametdin Uşşaki Hazretlerine giderek ben nerede yatacağım der. Bunun üzerine Pir Hüsametdin Uşşaki ona Cehenneme git der. Bunun üzerine Sefer Baba dünyadayken cehenneme gitmenin zor olduğunu düşünür ve dünyada cehennem ancak bir fırının içidir diyerek Kasımpaşa'da bulunan bir fırının içerisine girer. Ertesi gün yanan fırının içerisinde bulunan Sefer Baba'ya bir şey olmaz. Pir Hüsametdin Uşşaki Hazretleri de Sefer Baba'yı affeder ve tekrardan yanına alır.¹⁹⁹ Bir başka anlatıda da Sefer Baba'nın Pir Hüsametdin Uşşaki'yi kızdırdığı ve bu yüzden cehenneme git denildiği görülmüştür. Türbeyi ziyaret edenler Sefer Baba'nın Uşşaki tarikatının arabacısı olduğunu bilmekte ve ziyarete geldiklerinde camda bulunan delikten para atmaktadırlar (K.K.24,25).

Sefer Baba'nın 1999 İstanbul depreminde ayaklandığı ve insanlara yardım ettiği, üzerine yapılmak istenen binayı yıktığı anlatıları da vardır. Sefer Baba günümüzde halen kerametleri görünen bir zattır. Umreye ve Hacca gidecek olanlar Pir Hüsametdin Uşşaki türbesini ziyaret ettikten sonra Sefer Baba türbesine de uğramayı ihmal etmezler. Hüsametdin Uşşaki Hazretleri'nin bağlı olduğu Nakşibendi kültür günümüzde halen devam etmekte olup Anadolu'dan gelen dervişler türbe önünde toplanarak burada konuşma yaptıkları görülmektedir. Türbenin anahtarı Uşşaki tarikatında olup mahalle halkı tarafından anahtar alınarak türbe gönüllülük esasına göre temizlenmektedir. Türbesinin girişinde bulunan kitabede vefatı 965(1558) olarak söylenmektedir. Türbe ziyarete kapalı olsa da kapısından dua etmek mümkündür.

2.7.2. Nalıncı Mimi Mehmet Dede

Nalıncı Mimi Mehmet Dede İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Unkapanı semtindeki Üsküplü Caddesi üzerinde bulunan Haraççı Karamehmet Camisi karşısında eskiden Beltaşı denilen yerde bulunan türbesinde medfundur. Nalıncı

¹⁹⁹ Pir Seyyid Hasan Hüsameddin Uşşaki Asitanesi, "Sefer Baba, <https://www.ussaki.com/v2/sefer-baba/>, (10.01.2021)

Memi Dede, Yatağan Dede, Dede Sultan olaraktan anılmaktadır. Nalıcılık Osmanlı zamanında Nalinci takunya yapan kimselere denilmektedir. Mesleğinin lakabından hareketle nalıcılık olduğu ve torunları tarafından da bu zanaatın devam ettirildiği kaynaklarda görülmektedir. Nalinci Mimi Mehmet Dede hakkındaki anlatılara baktığımızda en meşhuru III. Murat'ın rüyası üzerine kurulu olan anlatıdır. Bu anlatıya göre III. Murat rüyasında Nalinci Mimi Mehmet Dede'yi görür. Mehmet Dede, Sultan III. Murat'a cenazesini Fatih Camisinden kaldırmasını, evinin olduğu yere gömülmesini, bir kubbe dikilmesini, bir tekke açılmasını ve türbenin yanına bir çeşme yapılmasını istemiştir.²⁰⁰ Anlatıya göre III. Murat bu zatın kim olduğunu bilmemektedir. Veziri ile tedbili kıyafet dışarı çıkan padişah bu zatı aramaya koyulur. Fatih'te dolaşırken sokağın ortasında bir cenaze görürler. Halka bu cenazeyi neden kaldırmadıklarını sorarlar. Halk ise yerde yatan bu zatın her gün şarap aldığını, evine uygunsuz kadınları getirdiğini, camiye gidip namaz kılmadığını söyleyip adamın cenazesinin yıkanmasının ve namazının kılınmasının caiz olmadığını söylerler. Bunun üzerine padişah ve veziri bu cenazeyi kendi tebaası olduğu için yıkayıp cenaze namazını kılarak defnetme kararı alırlar. Fatih Camisinde, Sultan III. Murat ve veziri cenazeyi yıkayıp namazını kılarlar. Padişah vezire emir verir ve Mehmet Dede'nin ailesini bulmasını ister. Vezir Mehmet Dede'nin evini bulur. Evdeki yaşlı eşine haber verilir. Cenaze evin bahçesine açılmış olan hazır bir mezara defnedilir. Sultan III. Murat'ın rüyası halen aydınlanmamıştır. Bunun üzerine III. Murat kadına Mehmet Dede'nin neden böyle ortada bırakıldığını ve halk tarafından neden dinden çıkmış birisi olarak görüldüğünü sorar. Kadın, III. Murat'a Mehmet Dede'nin beş vakit namazını uzak mescitlerde kıldığını, şarapları satın alarak onları tuvalete döktüğünü ve Müslümanların onu içerek günaha girmesini engellemek istediğini, uygunsuz kadınlara para verip onları evine getirerek zamanınızı satın aldım mı aldım diyerek onları karısının yanında bıraktığını ve karısının da onlara Kur'an okuyup menakibnâmeler anlattığını söyler. Karısı, Mehmet Dede'ye onun böyle davranarak insanların onu kötü düşündüğünü ve bir gün ölürse cenazesini kimsenin kaldırmayacağını söyler. Mehmet Dede ise ona padişahın ve vezirinin işi

²⁰⁰ Evliya Çelebi b. Derviş Mehemmed Zillî, *a.g.e.* , 355

ne diye yanıt verir. III. Murat bu anlatılanlardan sonra rüyasının kerametini anlar ve Nalıncı Mehmet Mimi Dede'nin söylediği türbeyi ve çeşmeyi yaptırır (K.K.31,34,35).

Günümüzde bulunan türbesi III. Murat tarafından anlatıdakine uygun biçimde çeşmesiyle beraber yapılmıştır. III. Murat ve Mehmet Dede'nin bu hikâyesi her ne kadar sahipsiz bir cenaze üzerinden anlatılsa da Ayvansarayı'nin aktardıklarına göre Mehmet Dede'nin cenazesinde halkın büyük çoğunluğunun bulunduğu söylenmektedir. Cenazesinin öğlen namazından akşam namazına kadar kabrine güçlkle götürüldüğü aktarılmaktadır²⁰¹. Ziyaretçilerin anlatılarına baktığımızda en çok padişah ile vezirin cenazesini kaldırma hikâyesinin aktarıldığını görüyoruz. Ziyaretçiler veli olarak kabul ettikleri bu zatın kerametlerini yaşarken ifşa etmediğini ve ününün öldükten sonra yayıldığını aktarmaktadırlar.

Ziyaretçilerin anlatılarına baktığımızda genel muhteva aynı olmasına rağmen dönemin padişahı olan III. Murat ile IV. Murat'ın karıştırıldığı görülmektedir. Bunun sebebi IV. Murat'ın içki ve tütünü yasaklayan bir padişah olması ve halkın anlatıda geçen içki ile IV. Murat'ı bağdaştırması olabilir. Bir başka anlatıya göre ise Mehmet Dede öldükten sonra III. Murat devrinde çıkan yangınlardan birinde tek yanmayan dükkân Mehmet Dede'nin dükkânı olan ve torunu Nalıncı Hüseyin Çelebi tarafından işletilen nalıncı dükkânıdır. Anlatılara göre Hüseyin Çelebi bu dükkân dedemin dükkânıdır diyerek dükkândan dışarı çıkmayı reddetmiştir. Hüseyin Çelebinin yangının devam ettiği sırada dükkânında nalın yaptığı söylenmektedir. Yangında tek yanmayan dükkân burasıdır. Nalıncı Mimi Mehmet Efendi keramet sahibi bir zat olması nedeniyle türbesi günümüzde sık ziyaret edilen türbelerden birisi haline gelmiştir. Türbe demir bir kapıyla kapatılmış ve kilitlidir. Türbenin giriş kısmına para atma geleneği ortaya çıkmıştır. Türbe içerisinde ibrik ve terlikler bulunmaktadır. Türbe günümüzde oldukça bakımsız bir durumda gözükmektedir. Türbenin yanında bulunan çeşme üzerinde vefatı "Gitdi Na'lini Dede hayf meded 'uqbaya" dizeleriyle 1001 yılı olarak tarih

²⁰¹ Hüseyin Ayvansarayı, *a.g.e.* , s.139

düŖülmüŖtür. Ölüm tarihiyle ilgili ise Nevîzâde Atâyî net bir tarih vererek bin bir senesinin Rabiulahirinin on dördüncü günü vefat ettiğini söyler. Bu tarih ise 18 Ocak 1593'e denk gelmektedir.²⁰²

2.8. Hayvan Veli

2.8.1. At Evliyası

At Evliyası olarak bilinen türbe dünyada ve Türkiye'de bir ilk olarak bilinmektedir. Bir hayvan tarihte ilk kez Türkler tarafında bir veli olarak kabul edilmiş ve kerametleri olduğuna inanılmıştır. Türklerde at her zaman önemli bir konumda olmuŖtur. Eski Türklerde öldükten sonra eşyalarıyla beraber atını da yanında gömme geleneği vardır. At evliyası olarak bilinen bu türbe Genç Osman olarak bilinen II. Osman'ın atının gömüldüğü türbedir. II. Osman ölen atını çok sevmektedir. Bunun üzerine günümüzde Üsküdar da Selimiye Mahallesinde Harem İskelesi Caddesinde ve Selimiye tekkesi yakınındaki yere gömülür ve at evliyası olarak nam kazanır. Atları hasta olanlar bu mezara gelir. Atlarını mezar etrafında 3 kere döndürürler ve etrafa arpa saçarlar.²⁰³ II. Osman'ın atının ismi Süslü Kız veya Sisli Kar olarak bilinmektedir. Türbede bulunan bu kitabe 92 cm uzunluğunda, 62 cm genişliğindedir. Bu kitabe atların daha rahat dolaşabilmesi için kaldırılmış ve farklı bir yere konulmuŖtur. Kitabeyi bir evin bahçesinde bulan Ethem Bey kitabenin üzerinde Osman Han ismi ve 1028(1618-1619) senesinden bahseder. Kitabenin kabartma olduğunu ve vezninin düşük olduğunu söyler. Hadikatül Cevami'de ise Ayvansaraylı Hafız bu kitabeyi kendi zamanında gördüğünü ve kitabenin asıl yerinin Üsküdar'da bulunan Kavak Sarayı olduğundan bahseder. Ethem Efendi aynı zamanda Karacaahmet Mezarlığında da At Mezarı olduğundan bahseder ve türbede yatan zatın kim olduğunu bilmediğini

²⁰² Suat Donuk- Nev'izâde Atâyî, *a.g.e.*, s. 1027,1028

²⁰³ Üsküdar Belediyesi, "At Türbesi", <https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/erehber/turbeler/13/at-turbesi/1124>, (24.04.2021)

söyler.²⁰⁴ Bu kitabe önce Çinili köşke daha sonra Topkapı Sarayına nakledilir. Araştırmada karşımıza çıkması gerektiğini düşündüğümüz at evliyası Genç Osman'ın Sisli Kır atıydı. Fakat yok olan bu at evliyasının kaynaklarda tarif edilen türbesinin yakınlarında bulunan Karacaahmet mezarlığında bu inanış sürmektedir. Karacaahmet Mezarlığında bulunan bir türbe oldukça ilginç inanışlara sahiptir. Nişancı Hamza Paşa türbesi günümüzde ziyaretçiler tarafından at evliyası türbesi olarak düşünülmekte ve değişik inanışların uygulandığı görülmektedir. Karacaahmet'te bulunan bu türbede yatan atın Karacaahmet'in atı veya sahabe Ebu Derda'nın atının olduğu inanışı mevcuttur. Bunun sebebi ise iki büyük zatın bu türbeye yakın olmasıdır. Genç Osman'ın atının üzerinden ortaya çıkan at evliyası kültü aynı semtte Karacaahmet Mezarlığında başka bir türbe üzerinden devam etmektedir. Bu türbe günümüzde oldukça hala ziyaretçi almakta ve ilginç inanışlara ev sahipliği yapmaktadır. Altı adet kolondan oluşan türbenin etrafı demir parmaklıklarla çevrilmiş, üstünde kubbemsi bir yapı bulunana taş bir yapı halindedir. Türbe mezarlık içerisinde olduğu için ziyarete her gün açıktır.

2.9. Meczup Evliyalar

2.9.1. Telli Baba

Telli Baba hakkında kaynaklarda halk anlatıları dışında bilinenler çok azdır. Telli Baba'nın kim olduğu hakkında bilinenler çeşitli rivayetler şeklinde kalmıştır. Telli Baba kaynaklarda Fatih ile gelenlerden İmam Abdullah isimli bir zat olarak geçmektedir. Türbenin sandukasının üzeri gelin teli adı verilen tellerle sarılmıştır. Türbenin ayak kısmında makaslar bulunmakta ve sandukanın üzerinden tel kesme geleneği bulunmaktadır. Bir rivayete göre Telli Baba burada yatan telli bir gelindir. Eski ermişler erkek olarak düşünüldüğünden dolayı Telli Baba olarak kabul görmüştür.²⁰⁵ Telli Baba evlilik isteyen genç kızların ve genç erkeklerin ziyaretgâhı haline gelen bir türbedir. Genel olarak evlenmek isteyenler bu türbeye

²⁰⁴ Edhem Elhem, "Bir Atın Mezar Taşı Kitabesi" , *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, İstanbul 1925, s. 169-199

²⁰⁵ T.C Sarıyer Kaymakamlığı, "Tarihi ve Turistik Yerler" , <http://www.sariyer.gov.tr/tarihi-ve-turistik-yerler> , (26.04.2021)

akın ederler. Evlilik dışında ev, çocuk sahibi olma, iş sahibi olma vb. nedenlerle gelenlerde çoktur. Telli Baba'nın aynı zamanda bir Kadiri şeyhi olduğu ve burada ibadet ettiği söylenmektedir. Anlatılara göre türbenin üzerindeki teller dileği kabul olanların telleridir. Allah'tan aracı koyarak dua edenlerin Telli Baba türbesinde dileklerinin kabul olacağı inancı mevcuttur (K.K.126)

Halk anlatılarına baktığımızda Telli Baba'nın türbesinin keşfedilmesini ince hastalığa kapılan bir Rum kız tarafından rüyasında görülmesiyle beraber olduğu aktarılmaktadır. Bir başka anlatıda ise Telli Baba türbenin olduğu yerde gemilere kılavuzluk yapan bir cankurtarandır. Rivayete göre evlenmiş gelin ile damat'ın sandalı Boğazda ters döner ve dalgalar arasında çırpınır. Bunun üzerine Telli Baba adı verilen zat denize girerek gelini kurtarır. Fakat damat suda boğularak ölür. Kurtulan gelin yıllar sonra başkasıyla evlenir ve minnetini göstermek için bu zata bulmak ister. Buraya geldiğinde zatin öldüğünü öğrenir ve gelin telini türbesinin üzerine bırakır.²⁰⁶ Bir başka rivayete göre ise Telli Baba II. Mahmut döneminde Rusların Karadeniz üzerinden tacizlerinin arttığı dönemde askerleriyle savaşmak için türbesinin olduğu yere geldiği ve burada muhafızlık yaptığı söylenmektedir. Telli Baba'nın Telli Baba olarak isimlendirilmesini ise bazı kaynaklar şöyle açıklar. Kadiri tarikatının bazı kollarında sarıkların üzerine gelin teli takma âdeti ortaya çıkar. Bu âdetin sebebi Mevlana Celaleddin Rumi'nin Şeb-i Arus düşüncesi gibi gelin teli takarak ölüme bir gelin gibi gittiklerini göstermeleridir.²⁰⁷ Telli Baba İstanbul boğazının dört manevi koruyucusu arasında yer almaktadır. Yuşa Aleyhisselam ile karşılıklı iki yakada durmaktadırlar. Türbe günümüzde her gün ziyarete açık ve şehir merkezine uzak bir konumdadır.

²⁰⁶ Ali Köse Ayten, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi-Din*, İBB Kültür A.Ş., İstanbul 2015, Cilt V, s. 400

²⁰⁷ Ali Rüşti Oran- Elhac Muzaffer Ozak, *Ziyet-Ül- Kulûb (Kalblerin Ziyeti)*, Salah Bilici Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 357

2.10. Menşe’i Belli Olmayanlar

2.10.1. Kırklar Sultan

Türbe girişinde bulunan kitabede Kırklar Sultan’ın peygamberimiz soyundan gelen bir seyid olduğu ve Kanuni Sultan Süleyman devrinde Nakşibendi şeyhi olan Kemal Efendi tarafından mânâ âleminde keşfedilerek bulunmuş bir türbedir. Kırklar Sultan “İlmi Ledun”²⁰⁸ sahibi bir velidir. Kırklar Sultan’ın türbeyi ziyaret edenlerin kalbinden ne geçiyorsa onu bildiği söylenmektedir. Kırklar inancı Alevi- Bektaşî geleneğinde oldukça önemlidir. Kırklar dünyayı idare eden ve başlarında kutb bulunan kırk erene denir. Anlatıya göre miraç gecesi peygamberimiz göğe yükseldiğinde kırk erenin olduğu kata gelir. Allah, Hazret-i Muhammed’e bu kapıyı çalmasını söyler. Hazret-i Muhammed bu kapıyı çalınca içeriden kimsin diye sorulur. Hazret-i Muhammed ben peygamberim, kapıyı açarsanız mübarek yüzlerinizi göreyim der. Kırklar sen peygambersin, bizim aramızda peygambere yer yok derler. Bunun üzerine Hazret-i Muhammed kapıdan ayrıldığı sırada Allah tekrardan kapıya gitmesini söyler. Hazret-i Muhammed tekrar kapıya gittiğinde içeriden yine kimsin diye sorulur. Ben Hazret-i Muhammed der ve tekrardan ben peygamberim deyince kırklar bizim aramızda peygambere yer yok derler ve kapıyı tekrardan açmazlar. Hazret-i Muhammed tekrar ayrılacağı sırada Allah o kapıya tekrar gitmesini ister. Hazret-i Muhammed o kapıya gittiğinde tekrardan kimsin diye sorulur. Hazret-i Muhammed ben öksüzüm, yetimim der. Bunun üzerine kapı açılır. İçeride kırk tane eren vardır. Bu erenlerin her şeyi birdir. Bu erenlerin başında da Hazret-i Ali vardır. Kırk eski Türklerde de oldukça önemli bir kavramdır. Kırklar Sultan’ın kim olduğu konusunda kaynaklarda pek bilgi yoktur. Köyde yaşayanlar bu türbede yatan zat hakkında oldukça dikkat çeken bilgiler vermektedir. Onun İstanbul’un fethine katılmak için Buhara’dan gelen kırk arkadaş olduğuna inanmaktadırlar ve bu kırk arkadaşın başında bulunan kişinin burada yattığına inanmaktadırlar (K.K.3,4,141,142). Zatın asıl ismini Hasan olarak vermektedirler (K.K.142). Bu

²⁰⁸ İlmi Ledun olayların arkasında bulunan sırrı bilme ilmidir. İlmi Ledun ilmini her insan bilmez. Bu ilmi bilenlerden birisi de Hızır Aleyhisselamdır.

zâtın kerametlerini bizzat gözleriyle görenlerde vardır. Türbenin üstü önceki zamanlarda açık ve tarla olarak kullanılmaktayken bir rüya üzerine türbe haline getirilmiştir (K.K.141,142). Bazı ziyaretçiler ise Akbaba, Akşemseddin ve Kırklar Sultan'ın Kanuni döneminde bizzat gelerek Dereseği köyüne yerleştiklerini söylemektedir.

Ziyaretçiler tarafından Kırklar Sultan'ın gerçekten kırklardan birisi olduğu inancının yerleştiği görülmektedir. Türbe Yuşa Türbesine oldukça yakın bir konumda bulunmaktadır. Türbenin uzunluğunun Yuşa Türbesi ve Uzun Evliya türbelerine benzemesi ayrıca ilgi çekicidir.

2.10.2. Uzun Evliya

Uzun Evliya hakkında bilinenler kaynaklarda sınırlı sayıdadır. Türbe girişindeki kitabede Şeyh Ahi Mehmed Binnur müritlerinden Şeyh Ömer Halveti Hazretleri olarak adlandırılmaktadır. Türbesinin boyu Beykoz'un üç büyük evliyası Yuşa Hazretleri, Kırklar Sultan ile beraber Uzun Evliyadır. Bu üç evliyanın ortak noktası türbelerinin boyunun normal bir türbeden oldukça fazla uzun olmasıdır. Uzun Evliya'nın halk arasında bilinen bir diğer ismi ise Leblebici Babadır (K.K.143). Uzun Evliya hakkında bazı kaynaklarda lakabının Ebû Abdullah olduğunu, Harezmi de Şeyh Muhammed Harezmi'den eğitim aldığını, Tebriz ve Mısır'da bulunduğunu belirtmiştir. Geylan kasabasında doğduğu söylenmektedir. Türk evliyalarından olduğu kabul edilmiş ve yedi kez hacca gittiği söylenmektedir. ²⁰⁹ 1397 yılında Pir Ali Kapısı denilen yerde vefat ettiği söylenmektedir. Pir Ali Kapısı Tebriz'e yakın bir yerleşimdir. Günümüzde Beykoz'da bulunan mezar bu anlatılara baktığımızda makam olabilir. Bir başka ihtimal ise burada yatan Ömer Halveti'nin farklı bir zat olabilme durumudur. Anlatılara baktığımızda burada yatan zâtın İstanbul'un fethine katılmaya gelen

---

²⁰⁹ Rifat Günday, "Tarihimiz ve Kültürümüz-1 İstanbul Boğazının Manevi Koruyucuları" , <http://rifatgunday.blogspot.com/2016/09/istanbulbogazinin-manevi-koruyuculari.html> , (07.04.2021)

velilerden olduğunu ve şehit olarak öldüğü yere gömüldüğü düşünülmektedir (K.K.143).

Türbede eski geleneklerden iz kalmamış, Leblebici Baba ismi dahi değişmiş ve unutulmaya yüz tutmuştur. Türbe cami bahçesinde olup türbenin ayak kısmında bir kuyu bulunmaktadır. Türbe her gün ziyarete açık bir durumda ziyaretçilerini beklemektedir.

2.11. Ziyaret Mahalleri

2.11.1. Türbeler

2.11.1.1. Abdülvedûd Sultan Hazretleri (Ya Vedûd)

Abdülvedud Sultan Türbesi günümüzde İstanbul'un Eyüp Sultan ilçesinde bulunan Yavedut Caddesindedir. Türbe Haliç köprüsü yapılmadan önce Ya Vedud Caminin tam karşısında yer almakta iken köprü yapıldıktan sonra türbe ve hazirenin bir kısmı köprü'nün alt kısmında bulunan yeni yerine taşınmıştır. Ya Vedud Camisi civarında tekkesinin de bulunduğu bilinmektedir. Türbe hazirenin ortasında konumlanmış kare planlı bir yapıdır. Kesme taşlardan yapılmış olan türbenin iç kısmına baktığımızda ise tavanlar ahşaptan yapılmıştır ve çatı kiremittir. Türbenin girişinde Abdülaziz döneminden kalma Pertevniyal Valide Sultan tarafından yenileme kitabesi bulunmaktadır.²¹⁰ Türbe padişah IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan tarafından yaptırılmıştır. Türbenin içerisinde dört adet kabir bulunmaktadır. Abdülvedud Sultan'ın kabri ahşap sanduka ile kapatılmıştır ve baş kısmında yeşil destar bulunmaktadır. Türbe yakın tarihimize kadar bakımsız kalıp çöplük haline gelse de burayı sahiplenen bir kişi tarafından kamyonlarca çöp temizlenerek hazire güzelleştirilmiştir (K.K.99).

²¹⁰ Eyüp Sultan Belediyesi, "Ya Vedud(Abdulvedud Türbesi)" , <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/ya-vedud-abdulvedud-turbesi/988> , (01.05.2021)

Günümüzde yine gönüllü kadınlar tarafından hazirede bulunan mezarlar ve türbe temizlenmektedir. Türbenin girişinde bir çeşme bulunduğu gibi türbe dışında Haliç köprüsünün hemen altında da Pertevniyal Valide Sultan Çeşmesi'de bulunmaktadır. Türbe salgın nedeniyle kapalıdır. Ziyaretçiler türbe bahçesine girmeden dua etmektedirler.

2.11.1.2. Aziz Mahmut Hüdayi

Aziz Mahmut Hüdayi türbesi İstanbul'un Üsküdar ilçesine bağlı Aziz Mahmut Efendi Sokağında bulunan tekkesinin türbesinde gömülüdür. Türbe, Aziz Mahmut Hüdayi vakfına ait bir kurum halinde varlığını sürdürmektedir. Türbe, Celveti tarikatının merkezi olan asitane konumundadır. Türbenin bulunduğu yer külliye özelliği göstermektedir. İçerisinde bir Cami'de bulunmaktadır. Cümle kapısında bulunan kitabe Sultan Abdülmecid dönemine aittir. Külliye içerisinde aşhane bulunmakta ve her gün vakıf tarafından yemek dağıtılmaktadır. Külliye içerisi setlerle ayrılmış binalardan oluşmaktadır. Cümle kapısından içeri girildiğinde merdivenlerden yukarı çıkılarak türbeye ulaşılır. Türbe girişinde güvenliklerin beklediği bir yapı bulunmaktadır. Bu yapıdan içeri girilerek türbeye ulaşılır. Külliyesinin içerisinde cami, tevhidhane, aşhane, mutfak, tuvalet, abdest alma yerleri, vakıf binaları, bulunmaktadır. Cami ile tevhidhane bitişiktir. Türbeye girişte Aziz Mahmut Hüdayi'nin ölüm tarihinin yer aldığı Osmanlıca bir yazı vardır. Türbe dikdörtgen yapılı ve içerisinde Aziz Mahmut Hüdayi dışında ailesinden on sandukanın bulunmaktadır. Aziz Mahmut Hüdayi'nin türbesi 13 dilimli bir kubbenin altında yer almaktadır. Türbenin etrafı altın renginde demirle çevrilmiştir. Sandukasının üstünde siyah tac-ı şerif vardır. İçeride Aziz Mahmut Hüdayi'ye ait eşyalarda sergilenmektedir. Türbenin bahçesi ise çiçeklerle donatılmıştır. Türbe İstanbul'un en çok ziyaret edilen türbelerindendir.

2.11.1.3. Eyüp Sultan

Eyüp Sultan türbesi adını aldığı Eyüp Sultan ilçesinde bulunmaktadır. Türbesinin yanına yapılan Eyüp Sultan Camisi ile iç içe bulunmaktadır. Türbe ilk

olarak Fatih devrinde yapılmıştır. Türbeye giriş erkek ve bayanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Türbeye koridor şeklindeki bir odadan girilmektedir. Eyüp Sultan'ın kabri türbeye girildiğinde ayrı bir odada bulunmaktadır. Bu oda sekizgen yapıdır ve üzerinde bir kubbesi bulunmaktadır. Türbenin duvarları çeşitli çinilerle kaplanmıştır. Sandukanın bulunduğu oda gümüş bir kapı ile ayrılmakta ve iki adet hacet penceresi bulunmaktadır. Türbe içerisinde I. Ahmed, I. Mahmud ve III. Selim'in manzum kitabeleri vardır.²¹¹ Türbenin avluya bakan alt kısmında I.Ahmed'in yaptırdığı hacet penceresi bulunmaktadır. Bu pencerenin üst kısmında ise 7 adet pencere sıralanmaktadır. Türbe içerisinde bir kuyu bulunmakla beraber avluda da bir sebil bulunmaktadır. Türbede bulunan sanduka gümüş demirlerle çevrilmiştir. Türbenin içerisinde Eyüp Sultan dışında bir de Nişancı Mir Ahmed Paşa'nın mezarı bulunmaktadır. Türbe içerisinde kutsal emanetlerden levhanın içerisinde bulunan peygamber efendimizin eliyle diktiği ağacın yaprağı ve kabrinden çıkan taş, sakal-ı şerif, peygamberimizin mezarından kopan çini levha, Haceri Natık (Konuşan Taş)²¹² ve peygamber efendimizin ayak izi bulunmaktadır.

Türbenin önemli olan kısımlarından birisi ise avlu kısmıdır. Bu avlu kısmı Eyüp Sultan Camisine bağlanan bir alandır. Bu alanın tam ortasında büyük çınar ağacının etrafı setle çevrilmiştir. Bu setin dört köşesinde çeşmeler bulunmaktadır. İnsanlar set şeklinde etrafı çevrilmiş bu ağaca karşı durup dua etmektedirler. Bunun sebebi ise Eyüp Aleyhisselamın burada yatıyor olabileceği düşüncesidir. Türbenin giriş ve çıkış kısımlarında yardımların alındığı iki yer bulunmaktadır. Türbe 2011 yılında tadilata girmiş 2015 yılında yeniden açılmıştır. Bu tadilat sırasında sanduka üzerinde üç farklı döneme ait Kâbe örtüsü de bulunmuştur. Sandukanın baş kısmında beyazla sarılmış kırmızı uçlu destar bulunmaktadır. Türbe İstanbul'un en çok ziyaret edilen türbelerinden biri olmasına rağmen salgın nedeniyle avlu kısmından ziyarete devam edilmektedir.

²¹¹ Semavi Eyice, "Eyüp Sultan Külliyesi" , <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyup-sultan-kulliyesi> , (01.05.2021)

²¹² Haceri Natık Peygamber Efendimizin "Ben Mekke'de bir taş biliyorum, ben peygamber olmadan önce bana selam verirdi." dediği taştır.

2.11.1.4. Hasan Burhâneddin Cihangîrî

İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Cihangir semtinde bulunan Cihangir Camisi bahçesindeki türbesinde medfun bulunmaktadır. Türbe eskiden Cihangir Tekkesi olarak Cami ile iç içe bulunmaktadır. Tekkesinin bulunduğu Cihangir Camisi beş kere yangından etkilenmiş ve en son Abdülhamid Han döneminden günümüze gelmiştir. Türbesi yakın zaman içinde yenilenmiştir. Türbe 1950'li yıllarda betonarme haldeyken yıkılarak ahşap olarak yeniden yapılmıştır. Türbede sandukasının yanında damadı Fethi Efendi'nin yeşil boyalı tahta parmaklıklarla çevrilmiş mezarı vardır. Bunun dışında ailesinden iki kabir daha vardır. Türbenin şahide taşları yoktur. Türbe içerisinde "Ya Şeyh Pir-i Sani Hasan Burhaneddin Cihangiri Halveti" yazan hat levhası vardır. Bu levha cami imamı tarafından vakıflara tutanakla devredilir. Cami imamı bu hattın aynısını hat sanatçısı olan arkadaşına yaptırmıştır. Yine sandukada bulunan tac-ı şerifi bozulmuştur. Cami imamı bu Tac-ı Şerifi aslına uygun olarak siyah tac üzerine yeşil dilimler şeklinde tekbirlerle koydurmuştur. Türbenin etrafı tekke haziresi haline gelmiştir. Türbenin hazire kısmında bir su kuyusu, şadırvan ve demir tulumba bulunmaktadır. Türbe günümüzde kapalı olsa da camiye namaz kılmaya gelen halk bu türbeyi ziyaret etmektedir.

2.11.1.5. Hüsamettin Uşşâki Hazretleri

İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Hacıahmet Mahallesinde bulunan Pir Hüsamettin Sokağındaki asitanede bulunan türbesinde yatmaktadır. Tekke arazisi III. Murat tarafından Pir Hüsamettin Uşşâki Hazretlerine bağışlanmıştır. Zaman içerisinde bu tekke büyüyerek asitane sonrasında ise mescid- tevhidhane hüviyetine bürünmüştür. Türbe 1925 yılına kadar tevhidhane, iki adet türbe, hazire, harem- selamlık, mutfak ve şadırvandan oluşmaktadır. 1925 sonrasında ise türbe, hazire ve cümle kapısı dışında kalan kısım harap olmuştur.²¹³ 1925 sonrasında ise Asitanenin tevhidhane binasının olduğu yer bir ilkokula

²¹³ Mehmet Baha Tanman, "Hüsameddin Uşşâki Tekkesi" , <https://islamansiklopedisi.org.tr/husameddin-ussaki-tekkesi>, (01.05.2021)

dönüştürülmüştür. Bu ilkokul günümüzde halen işlevini sürdürmektedir. Asitane Uşşaki Vakfı tarafından himaye altına alınmıştır. Türbenin giriş kapısında Abdülhamid'e ait olan bir tuğra bulunmaktadır. Türbe içerisinde Hüsamettin Uşşaki'nin sandukası dışında beş ayrı sanduka daha vardır. Türbenin yapısına baktığımızda boydan üç penceresi olan ve bu pencerelerin üstünde dışarı kısmından gözüken Osmanlıca kitabeler yazmaktadır. Hüsamettin Uşşâki'nin sandukası diğer türbelerdeki sandukalardan farklıdır. Sanduka ayak kısmından baş kısmına doğru yükselerek dik üçgeni andırır bir biçimdedir. Baş kısmında ise 14 dilimli siyah Uşşaki tac-ı şerifi bulunmaktadır. Türbenin etrafına akşamları yeşil lambalar yakmak adet haline gelmiştir. Türbenin başında ise bazı zamanlar Türk bayrağı bulundurulmaktadır. Türbe içerisinde Pir Hasan Hüsamettin Uşşaki Hazretlerine ait eşyalar bulunmaktadır. Sanduka kubbenin altına denk gelecek şekilde konumlandırılmıştır. Kubbenin yan kısmında bulunan düz tavanda ise büyük Hu yazısı bulunmaktadır. Tavanda bulunan hat sanatıyla yazılmış yazılarda ilgi çekicidir. Tekke salgın hastalık nedeniyle türbe ziyaretine ve faaliyetlerine ara vermiştir.

2.11.1.6. Îsâ Geylani

Îsâ Geylani türbesi, Eyüp Sultan ilçesinden Pier Loti'ye doğru çıkan İdris Köşkü Caddesi üzerindeki Kaşgari Murteza Efendi Tekkesinin bahçesinde bulunmaktadır. Türbe tekkenin hemen girişinde bulunan kesme taştan yapılmış bir kare şeklinde planlanmış yapıdır. Bu yapıya merdivenlerden girerek ulaşabiliriz. Türbenin kitabesi kapının tam üstünde bulunmaktadır. Kitabede beş beyitten oluşan "Geldi bir ah ile Zihni fevtine tarih didi / Göçtü bâkî âleme ehl-i muhabbet rehberi" beyitiyle 1206 tarihi tarih düşülmüştür. Türbeye girdiğimizde karşımızda direkt sanduka bulunmaktadır. Türbenin içerisinde iki adet cam bulunmaktadır ve tavanı ahşaptır. Çatısı kiremittir. Türbe sandukası ahşap parmaklıkla çevrilmiştir. Sanduka üzerinde yeşil örtü bulunmaktadır ve tac-ı şerifi Nakşibendi- Kadiri tacı şeklindedir. Tac-ı Şerif'in rengi koyu yeşildir. Türbe içerisinde cam kenarında Kur'an-ı Kerimler bulunmaktadır. Türbenin mezarlık içerisinde bulunması da dikkat çekicidir. Türbe her gün ziyarete açıktır.

2.11.1.7. Karaca Ahmet Sultan

Karaca Ahmet türbesi, İstanbul'un Karaca Ahmet ilçesine bağlı Gündoğumu Caddesinde bulunmaktadır. Türbe, tekke özelliği gösteren türbelere aittir. Türbe, günümüzde cem evi olarak Alevi-Bektaşî kültürün sahiplendiği bir kurum haline gelmiştir. Türbe, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı bir durumdur. Türbe girişinde bulunan kitabede "Saray matbaacısı Ziya Bey'in Hanımı olan Fehmiye Hanımın ruhu için sevabına yapılmıştır." yazmaktadır. Türbeye girildiğinde karşımıza Karaca Ahmet'in sandukasının bulunduğu oda çıkmaktadır. Türbe ile bağlantısı olan ayrı bir binada ise cem evi bulunmaktadır. Türbenin bulunduğu odaya girdiğimizde sanduka odanın tam ortasına konumlandırılmıştır. İçeride bulunan bir kubbe bulunmaktadır. Sanduka demir parmaklıkla çevrilmiştir. Bu demir parmaklıkların köşe kısımlarında ise tekkelerde bulunan büyük zikir tesbihleri bulunmaktadır. Sandukanın şekline baktığımızda üçgen şeklindedir. Sandukada bulunan tac-1 şerif önceden 12 dilimli Hüseyini tac şeklinde iken günümüzde bu tac değiştirilmiş ve yerine elifi tac konulmuştur. Türbe içerisinde Karaca Ahmet'in hayatının anlatıldığı latin harfli bir kitabe vardır. Bunun dışında 24 dizeden oluşan Osmanlıca yazılmış bir levha vardır. Bu levhada bulunan şiirin Türkçesi ise çerçevesiz olarak duvara asılmıştır. Bu levhanın tam yanında ahşaptan yapılmış camlı ve çiçek motifli bir saat bulunmaktadır. Camkân içerisinde ise Karaca Ahmet'in Hırkası, tesbihi, takkesi bulunmaktadır. Türbe içerisinde Karaca Ahmet'in odası dışında üç adet yan yana bulunan tekkede görev almış isimleri Derviş Mehmed (1050), Tekke Nişin Şeyh Halil(1173), Derviş Selim Dede(1156) olan zatların mezarı bulunmaktadır. Türbenin etrafında Karaca Ahmet'ten adını alan büyük bir mezarlık ortaya çıkmıştır. Türbe her gün saat 17.00'a kadar ziyarete açıktır.

2.11.1.8. Kırklar Sultan

Kırklar Sultan'ın türbesi İstanbul'un Beykoz ilçesine bağlı Dereşeki köyünde Kırklar Çıkmazı sokağında medfun bulunmaktadır. Kırklar Sultan türbesi günümüzde tartışmaya açık türbelere aittir. Kırklar Sultan türbesini

yaptıranlar Dereseği köyü sakinleridir. Burayı belediye almış ve içerisine mescit yaptırmıştır. Türbe binası iki katlı bina şeklindedir. Türbe üst katta kalan kısımdadır. Binanın girişinde balkon vardır ve burada köy ürünleri satan köylüler bulunmaktadır. Türbenin girişinde Kırklar Sultan'ın kim olduğunu anlatan Türkçe bir kitabe bulunmaktadır. Türbenin içerisinde bulunan Kırklar Sultan'ın sandukası 9 metre boyundadır. Mescid-türbe şeklinde işlevini sürdürmektedir. Türbenin içi mavi renkli çinilerle kaplanmıştır. Sandukası koyu yeşil örtüyle örtülmüştür. Sandukanın baş kısmındaki tac-ı şerif koyu yeşil sargı üzerine açık yeşil renklidir. Sanduka ahşap parmaklıklar ile çevrilidir. Türbe 1989 yılına kadar üstü açık bir biçimde üzerinde iki ağaç bulunan mezar şeklindedir. Köylülerin girişimleriyle beraber bir türbe haline getirilmiştir Bu türbe Alevi- Bektaşî kültür tarafından daha çok sahiplenilmiştir. Fakat günümüzde türbenin müftülüğe devredilmesi ve içine mescid yapılması tartışmalara neden olmuştur. Türbe her gün ziyarete açıktır.

2.11.1.9. Lohusa Hatun

Lohusa Hatun türbesi İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Şişhane semtinde bulunan Refik Saydam Caddesi ve Bedrettin Caddesinin kesiştiği noktada bulunan türbesinde medfundur. Türbe kare planlı, tepesinde kubbesi bulunan ve dört köşesinde üçgen kubbeleri bulunan bir yapıdır. Türbenin üç yüzünde yeşil boyalı cam bulunmaktadır ve dördüncü yüzünde ise bir kapı bulunmaktadır. Türbenin eski zaman fotoğraflarına bakıldığında kubbesi kiremitli bir yapıdayken günümüzde kubbe kurşun ile kaplanmıştır. Türbenin çatısında bulunan bu kurşun kaplama hırsızlar tarafından çalınsa da hırsızlar yakalanmış ve tekrar kubbe kaplanmıştır. Türbenin 1940'lı yıllarda bakımsızlıktan harap halde olduğunu gösteren fotoğraflar mevcuttur. Günümüzde ise türbenin bütün bakımları Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Türbeler ve Müzeler müdürlüğü tarafından yapılmaktadır.

Türbenin giriş kapısının hemen yanında Lohusa Hatun hakkında Latin harfli Türkçe ve İngilizce bilgilendirme yazısı bulunmaktadır. Türbe kesme taş ve tuğlalardan yapılmıştır. Türbenin kapısının hemen yanında sütun şeklinde bir kitabeye benzer bir taş, duvara ilave edilmiş şekilde gözükmektedir. Pencerelelerden birinin hemen üstünde ise kitabe bulunmaktadır. Bu kitabede yatan kişinin ismi ve ruhuna fatiha yazmakta ve tarih 1097(1685-1687) olarak belirtilmektedir. Türbenin içerisine girdiğimizde karşımızda üç ayrı sanduka bulunmaktadır. Bu sandukalar betondan yapılmış mezarın üzerine konulmuştur. Yerler halıyla kaplıdır. Türbe içerisinde Hüma Bin Havva(1537), Saliha Sultan(1686), Kâtip Mehmet Çelebi(1535) mezarları bulunmaktadır. Saliha Sultan olarak bilinen Lohusa Hatun'un türbesi yeşil bir örtüyle örtülmüş ve üzerine beyaz çember bırakılmıştır. Türbenin baş kısmında kitabesi bulunmaktadır. Türbenin kapıları ziyarete tamamen kapalı olsa da insanlar dışarıdan dua etmeye gelmektedirler.

2.11.1.10. Merkez Efendi Türbesi

İstanbul'un Zeytinburnu ilçesine bağlı Merkez Efendi Mahallesiinde bulunan Merkez Efendi Külliyesi olarak işlevini sürdürmüştür. Türbe Merkez Efendi Camisi'nin hemen yanında bulunmaktadır. Külliye özelliği gösteren bu asitâne zamanla genişlemiştir. Külliye içerisinde cami, hamam, çilehane, kütüphane, şadırvan, mutfak, hünkâr köşkü, derviş odaları vb. birçok yapıdan oluşmaktaydı. Günümüze bu yapılardan hepsi gelememiştir. Külliye olarak adlandırılan avluda günümüzde çilehane, türbe, cami, şadırvan ve mezarlıklar bulunmaktadır. Merkez Efendi'nin türbesinin etrafında büyük bir mezarlık vardır. Türbenin olduğu avluya giriş iki farklı kapıdan sağlanmaktadır. Merkez Efendi Caddesi üzerinden girilen yerde cümle kapısı bulunmaktadır. Bu cümle kapısındaki kitabede 1836 yılında Sultan II. Mahmut'un Merkez Efendi dergâhını yenilediği aktarılmaktadır. Ayrıca bu kitabede II. Mahmut'un tuğrası da bulunmaktadır. Caminin hemen yanında bulunan Merkez Efendi türbesini Şah Sultan'ın yaptırdığı düşünülmektedir. Türbeyi II. Mahmut yaptığı büyük tadilatla şimdiki görünümüne kavuşturduğu düşünülmektedir. Caminin hemen karşısında Merkez Efendi'nin torunlarının

bulunduğu ayrı bir türbede vardır. Türbenin yapısal özelliklerine baktığımızda moloz taşlarla döşenmiştir. İçi Avrupalı çinilerle döşenmiş kubbeli bir yapıda bulunmaktadır. Türbenin giriş kapısı ahşaptan yapılarak yenilenmiştir. Türbe tadilata girmeden önceki eski fotoğraflarında çeşmesini görmek mümkündür. Günümüzde bu çeşmeler kaldırılmıştır.

Türbenin içi iki bölümden oluşmaktadır. Türbeye girdiğimizde sol tarafta Şeyh Hüseyin Efendi, Şeyh Seyyid Ahmet Mesud Efendi, Şeyh Seyyid Mustafa Efendi, Şeyh Seyyid Mehmed Nurullah Efendi, Merkez Muslihuddin Efendi Torunu ve Merkez Muslihuddin Efendi Oğlu, Hatice Hatun sandukaları vardır. Türbenin sağ tarafında ise Şeyh Seyyid Mustafa Muslihuddin Efendi ve Fatma Hatun türbeleri bulunmaktadır. Türbenin sağ kısmındaki sandukaların hemen arkasında da Sıdika Hatun, Nurullah Kılıç, Şeyh Mehmed Nureddin Efendi, Fatma Hatun, Şeyh Ahmed Mesud Efendi kabirleri bulunmaktadır. Merkez Efendi'nin türbesinin bulunduğu kısım ise bu türbelerin hemen bitişiğinde tek başına bulunmaktadır. Türbesi demir bir kapı ile diğer sandukalardan ayrı bir kısımdadır. Sandukası parmaklıkla çevrilmiştir. Sandukanın üzerinde siyah örtü bulunmakta ve tac-ı şerifi Sümbüliye Tacı olan 4 terk 40 dallıdır ve kuşağı yeşil, tepe kısmı beyaz sarılmış destardır. Duvarları tavana kadar çiçek şeklinde çinilerle kaplıdır. Sandukasının tepe kısmında büyük bir avize bulunmaktadır. Avize kubbe biçimindeki tavanın ortasından aşağıya sarkıtılmıştır. Kubbenin tamamı yıldızlarla kaplanmıştır. On altı adet yıldız ve etrafı çiçekle sarılmış daire biçiminde olan dört adet motifte aynı tavanda yer almaktadır. Sandukanın baş kısmındaki duvara yaslanmış yuvarlak bir levha bulunmaktadır ve üzerinde Hattat Aziz Efendi'nin yaptığı Kenan Rıfai'ye ait şiir bulunmaktadır. Türbe Pazartesi günleri dışında her gün ziyarete açıktır.

2.11.1.11. Nalıncı Mimi Mehmet Dede

İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Cibali Mahallesiindeki Üsküplü Caddesinde bulunan türbesinde medfun bulunmaktadır. Türbe anlatılara göre Nalıncı Mimi

Mehmet Dede'nin evidir. Türbeyi Sultan III. Murat yaptırmıştır. Türbe bugün harap durumdadır. Türbenin yapısına baktığımızda kare planlı, ortasında büyük kubbenin olduğu bir yapıdır. Bu kubbe uzun kiremitlerle çevrilmiştir. Türbenin giriş kısmında demir bir kapı bulunmaktadır. Kapının hemen üstünde ise demir parmaklıklı bir cam bulunmaktadır. Bu camın üzerinde latin harfleriyle yazılı Nalıncı Mehmet Mimi Dede Türbesi yazısı vardır. Cam ile kapı arasında kalan duvarda ise okunamaz bir durumda bulunan harap olmuş bir kitabe vardır. Türbe kapısının sol kısmında Nalıncı Mimi Mehmet Dede'nin vasiyeti üzerine yapılmış çeşme vardır. Çeşme de harap durumdadır. Türbenin içerisine giriş kapalıdır. Kapıdan içeri paralar atılmıştır. Türbede bulunan sanduka yeşil dualar yazılı bir sandukadır. Türbenin içerisinde küp şeklinde su kabı ve tahta terlik bulunmaktadır.

2.11.1.12. Nureddin Cerrahi Hazretleri

Nureddin Cerrahi'nin türbesi İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Karagümrük semtindeki Nurettin Tekke Sokakta bulunan tekkesinde medfundur. Nureddin Cerrahi dışında türbede 44 tane daha türbe bulunmaktadır. Türbenin en önemli özelliği tevhidhanenin türbenin içinde olmasıdır. Tekkeyi III. Ahmet inşa ettirmiştir. Tekke inşa edildikten sonra birçok kez tadilattan geçmiş günümüzdeki halini II. Mahmud döneminde almış ve II. Abdülhamid'in yaptırdığı son tadilatla günümüze ulaşmıştır. 1925-1940 yılları arasında tekkelerin kapatılmasından dolayı tekke harap bir duruma gelmiştir. Tekkenin Vakıflar Müdürlüğü tarafından atölye olarak kiralanması konusu ortaya atılınca tekkede kalan Fahreddin Efendi'nin girişimiyle 1945'te Müzeler Müdürlüğüne devredilmiştir. Tekkenin tamiri toplanan yardımlar aracılığıyla İtalyan Mimar Psikasta yaptırılmıştır. Tekkenin camları Psikast tarafından Barok yapıdan Osmanlı mimarisine uygun sivri yapıya dönüştürülmüştür. Harap olan çatı ise tekrardan yenilenmiştir.

Tekkeye girdiğimizde sol duvarda tekkenin tamir tarihine ait 10 beyitlik kitabe bulunmaktadır. Hemen karşısındaki duvarda ise taştan yapılmış siyah renkle

sarılmış tepesi sarı olan tac-ı şerif asılıdır. Tekke duvarlarında hat sanatlı çerçeveli levhalarda bulunmaktadır. Türbe avlusuna çıktığımızda türbe-tevhidhane girişi hemen solda kalmaktadır. Avluda şadırvan ve birkaç mezar bulunmaktadır. Türbeye girdiğimizde sandukalar altın renkli parmaklıklarla çevrilmiş bulunmaktadır. Nurettin Cerrahinin türbesi ise en uç kısımda niyaz penceresinin kıyısında bulunmaktadır. Türbede yerler halıyla kaplanmıştır ve yerde koyun postları bulunmaktadır. Türbe içerisinde aynı zamanda sembolik olarak kuyu, ibrik ve duvarlarda hat sanatıyla yazılmış levhalar bulunmaktadır. Türbenin tevhidhane tavanı ise II. Mahmut'un tuğrasında kullandığı güneş motifi şeklindedir.

Nureddin Cerrahi'nin sandukası diğer sandukalardan oldukça yüksektir. Sanduka altın renkli parmaklıkla çevrilmiştir. Sandukasının üstü kıymetli örtülerle örtülmüştür. Baş kısmındaki Tac-ı Şerif-i ise siyah Halveti tacıdır. Tekkenin içerisinde haremlik, selamlık, şadırvan, bahçe, mutfak, aşhane, tevhidhane, Türk Tasavvuf Mûsikisi ve Folkloru Araştırma ve Yaşatma Vakfı gibi bölümlerde bulunmaktadır. Cerrahi tekkesi halk arasında ünlülerin uğradığı tekke olarak bilinmektedir. Birçok ünlü bu tekkeye yakın olmak için bu civardan ev almıştır. Tekkenin ayın günü pazartesidir. Tekke yoksullara yemek dağıtan bir hayır kurumu olarak işlevini de sürdürmektedir. Tekke günümüzde de aktif olarak varlığını sürdürmektedir. Tekke her gün ziyarete açık olmasına rağmen türbe her zaman açık değildir.

2.11.1.13. Saçlı Emir Efendi (Hâşimî Emîr Osman)

İstanbul'un Beyoğlu ilçesinin Kulaksız semtine bağlı olan Kadı Mehmet Caddesinde bulunan ve kendi adını alan Haşimi Emir Osman Camisi haziresinde gömülüdür. Kulaksızda bulunan türbesi tekke olarak Osmanlı döneminde varlığını sürdürmüştür. Günümüzde ise varlığını sadece cami ve türbe olarak sürdürmektedir. Bu türbenin sık ziyaret edilme sebebi namaz çıkışları halkın bu türbeyi sıklıkla ziyaret etmesidir. Türbe, kırma taşlardan ve kırmızı tuğlalardan

oluşmaktadır. Çatısı ise kiremit kaplamadır. Türbenin caddeye bakan kısmında bir çeşme bulunmaktadır. Çeşme son derece güzel korunmuştur. Türbenin hemen girişinde latin harfli kitabe bulunmaktadır. Türbeye girdiğimizde Saçlı Emir Efendi dışında on adet sanduka daha bulunmaktadır. Sanduka demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Sandukanın üstünde koyu yeşil renkte örtü bulunmaktadır. Tac-ı şerif ise Bayramî yeşil sarıktır. Türbenin ayak kısmında bulunan duvarda mihrap mevcuttur. Sandukanın hemen ayak kısmında İslam bayrağı bulunmaktadır. Yapının iç kısmı düz turkuaz renkli fayanslarla döşenmiştir. Caminin ve türbenin duvar kenarlarında mezarlarda mevcuttur. Türbe Cami derneğinin topladığı yardımlarla 2015 yılında onarılmıştır. Türbe her gün ziyarete açıktır.

2.11.1.14. Sefer Baba

İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Dolapdere semtinde Ahmet Efendi Cami Sokakta bulunan türbesinde medfundur. Türbe kare planlı, tek katlı bir yapıdır. Yapı kesme taştan gecekondü tarzında yapılmıştır. Çatısı kiremitle kapatılmıştır. Türbenin tahtadan yeşile boyanmış tek penceresi ve tahta kapısı vardır. Türbenin girişinde üç adet ağaç bulunmaktadır. Kapının hemen üst bölümünde ise mermerden yapılmış Latin harfli kitabesi bulunmaktadır. Türbenin duvarları çinilerle süslenmiştir. Sandukanın üzeri yeşil örtüyle örtülmüş ve üzerine tesbihler konulmuştur. Sandukanın tac-ı şerifi on dört dilimli Uşşaki sarıdır. Sarığın hemen altında ise çerçevelenmiş Allah ve Muhammed yazılı levha bulunmaktadır. Türbe hergün ziyarete açık olsa da içeri girmek mümkün değildir. Türbenin camında para deliği bulunmaktadır. Türbenin temizliğini mahalle sakinleri yapmaktadır.

2.11.1.15. Sünbül Efendi

Sünbül Efendi türbesi İstanbul'un Kocamustafa Paşa semtinde bulunan Kocamustafapaşa Caddesindeki türbesinde medfun bulunmaktadır. Türbe Sünbül Efendi zamanında tekke görevi üstlenmiştir. Günümüzde türbesinin bulunduğu caminin asıl ismi Kocamustafa Paşa Camisidir. Fakat Sünbül Efendi'nin etkisiyle

halk arasında Sünbül Efendi Camisi olarak anılmaya başlanmıştır. Caminin üç farklı girişi vardır. Bu caminin haziresinde Safiye Sultan gibi Çiftesultanlar türbesi gibi önemli zatların türbeleri de bulunmaktadır. Cami Bizans tapınağından bozma bir yapıdır. Günümüzde bu dergâh; cami, türbe ve hazire olarak kullanılmaktadır. Türbe II. Mahmut zamanında ve Serasker Mehmet Rıza tarafından yapılan tamiratla günümüzdeki görünümüne ulaşmıştır.

Türbe, ilk olarak sekizgen planlı olarak yapılmış ve günümüzde ise yuvarlak planlı hale gelmiştir. Türbe içerisinde Sünbül Efendi, Hattâ Ömer Efendi ve Serasker Mehmet Rıza Paşa türbeleri bulunmaktadır. Türbenin hemen girişinde mermer kitabe bulunmaktadır. Sandukası gümüş renkli demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Sandukasının üzerinde Halveti geleneğe uygun siyah örtü bulunmaktadır ve örtünün üzerinde sünbül çiçeği motifleri bulunmaktadır. Tac-ı şerifleri 4 terk 40 dallı siyahtır. Türbenin tavanı kubbe biçiminde olmakla beraber sünbül çiçekli motiflerle süslenmiştir. Sünbül Efendi dışında türbesi bulunan zatların türbeleri diğer odalardadır. Türbenin dışında değişik inanışların ortaya çıktığı büyük bir çınar ağacının gövde kısmı kalmıştır. Sünbül Efendi türbesinde bulunan suyun şifalı olduğu düşüncesi de halk arasında yaygındır. Türbenin etrafında da hazire şeklinde mezarlık oluşmuştur. Türbe pazartesi dışında her gün ziyarete açıktır.

2.11.1.16. Telli Baba

Türbe İstanbul'un Sarıyer ilçesine bağlı Rumelikavağı yolu üzerinde bulunan Karakütük Caddesindeki türbesinde medfun bulunmaktadır. Türbe girişinde bir otopark, adaklık satan dükkânlar, abdest alabilmek için bir yer bulunmaktadır. Türbeye giriş yerin altına doğru inen merdivenlerden sağlanmaktadır. Merdivenlerden indikten sonra türbeye girmeden bağış masası bulunmakta ve bağışlar için fiş kesen bir kişi bulunmaktadır. Türbe merdivenlerden indikten sonra sol tarafta bir odada bulunmaktadır. Türbenin duvarlarında Kur'an ayetleri, Kâbe resimleri, hatla yazılmış ayetler bulunmaktadır. Telli Baba türbesi muhtelif

türbelerden farklı olarak yer altında olan bir türbedir. Türbede bulunan sandukası altın rengi demirle çevrelenmiştir. Sandukanın üzerinde yeşil örtü olmakla beraber örtünün üstü tamamen gelin teliyle kaplanmıştır. Türbenin özelliği evlilik isteyenlerin toplandığı bir yer olmasıdır. Tac-1 şeriflerinin tamamı koyu yeşildir. Türbe her gün saat 17.00'a kadar ziyarete açıktır.

2.11.1.17. Tezveren Dede

Tezveren Dede türbesi İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Çemberlitaş semtinde bulunan Türbedar Sokaktaki türbesinde medfun bulunmaktadır. Türbesi Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın-Müzesinin yanında ki apartmanın giriş katındaki odada bulunmaktadır. Türbenin bulunduğu yer oldukça ilginçtir. Türbesi bina içerisinde bulunan birkaç türbeden birisidir. Türbenin girişinde Fatihle gelenlerden Tezveren Dede 1953 tarihli taş üzerine kabartma latin harfli kitabe yazılıdır. Türbede tek pencere bulunmaktadır ve bu cam demir bir kapıyla her gün türbedarı tarafından açılıp kapanmaktadır. Türbenin penceresinde bir delik bulunmakta ve ziyaretçiler buradan para atmaktadırlar. Türbedeki pencerenin iç kısmında bulunan Türkçe kitabede Tezveren Dede'nin hayatı anlatılmaktadır. Türbenin içerisinde içi su dolu ibrikler bulunmaktadır. Türbenin duvarlarında ise hat ile yazılmış levhalar ve kabe fotoğrafı bulunan bir çerçeve asılıdır. Sandukasına baktığımızda ise yeşil örtüyle kaplanmıştır. Yeşil örtünün üzerinde ise tesbihler serilidir. Tac-1 Şerif kısmına baktığımızda ise sargılı bir destar görememekteyiz. Sadece koyu yeşil bir örtünün destar şeklinde durduğu görülmektedir. Türbe 7 gün boyunca ziyarete açıktır. Fakat türbenin içine girilememekte dışarıdan ziyaret edilmektedir.

2.11.1.18. Turabi Baba

İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Kasımpaşa semtinde bulunan Sıraberberler Sokaktaki türbesinde yatmaktadır. Turabi Baba Kadiri dervişidir. Türbe kitabesinde türbenin Abdülhamid Han döneminde Kaptan-ı Derya Şükrü Paşa tarafından tamir edildiği, türbenin Turabi Dergâhı olarak adlandırılan Kadiri

dergâhı olduğu, türbenin selde hasar aldığı ve türbede tarikattan Allah dostlarının yattığı aktarılmaktadır. Türbe tuğlalarla örülmüş ve dikdörtgen bir yapıdadır. Türbeye giriş kütüphane kapısından yapılmaktadır. Türbe girişinde Türkçe bir kitabe bulunmaktadır. Türbe kapısının hemen üstünde Turabi Baba yazılı mermer kitabede bulunmaktadır. İçeri girdiğimizde Turabi Baba dışında on iki adet sanduka bulunmaktadır. Bu sandukalardan bir tanesi çift sanduka olarak yapılmıştır. Turabi Baba'nın sandukası altın rengi demirler ve cam ile çevrilmiştir. Sandukanın üstü yeşil üzerine siyah örtülüdür. Tac-ı Şeriflerinin üzeri ise yeşil örtü ile kapatılmıştır. Geçmiş dönem fotoğraf arşivlerine baktığımızda tacının yeşil sargılı üstü beyaz Kadiri tac-ı şerifi olduğu görülmektedir. Günümüzde Turabi Baba Kütüphanesi olarak kullanılan yapının tekkeye ait olduğu bilinmektedir. Türbenin içerisi tersaneden alınmış olan gemi direkleriyle desteklenmiş ve tavanda demir raylar kullanılmıştır. Türbe pazartesi günü dışında her gün ziyarete açıktır.

2.11.1.19. Tuzcu Baba

Türbesi Beşiktaş'ta bulunan Şehit Asım Caddesi üzerindeki Tuz Baba Camisi içerisinde bulunmaktadır. Türbesinin adını alan Tuz Baba Camisi'nin bahçesine yapıldığı söylenmektedir. Günümüzde ise caminin giriş kısmında bulunan bir odada ahşap sandukasıyla birlikte medfun bulunmaktadır. Türbeye cami girişinden girilmektedir. Türbenin duvarları beyaz çiniyle kaplanmıştır. Türbede sandukanın hemen yanında bir havan ve dövme taşı bulunmakta, evliyanın ölmediğine inanıldığı için abdest alması için ibrik bırakıldığı görülmektedir. Sandukasının üzerindeki örtü yeşil olmakla beraber Arapça dualar ve kabe motifleriyle kaplıdır. Tac-ı şerifi koyu yeşildir. Türbe penceresinin dışa bakan kısmında mermerden bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümdeki kitabede "Sultan Fatih'in Tuzcubaşı'sı Tuzcu Baba Hazretleri- 1420-1500- Ruhuna Fatiha" yazmaktadır. Bu kitabenin hemen altında ise demir kapaklı bir kutu bulunmaktadır. Bu kutunun içi ve mermerin üstünde tuzlar bulunmaktadır. Türbe caminin içerisinde bulunduğu için her gün ziyarete açıktır.

2.11.1.20. Vefa Hazretleri

Vefa Hazretleri İstanbul'un Vefa semtinde bulunan ve kendi adını alan Vefa Caddesi üzerindeki Vefa Camisi içerisindeki türbesinde bulunmaktadır. Vefa Camisi Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi bu caminin İstanbul'da yapılan on birinci cami olduğunu aktarmakta ve caminin minaresi, haremî, medresesi, imâreti ve hamamı olduğundan bahsetmektedir.²¹⁴ Türbeye giriş orijinal yapıya bağlı sonradan yapılmış ahşap bir kulübeden yapılmaktadır. Türbenin girişinde mermer üzerine yazılmış kitabesi bulunmaktadır. Türbenin içerisi son derece mütevazıdır. Türbede Vefa Hazretleri dışında dört türbe daha bulunmaktadır. Vefa Hazretlerinin sandukası bunların tam ortasındadır. Duvarlarda Allah yazılı ve vav harfli levhalar bulunmaktadır. Türbenin köşe kısmında ise küçük bir kitaplık bulunmaktadır. Vefa Hazretlerinin sandukası yeşil demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Sandukası düz beyaz örtüyle örtülmüştür. Tac-ı Şerifleri ise siyah renk sargı üzerine koyu yeşildir. Tac-ı Şerifi cüneydi tarzda bağlanmış ve kırk üç dilimden oluşmaktadır. Cami avlusunda günümüzde halk arasında çilehane olarak gösterilen bir yapı bulunsa da klasik çilehanelerden farklı özellikleri nedeniyle bazı araştırmacılar tarafından farklı bir yapı olduğu ileri sürülmektedir. Türbenin dışında bulunan hazirede de birçok mezar bulunmaktadır. Türbe günümüzde ziyarete kapalı bulunmaktadır. Türbenin cami içerisinde bulunması ve Vefa adının meşhur olması nedeniyle insanlar türbenin kapısından da olsa ziyarete gelmektedirler.

2.11.1.21. Yahya Efendi

İstanbul'un Beşiktaş ilçesine bağlı Yahya Efendi Sokağında bulunan tekkesinde gömülüdür. Türbeye ulaşmak için Çırağan Caddesi üzerinde bulunan Yahya Efendi durağının karşısındaki yokuştan çıkmak gerekir. Yokuşu çıkarken Yahya Efendi çeşmesi duvarın dibinde karşımıza çıkar ve kitabesine tarih düşülmüştür. Yahya Efendi Külliyesi günümüzde türbe, mescid, aş evi, meşruthane ve hazire olarak işlevini yerine getirmektedir. Türbenin mescidinî ve

²¹⁴ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *a.g.e.* , 275

çeşmesini Şeyh Yahya Efendi yapmış, türbe kısmı ise II. Selim tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Tekke günümüzde büyük bir hazire haline gelmiştir. İçerisinde Osmanlı hanedanından birçok insanın mezarı bulunmaktadır. Dergâhın girişinde büyük bir kapı bulunmakta ve bu kapının üzerindeki kitabede 1873 yılında tekkenin Sultan Abdülaziz döneminde tamirden geçtiği yazmaktadır. Büyük kapının hemen yanında ise içinde bulunan eski kaynakları Süleymaniye kütüphanesine taşınmış bir kütüphane bulunmaktadır. Türbe içerisinde II. Mahmut döneminde yapılmış çeşmeler vardır. Türbenin girişinde bir kuyu bulunmakta ve halk tarafından bu kuyu şifalı olduğu düşünülmektedir.

Hazireye girdiğimizde uzun bir koridordan yürüdüktan sonra türbenin kapısının sağında ve solunda toplam yedi adet türbe vardır. Türbenin kapısı mermerden yapılmış olup üst kısmında hat sanatıyla yazılmış Arapça dua bulunmaktadır. Kapının sağ kısmında ise Türkçe kitabe vardır. Türbeden içeri girdiğimizde ise Yahya Efendi dışında on adet türbe bulunmaktadır. Yahya Efendi'nin türbesi en sol köşede bulunmaktadır. Türbe içerisinde Yahya Efendi'nin ailesinden eşi Şerife Hatun, oğulları Ali ve İbrahim bulunmaktadır.²¹⁵ Tekke yakın zamanlarda tadilata alındığı sırada kaldırılan sıvaların altından farklı yüzyıllardan kalma birden çok yazı ortaya çıkmıştır. Yahya Efendi'nin sandukası ahşaptan yapılmış parmak boncuk üzerine sedef kakma yapılarak çiçek şekli verilmiş motifli şebekeyle çevrilmiştir. Sanduka örtüsü kahverengi ve hat sanatlıdır. Tac-ı Şerifleri ise Nakşibendi tarzda yeşil sargı üzerinde beyaz örgü olarak bağlanmıştır. Türbenin kubbesi ise gösterişten uzak düz yeşil renkli ve yaprak motiflidir. Yahya Efendi tekkesine toplumun her kesiminden insan gelmektedir. Fakat halk arasında türbe sosyete türbesi olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bunun sebebi ise zengin insanların ziyaretgâh olarak bu türbeyi daha çok ziyaret etmeleridir. Türbe haftanın her günü ziyarete açıktır.

---

²¹⁵ İsmail Yüce, *Beşiktaşlı Yahya Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Bölümü Tasavvuf Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 1993, s. 25

2.11.2. Mezarlar

2.11.2.1. Akbaba Sultan

Akbaba Sultan türbesi İstanbul'un Beykoz ilçesine bağlı Akbaba Köyünde bulunan Kar Çıkmazı Sokaktaki mezarında medfundur. Mezar Canfeda Hatun Camisi'nin hemen yanında bulunmaktadır. Cami halk arasında Akbaba Camisi olarak geçse de diğer ismi Canfeda Hatun Camisidir. Sultan Ahmed zamanında haremde kethüda kadın olan Canfeda Hatun tarafından inşa edilmiştir. Mezarı betondan yapılmış olup etrafı gemi ve lale motifleriyle süslenmiş demir parmaklıkla çevrilidir. Lale ve gemi motifleri İstanbul'un simgeleri haline gelmiştir. Demir parmaklığın üzerinde Akbaba Sultan'ın kim olduğuna dair Türkçe bir kitabe bulunmaktadır. Kabir taşının baş ve ayak kısımları silindir şeklinde koyu yeşile boyanmıştır. Kabir taşlarının baş ve ayak kısımlarında da Türkçe mermer Akbaba Sultan Hazretleri yazan kitabe vardır. Mezarı çiçeklerle süslenmiş ve oldukça bakımlıdır. Mezarın baş kısmında büyük iki tane ağaç bulunmaktadır. Mezarın dışında bulunan kutuda ise Kur'an-ı Kerim ve Yasin Suresi bulunmaktadır. Mezarının olduğu yerde eskiden bir tekkesi olduğu söylenmektedir. Mezarının etrafında büyük bir mezarlık ortaya çıkmıştır. Yuşa türbesinden dönüşte insanlar bu mezarı da ziyaret etmeden gitmezler. Mezar her gün ziyarete açıktır.

2.11.2.2. At Evliyası

At evliyası olarak geçen ve asıl adı Nişancı Hamza Paşa'ya ait bu mezar İstanbul'un Üsküdar ilçesine bağlı Karacaahmet semtinde bulunan ve girişi Gündoğumu Caddesinden olan Karacaahmet mezarlığında bulunmaktadır. Mezarlığın içerisinde altı adet silindir kolonun üzerinde kesme taştan yapılmış kubbesi olan ve etrafı demir parmaklıkla çevrilmiş mezardır. Mezar kubbenin tam altında nal şeklinde betonarme olarak yapılmıştır. Mezarın demir parmaklığında mum yakmak için demir bir platformda vardır. Mezar Alevi- Bektaşî kültür tarafından sahiplenilmiştir. Mezarın Karacaahmet'in atına olduğu inancı vardır.

Mezarın dış kısmında yere sabit olan büyük bir silindir şeklinde yeşil taş vardır. Türbede kitabe bulunmamaktadır. Türbe ziyarete her gün açıktır.

2.11.2.3. Baba Haydar Semerkandi

Mezarın yeri İstanbul'un Eyüp Sultan ilçesinde bulunan Baba Haydar Caddesindeki Baba Haydar Camisi'nin haziresinde yer almaktadır. Tekke özelliğini kaybeden caminin kaynaklarda Sultan Süleyman tarafından yapıldığı geçmektedir. Set üzerinde bulunan cami ve mezara girerken merdivenlerin hemen solunda hacet penceresinin yanında mermerden Osmanlıca yazılmış bir kitabe ve Türkçe Baba Haydar'ın hayatını anlatan kitabe bulunmaktadır. Bu kitabede mezarın sahibinin iyi insanların kutbu olduğu, Nakşibendi tarikatına mensup olan ve Semerkant'tan gelmiş Baba Haydar'ın mezarı olduğu yazmaktadır. 957(1550) yılı tarih düşülmüştür. Türbe bir set üzerinde bulunmaktadır ve bulunduğu yere iki farklı yerden giriş mümkündür. Mezara giriş merdivenleri çıktığımızda hemen sol tarafta kalan demir kapıdan sağlanmaktadır. Baba Haydar'ın mezarı betondan yapılmış ve üzerinde çiçek motifi olan fayans ile kaplanmıştır. Mezarın dış cephesinde Osmanlıca bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabe üzerinde çatlak oluşmuş ve bakımsız bir durumdadır. Bu kitabede yazan ise "Kutb olan Baba Haydar Nakşibendi Semerkandi Hazretlerinin mezarıdır. Adı geçen kabirde yatan aziz Nakşibendiye'den Hacı Ubeydullah Ahrar Hazretlerinin halifelerinden olup dokuz yüz elli yedi tarihinde ahirete gitmişlerdir." şeklinde tercüme edilebilir. Türbenin etrafında hazire şeklinde küçük bir mezarlık mevcuttur. Türbeyi ziyaret eden insan sayısı önceki zamanlara göre salgın hastalık sebebiyle azalmıştır. Türbe her gün ziyarete açıktır.

2.11.2.4. Gül Baba

Mezarın yeri İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Gül Baba Sokaktadır. Mezarın bulunduğu alan duvarla çevrilmiştir. Bu duvarın ortasında demir parmaklıkla kapatılmış hacet penceresi bulunmakta ve hemen üstünde Osmanlıca yazılmış olan ve yirmi dizeden oluşan tamir kitabesi bulunmaktadır. Kitabede türbeyi tamir

ettiren kişinin Abdülhamid Han olduğu söylenmektedir. Kitabede dikkat çeken bir başka unsur ise burada yatan zatın Gül Dede olarak nitelendirilmesidir. Mezar taşında da Gül Dede olarak aktarılmakta ve ölüm tarihi 1201(1786) yılı olarak aktarılmaktadır. Hacet penceresinin sol tarafında mermerden yapılmış demir parmaklıkla kapatılmış bir kapı bulunmaktadır. Kapının hemen sol üstünde ise 1968 tarihli Türkçe yazılmış Gül Baba'nın Galatasaray Lisesi kurucusu olduğunu bildiren mermer kitabe vardır. Mezar demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Mezarın baş ve ayak kısmında olmak üzere iki ağaç bulunmaktadır. Kabir taşlarından baş kısmında olan taş sarık biçiminde üzeri yeşil renk ile boyalıdır. Türbenin temizliğini mahalleli karşılamaktadır. Türbe her zaman ziyarete açıktır.

2.11.2.5. Karyagdı Baba

Karyagdı Baba mezarı İstanbul'un Eyüp ilçesinde Pier Loti semtinde bulunan bir tepede Karyagdı Sokakta bulunmaktadır. Tekkesinin bahçesinde medfundur. Günümüzde bu tekkeden kalanlar bahçesi olan iki katlı bir ev, türbe ve haziresidir. Mezarının etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Kabrin başında bulunan tac-ı şerif "elifi tür" taş olarak yapılmış Bektaşî tacıdır. Baş ve ayak kısmındaki mezar taşı sağlam bir şekilde durmaktadır. Türbesinde bulunan kitabesinde Kutbül arif olduğu ve isminin Es Seyyid Muhammed Ali olduğu yazmaktadır. Bu türbeye genellikle alevi-bektaşî geleneğine mensup ziyaretçiler gelmektedir. Mezarın baş kısmında bir de yeşil renkte demir kutu bulunmaktadır. Ziyaretçiler bu kutunun içerisinde mum yakmaktadırlar. Türbe günümüzde Şahkulu Sultan Vakfına bağlıdır. Mezar ve haziresi arkeolojik kazılarla beraber tekrardan aslına uygun şekilde tamir edilmeye başlanmıştır. Mezarlık ziyarete hergün açık değildir. Karyagdı Baba'yı Alevi dedesi şöyle aktarmaktadır:

2.11.2.6. Oruç Baba

Oruç Baba mezarı İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Kürkçü Bostanı Sokaktaki hazirede bulunmaktadır. Hazire büyük bir duvarla çevrilmiştir. Oruç Baba'nın bulunduğu hazire ziyarete kapatılmıştır. Mezarı demir parmaklıkla çevrili olan

Oruç Baba'nın baş ve ayak kısmında bulunan mezar taşları mermerdendir. Baş kısmında bulunan mermerden yapılmış tac-1 şerifleri ise Sinaniye tarzda 4 terk 40 dallıdır. Oruç Baba hakkında mezar taşında Şeyh Mustafa Zekai Efendi isimli Sinaniye tarikatından birisidir yazmaktadır. Oruç Baba'nın mezarının ziyarete kapatılma sebebi ise mezara ilginin çok fazla olmasıdır. Bu ilginin dışında ziyaretçilerin inanışlarından dolayı mezar taşı zarar görmektedir. Bundan dolayı Oruç Baba türbesinde çatlaklarda oluşmuştur. Hazirenin bakımını mahalle halkı üstlenmektedir. Türbe dışarıdan dua etmek kaydıyla her gün ziyarete açıktır.

2.11.2.7. Tokadi Hazretleri

Tokadi Hazretlerinin mezarı İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Zeyrek semtinde bulunan Zeyrek Mehmet Paşa Sokağında bulunmaktadır. Mezarının etrafı demir kafes ile kapatılmış ve tavanı kubbe biçimindedir. Mezarın tasarımı sekizgen şeklindedir. Mezarın girişinde Türkçe yazılmış mermer Mehmet Emin Tokadi kitabesi bulunmaktadır. Mezarın etrafına sarılmış olan demir kafesin üzerinde Arapça hat sanatlı dualar bulunmaktadır. Mezar taşlarına baktığımızda ise baş kısmında tac-1 şerifleri mermerdendir. Baş kısmında bulunan mezar taşının kitabesi dış kısma bakmaktadır. Ayak kısmındaki mezar taşı ise düz mermerden yapılmıştır. Günümüzde türbesi koronavirüs sebebiyle kapalı olsada mezarlığın girişinde bulunan caminin avlusu dolup taşmakta insanlar türbeye uzaktan bakıp dualar etmekte, ellerini yüzlerini taşlara sürmekte ve adaklar dağıtmaya devam etmektedirler.

2.11.2.8. Uzun Evliya

Uzun Evliya mezarı İstanbul'un Beykoz ilçesine bağlı Uzun Evliya Sokağında bulunan Uzun Evliya Camisi'nin bahçesinde bulunmaktadır. Mezara iki farklı kapıdan da girilebilmektedir. Mezarın girişinde kabir ziyareti ve adabı hakkında iki kitabe bulunmaktadır. Bu kitabeleri Ethem Bey isimli bir kişi kendisi yapıştırmıştır. Giriş kapısının hemen üstünde ise "Şeyh Ahi Mehmed Binnur Müritlerinden Şeyh Ömer Halveti Hazretleri Uzun Evliya Ruhuna Fatiha" yazılı

bir kitabe bulunmaktadır. Mezarın baş ve ayak kısmında yeşil renki mezar taşı bulunsada üzerinde kitabesi yoktur. Mezarın boyu 4 metreyi geçmektedir. Mezar betonarme olarak yapılmış ve dışı mermerle çevrelenmiş bir yapıdadır. Mezar yeşil demir parmaklıklarla çevrelenmiştir. Mezarın üstü çiçeklerle süslenmiş temiz bir durumdadır. Mezarın ayak kısmında bir de kuyu bulunmaktadır. Mezarda eskiden selvi ağaçları bulunmaktadır. Fakat şehirleşmeyle beraber mezarın baş kısmında sadece gövdesi kalan bir ağaç bulunmaktadır. Mezar her gün ziyarete açık durumdadır.

2.11.2.9. Yuşa Hazretleri

İstanbul'un Beykoz ilçesine bağlı Anadolu Kavağında bulunan Yuşa Tepesindeki mezarında medfundur. Şehirde uzak olan ve askeri alanın içerisinde yer alan mezara ziyaretçi akını gerçekleşmektedir. Yuşa mezarı denizden 201 metre yüksekte bulunan tepede yer almaktadır. Mezarın bakımını ve güvenliğini İBB Park ve Bahçeler Müdürlüğü sağlamaktadır. Yuşa Hazretlerinin mezarı üstü açık mezarlardandır. Mezarının uzunluğu 17 metre ve genişliği 2.5 metredir. Yuşa tekkesi kurulduktan sonra bir süre Kadiri tarikatına hizmet etmişse de daha sonra Nakşibendi tarikatına devredilmiştir. Ayin günü Perşembe olmuştur. Cumhuriyet inkılaplarından sonra ise cami- türbe işleviyle hizmet vermeye devam etmektedir. Yuşa mezarına ulaştığımızda ilk olarak yiyecek-içecek, tülbent, tesbih gibi eşyalar satan dükkânlar karşımıza çıkar. Buradan yukarıya doğru yürüdüğümüzde büyük bir cümle kapısı karşımıza çıkmaktadır. Cümle kapısının üstünde Arapça hat sanatıyla yazılmış dua bulunmaktadır. Yine cümle kapısının iki yanında da karşılıklı toplam on dört dize Arapça dua bulunmaktadır. Yuşa mezarına ulaştığımızda mezarın hemen yanında Yuşa Camisi bulunmaktadır. Cami ve kabir duvarlarında Yuşa Hazretlerinin kim olduğunu anlatan ve türbe adabına yönelik Türkçe kitabeler bulunmaktadır. Mezarı kesme taştan yapılmış mütevazı bir duvarla çevrili bahçede bulunmaktadır. Bu bahçe demir kapı ile kapatılmıştır. Kapının hemen yanında 10 dizeden oluşan bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabede Yuşa Hazretlerinin mezarının kutsal olduğu ve yüksek dağda yer aldığı, Allah'ın onu peygamber yaptığı, mezardaki Yuşa hazretlerinin künyesinin Yuşa ibnün Nun

olduğu, onu aracı yapanların isteklerine ulaştıkları söylenir. Yuşa İbnün Nun'un makamının kavuşma yeri olduğu, onun makamının parayla ölçülemeyeceğini ve makamın gözlerin nimeti olduğunu ve Yuşanın kabrinin süt gibi temiz rahmetle dolu olup saygıyla ziyaret edilmesi gerektiği aktarılmaktadır. Bu kitabenin hemen aktında mermerden yapılmışta Yuşa Kabri yazmaktadır. Mezar betondan yapılmadış ve üzeri yeşil demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Mezarın üzerinde iki adet yeşil renk kitablesiz mezar taşı bulunmaktadır. Mezarın orta kesiminde ise dört adet ağaç bulunmaktadır. Mezar ziyarete her gün demir kapının olduğu yerden dua etmek kaydıyla açıktır.

2.11.2.10. Zuhurat Baba

İstanbul'un Bakırköy ilçesinde Zuhurat Baba Caddesi üzerinde bulunan üstü açık mezar biçimindeki türbesinde medfun bulunmaktadır. Mezar taşının dış kısmında Zuhurat Baba'nın kim olduğu, iç kısmında ise onun hakkında bilgiler veren bir şiir olduğu görölmektedir. Mezarı klasik mermerden yapılmış ve mezarın üstü demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Günümüzde pandemi sebebiyle sadece Cuma günü açık olan türbeye halkın ilgisi oldukça fazladır. Mezar kapalı olsa bile halk parkın içindeki yoldan türbeyi görebilmekte ve uzaktanda olsa dualar edip inanışlarını gerçekleştirebilmektedirler.

2.12. ANLATMALAR

2.12.1. Menkıbeler

2.12.1.1. Abdülvedud Sultan Hazretleri(Ya Vedud)

Abdülvedud Sultan Hazretlerinin rivayetlere göre İstanbul'un fethi sırasında Bizans surlarının içerisinde bulunduğu ve İstanbul'un fethedilmemesi için dua ettiği söylenmektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesine göre Fatih Ayasofya'ya girdiğinde Terler Direk olarak adlandırılan bölümden nurlar geldiğini görür. Bu nurun olduğu yere yöneldiğinde burada nur yüzlü bir adam yatmaktadır. Gaipten

gelen bir ses burada yatan zatın cenazesinin yıkandığını ve gömülecek yerinin hazır olduğunu söyler. Anlatıya göre cenazeyi taşıyan insanlar nasıl olduğunu anlamazlar ve ayakları kendilerini Eminönü'ne getirir. Burada kayıkçısı olmayan bir kayık vardır. Bu kayığa bırakılan Abdülvedud Sultan'ın cenazesi kendi kendine Eyüp'e gelir. Halkta kıyıda bu kayığı takip eder. Burada kazılmış bir hazır mezar bulunmaktadır. Cenaze bu mezara gömülür. Anlatılara baktığımızda Abdülvedud Sultan'ın İstanbul'un fethinde orduda bir asker olduğu ve Fatih Sultan Mehmet'i kurtardığı da söylenmektedir. En çok anlatılan menkıbe ise Evliya Çelebi'nin anlattığı Ayasofya vakasıdır.

“Buradaki zatın kerameti şudur: Savaş zamanında ona malum olmuş. Oradakilere haber vermiş ve burayı kuşatacaklar demiş. Daha sonra ordunun başındakine kurşun gelecek demiş. Oradakilerde bunun sözüne inanmamışlar. Bu zat o kurşunun önüne geçmiş ve bu kurşun o zata işlememiş. İşlemediği içinde o makamı kazanmış.”(K.K.99).

“Ayasofya'da vefat ediyor. Vefat ettikten sonra bunu mezara koyacakları zaman kendinden kefenlenmiş olarak gözükyor. Onu alıp mezara gömmeye götürüyorlar. Gömmeye çalışıyorlar fakat bi türlü olmuyor. Başka yere götürüyorlar ve gömemiyorlar. Bir türlü gömülmüyor. Ve kendiliğinden Allah tarafından sandala bindiriliyor. Sandalla kendi kendine buraya geliyor. O zaman halk durumu anlıyor ve bu zat buraya gömülmek istiyor diye düşünüyor. Şuradaymış herhalde de yol nedeniyle kaldırmışlar.” (K.K.99).

2.12.1.2. Akbaba Sultan

Akbaba Sultan'ın menkıbevi hayatına baktığımızda halk arasındaki anlatılar onun Fatih'in hocalarından olduğunu ve Peygamberin hadis-i şerifine nail olabilmek için Buharadan İstanbul'a müritleriyle beraber uçarak geldiğini söylemektedir. Akbaba aynı zamanda Fatih'in İstanbul'u fethedeceğini söyleyen zatlardan bir tanesidir. Bu durum her ne kadar Akşemseddin'e adfedilse de

Akbaba Sultan'ın İstanbul'un fethini müjdeleyen kişilerden olduğu halk arasında kabul edilen menkıbelerdendir.

“Buhara'dan galiba buraya uçakla 6 saatte geliniyor. Buharadan buraya 50 tane müridiyle el ele tutuşarak gökyüzünden uçarak gelmiş. Büyük keramet ehli zattır. Bu zatlara sonsuz yetkiler verilmiştir. Bunlar Allah'ın dostları. Allah'ın istediği teknolojiyle donatılmıştır.” (K.K.3).

“Bir gün Fatih Sultan Mehmet Han rahatsızlanıyor ve askerleri bu zata buluyorlar. Gelip alıyorlar ve götürüyorlar. Fatih'i bu zata okutuyorlar. Okuduktan sonra aradan epey bir zaman geçiyor. Bu zat rüya görüyor. Fatih'e rüyasında gördükleri üzerine “İstanbul'un fethinin size nail olacağını söylüyorum” diyor. İstanbul gerçekten fetih oluyor. Fatih daha sonra askerlerine gidin ve Ak Mehmet hocamıza bakın diyor. Buraya geliyorlar ve bir bakıyorlar Ak Mehmet Baba rahmetli olmuş. Şurada bir kulübesi vardı ve yıkıldı. Zaten köyün adı Ak Baba'dan geldi. Buharadan buraya uçarak gelmek... O hadis i şerife nail olmak için geliyor. Zaten fetihde de bulunuyor. Fatih'in hocası işte bu adam ” (K.K.5).

2.12.1.3. At Evliyası

At evliyası hakkında ziyaretçiler tarafından anlatılan menkıbelerin çoğu burada yatan atın Karaca Ahmet'e ait olduğu şeklindedir. Alevi- Bektaşî ziyaretçilere göre Karaca Ahmet padişahın kızını iyileştirmiştir. Bu iyileştirme neticesinde padişah Karaca Ahmet Sultan'a ne dilerse vereceğini söylemiştir. Karaca Ahmet Sultan'ın bu konuda verdiği cevap iki şekilde rivayet edilerek anlatılır. Bunlardan ilki Karaca Ahmet'in hiçbir şey istemediği düşüncesidir. İkincisi ise padişahın Karaca Ahmet'in atını bugünkü Karacaahmet semti civarında bıraktırıp atın ayak bastığı en son noktaya kadar ona vakfettiğini söylemeleridir. Bazı ziyaretçiler burada Karaca Ahmet'in dışında gerçek bir insanın yattığını bilmektedirler. Bazı ziyaretçiler burada Hazret-i Ali'nin atının yattığını da rivayet etmektedirler.

Türbenin dış kısmında silindir şeklinde büyük bir taş bulunmaktadır. Bu taşın ise Karaca Ahmet'in atını bağladığı taş olduğu inancı mevcuttur.

“Bu aslında Paşa türbesidir. At yatıyor diyorlar ama hiç inanmıyorum.” (K.K.147).

“Bu türbe hakkında Alevilerin Dedesi olduğunu söylüyorlar. Burada yazıyor. Öyle söylüyorlar. İnsanlar pandemiden dolayı gelemiyorlar”(K.K.148).

“Şurada atın ayak izi diyorlar. Orada yine mübarek bir zat yatıyor. Atla alakası yok. Ebu Derda Hazretleri gibi mübarek bir zat. Ona dua ediyorum. Burada Karacaahmet'in atının ayak izi var diye biliyorum. Kabeye mi gidiyor artık nereye gidiyor bilmiyorum. Karacaahmete gelenler atın ayak izi diyorlar.” (K.K.149).

“Burada bir zat yatmıyor. Burada gözcü Karacaahmet'in atı yatıyor. Buradaki padişahının kızı hastaymış ve kimse iyileştiremiyormuş. Padişah şöyle söylemiş: Benim kızımı kurtarırsan atınla binip nereye kadar gidersen eğer oradaki bütün yerler sana ait, sana verecem demiş. Karacaahmet'te kızını gerçekten iyileştirmiş. Padişah, gözcü Karacaahmet'in atının dolaştığı yerleri ve bütün bölgeleri o dönem ona vermiş. O da bu at” (K.K.150).

“Burada yatan Karacaahmet'in atıdır. Şimdi şöyle bir şey anlatayım. Ben dergâhın hizmetlisiyim 21 senedir hem bu dergâhtayım hem de Anadolu'daki dergâhlarda görevliyim. Zamanın padişahlarından birinin kız evladı hastalanıyor. Doktorlara götürüyorlar. Tam olarak bir çare bulunamıyor. Birisi Karacaahmet'i öneriyor. Padişah: “Çağırın bana gelsin o Karacaahmet.” diyor. Karacaahmet'i huzuruna çağırıyor ve Karaca Ahmet çok şükür kızın şifasını buluyor. Karacaahmet'e diyor ki “Ya Karacaahmet! Sen benim evladımı iyi ettin. Dile benden ne dilersen.” Karaca Ahmet bir şey istemiyor. O zaman diyor ki: Sal atını, atını dolaştır. Karacaahmet'te atını salıyor. Atı'da zaten bu topraklarda dolaşiyor. Atının dolaştığı toprak senin dergâhın olsun diyor. Dergâhını buraya kuruyor.

Karacaahmet'te aynı zamanda atını çok severmiş. Diyor ki bana uğrayan gelsin atıma da uğrasın. Atıma niyazda bulunsun”(K.K.151).

“Ebul Derda Ensari'nin türbesi olarak biliyorum. Karaca Ahmet'in atı da diyorlar. Ama inanç meselesi. Ben geliyorum dua ediyorum. Buranın atı diyorlar. Karacaahmet Sultan demiş ki benim yerimden daha güzel olsun atımın yeri. Biriside anlattı bir hastayı koymuşlar ata. Hasta atın sırtındaymış. O hastaya şifa veriyormuş. Hasta atın üzerindeyken koşa koşa at buraya gelmiş. Burada şifa bulmuş kadın.” (K.K.152).

2.12.1.4. Aziz Mahmut Hüdayi

Aziz Mahmut Hüdayi'nin menkıbevi hayatına baktığımızda onun denizle bütünleştiği görülmektedir. Aziz Mahmut Hüdayi dualarında insanların ölümlerinin denizde boğularak olmamasını istemiştir. İstanbul Boğazının dört büyük bekçisinden birisi Aziz Mahmut Hüdayi'dir. Günümüzde İstanbul Boğazında ulaşım sağlayan vapurlar halen Hüdayi yolunu kullanmaktadırlar. Aziz Mahmut Hüdayi Sultanahmet Camisi'nin açılışı için padişaha söz verir. Açılışın olacağı gün denizde büyük bir fırtına çıkar ve Aziz Mahmut Hüdayi'nin müridleri fırtına nedeniyle açılışa gidilemeyeceğini düşünür. Aziz Mahmut Hüdayi ise fırtınaya aldırış etmeden kayığın hazırlanmasını ister. Denize açıldıklarında ise fırtınada Aziz Mahmut Hüdayi'nin sandalına hiçbir şey olmaz ve karşıya sağ salim geçerler. Halk anlatılarında en çok karşımıza çıkan Üftade Hazretleri ile Aziz Mahmut Hüdayi arasında yaşanan abdest suyu menkıbesidir. Bir başka menkıbe ise Aziz Mahmut Hüdayi'nin padişah tarafından sınanmasıdır. Dönemin padişahı gerçek olmayan sahte âlimleri belirlemek için dönemin bütün evliyalarını saraya çağırır ve onları bir takım imtihanlara tâbi tutar. Bu imtihan neticesinde ise padişah kutuda bulunan varlığın canlı mı ölü mü olduğunu sorar. Aziz Mahmut Hüdayi ise ölü olan bu canlıyı kutuyu açarak canlandırır. Burada Aziz Mahmut Hüdayi'nin ölü bir varlığı canlandırması Hazret-i İsa'nın ölüleri diriltebilme özelliğiyle benzerdir. Aziz Mahmut Hüdayi'nin hocası onun için sultanlar arkanda

yürüsün diye dua etmiştir. Bu duanın da I. Ahmet'in atından inerek Aziz Mahmut Hüdayi'yi atına bindirdiği ve ardınca yürüdüğünü söyleyen anlatılar vardır.

“Mahmud Hüdayi hazretleri olsun, Eyüp Sultan hazretleri olsun hepsinin kerametleri var. Mesela buradan kayığa biniyor. Mahmud Hüdayi hazretleri hiç kimsenin gidemeyeceği bir yoldan küçük küçük kayıkla karşıya geçiyor.” (K.K.16).

“1502'de yaşayan I. Ahmet döneminde yaşayan evliyadır. Üftade Hazretlerinin öğrencisidir. Hüdayi yolu var. Sultanahmete giderken fırtına çıkıyor ve tekneyle giderken o yolu kendisi buluyor. Sultanahmet Camisi'nin açılışında padişaha söz verdiği zaman oluyor. O yol günümüzde Karadeniz ile Marmara denizinin ayrışma noktasıdır. Şuanda Üsküdar- Eminönü vapur seferini yapan teknenin yoludur. Hatta şu anda da Marmaray'ın bir kısmı ordan geçiyor. Dalgaların az olduğu yerdir. Hazreti Musa'nın Kızıldeniz'i ikiye bölme olayı gibi burda da iki denizin birleşme noktasını kullanarak karşıya geçiyor.” (K.K.111).

“Bir de benim duyduğum padişah şeyhülislamı çağırıyor. Şehirde hangi evliyalar varsa onlar gelsin diyor. Bunun amacı gerçek evliyalar ile yalancievliyaları ayırt etmek. Padişahın önünde bir kafes var. Kafesteki hayvanın canlı mı ölü mü olduğunu bana söyler misin diyor. Padişah kutuyu açıyor ki kertenkele canlanarak düşüyor. Sultan Ahmet attan inmiş ve atına Hüdayi'yi bindirmiş” (K.K.111).

“Üftade Hazretlerinin yetiştirdiği bir öğrencidir. Kıssası; bir sabah namazına kalkamıyor. Her sabah, mübareğin hizmetinde olduğu için abdest suyunu hazırlıyor. O gün kalkamadığı için abdest suyu ısınmıyor. Üzüntüden o ibriği göğsüne bastırıyor ve suyun ısındığını hissediyor. Şeyh Üftade Efendi Hazretleri geliyor. Dök bakalım oğlum diyor. Döktüğünde biraz su sıcak olmuş diyor. Bu anlaşılabilir gönül ateşiyle ısınmış bir sudur. Artık senin bizde alacak bir şeyin kalmadı diyip onu İstanbul'da görevlendirdiğini biliyorum.” (K.K.116).

“Tokadi Hazretlerini biliyorsunuz. Bana gelip ziyarette bulunan inşallah yangında cehennemde yanmasın demiştir. Bu zatta demiş ki yılda bir bizi ziyaret edenler bizdendir. Ölümleri denizde olmasın. Boğulmasın demiştir. Bu zatın belgeselini izledim. Eşi vefat ediyor. Diyor ki alanda sensin verende sensin bizim hiçbir şeyimiz yoktur.” (K.K.117).

“Aziz Mahmut Hüdayi Hazretlerinin yoluna bir adam parasını veriyor. Cami tepesine çıktıktan sonra Aziz Mahmut Hüdayi diyor ki beni takip et. Ben nereye gidersem oraya gel. Kendisini atıyor bir anda Bağdat’a gidiyor. Ama arkasındaki adam gelemiyor. Hüdayi Hazretleri adamın tekrar yanına gelip “Malını teslim ettin ama canını teslim edemedin” diyor. Denizden çıkartıyor parasını ve ona geri veriyor. Bunların dünyayla alakası olmadığı için böyledir. Mevla her şeyi açmış onlara. Mevla bildiriyor onlara.” (K.K.6).

Aziz Mahmut Hüdayi’nin tayyi mekân ve tayyi zaman yeteneğine sahip bir veli olduğu görülmektedir. Tarihe baktığımızda Aziz Mahmut Hüdayi Osmanlı İmparatorluğunun en karışık döneminde yaşamıştır. Bu dönemde çıkan isyanlarda büyük devlet adamlarının başlarından olmamak için bu dergâha sığındıkları söylenmektedir.

2.12.1.5. Baba Haydar Semerkandî

Baba Haydar Semerkandi hakkında anlatılan anlatılar genellikle Kanuni Sultan Süleyman’ın onu ziyaret etmesi ve öldükten sonra onu yıkayacak suyun ısınmaması üzerine şekillenmiştir. Dikkat çeken bir başka unsur ise Sinek menkıbesidir. Sinek menkıbesinin Hüsamettin Uşşaki’nin menkıbesiyle aynı olması dikkat çekicidir. Anadolu’nun bazı yerlerinde de sinek menkıbesinin başka zatlara mâl edildiği görülmektedir.

“Bu türbe sahibi bildiğim kadarıyla iyi bir âlimdir. Orada önceden bir kulübesi vardı. Padişah kendisini ziyarete gelir. Ona bir kese altın getirir. Diyor ki bunlara

ne gerek var. Padişah ise ona kendine bir ev yap diyor. Kulübede kalma diyor. Hazret diyor ki bu kulübe benim ömrüme yeter. Bu altınla bana buraya cami yaptır. Padişahta bu altınlarla oraya cami yaptırıyor. Kendisi on gün boyunca iki hurmayla ibadet yapıyormuş. Çok iyi bir zatmış.” (K.K.95)

“Çok büyük bir zattır. Burada vefat ediyor. Hatta cenazesinde suyu ısıtıyorlar ve su ısınmıyor. Sultan Süleyman geliyor. Kulübesinin üstündeki ağacın dallarından koparın ve onları yakın ondan sonra su ısınır diyor. Gerçekten de ısınıyor. Burada oturduğu zaman Eyüp Sultan’ın türbesi gözükiyomuş. Bu zat ondan dolayı burayı istemiştir. Bu işlerini burada yaparken şurada bir odası varmış. Şu köşedeymiş. Ama yıkılmış ve tekrardan yapmamışlar. Bu arkadaki külliye var ya orası da buranınmış ama vakıflar ellerinden almış. Burası da Baba Haydar Hazretlerininmiş. Gelmiş bir tanesi sineklerden içeri girememiş. O sineklerden içeri giremiyor. Şöyle elini süpürüyor ve sineklerin hepsi dışarı çıkıyor. Ondandır yanına ziyarete gidiyor.” (K.K.96).

2.12.1.6. Eyüp Sultan

Eyüp Sultan çevresinde oluşan anlatılar onun Hazret-i Muhammed’i evinde misafir etmesi ve İstanbul’un fethi için İslam ordularıyla İstanbul’a gelmesi etrafında oluşmuştur. Bazı ziyaretçiler ise onun mezarını bulan Akşemseddin’den bahsetmektedirler. Ziyaretçilerden bazıları ise Yuşa aleyhisselamın türbesinin bulunuşu ile Eyüp Sultan’ın türbesinin bulunuşu hikâyesi birebir aynı anlatılmaktadır. Bazı kişiler ise onun Hızır Aleyhisselam ile görüştüğünü söylemektedir. Ziyaretçilerden seyyid olduğunu söyleyen bir bayan ise onun türbesinin Bizanslılar tarafından bir aziz mezarı olarak çevrildiğini aktarmıştır. Bu da Eyüp Sultan’ın aziz türbesinden çevrilmiş bir Müslüman velisi türbesi olabileceği ihtimalini de doğurmuştur.

“Eyüp Sultan Hazretleri. Hazreti Muhammed Mustafa’nın mihmandarlığını yapmış, evinde altı ay misafir kalmış ve savaşlara katılmıştır. İstanbul’un fethi

için İstanbul'a geldiği bilinmektedir. Biz buraya sadece peygamber efendimizin komşusu olduğu, büyük bi zat yattığı için geldik.” (K.K.100).

“Eyüp Sultan Peygamber Efendimize hizmet ettikten sonra gelmiştir. Eyüp Sultan evinde altı ay misafir etmiş peygamber efendimizi. Onun evinde kalmıştır. Onun için peygamber efendimizin en yakın dostlarından. Misafir olduğunu biliyoruz.” (K.K.101).

“Kendisinin Medinede yaşadığını, peygamber efendimize 7 ay ev sahipliği yaptığını biliyorum. Onun dedesinin dedesi ikiyüz yıl önce kendisine bi mektup bırakmış. Ondan sonra o mektubu da peygamber efendimiz bana bırakılan mektubu verir misin demiş. Allah dostu olup, peygamber efendimizi evinde misafir edip, 83 yaşında İstanbul'a gelip şehit olmak büyük bir şey. Bu ben bir şeyden kaçmıyorum demektir. Savaştan kaçmıyorsun. Peygamber efendimiz buraya gelenden ne büyük komutandır ne büyük askerdir dediğinden dolayı geldi buraya. Biz onun yüzü suyu hürmetine geliyoruz. Onun büyüklüğünden yararlanmak istiyoruz.” (K.K.102).

“Bu İstanbul çok önemli bir şehir. Peygamber efendimizin müjdelediği bir şehirdir. Kostantinopolis bir gün fetholunacak, onu fetheden komutan ve asker ne güzel asker ve komutandır demiş. İşte bu sahabe-i kiram buralara kadar gelmiştir. Bizim için önemli olan Eyüp Sultan'ın burada yatması değil. Eyüp Sultan'ın fikri. Eyüp Sultan Halid Bin Zeyd diyoruz ona esasında. 90 küsur yaşında buraya gelmiştir. Kıssasında ise eğer ben Allah yolunda ölürsem beni vefat ettiğim yere gömmeyin, cesedimi de taşıyın. demiştir. Askerler niye demiştir. Mahşer günü rabbime diyeyim ki benim vücudumda senin yoluna yürüdü, cesedimde senin yolunda demiştir.” (K.K.103).

“Peygamberimiz ziyaretçisi çok olduğu için evin alt katında kalıyormuş. Peygamberimiz, Eyüp Sultandan üst katta kalmasını istemiştir. Ama Eyüp

Sultan'ın peygamberin üstünde yatmaya gönlü el vermemiştir. Peygamberimize yalvarmış ve onu üst kata çıkarmıştır.” (K.K.160).

“Peygamber efendimizin onun evinde misafir olduğunu biliyorum. Onu burada bir yere gömmüşler sonra bir çoban onun mezarını bulmuştur. Öyle bir mezar yeri yemyeşil çimenmiş üstü. Etrafi kırsalmış. Orayı sonra araştırmışlar. Eyüp Sultan'ın mezarı diye çıkmış. Sonra peygamber efendimizi evinde misafir etmiş. Peygamberimizin sevdiği bi zat” (K.K.161).

“Eyüp Sultan Hazretleri padişah zamanında keşfedilmiştir. Sonradan padişah tarafından bulunuyor. Ondan sonra padişah yerini yapıyor. Hayvanlar burada ot yiyormuş. Peygamber efendimiz onun evine misafir olmuş. Bu ağacın önüne bakınca dua ediyorlar. Eyüp Sultan burada yatıyormuş diyorlar. Bir burada diyorlar bir içeride diyorlar” (K.K.162).

“İstanbul'un fethi sırasında geldiğini biliyoruz. Burada da vefat ettiğini biliyoruz. Rüyasında görüyor bir zat ve öyle buluyor. Hadis üzerine gelmiş. Bu ağacın önü de daha önce yattığı yer olarak söyleniyor. Ordan oraya götürüldüğü söyleniyor.” (K.K. 163).

“Peygamberimizi evinde ağırladığını biliyoruz. O zamandan beri sahabe. İstanbul'u fethetmiş. Çok büyük bir zat olduğunu biliyoruz ” (K.K.164).

“Darda kalan herkes bu zattan himmet istiyor. Allah dostu. Hızır aleyhisselamı görmüş.” (K.K.166).

“Eyüp Sultan El Ensari Hazretleri peygamber efendimizin halasının oğludur. Aynı zamanda onu evinde Medine'ye geldiği zaman misafir etmiştir. Peygamberimiz evi yapılıncaya kadar beş ay kalmıştır. Aynı zamanda peygamber efendimizin bütün gazalarına katılmış olup yaklaşık 88 yaşlarına kadar yaşamıştır.

Peygamber Efendimizin sözü üzerine “İstanbul’u fetheden kumandan ne güzel kumandandır.” sözü üzerine o şerefe nail olmak için İstanbul semalarını akrabası, evlatlarıyla, diğer sahabilere nurla doldurmuştur. Buraya kadar gelmişler, yenilmişler ama burayı ondan sonra fethetmişlerdir. Buranın suru varmış. Surun dibinde vefat etmiş. Vefat ettikten sonra buraya gömmüşlerdir. Zaman içinde Bizanslılar burada devamlı bir ışık yandığını görünce burada mukaddes bir insanın olduğunu düşünmüşlerdir. Kendi taraflarından bir azizin yattığını düşünmüşler ve kendilerine ait, rahibelere ait bir yer yapmışlardır. Burası o zamandan İstanbul fethedilinceye kadar mübarek bir yer olmuştur. Eyüp Sultan Hazretlerini de aziz birini yattığını düşünmüşlerdir. Hristiyan âleminde aziz biri olduğunu düşünmüşlerdir. Bizde seyidiz ve benimde akrabam oluyor Aynı zamanda İstanbul’un valisidir. Manevi valisidir Eyüp Sultan El Ensari Hazretleri.” (K.K.169).

2.12.1.7. Gül Baba

Gül Baba hakkındaki anlatılar onun Galatasaray Lisesi’nin kuruluşundaki payı etrafında şekillenmiştir. Onun sarı- kırmızı güller yetiştirmesi anlatılarda karşımıza çıkar. Padişah II. Bayezid’i fırtınada evinde misafir etmiş ve bunun karşılığında Galatasaray Lisesi’nin kuruluşuna vesile olmuştur.

“Kış gününde çiçeklere karşı böyle sevgisi varmış. O mevsimde oluşmayan bazı çiçekler yetiştirmiş. II. Bayezid zamanında yaptırılmıştır. Burası zamanında bostanlıkmiş yani ağaçlı bostanlıklı bir yermiş. Onun olmayan bi yer. O zaman buralar gecekondular ve kulübeler şeklindeymiş. Sultan Bayezid atla geçerken bir fırtına, bir kar olmuş. O fırtınada burayı görünce rivayetlere göre ona sığınmış. Gül Baba onu biraz ağırlamış. O mevsimde oluşmayan bazı çiçekler yetiştirmiş. Padişahla tanışmışlar. Padişah ona “Bizi ağırladın bu fırtınada. Bir isteğin, bir arzun var mı? ” demiş. Gül Baba’da ona şurada bir külliye yapmanı istiyorum demiş. Galatasaray Lisesi böyle kurulmuş ”(K.K.15).

“Burdaki kadınlardan duydum. Gül yetiştiriyormuş sarı- kırmızı güller. Kışın gül mü yetişir. Babanın kışın sarı kırmızı gülleri oluyormuş. Keramete baksana.” (K.K.13).

“Gülleri falan çok sevdiği için gül baba diyorlar. Kışın ortasında gül varmış.” (K.K.14).

2.12.1.8. Hasan Burhâneddin Cihangîrî

Hasan Burhâneddin Cihangîrî hakkındaki menkıbelere baktığımızda karşımıza onun uzun yıllar oruç tuttuğu, yardıma muhtaç insanlara yardımlarda bulunduğu ve zikirlerde kullandığı tevhidi ile denizde kürek çekenlerin bu zikirle rahatlıkla kürek çektikleri söylenir.

“Şeyh Nehci Efendi'nin anlatısına baktığımızda Hasan Burhâneddin Hazretleri bir iş için acele ediyor. Nehci Efendi ona “Evladım bekle! Sana Allah daha güzel bir şey açacak” diyor. O sıkıntılı durumda onu bekletiyor. Hemen ertesinde ona güzel bir devlette bir kademe veriyor. On dört sene caminin penceresinde duruyor. Oruç tutuyor. Nefsini terbiye ediyor. Babası bile onun halifesiymiş. Aziz Mahmut Hüdayi fakir ve fukaralara yardımda Hasam Burhâneddin Hazretlerinin kendilerinin sevaplarını çaldığını söylemiştir.” (K.K.21).

“Buranın bu cihangir usulü var. Sarayburnun'dan Galata köprüsüne doğru müthiş bir akıntı varmış. Kürekçiler orayı geçerken çok zorlanırlarmış. Hemen cihangir usulü tevhide başlarılarmış. Bu Burhaneddin Hasan Efendiye has özel bir şeydir. La ilahe İllallah tevhidini bir suzinak makamında tevhid yapılır. Bu meşhur bildiğimiz bir ilahi vardır. La i la he il lal lah (ritimli şekilde söyleyerek ve eliyle göstererek) öyle geçerlermiş. Hatta ben rastladım şöyle diz üstü kalkılır biraz diz üstü oturulur ve hafif kalkılır. Onun benzeri yapılır zikirde iki tarafa. Bu usül ordan gelir. “Taştı rahmet deryası/Gark oldu cümle asi(suzinak)/ La ilahe illallah / La ilahe illallah (K.K.21).

2.12.1.9. Hüsamettin Uşşaki Hazretleri

Hüsamettin Uşşaki hakkındaki anlatılara baktığımızda onun yaşadığı dönemin hangi padişah dönemi olduğu halk arasında karıştırılmaktadır. Hüsamettin Uşşaki hakkındaki anlatılarda karşımıza çıkan menkıbelerden en ilginç olanı sinek menkıbesidir. Bu menkıbeye baktığımızda aynı olayların Baba Haydar türbesinde de karşımıza çıktığı görülmektedir. Menkıbede tek fark padişahın ismidir.

“3.Murad’a padişah olduğunu haber veren bi zattır. Cenazesi Konya’dan buraya geliyor. Buralar komple onunmuş. O zamanlar burası tabi külliye gibi bir yer. Ders veriyormuş. O zamanlar buralar türbenin yerleriymiş ” (K.K.29).

“Fatih Sultan Mehmed adamlarını gönderir ve gidin bakın der. O zamanlar dünya iki dudaklarının arasında padişahların. Padişah sonuçta. Adamları buraya geliyor ve Uşşaki Hazretlerine biz sizinle görüşmek istiyoruz diyorlar. İçeride müridleri var Uşşaki Hazretlerinin. Askerler diyor ki biz diyor yalnız görüşmek istiyoruz. Uşşaki Hazretleri de tamam diyor, yalnız görüşelim. Öğrencilerini, yanına giren dervişleri çadırdan çıkarıyor. Askerler tamam diyor. Artık yalnızız ve konuşabiliriz. Uşşaki Hazretleri de evet yalnızız fakat içeride sadece sinekler var diyor. Uşşaki Hazretleri sineklere siz de dışarı çıkın diyor. Sineklerin hepsi delikten tek tek dışarı çıkıyor. Tamam diyor Uşşaki Hazretleri artık tamamen yalnızız. Askerler bu durumu görünce bizim soracak bir şeyimiz yok diyip oradan ayrılıyorlar. Bu durumu da padişaha anlatıyorlar. Padişahta tamam diyor, dokunmayın kesinlikle Allah dostudur” (K.K.26).

“Kerametlerini duydum. Sinek hikâyesi var. Bir gün dışarıdan tekkeye bir misafir geliyor. Misafir, Efendi Hazretleriyle özel konuşmak istiyor. O anda da Efendi Hazretleri dervişlerine sohbet veriyormuş. Dervişlerine dışarı çıkın diyor. Onlarda dışarı çıkıyor. Buralarda daha önceden ahır filan çok olduğu için fazla sinek varmış. Herkes çıktıktan sonra adam konuşmaya başlayacağı sırada Efendi

Hazretleri sus diyor. Bir saniye diyor, burası daha boşalmadı diyor. Sineklere de el işaretiyle siz de çıkın diyince hepsi hizayla dışarı çıkıyor ”(K.K.27).

2.12.1.10. Karaca Ahmet Sultan

Karaca Ahmet Sultan hakkındaki anlatılar onun Alevi- Bektaşî babası olduğu, kendisinin büyük bir psikolog ve tıp doktoru olduğu şeklindedir. Menkıbeler bu düşünceler etrafında gelişmiştir. Karaca Ahmet ve Rum Erenleri'nin etrafında gelişen menkıbe Hacı Bektaşî Veli'nin Anadolu'ya gelişini anlatır. Bu menkıbede atmaca donu ve güvercin donuna girmeyi görüyoruz. Bir başka menkıbe ise Karaca Ahmet'in padişahın kızını iyileştirmesi etrafında gelişir.

“Rum ereni olarak bilinmektedir. Hacı Bektaşî Veli'nin gelişinde Rum erenleri toplanıyorlar. Kadıncık Ana'da Hacı Bektaşî Veliye bir er geldi diyor. O zamanın insanları ve erenlerin bazıları kendilerince Kadıncık Ana'yı suçlar gibi kadıncık ananın canı er istemiştir gibilerinden laf çıkarıyorlar. İftirada bulunuyorlar. O da diyor ki öyle bir er geldi ki selam verdi, üzerimizden geçti görmediniz mi diyor. Peki diyorlar. Kendileri aralarında istişare yapıyorlar. Herkes bir görev alıyor. Karacaahmet Sultan'a gözcülük görevini veriyorlar. Bir bak bakalım. Karaca Ahmet Sultan, atın ilmüne bakınca bi tek bi güvercin görüyorum diyor. Ama o güvercine bakınca hiddetlendim. Olsa olsa o er o güvercindir. Bunun üzerine erenlerden bir tanesi ben onu atmaca donuna gireyim avlayayım diyor. Atmaca donuna girip o güvercini buluyor ve mübarek pençesini gırtlığına batırıyor. Bunun üzerine güvercin donundaki er diyor ki: Er ere böyle kıyar mıydı? O da diyor ki er ere böyle hışımla gelir miydi? Biz size güvercin donuyla geldik. O açıdan diyorum ki Karacaahmet Sultan Hünkâr'dan elle gelen ama Hünkâr dönemi de yaşamış bir zattır. Anadolu Alevi inancındaki 12 hizmet dediğimiz cem ibadetinde gözcülük görevindedir. Gözcülük görevini almıştır. En sonunda bu İstanbul'a geliyor. İstanbul'da da burayı mekân edinince o dönemin padişahının kızının hastalandığı rivayet ediliyor. Götürmedikleri doktor götürmedikleri hekim kalmamış. Burada bir derviş var bir de o dervişe gidelim diyorlar. Mübarek zaten

hem hekim hem Hazret-i Peygamber soyundan veli olduğu için batın ilmine sahip her şeyi gören bir kişidir. Kızı iyileştiririm diyor ve iyileştiriyor. Padişah ona “Ey derviş! Dile benden ne dilersen” diyor. Karaca Ahmet “Ben Allah rızası için yaptım, para için yapmadım.” diyor. Padişah ısrar edince “Atımın yayıldığı, gezdiği yeri bana ver başka bir şey istemiyorum.” diyor. Bugünkü Karacaahmet Mezarlığı diye geçen yerlerin tamamı o zatın atının gezdiği yerlerdir. Önemli olan inanç. Karacaahmet ile Ahmet Rufai'nin aynı kişi olduğunu sanmıyorum. İsminin Ahmet olduğu babasının isminin Süleyman olduğunu biliyorum ” (K.K. 145).

“Karaca Ahmet Alp eren Türklerindedir. Buradaki asıl misyonu genelde zihinsel sorunları olan hastaları tedavi etmesidir. Mesela gelip bu türbede yatıyorlarmış. Karaca Ahmet burada gözcülük yapıyormuş. Burada gördüğümüz bütün parseller Karaca Ahmet'e o zamanki devlet tarafından vakfedilmiş. Bir sürü şehirde yeri olduğu söyleniyor ama asıl yeri burasıdır. Gerçek makamı burasıdır. Onun dışındakiler temsilidir. Horasan Türklerindedir. Buraya gelipte dileklerinin olduğuna inanan çok insan var ” (K.K. 144).

“Karacaahmet Sultan şifacıdır. Ona gidip derman bulamayan insan yoktur. Allah'tan aracı koymadan kurban olduklarımdan himmet istiyorsun şifa diliyorsun ama önce Allah'tan.” (K.K.60)

“Karaca Ahmet burada yatmıyor diye biliyorum. Onlar her yerdedir. Somuncu Baba'da öyledir mesela. Bursa'da var, Malatya'da da var. Karaca Ahmet'te öyledir. Onlar mekândan münezzih oluyolar ” (K.K. 149).

“Karacaahmet buranın psikoloğu, doktoru ve gözcüsüdür. İslam'da bilindiği gibi Sünnilik ve Alevilik var. Alevilik toplumda pek kabul edilmese de Alevi inancında gözcü Karacaahmet'in farklı bir yeri vardır. On iki imamlarda cemde kapıcı olarak cem adetleri içinde gözcüsü vardır, kapıcısı vardır. Gözcü olarak kabul ediliyor ve gözcü olarak olduğu için alevi inancında biraz daha farklı bir yeri vardır.” (K.K.150)

“Bir cemde 12 zat vardır. Gözcülük bunlardan birisidir. Anadolu’da gözcülük hizmetini gören bir mübarektir. Aynı zamanda Karacaahmet Sultan psikiyatristtir.” (K.K.151).

2.12.1.11. Karyağdı Baba

Karyağdı Baba hakkındaki anlatılar onun Eyüp Sultan Camisinden çıktığı sırada halkın keramet göstermesi için ısrarda bulunması üzerine zorda kalarak gösterdiği kerametlerin çevresinde oluşmuştur. Karyağdı Baba daha çok Alevi-Bektaşî ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir.

“Karyağdı Baba, yaz günü kar yağdırmış. Biz şimdi dua ediyoruz ya mekânı cennet olsun. Dua ediyoruz diyoruz ki senin yerin Allah katında daha iyidir sen de vesile ol bizim şeyimizi halletmeye derdimizi ” (K.K. 107).

“Burada yatan zat anlatılır ki bir yaz günü duasının bereketiyle kar yağdırmıştır. O yüzden Karyağdı Baba denmiştir. Burası da evidir. Burası türbe olmuş. Makamı yüksekse ziyaret ettiğin kişinin sen istifade edersin” (K.K. 108).

“Buradaki zat Bektaşî erenlerindedir. Bektaşî babası. Seyittir ve Hz. Peygamberin soyundan gelmektedir. Osmanlı döneminde Cuma günleri Eyüp Sultan camisinde vaazlar veriyormuş. Cuma vaazı verirken dinliyorlarmış ama namazdan çıkarken dalga geçiyorlarmış. Hadi baba-eren bir keramet göster görelim gibisinden konuşuyorlarmış. Birden fazla kez şaka yapmışlar ve en sonunda Karyağdı Baba sinirlenmiş. Asker gibi dönmüş ve elini yere vurarak “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” demiş. Bu olaydan sonra Osmanlıda yazın temmuz ayının ortasında kar yağmaya başlamış. Onlar Karyağdı Baba’ya kar yağdır da kerametini görelim diyorlarmış. Keramet istemeyle gösterilmez. Çünkü Kur’an’da ayet var. Ne diyor cenab-ı Allah. Ya Muhammed sen onlara istediğin kadar mucizeler göster. Onların gözleri amadır görmez, kulakları sağırdır duymaz, dilleri Hak kelamını söylemez. Karyağdı Baba dönüyor gidiyor. Dönüp giderken

kar yağmaya başlıyor. Ondan sonra ertesi gün Karyağdı Baba oradan geçerken böyle hu erenler yapmaya başlıyorlar. Geçene kadar böyle duruyorlar. O zaman anlıyorlar onun kerâmet sahibi bir zat olduğunu. Her seyidim diyen seyit değildir. İlla keramet gösterip göstermemek gerekmiyor.” (K.K. 109).

2.12.1.12. Kırklar Sultan

Kırklar Sultan İstanbul’da bulunan ve türbesi etrafında menkabeler gelişen en ilginç türbelerden bir tanesidir. Kırklar Sultan’ın kırk kardeşten oluştuğu ve hiçbir zaman bu sayının kırktan aşağıya düşmediği anlayışı mevcuttur. Bazı anlatılarda ise Kırklar Sultan’ın Kırklar’ın başı olduğu yönünde inanışlarda mevcuttur.

“Kırklar Sultan kırklara karışmıştır. Üçler, yediler, kırklar. Gerçekte kırklar varmış. Mesela kırklardan bir kişi dünyasını değiştireceği zaman mutlaka 39 kişiye inmezmiş. O kırkınıcı kişi aynı anda tekrar yerine gelirmiş. Onun yerine gelecek kişi gelmeden vefat edemezmiş. Üçler, yediler, kırklar diye bir şey var. İstanbul’un çeşitli yerlerinde de var bunlar” (K.K.3).

“Buhara’dan gelmişler buralarda şehit düşmüşler. Kırk arkadaş gelmişler. Kırkların başı burada yatıyormuş. Eskiden üstü açılmış türbenin ve kırk sene olmuş kapatılalı. Bir amca ekip dikermiş bahçıvan tarlasıymış burası.” (K.K.141)

“Burada yatan zat Kırklar Sultandır. Gerçek ismi Hasan’dır. Öyle söylerlerdi büyüklerimiz. Kırk kardeşin bir tanesi Buhara’dan gelmiş burada şehit düşmüştür” (K.K.142).

2.12.1.13. Lohusa Hatun

Lohusa Hatun diğer adıyla Rahime Hatun’un hayatı hakkında bilinenler menkıbevi hayatı çerçevesindedir. Onun hakkındaki menkıbeler iki şekildedir.

Bunlardan ilki Lohusa Hatun'un bir padişah kızı olduğu inancıdır. İkincisi ise onun asker karısı olduğu yönündeki inançtır.

“Askere gidiyormuş kocası. Allah’a havale ediyor. Askerlik görevi kutsaldır. Ondan sonra dönüşte hanımı ölmüş. Kocası da mezarı ziyarete gidiyor. Mezarın başındayken bir çocuk ağlama sesi geliyor. Mezarı açıyor ve çocuğu çıkarıyor.” (K.K.2).

“Rahime hatun kralın ya da padişahın kızımıymış. Bir tane hoca varmış. Hoca’da kızı sevmiş. Anne git bu kızı bana iste demiş. Padişahta misal veriyorum 20 ya da 40 çuval altın getir ve kızı sana vereyim demiş. Hocanın verecek parası yok tabi ki. O da öyle temiz bir insan ki bir gece Allah tarafından rüya görüyor. Bir bakıyor çuvallara altın dolduruyor. Allah, rüyasında diyor ki çuvalları doldur diyor. O da ertesi gün çuvalları toprakla dolduruyor. Oraya gidene kadar çuvallardaki topraklar zaten altın oluyor. Sonra bir bakıyor altın dolmuş. Padişah tabi kızını söz vermiş oluyor. Kızını veriyor. Padişahın gönlü kızını bir hocaya verdiği için tabi ki hoş olmuyor. Sonra hac zamanı geliyor. Hoca hacca gidiyor. Tabi eskiden hacca gitmek zor. Altı yedi ay sürüyor. O da karısı hamile olduğu için erkenden geri dönüyor. Geri döndüğünde karısı ölüyor. Öldükten sonra mezarına gidiyor. Mezarın başındayken diyorlar ki bi bebek sesi geliyor. Bir bakıyolar mezarda bebek var. O da bi kaç gün falan yaşamış evladı. Tabi Allah biliyor. Onu da gömmüşler oraya. Çocuk sonra kurtuluyor.” (K.K.13).

“Loğusa Hatun burada yatıyor. Bir bayan işte birisiyle evlenmiş. Hamileyken ölmüş. İşte kabristandan bebek sesi geliyor. Bir açıyolar bakıyolar, çocuğunu emziriyor. Çocuğu olmayanda oraya gidiyor.” (K.K.22)

2.12.1.14. Merkez Efendi

Merkez Efendi İstanbul’da ziyaretçisi en fazla olan türbelere dendir. Merkez Efendi’nin etrafında gelişen menkıbeler onun tıp doktoru olması, Sünbül

Efendiyle olan menkıbeleri, Kanuni Sultan Süleyman'ın annesini iyileştirmesi etrafında gelişmektedir. Ziyaretçilerin bu anlatıları eksiksiz olarak bildiği görülmektedir.

“Merkez Efendi Hazretleri diye söyleniyor. Samatya’da Sümbül Efendi Hazretleri var. Merkez Efendi Hazretleri o zaman Musliddin Osman olması lazım ismi herhalde. Sümbül Efendi’nin sohbeti sırasında Merkez Efendi ona inanmıyor. Sonra camide böyle vaaz verilirken Merkez Efendi kapının arkasından dinliyor. Onu görmesin diye direğin arkasına saklanıyor. Tabi sohbet bitiyor. Sohbet bittikten sonra Sümbül Efendi Hazretleri diyor ki ya Musliddin buraya gel. Merkez Efendi şaşırıyor tabi ki. Daha sonra ona ısınıyor ve ona tabii oluyor. Daha güzel bir yola girme gereksinimi duyuyor ve sonrada onun kızıyla evleniyor” (K.K.71).

“Merkez Efendi’nin tıp bilimine vakıf olduğunu biliyorum. Hani hem ilim hem bilim olarak. Mesir macunuyla ilgili bir şeyi olduğunu biliyorum O karışımı hazırlaması benim ilgimi çekmişti. Manisa’da mesir macunu onun sayesinde çıkmıştır. Padişahın annesini iyileştirmiştir” (K.K.73).

“Hocası Hazreti Sümbül Efendi Hazretleri. Daha sonra kayınpederi oluyor Hazreti Merkez Efendinin. Çok az bir masrafla mutfağa giriyor ocak başına. Arkasında hayli kalabalık ikram yapacağı kimseler var. Nasıl bu kadar masrafla yetiştirirsin misafirlere. Olur, hepsi olur diyorlar. Başlıyor ve hakikaten ocak doluyor, taşıyor. İkramını yapıyor.” (K.K.75)

“Merkez Efendi Hazretleri de çok büyük bir İslam evliyası. Neye göre dersek hem dini-tasavvufi bilgilere sahip hem de ilmi bilgilere sahiptir. Tıp doktoru. Dönemin en büyük doktorlarından bir tanesiymiş. Birçok hastalığa çare olmuştur. Birçok hastalığın bulunmasına sebep olmuş kişidir. İnsanoğlunun farklı farklı zekâ seviyeleri vardır. Merkez Efendi de çok zeki bir kimseymiş ve insanoğluna böyle yardımcı olmuş.” (K.K.76)

“Merkez Efendinin tabip olduğunu biliyoruz. Zahiri hayatta yaşarken tabipmiş. Aynı zamanda Sümbül Efendi'nin damadıdır. Merkez Efendi isminin nasıl konuştuğuyla ilgili bir anlatı var. Hocası imtihan ediyor. Aslında talebeler arasındaki farkı anlamak için. Çünkü talebeler kıskançlık yapıyorlar. Sümbül Efendi Merkez Efendi'yi çok seviyor. O zaman ismi Müslihiddin Efendidir. Öğrencileri onu kıskanıyorlar. Sümbül Efendi'de öğrencilerinin Merkez Efendi'nin değerini, Allah katındaki derecesini anlamaları için onları imtihan ediyor. Siz diyor dünyanın hâkimi olsaydınız ne yapardınız? Düzen olarak neyi değiştirirdiniz diyor. Hepsi bir şeyler söylüyor. İşte savaşları durdururdum, onu yapardım, bunu yapardım. Herkes kendince bir iyilik söylüyor. Merkez Efendi'de diyor ki ben hiçbir şeyi değiştirmedim. Zaten âlemleri yaratan her şeyi yerli yerinde yaratmıştır, her şey merkezindedir dediği için ondan ismi Merkez Efendi oluyor” (K.K.77).

“Benim duyduğum mübarek Sümbül Efendi'nin birbirleriyle çok muhabbetleri varmış. Sümbül Efendi hastaymış sanırım. Merkez Efendi'de onu iyileştirmiş. Sümbül Efendi burada iyileşiyor. Onun için mübareği çok ziyaret ederler burada.” (K.K.78).

“Merkez Efendi Manisa'da medreseye atanmış. Orada da mesir macununu bulmuş. Hafsa Sultan'ın, Kanuni Sultan Süleyman'ın annesinin isteği üzerine Manisa'ya gelmiş. Bulduğu mesir macunu 41 şifalı bitkiden yapılmıştır. Sultanı sağlığına kavuşturmuştur. Esasında bu zat manevi gücünün yanında bilimle de uğraşan bir insandır. İlim, fıkhi ilim, tıp gibi alanlarda da kendini çok geliştirmiştir. Manisa da her sene mesir macunu atma geleneği devam ediyor. Sultan'ın talimatı üzerine o zamandan bu zamana her Hıdırzellez günü atılıyor. Kanuni Sultan Süleyman çok severmiş. Her devlet adamının yanında danıştığı böyle bir âlim filan olurmuş. Merkez Efendi de Kanuni'nin danıştığı bir kişiymiş.” (K.K.79)

“Merkez Efendi’nin hocası Sümbül Efendi dünyada neyi değiştirmek istersiniz diye soruyor. Merkez Efendi hiçbir şeyi demiştir. Tebareke süresinin 4.Ayetini okursanız orada şöyle bağlantı kurulur. Dön diyor tekrar tekrar hepsine bak ama asla eksik nokta bulamayacaksın. Tekrar dön bak yine dönecek eninde sonunda bir şey bulamayacaksın. Bu dünyada her şey yerli yerinde. Olması gereken şeyler oluyor bu dünyada”(K.K.81).

“Sümbül Efendi’nin dergâhında zikir yapılıyor. Merkez Efendi içinden diyor ki burada bir şeyler yapıyorlar. Merkez Efendi aslında böyle şeylere karşıymış. Merkez Efendi Mirza Baba’ya intisap ettikten sonra Sümbül Efendi’nin dergâhı olduğundan haberi oluyor. Ama o dergâha çokta gidesi yok. Orada ilahi söyleniyor, Mevlevi dönüşleri oluyor. Bir gece rüyasında Sümbül Efendi onun rüyasına geliyor. Rüyasında Sümbül Efendi kapıyı açıyor. Merkez Efendi de kapıyı kapatıyor ve onun girmesini engelliyor. Sonra ertesi gün Sümbül Efendiyle bir şekilde karşılaşıyorlar. Sümbül Efendi diyor ki gece kapınız zorladıkta bizi içeri almadınız diyor. O da böyle olduğunu anlayınca Sümbül Efendiyle irtibatları başlıyor. Sonra onun talebesi oluyor. Ondan sonra Sümbül Efendi talebelerine soruyor. Size Allah tasarruf verse ne yaparsınız O diyor ki ben dağları düz yaparım, diğerleri başka bir şey söylüyorlar. Merkez Efendi’ye soruyor? Sen ne yaparsın? O zaman tabi ki ismi Merkez Efendi değil. Diyor ki her şey merkezinde güzel. Allah neyi nasıl yarattıysa en güzeli odur. Dolayısıyla adı ondan sonra Merkez Efendi olarak kalıyor. Sümbül Efendi’nin talebesi olarak öyle kalıyor. Mesir Macununu bulan odur. Mesir macunu Sultan Süleyman’ın annesini Hafsa Sultan’ı iyileştiren bir şifalı bitkidir.”(K.K.85).

2.12.1.15. Nalıncı Mimi Mehmet Dede

Nalıncı Mimi Mehmet Dede meslek erbabı olarak karşımıza çıkar. Onun hakkında anlatılan menkıbenin ana konusu düşkün kadınların zamanını kiralaması ve evinde dinlenmelerini sağlaması, içki alıp tuvalete dökmesi, evinden uzak camilerde namaz kılması ve mezarının ortada kalması üzerine padişahın rüyasına

girerek mezarını kaldırtması şeklinde gelişen olaylardan oluşur. Ziyaretçiler arasında bu padişahın hangi padişah olduğu sürekli karıştırılmaktadır. Ziyaretçiler tütün ve alkol yasağının olduğu IV. Murat dönemini sıklıkla zikrederler.

“Mehmet Emin Tokadi Hazretleri, Ebu'l Vefa Hazretleri, Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri bunlar nam yapmışlar. Bu mübarek nam yapmamış fakat namı sonradan yayılmış. Ama diğer zatların yaşarken de namları vardı. Bu kişinin kerameti sonradan aşikâr olmuş. Öldükten sonra aşikâr olmuş. Şimdi Salih bir kul olduğu için Allah yolunda mücadele ediyor. Vezirle Kralın gelip defnettiği mübarektir. Hanımı diyor ki: Efendi sen böyle yaparsan seni kim defnedecek. Diyor ki kralla vezirin işi nedir? Ondan sonra mübarek rahmetli olunca vezirle kral beraber sivil elbiselerle geziyorlar. Bakıyorlar kimse meftayı kaldırmıyor. Mübarekler alıyolar, kaldırıyorlar, dinî vecibeleri yerine getirerek defnediyorlar ” (K.K.31).

“Her defasında hanımı der ki: Bey senin cenaze namazını kimse kılmayacak. O da ikide bir söylenenlere padişahın işi ne diye cevap verir. Hanım bir anlam veremez buna. Dükkândan gelirken o günkü yevmiyesiyle beraber gider dükkândan içki alır. Elinde içki şişeleriyle mahallede herkes görür. O gelir ve şişeleri tuvalete döker. Mahallede namaz kılmaz daha farklı yerlere gider. Arkasında namaz kılablecek imam arar. Padişahla alakalı olayı var. 4. Murad zamanıdır. Padişah bir gece tebdili kıyafetiyle vezirini yanına alarak dışarı çıkıyor. Yolda bir cenaze görüyorlar. Bırakıp gidemeyiz diyorlar Bu bizim tebaamızdır diyorlar. Alıyorlar cenazeyi ve nereye götürelim diye düşünüyorlar. Fatih Camisine götürüp orada yıkıyorlar, kefenliyorlar. Veziri diyor ki bu meftunu getirdik efendim fakat bunun sahibi yok mudur? Çoluğu cocuğu yok mudur? Sonra sorup soruşturuyorlar ve hanımını buluyorlar. Mahallede herkes onu kötü olarak tanıyor. İçkici, kötü kadınlarla beraber olan birisi olarak anlatılıyor. Padişah ve vezir adamın karısını buluyor. Karısı olayların anlatıldığı gibi olmadığını, kazandığı parayla içki alıp onları tuvalete döktüğünü, düşün kadınların parasını verip onları evinde dinlendirdiğini anlatır. Kadın kocasına

herkes seni kötü biliyor, ölürsen mahallede kimse cenazeni kaldırmayacak dediğini anlatır. Adamın cevabının ise padişah ile vezirin işi nedir şeklindedir.” (K.K.32).

“Nalın yapıyormuş. Fakat hikâyesi güzel. Nalın yapıp satıyormuş. Kötü kadınlara para verip onların zamanını alıyormuş ve evinde onları dinlendiriyormuş. Ama mahalleli adamın kötü işler yaptığını sanıyormuş. Aslında amacı onları kurtarmakmış ”(K.K.33).

“ Padişahın rüyasına giriyor ve beni dükkânıma defnedin diyor. Padişah adamın kim olduğunu bilmiyor. Bir şekilde tesadüf eseri cenazesini buluyor ve onu dükkânına gömüyorlar. Dükkânı da burasıdır ” (K.K.34).

“Bu Nalcı baba aslında 4.Murad’ın zamanında yaşayan bir zattır. Kendisi bilhassa İstanbul’da alkolün, şarabın yasak olduğu dönemlerde yaşayan bi zattır. Tabiki kendileri burada oturmamış. Fatih’te oturduğu için sürekli şarap testilerini alıp eve getirip tuvalete döken zattır kendisi. Hatta eşi bile sıkıntıya düşmüş. demiş ki bir gün ölürsen kimse senin cenazeni kaldırmaz. O zat kendisi de diyor ki padişah ne güne duruyor. O çevredeki insanlarda şarapçı biliyormuş. Ama zat kendisi şarap kullanmayan bir Allah dostudur. Öleceği zaman 4. Murad’ın rüyasına giriyor. Allah celle celalu tarafından iletiliyor. Diyor ki benim bir dostum vefat etmiştir, kalk onun cenazesini kaldır diyor. 4. Murad uyanıyor ama nereye gideceğini, hangi mahalleye gideceğini bilmiyor. Allah tarafından gösteriliyor ve bir şekilde cenazeyi buluyor. 4.Murad tarafından getiriliyor ve cenazesi buradaki kabri saadetlerine gömülüyor ” (K.K.35).

2.12.1.16. Oruç Baba

Oruç Baba bilinen diğer ismiyle Mustafa Zekayi Efendi, Ramazan ayında en sık ziyaret edilen türbelerdendir. Ziyaretçiler arasında Oruç Baba’nın Fatih’in İstanbul’u fethettiği dönemdeki ordusunda bulunduğu inancı sıklıkla

görülmektedir. Ziyaretçilerden bazıları ise Oruç Baba'nın burada Hızır ile oruç açtığını söylerler.

“Oruç Baba padişahlık döneminde askerlere su, sirke dağıtan kişidir. Ramazanda askerlere su, sirke dağıtan zattır.” (K.K.128).

Burada eskiden patika yol vardı. Gecekondu vardı. Burayı Belediye Başkanı Yusuf Günaydın türbe haline getirdi. Türbe olarak kenarlarını çevirdi. Benim duyduğuma göre bütün kazancını oruç olduğu zaman herkese dağıtırmış. Onun için öyle demişler.” (K.K.129).

“Hızırla sirkeyle, şekerle oruç açtığını söylüyorlar. İşte oradan Oruç Baba kalmış. Şeker, sirkeyle açtığı için ramazanın birinci günü herkes gelip burada sirke şeker dağıtır.” (K.K.130)

2.12.1.17. Sefer Baba

Sefer Baba'nın hakkında en çok anlatılan menkıbe onun Hüsamettin Uşşaki tarafından terslenmesi ve bu yüzden kendisini fırına kapatmasından sonra yanmaması etrafında oluşur. Bu menkıbe en sık anlatılan menkıbedir. Sefer Baba'nın Uşşaki tarikatının arabacısı olduğu yönünde anlatılan anlatılar ön plana çıkar.

“Fırında yanmıyor. Onun hikâyesi budur. İleride Hüsamettin Uşşaki Hazretleri var. Bu zatın hocasıdır. Hoca toplantı yapıyor. Müzakere yapıyor. Sefer Baba'da kapıya gidiyor. Hocam bir şey soracağım diyor. Hoca'da çık sonra gel diyor. Daha sonra bir daha geliyor yanına. Hoca ona çık sonra gel diyor. Üçüncü sefer tekrar gidiyor fakat hocası onu tersliyor. Sefer Baba'da diyor ki ben ne yapayım? Hocası da ona cehenneme git yan diyor. Ne yaparsan yap diyor. Bu zatta gidiyor. Cehenneme gidemeyeceği için ona en yakın olan şey olan yanan fırının içine giriyor. Fırında bu Kasımpaşa da bir yerlerde. Fırına giriyor. Tabi akşam oluyor

ve bakıyorlar Sefer Baba yok. Hocası soruyor. Ya diyor bizim Sefer nerede? Durum böyle böyle olmuştu. Ben ona yan dedim bir de fırınları araştırın diyor. Bakıyorlar ki fırının içinde oturuyor Sefer Baba. Yanan fırının içerisinde yanmamış ” (K.K.23).

“Mesela ben şöyle biliyorum. Bir adam eşini kıskanıyormuş, kapıyı açma demiş. O anda da adam çıkar gibi yapmış ve eşini gözetlemiş. Fakir biri gelmiş. Para istemiş. Allah aşkına para ver demiş. O da tutmuş vermiş. Kocası gözetlediği yerden bir anda çıkmış ve ben sana demedim mi kimseye kapıyı açma diyerek karısını azarlamış. Kadın da demiş ki Allah adını verdi. Ben de parayı vermek zorunda kaldım. Adam da bu duruma sinirlenmiş ve fırını yakmış. Allah aşkına buraya gir demiş ve eşide fırına girmiş. Ertesi sabah bi bakıyor ki fırının içi güllük gülistanlık. Kadının hiçbir şeyi yok ” (K.K.22).

“Sefer Dede Pir Hüsametlin Uşşaki Hazretleri'nin arabacısı. Onun için kendini feda eden, kendini fırının içerisine kapatan bir Allah dostudur ” (K.K.24).

“Sefer Baba diyorlar. Hüsametlin Baba'nın arabacısı diyorlar. Öyle duyduk. Faytoncu kendisi. Helvacı Ana var o da Pirin hanımı oluyor. Sefer Baba'da faytoncu. Biz evi aldığımızda böyleydi mübareğin türbesi. Biz bu binada duruyoruz ve hiçbir şikâyetimiz yok. Bu binayı mübareğin üstüne yapmak istemişler ve bina yıkılmış. Dua ettin mi dileğini yapıyor ” (K.K.25).

“Sefer Dede Uşşaki Hazretlerinin arabacısıdır. O da keramet sahibi. Onunda şöyle bi kerameti var. Bir gün pir hazretlerine efendim size bir şey sorucam diyor. O anda da Efendi Hazretlerinin başı kalabalık. Bir meşguliyet içerisinde. Elinin tersiyle itiyor ve. Herkese bir görev veriyor. Sen diyor işte şunla şunla ilgilen, sen şunu yap diyor. Sefer Baba'da efendim ben ne yapayım diyor. Sefer Baba çok fazla üsteleyince sen de git diyor şurdaki fırına gir diyor. Ondan sonra mübalağa yapıyor, abartarak söylüyor. Aradan belli bir zaman geçiyor herkes toplanıyor Sefer Baba yok. Adı Sefer Baba değil tabi o zamanlar. Sefer sadece. Nerede

diyorlar, arıyorlar ve bulamıyorlar. Diyorlar ki fırını göstermişti efendi hazretleri. Bir de oraya bakalım. Bir gidiyorlar ki ateşin içerisinde. Çıkartıyorlar ve sadece sağ ayak başparmağı yanmış. Geri kalan hepsi olduğu gibi duruyor. Böyle bir kerameti var. Belki aklımdan o an ufak bir şey geçtiyse, bu ateş beni yakar diye düşündüyse sağ ayak parmağı yanmış olabilir. Tam teslimiyet olmadığı zaman öyle oluyor” (K.K.26).

“İstanbul’daki bu depremlerden, bu afetlerden hep bunlar koruyorlar. Sefer Dedeyi de biliyorum. Bizim pirimiz Sefer Dede’ye kızıyor. Artık geç mi geliyor, bi yere mi gidiyor, haber vermiyor. Kızıyor buna ve diyor ki cehenneme kadar yolun var. Bu da Kasımpaşa’daki bir fırına gidiyor ve fırının içine giriyor. Yanan fırının içine giriyor. Uşşaki Hazretimizinde sonradan aklına geliyor ve diyor ki Sefer nereye gitti. Uzaklara gidiyorlar, bakıyorlar, bulamıyorlar. Daha sonra bakıyorlar ki fırına girmiş. Uşşaki Hazretlerimiz hemen kapıyı açın, çıkarın, getirin diyor. Gitmişler bakmışlar adam ancak terlemiş. Yanan fırının içinde ateş yakmıyor ya! Yanmamış ” (K.K.28).

2.12.1.18. Sünbül Efendi

Sünbül Efendi hakkındaki menkıbelere baktığımızda onu Merkez Efendi’den ayrı düşünmek imkânsızdır. Sünbül Efendi etrafında anlatılar onun ismini nasıl aldığı, Merkez Efendi ve Yavuz Sultan Selim ile olan menkıbesi etrafında oluşur.

“500 yıl önce Sünbül Efendi gelip dergâhını buraya kurmuş. Merkez Efendi Sünbül Efendi’nin öğrencisidir. Sünbül Efendi sonra kızını onunla evlendiriyor.” (K.K.86).

“Sünbül Sinan Hazretleri şeyhine intisap ettiğinde şeyhi müritlerine bana bir çiçek getirin diyor. Bütün müridleri çiçek aramaya gidiyor. Kendisi de ölü bir çiçeği koparıyor, çiçeklere kıyamıyor. Şeyhi niye bunu getirdin diyor. Herkes en

güzel çiçekleri getirmiş. Kendisi de diyor ki çiçekler Allah'ı zikrediyordu. Sadece bu ölü çiçek Allah'ı zikretmediği için getirdim diyor.”(K.K.88)

“Sümbül Efendi Yavuz Sultan Selim döneminde yaşamıştır. Yavuz Sultan Selim ona sinirlenmiş bu tekkeyi yıkmak istemiştir. Tekkenin ön kapısından giriyor. Sümbül Efendi onun neden geldiğini biliyor tabi ki. Sümbül Efendi Yavuz Sultan Selimi aslanlarla karşılaşmış. Yavuz Sultan Selim bunu görünce orayı yıkmaktan vazgeçmiş fakat padişah olduğu için verdiği emir yapılmak zorundadır. Sümbül Efendi ona “Hünkârım, madem geldin şuradaki bacayı yıkasın, orayı yık ve emrin yerine gelsin.” diyor. O da o bacayı yıkıyor. Sümbül Efendi'nin talebesi Merkez Efendi'nin hikâyesi var. Merkez Efendi onun kızını istemiş. Sümbül Efendi yedi eşek yükü altın isterim demiş. O da eşeklere kumlu çuvalları yüklemiş ve çuvalların içindeki altın olmuş. Sümbül Efendi'nin şeyhi talebelerini bir gün kira gönderiyor. Gidin diyor ve bana bir çiçek getirin diyor. Sümbül Efendi gidiyor ve hangi çiçeği almaya kalkışsa hepsi Allah u Teâla'yı zikrediyor. Bir tane kurumuş çiçek buluyor. O çiçeği koparıp getiriyor. 1940'larda mı 1945'lerde mi ne burayı yıkmaya çalışıyorlar. Yıkmaya gelen adam buradan bir ses duyuyor. Patronuna buradan bir ses geldiğini söylüyor. Patronu da saçmalamayın yıkın diyor. Adam burayı yıkmaya çalışırken mermer üzerine düşüyor ve ölüyor” (K.K.91).

2.12.1.19. Telli Baba

Telli Baba'nın İstanbul meczuplarından olduğu ve sevdiği kızın ölmesiyle beraber Sarıyer'de inzivaya çekildiği söylenmektedir. Onun hakkındaki anlatılardan bir başkası ise hastalığına çare bulamayan Rum kızının rüyasında Telli Baba'yı görüp ondan şifa bulması etrafındadır. Ziyaretçilerden bazılarının Telli Baba'yı karadan gemilerin yürütülmesi sırasında tel bağlayan biri olarak atfedmeleri ilginçtir.

“Bu zatın hikâyesi şudur. Burası yüz küsür senedir Rum’dur. Rum kız onu rüyasında görüyor. Kız o zaman ince hastalığa yakalanıyor. Verem gibi bir hastalığa yakalanıyor. Telli Baba, kızın rüyasında derdinin şifası bende diyor. Kız buraya gelip gidiyor ve şifa buluyor” (K.K.127).

“Telli Baba mutlu askerdir. Zamanında İstanbul’un kurtuluşunda savaşıyan bir asker. Bir tane genç kızı seviyor. Kız da onu seviyor. Fakat kızın anne-babası kızlarını vermek istemiyor. Bunun üzerine kızla oğlan kaçıyorlar. Bunlar kaçarlarken kızın babası bunlara ateş ediyor ve kız ölüyor. Eskiden gelinlerin telleri olurmuş, o da bu sefer üzüntüsünden başına takıp gezmiş. Onun aşkı artık Allah aşkına dönüşmüş. Allah aşkıyla yanmaya başlamış. Öyle evliya olmuş.” (K.K.13).

“İstanbul’un fethinde gemilerin Haliç’e indirilmesindeki telleri bağlayan kişidir. Şimdi Telli Baba’nın türbesinde tel asarlar. Biz kısmet bulmak için bağlıyoruz tel.”(K.K.72).

“Bunların hikâyesini duydum. Birbirini seven iki genç varmış. Bunların aileleri dostmuş sonra düşman olmuşlar. Ailelerde bunları evlendirmiyorlar. Bunlar kaçmaya karar veriyorlar. Karadeniz’de bir köye kaçma kararı alıyorlar. Kaçarlarken anne babaları görüp bunları sandalda vuruyorlar. Kız ölüyor fakat oğlan ölmek için suya atılıyor. Oğlan işte buraya çıkıyor. Burada kızdan gelin teli kalıyor. O teli başına bağlıyor ve burada inzivaya çekiliyormuş diye duydum ” (K.K.124).

2.12.1.20. Tezveren Dede

Tezveren Dede hakkındaki en bilindik menkıbe çocuğu aç olan dul bir kadının ağlaması ve Tezveren Dede’nin ona yardım etmesi etrafında oluşur. İnanışlara göre Tezveren Dede fakirin fukaranın duasını kim olduğunu belli etmeden

gerçekleştiren bir zattır. Anlatılara baktığımızda Tezveren Dede'ye Hızır Aleyhissellam hüviyeti verildiği görülmektedir.

“Zamanın birinde kadının bir tanesi ağlayarak burada duruyor. Çoluğu çocuğu sıkıntıda kalmış. Buraya sığıyor. Ondan sonra karşısına böyle bir zat çıkıyor. O zat ondan sonra diyor ki kızım ağlama, etme, eyleme. Sen rabbine güven, gerisine itimat et. Sonra kadın evine gidiyor. Bir bakıyor ki evinde bi miktar altın var. O döneme ait yiyecek ve erzaklar eve dolmuş. Bir şekilde bir yerden gelmiş. Sonra kadın nur yüzlü bir insanla karşılaştığını ve onun kendisini teskin ettiğini hatırlıyor.” (K.K.59).

“Bu mübarek fakire fukaraya tez şekilde yardım edermiş. O mübarekte fakire fukaraya senin haberin olmadan gizli gizli yardım edermiş. Zaten bu zatı yanından geçtiği zaman sen tanımazmıydın. Bu zat kim fukara kim gariban kim böyle hüznölüyse hepsini bilirmiş. Allah aşkıyla dolaşan insanları bilirmiş. Yanına yaklaşıyor, halini hatrını soruyor. Sen eve gitmeden o mübarek senin erzağını koyuyor, parasını da koyuyor ama sen o insanın o insan olduğunu bilmiyorsun. Tezveren Dede dilekleri tez verirmiş.” (K.K.60)

“Fatih Sultan Mehmet zamanında gelen Tezveren Dede olarak biliyoruz. Çaresizlerin derdini hemen çözdüğü için Tezveren Dede diyoruz ”(K.K.55).

“İstanbul'un fethine Fatih'le gelmişler. Ne isterlerse hızlı veriyor. Ben de yaşadım. Hızlı verdi banada. Orası bana kalsın ” (K.K.57).

2.12.1.21. Tokadî Hazretleri

Mehmet Emin Tokadi Hazretlerinin menkıbevi hayatı hakkında bilinenler onun öldükten sonra mezarının gizli olmasını istemesi ve onu ziyaret etmeye kısmeti olanların gelmesini istemesi etrafında oluşur. Tokadi Hazretlerinin geçmişte mezarı pek fazla bilinmese de bugün oldukça sık ziyaretçi akınına uğrar.

Ziyaretçilerin bu konuda en çok bahsettiği olay onun türbesine gelenlere ettiği dua olan “Beni ziyarete gelenler cehennem ateşinde yanmasın.” şeklindeki duasıdır.

“Kabrini ziyaret eden kişilerin bedenini cehennem ateşinin yakmayacağını biliyoruz. Ona gelenlerin, ona daha sorununu söylemeden hemen cevabını verip çözüm bulması gibi bir olayı vardır. Dualarımız için, sıkıntılarımız için geliyoruz.” (K.K.36).

“Üsküdar’da eğitim alıp burada vefat etmiştir. Mezarı kaybolmuştur. Mezarının bilinmediği daha sonraki araştırmalara göre burada olduğu bilinmektedir.” (K.K.37).

“Onun en büyük kerameti de burada gizli olmasıdır. Burayı herkes bilmiyor. Hocası ona senin mezarına sadece nasip olanlar gelsin diye dua etmiştir. Günümüzde artık biliniyor ve çok kalabalık.” (K.K.39).

“İstanbul evliyalarından ahsab-ı kiramlardan sonra gelen üç büyüktür bir tanesidir. Bir tanesi Mehmet Emin Tokadî Hazretleridir. İkincisi Şeyh Murad Münzevi Hazretleridir. Üçüncüsü de Abdülfettahi Bağdadi Akri Hazretleridir. Bu üç büyüktür. Bunlar ashab-ı kiramdan sonra gelen en büyük âlimlerdir. En büyük İslam âlimleridir. Benim kabrime gelip bir Fatıha okuyan kişi cehennem ateşinde yanmasın demiştir. Böyle dediği içinde insanlar gelip bu mübarek kabri ziyaret ediyorlar. Mezarımı öyle virane bir yere koysunlar ki hiç kimse bulamasın ve sadece nasibi olanlar bulsun demiştir. Mübarek hocası da o hal böylece sürüp gitsin demiş ve imanı kurtarmıyorsa ölmesinler buyurmuştur. Bir yerde umduğun bir dileğin vardır. Ce-1 Allah seni buraya gönderir. Bu mübarek vesile olur. Bu mübarekler vesilesiyle o sana ulaşır. Sen zannetme ki onlar ölüdür. Onlar ölü değillerdir.”(K.K.41).

“Ama Tokadî hazretlerinin menkıbesinde gizlilik vardır. Nasibi olanlar buraya gelir. Türbesi açıkta değildir. Buranın camisi mescidi yoktu. Daha sonradan

yapıldı. Benim kabrimi nasibi olan ziyaret etsin demiştir. Şimdi burada olan herkese nasip olmuştur. Cehennem ateşi yakmasın diye çok büyük bir duası vardır. Medine-i Münevvereye gitmiş ve İmam Rabbani Hazretleri'nin evladı mı torunu mu oluyor bir tanesiyle görüşmüştür. Ondan duasını almış buraya gelmiştir. O da duasında seni ziyaret edeni cehennem ateşi yakmasın demiştir ”(K.K.42).

“Mehmet Emin Tokadi’yi Türkiye Gazetesi’nin hikâyelerinden öğrendik. O zamanlarda kasetler vardı. Kasetleri izledikten sonra burada türbe mi varmış dedik. Biz burayı bulduk. Burada bu yol yoktu. Biz ilk geldiğimizde burası toprak yoldu. Bu evler dökülüyordu. Gizliydi burası. Burada türbe yoktu. Sadece Mehmet Emin Tokadi Hazretleri vardı. Öbür mezarlar yıkık döküktü. Buraya 25 yıl sonra geldik ve dedik ki buralar ne zaman olmuş? Buraya geldiğimizde bu türbe taşları yoktu. Sadece Mehmet Emin Tokadi Hazretlerinin türbesi vardı ve de böyle çevrili değildi.” (K.K.43).

“Onun hakkında bildiğim Hocası onun için bir dua etmiş. Seni ziyaret edip Fatiha okuyanların dilekleri kabul olsun demiş ”(K.K.47).

“Kim ki benim için bu dünyada mezarımı bulup gelirse onu ahirette ateş yakmasın diye dua etmiştir. Peygamber efendimizden böyle bir yetki aldığı rivayet edilir. Peygamber efendimiz kendisine soruyor benden ne istiyorsun? Benim tek bir isteğim var diyor. Mehmet Emin Tokadi Hazretleri İslamiyet’i çok güzel anlatan hattatlardan birisidir. Kendileri de diyor ki benim yerim öyle köhne bir yerde olsun ki o köhne olan yere insanlar gelip manevi huzuru yakalayabilecek kişiler beni bulsunlar diye rica ediyor ” (K.K.59).

2.12.1.22. Turabi Baba

Turabi Baba hakkındaki anlatılara baktığımızda onun hakkında en çok zikredilen şey tersanede gemi ustası olmasıdır. Ziyaretçiler en çok türbenin 70’li yıllarda yanmaması üzerine menkıbeler anlatmaktadırlar.

“Camialtı tersanesinde gemi yapıyormuş. Tersane zaten Fatih’ten kalmadır. Fatih İstanbul’u fethedince burayı yaptırmıştır. Bu zat galiba 16. yüzyıl’da yaşamıştır. Babamız Kadiridir. Tersanede gemi yapmaktadır. Mezarında tersane demirleri vardır. Babamızın lakabı Hindi’dir. Hindistandan gelmiştir. Kasımpaşalılar bu zatın kerametini yaşarken değil de ölünce görmüştür. Baba tarafı kadiri, anne tarafı Mevlana Hazretlerimize dayanır. Bende Turabi Baba’nın orada manevi görevliyim. Turabi Baba senin doğru adresindir. Benide buraya senin için çağırdı ”(K.K.18).

“Kerameti bu gemilere kürek yapıyormuş. Kerametlerini duydum. Bir tanesini de yaşadım. Şöyle bir şey olmuştu. Burada Kasımpaşa kulübü vardı. Kasımpaşa kulübüyle burası birleşikti. Kulübün yanı aynı zamanda güreş kulübüydü, dünya şampiyonlarının çıktığı bir kulüptü. O spor etkinlikleri arasında nasıl olduysa burada bir yangın çıktı. Yangın kulübü tamamıyla yaktı. Fakat o yangın sırasında bu kulüple bitişik olan bu Turabi Babaya hiçbir şey olmadı. Alevler üzerine geldiği halde hiçbir şey olmadı. İçeride is bile olmadı En büyük Turabi Baba’nın Kasımpaşa’daki kerameti budur. Bundan nereden baksan 60 sene oluyor. Bizzat yaşadığım bir olaydır.”(K.K.19).

“İçerde yangın çıkmış ve türbesi yanmamış. Türbenin hocası alkol içerken çarpılıp öldü. On sene olmuştur.” (K.K.20).

2.12.1.23. Tuzcu Baba

Tuz Baba Hazretleri hakkındaki menkıbelere baktığımızda onun Fatih’in ordusunda olan bir asker olduğu ve ordunun tuz sorunu yaşadığı sırada ortaya

çıkarak toprağı tuza çevirdiğı aktarılmaktadır. Ziyaretçilerin çoğı Fatih döneminde ordunun tuz ihtiyacını karşılayan zat olarak menkıbevi hayatını bilmektedir. Ziyaretçilerden bazıları ise Tuz Baba'nın bir aşçı olduğunu ve toprağı tuza çevirerek yemekleri bereketlendirdiğini aktarmaktadırlar.

“Fatih Sultan Mehmet Hazretlerinin tuz ihtiyacını karşılayan biridir. Ayrıca aşçymış.” (K.K.171).

“Biz duyarak geldik. Osmanlı döneminde bir aşçı olduğunu biliyorum. Elinin çok bereketli olduğunu ve o askerlere yaptığı yemeklerin çoğaldığını biliyorum. Onun çok bereketli bir insan olduğunu ve insanlara çok yardım ettiğini biliyoruz. O askerlere yaptığı yemek, yardımı İstanbul'un fethedilmesi için çok önemlidir ” (K.K. 172).

“Tuzun olmadığı zamanda toprağı havanda döverek tuz yapmıştır. Ordu'nun tuzu bitmiştir. Ordu için tuz çok önemlidir. Ondan dolayı topraktan tuz yapmıştır.” (K.K.174).

“Lakabı Tuz Babadır. Asıl ismi Halil Efendidir.1420 doğumludur ve 1453'te Fatih Sultan Mehmet'le beraber İstanbul'un fethinde bulunmuştur. Keramet sahibi bir delikanlıdır. O zaman ordu içerisinde tuz sıkıntısı çekiliyor. Rivayetlere göre toprak veya taşı değirmen taşıyla öğüterek tuz imal ettiği söyleniyor. 1490 yılında da bu camiyi yapmıştır. Bu cami ufak bir camidir. O yüzden iki mihrabı vardır. On sene burada tuz dağıtmıştır. Bu yolun üzerindeki mermerde tarihî eserdir. 1500'de de vefat etmiştir. Kabri buradadır. 10 senedir de burada tuz dağıtması vesilesiyle insanlarda buraya şimdi gelirler. Kabri şerifi ziyaret ederler. Kimisi tuz bırakır, kimisi tuz alır.” (K.K.177)

2.12.1.24. Uzun Evliya

Uzun Evliya hakkında bilinenler sınırlıdır. Ziyaretçilerden bazıları onun burada ölmüş olan askerlerden birisi olduğunu söylemektedir. Uzun Evliya türbesi Leblebici Baba türbesi olarakta anılmaktadır.

Burada doğdum, burada büyüdüm. Burada bir Allah dostu yatıyor. Bir şehit yatıyor. Eskiden Leblebici Baba diye geçirdi. Ama burada bir Allah dostu, bir şehit, bir gazi yatıyor. Belki o zamanlarda burada yuvarlandı burada kaldı öldü gömdüler. Bu Fatihle İstanbul'u fethetmeye gelmiştir. Yaralanıp ölmüştür”(K.K.143).

2.12.1.25. Vefa Hazretleri

Vefa Hazretleri hakkında ziyaretçiler tarafından en çok anlatılan menkıbe Fatih Sultan Mehmet'in onu ziyaret etmek istemesi fakat onun bu ziyareti reddetmesi üzerine anlatılan menkıbedir. Bir başka anlatılan menkıbe ise Vefa Hazretlerinin cenazesinde II. Bayezid'in onun yüzünü görmek isteyip cenazeyi açtırması fakat Vefa Hazretlerinin eliyle yüzünü kapatmasını konu alan menkıbedir. Onun hakkında anlatılan bir başka menkıbe ise korsanlar tarafından esir alınması çerçevesinde oluşur.

“Ebu'l Vefa Hazretleri. Fatih Sultan Mehmed'in yüzünü göremediği büyük bir zattır. Padişah Beyazıd Han, Vefa Hazretleri vefat ettiği zaman diyor ki mübarek babamın göremediği yüzü ben göreceğim diyor. Vefa Hazretleri yıkanırken iki elini kaldırıyor ve yüzünü kapatıyor. Fatih Sultan Mehmed'de onun kapısında 15 gün beklemiştir. 15 gün bekliyor, içeri almıyor. Bu durumu müridlerine bizim aldığımız lezzeti o da alırsa ülke hükümdarsız kalacak diye onu içeri almadım diyerek açıklamıştır.” (K.K.35).

“Büyük Allah dostudur. Bu zat büyük âlimlerden biridir. Bunların şefaatleri kıyamete kadar devam edecektir. Bir tane anlatısında Fatih Sultan Mehmet

ziyarete geliyor. Yanılmıyorsam bu çilehaneye geliyor. (çilehane türbenin hemen yanındadır.) Vefa Hazretleri onu kapıdan içeri sokmuyor. Padişahta üzüyor. Kendi de üzüyor. Müritleri soruyor. Diyor ki koca cihan padişahı ayağına kadar geldi. Her istediğini yapar. Vefa Hazretleri ise “Korkarım gönlü bize bağlanır ve bu çilehaneden çıkmaz. Bütün ümmetin hesabı bizden sorulur. Görüşmemiz artık kıyamete kaldı.” diyor”(K.K.49).

“Burası çilehanesidir. Fatih Sultan Mehmet’le yaşadıkları bir şey vardır. Fatih Sultan Mehmet Hazretleri derviş olmak ister ve Vefa Hazretlerine gelir. Vefa Hazretleri onu kabul etmediği için ağlar. Vefa Hazretlerine sorarlar niye böyle bir şey yaptınız? Hem kabul etmiyorsunuz hem de ağlıyorsunuz derler. Ağlamasının sebebi de şudur: Eğer ki ben onu derviş olarak kabul etsem o sultanlığı bırakacak ve bana derviş olacak. Onun sultanlık yapması daha hayırlıdır.”(K.K.50).

“Fatih Sultan Mehmet çok görüşmek istemiştir. Vefa Hazretleri Fatih Sultan Mehmed’i kabul etmemiştir. Fatih yanındaki lalasına dönüp işte gördün mü lala İstanbul’u fethettik ama bir tane tahta kapıyı geçemedik demiştir. Ordu da dayasak, ne yapsak geçemeyince geçilmiyor demiştir. Kapı açılmayınca, içeriden müsaade alınmayınca giremiyoruz demiştir. Ebul Vefa Hazretlerinin talebeleri, Padişahı niye kabul etmediniz diye sormuşlardır. O ise padişah buranın tadını alır. Bize devlet adamı lazım. Devlet işlerinden uzak kalır. O yüzden kabul etmedim demiştir.” (K.K.51).

“Ebul Vefa buraya ziyarete geleni kendine dost edinirmiş. Bir de Fatih Sultan Mehmed Han’ı müritliğe kabul etmediği söyleniyor. Daha sonra müritleri efendim niye kabul etmediniz demiştir. Eğer biz onu kabul etseydik devlet başsız kalırdı diyor. Bizim ona muhabbetimiz çoktur, onun da bize muhabbeti çok ama o devletin başında lazımdır diye kabul etmiyor. İki de birbirinden ayrılırken gözleri dolmuştur.” (K.K.53).

“Bu beldeye yerleştiği zaman bu belde daha Müslümanlaşmamıştır. Mübareğin ahlakını gören gayrimüslimler ve özellikle Rumlar o mübarek sayesinde Müslüman olmuştur. Zat bir Hac dönüşü korsanlar tarafından esir alınmıştır. Yalnız o arada korsanlar başka insanları da esir almışlardır. Orada esir alınan biri de Vefa’da oturan bir insandır. O da o dönemki gemi işlerinde çalışmaktadır. Bunların ellerini bağlamışlar ve yanyana koymuşlardır. Bu genç adam da mübarek zatın yanına düşmüştür. O genç adam Hristiyan bir Rumdur. O genç, Vefa Hazretlerinin hali, ahvali, ahlakı, yaşayışına bakarak etkilenmiştir. Vefa Hazretleri o gençle ilgilenmiştir. O genç bu Hristiyan korsanları görünce bunlar benim dinimden olmalarına rağmen bana yaptıkları zulme bak demiştir. Bu düşman gördüğüm Müslüman kişinin de bana yaptığı iyiliğe bak demiştir ve bundan çok etkilenmiştir. Bu sebeple Müslüman olmuştur. Korsanlar, Osmanlı Devletinden de bu zat için yüklü bir miktar fidye istemiştir. Osmanlı Devleti o fidyeyi ödeyip onları almıştır. Sonra Vefa’ya gelmişlerdir. O genç Rum kurtulmuştur. O gencin abisi de Vefa’da sütçülük yapmaktadır. O dönemde Müslümanların yavaş yavaş buralarda artma durumu vardır. Ondan dolayı da papazlar müslümanlar hakkında bilgi almaktadır. Bu gencin abisi Müslümanlara çok kinlidir. Kardeşini de Müslüman olduğunu öğrenince çok kızmıştır. Bir gün bu sütçü adamın çocuğu hastalanmıştır. Kardeşi de onu dergâha çağırmıştır. O da bilgi almak için kardeşinin gönlünü hoş tutup, bilgi toplayıp papazlara götürmektedir. Misyoner gibi çalışmaktadır. Oğlunun hastalığının tıbben bir çaresi yoktur. Doktorlar bir çare bulamamaktadırlar. Çocuk neredeyse ölecektir. Sütçünün kardeşi olan Ebu’l Vefa Hazretlerine talebe, mürit olan genç Rum’da bu durumu öğreniyor. Ebu’l Vefa Hazretlerine bu durumu anlatıyor. Ebu’l Vefa Hazretleri’de bir reçete yazıyor ve bunu götür o adama ver diyor. Bunları uygulasin, iyileşir diyor. Bir de ona çocuğunun hastalanmasının sebebinin süte su katmasından dolayı olduğunu söylüyor. Süte su katmasın diyor. Süte su katıldığını kimse bilmiyor. Adam o reçeteyi uyguladığı zaman çocuk iyileşiyor. O da Ebu’l Vefa Hazretleri’nin müridi oluyor.” (K.K.54).

2.12.1.26. Yahya Efendi

Yahya Efendi hakkında anlatılan menkıbeler oldukça çeşitlidir. Bunlardan en bilineni Kanuni Sultan Süleyman ile sütkardeşi olmasıdır. Bu menkıbelerden ilki Kanuni Sultan Süleyman, Yahya Efendi ve Hızır aleyhisselam etrafında oluşan menkıbedir. Anlatılara baktığımızda Yahya Efendi'nin iyi bir güreşçi olduğu bilinmekte ve kendisine meydan okuyan bir Rum'u güreşte yenerek Müslüman yaptığı söylenmektedir. Onun hakkında anlatılan menkıbelerden bazıları ise denizle ilgilidir. O İstanbul Boğazı'nın dört büyük manevi koruyucusundan biridir.

“Buralar eskiden Ortaköy’e kadar söğütlükmüş. Söğütlükken bir tane balıkçı gelmiş. Adam, Yahya Efendi’ye kızımı evlendiricem ama çok zor durumdayım demiş. Hanımla aramız maddiyat yüzünden açık demiş. O da gel seninle bir gezelim demiş. Yahya Efendi Hazretleri ile adam kayığa binmişler. Ondan sonra söğüt ağaçlarının altından sandala binmişler. Yahya Efendi Hazretleri denize açıldığında elini böyle denize atmış. Ondan sonra elini denize atınca denizin yüzü tamamen balık dolmuş. Balıkçı o balıkları toplamış ve satmış. Kızına çeyizlik için evine para getirmiş. Yahya Efendi’nin elinde bir de torba varmış. O torbadan sürekli bir şeyler verirmiş. Ama torbanın içindekiler hiç bitmezmiş.”(K.K.134).

“İstanbul’un dört büyük koruyucusundan biridir. Telli Baba, Yuşa Efendi, Aziz Mahmut Hüdayi ve Yahya Efendidir. Yahya Efendi Kanuni Sultan Süleyman’ın sütkardeşidir. Kanuni Sultan Süleyman Yahya Efendi’nin annesini emmiştir. Kanuni Sultan Süleyman doğma büyüme Trabzonludur. Yahya Efendi de Trabzonludur. Sonra Beşiktaş semtine geliyor. Kanuni Sultan Süleyman ve Yahya Efendi’nin kayıkçı hikâyesi var. Kanuni Sultan Süleymanla beraber boğaza açılıyorlar. Kayıklarında bir de adam var. Kanuni Sultan Süleyman, Yahya Efendi’nin Hızır’la görüşüğünü biliyor. Sürekli onu üsteliyormuş beni neden Hızır’la tanıştırmıyorsun diye. O gün de kayıkla açıldıkları sırada Hızır Efendi’de kayıktadır. Fakat Kanuni onu tanıyamamıştır ” (K.K.135).

“Kanuni Sultan Süleymanla sütkardeşidir. İyi bir güreşçi olduğunu biliyorum. Hatta bi ecnebi güreşçiyle mücadeleye girmiştir. Fakat o ecnebi güreşçiyi yenebilen kimse olmadığını biliyorum. Yahya Efendi o güreşçiye seni yersen Müslüman olur musun demiş. Eeğer sen beni yersen ben senin dininden olacağım deyip güreşe tutuşmuşlardır. Yahya Efendi Allah’a güvenerekten onu yenmiştir ”(K.K.136).

“Kanuni Sultan Süleyman’ın sütkardeşiymiş. Bir kaç manevi bir şey oldu aramızda o yüzden tekrar geldim. İsteklerim kabul oldu. Kerametlerini bizzat ben yaşadım. Önceden bu türbe Çırağan Sarayına kadarmış. Çırağan Sarayı yapıldıktan sonra biraz küçülmüş. Kanuni Sultan Süleymanın akıl hocası gibi birisidir.” (K.K.137).

“Yahya Efendi Kanuni Sultan Süleyman’ın sütkardeşidir. Ama en önemli özelliklerinden bir tanesi Yahya Efendinin Hızır Aleyhisselamdan ders almasıdır. Eğitimi Hızır Aleyhisselamdan almıştır. İlm-i Ledün sahibidir. Bunu Allah seçtiği kullarına verir. Bu sayede de hangi kulunun neye ihtiyacı olduğunu bilir. Onuda kendisi olmadan o ihtiyacı giderir ” (K.K.138).

“II. Bayezid’in damadıdır. O zamanlar burası biraz daha şehirden uzaktır. Ulemadan onu çekemeyen insanlar onu şikâyet ederler ve buraya sürgün edilir. O da inzivaya çekilmek üzere buraya gelir, burayı kurar. Anlatıldığı üzere şu aşağıda bahriyelilerin, denize açılan balıkçıların tekneleri olur. Buradan insanlar denize açılır, balıkçılık yapar. Zamanla buraya gelir insanlar. Muhabbet sohbet ederler. Yahya Efendi’nin halkası çoğalır ve insanlar ona intisap ederler. Ünü etrafa yayılır ve derler ki Yahya Efendi denizcilerin piridir. O zaman birçok insan buraya gelen tekneler ondan icazet alır, dua alır. Denize açılır ve bereketli avlanırlar. Onun duası ile kaza beladan korundukları söylenir.”(K.K.140).

“Yahya Efendi Hazretleri, Kanuni Sultan Süleyman’ın süt abisidir. Kanuni Sultan Süleyman Han Hazretleri o yüzden ona çok saygı duyar. Hatta şöyle

rivayet edilir. Yahya Efendi buraya geliyor ve tekkesini yapıyor. Eskiden burada daha çok Rumlar vardır. Birçok Rum ona gelmeye başlar. Padişahın abisi olduğu için maruzatlarını onun aracılığıyla gidermek isterler. Kanuni Sultan Süleyman Han Hazretlerine söyler misiniz bizden vergi almasın derler. Birçok kişi bu şekilde Müslüman olmuştur. Haziresindeki yatanlardan Rumdan Müslüman olma mübareklerde vardır. Yanındaki mesela Ali Dede. Herhalde oradan geçen bütün tekneler Ey! Ya molla! Ey! Ya molla! derlermiş. Bütün gayrimüslümler onu çok severlermiş. Bir gün bir Rum fırtınaya yakalanıyor. Diyor ki Ey ya molla! diyor. Yahya Efendi yetiş fırtınadan kurtulayım. Sana en sevdiğim hediye getireceğim diyor. Onlar içinde en kıymetli olan şey şarap. Ve şarap getiriyor. Rum, Yahya Efendiye şarabı verdiği zaman dervişleri şöyle bir şaşırıyor. Yahya Efendi o şarabı döktüğü zaman Allah tarafından o nar şerbeti oluyor. O Rum orada Müslüman oluyor ve adı Ali Dede oluyor. Yahya Efendi'nin türbesinin içinde yanında yatıyor. Bir gün de Kanuni Sultan Süleyman Hazretleri beni Hızır aleyhisselamla tanıştırmıyorsunuz diyor. Yahya Efendi bir gün teknede gezerken Kanuni Sultan Süleyman Hazretlerini çağırıyor. Teknesinde de bir de adam var. Adam tabi ki Hızır Aleyhisselam. Hızır Aleyhissellam, Kanuni Sultan Süleyman'ın yüzüğüne bakıyor. Kanuni Sultan Süleyman ise ona yüzüğümü çok beğendiniz herhalde diyor ve alıp bakabilirsiniz diyor. Hızır Aleyhisselam yüzüğü alıyor ve denize atıyor. Kanuni Sultan Süleyman buna çok sinirleniyor fakat abisi yanında olduğu için konuşamıyor. Teknede hiç konuşmuyorlar. Tekneden indiklerinde Yahya Efendi elini suya sokup yüzüğünü geri veriyor. Yahya Efendi yüzüğü verdikten sonra teknedeki adamın Hızır Aleyhissellam olduğunu söylüyor. Kanuni Sultan Süleyman'da diyor ki beni neden tanıştırmadın.” (K.K.155).

2.12.1.27. Yuşa Hazretleri

Yuşa Hazretleri hakkındaki menkıbelere baktığımızda onu Musa Aleyhisselamdan ayrı düşünmek imkânsızdır. Onun Musa Aleyhisselam ile yolculuğa çıkarak İstanbul'a gelmesi en çok bilinen menkıbesidir. İki denizin birleştiği yer olarak adlandırılan yerlerden biri olan İstanbul'da tek peygamber

türbesi burasıdır. Bir başka menkıbesi ise mezarının nasıl bulunduğu etrafında oluşan menkıbedir.

“Yuşa Hazretleri Hazreti Musa’nın yeğeni olması lazımdır. Güneşi ikiye bölmüştür. Ondan sonra suyun üstünde yürümüştür. Hazreti Musa Efendimiz onu yanında gençken yetiştirmiştir. İki denizin buluştuğu yer burası. Bu mübarek Boğazın bekçilerindendir.”(K.K.110).

“Bu Beykozda Medineli Hacı Osman Efendi diye bir zat vardır. O zat rahmetli oldu. Tepede Yuşa peygamber var. Hacı Osman Efendinin bir gün Medine’den misafirleri geliyor. Burada gezerlerken Osman Efendinin ensesine bir tokat geliyor. Hacı Osman Efendi Böyle tökezliyor. Allah Allah diyor. Sonra etrafına bakıyorlar ki bir koyun sürüsü geliyor. Hacı Osman Efendi’nin düştüğü yerde koyun sürüsü ikiye ayrılıyor. Anlıyor ki burada mübarek bir zat var. Daha sonra rüyasında görüyor ve Yuşa peygamberin mezarı buradadır.” (K.K.145).

2.12.1.28. Zuhurat Baba

Ziyaretçiler Zuhurat Baba hakkındaki menkıbelerde onun ortaya çıkışını İstanbul’un fethinde düşmanın su kuyularını zehirlemesiyle olduğunu belirtirler ve heybesinden bitmeyen su ile ordunun su ihtiyacını karşıladığını anlatır.

“Asker şehididir. Savaş zamanında yabancılar bizim kuyulara zehir atmışlar. Amaçları askerleri zehirlenektir. O da bu zamanlarda ortaya çıkmış ve bu su kuyularının zehirli olduklarını söylemiş. Sizi zehirleyecekler demiş. Bu da askermiş. Bu zatın sırtında matara varmış. Ondan sonra o matarayla askerleri sulamış. O kuyudan içmeyin, buradan için demiş. O matarayla bütün milleti sulamış. O mataranın suyu hiçbir zaman bitmemiş. Bereketli bir mataraymış. Ama sonradan bu da şehit olmuştur.” (K.K.120).

“Fatih zamanında askermiş. Fatih’in ordusu suya ihtiyaç duyuyor. Bu da Zuhurat Baba. Bir anda zuhur etmiştir. Fatih’in ordusunu sırtındaki çantadan sulamıştır. Suyu hiç bitmemiştir. Ordu, susuz kalmamış ve savaşı kazanmıştır. Bir anda ortaya çıktığı için Zuhurat Baba diyorlar.” (K.K.121)

“Fatih Sultan Mehmed Han’ın ordusu susuzluktan kavrulurken Allah birden göndermiştir. Sırtındaki çantadan boşalttığı su tükenmiyormuş. Soruyorlarmış nereden doldurdun. O doludur, doludur diyormuş. O doluluğun nereden geldiğine kimse akıl erdiremiyormuş. Birisinin gözüne çarpmış. O da o sırrı söylemek istemiyormuş. İnsanlar ne kadar sorsa da söylememiş. Sadece sır rabbimde diyormuş. Zuhura getiren odur diyormuş. O yüzden adı Zuhurat Babadır.” (K.K.122).

“Zuhurat Baba Fatih’in İstanbul’u fethi döneminde tulumbayla gerçekten su olmadığı zaman su dağıtırmış. Şehit olduğu yerde yatıyor diyorlar.” (K.K.155)

2.12.2. Memoratlar

2.12.2.1. Abdülvedud Sultan Hazretleri (Ya Vedud)

Geçmiş yıllarda Abdülvedud Sultan Hazretlerinin türbe bakımını üstlenen yaşlı bir türbedar bulunmaktadır. Türbedar, Abdülvedud Sultan’ı bir cuma çıkışında kayıkta gördüğünü aktarmaktadır.

“Burada eskiden türbenin bakımını üstlenen yaşlı bir amca vardı. O bir camide Cuma namazı kılarken Abdülvedud Sultan önünden sandalla geçmiş. Bu yaşlı amcamızda kendi kendine bu kim diye sormuş. Benim önümden nasıl geçti diye merak etmiş. Abdülvedud Sultan’ı araya araya bir olmuş. Daha sonra rüyasında görmüş ve burayı bulmuş. Rahatsız şimdi o amca kalpten rahatsız oldu.” (K.K. 99).

2.12.2.2. Akbaba Sultan

Akbaba Sultan türbesi normalde sık ziyaret edilen türbeler arasındadır. Yuşa Hazretleri türbesini ziyaret edenler mutlaka dönüş yolunda bu türbeyi de ziyaret ederler. Ziyaret mahalinde Akbaba Sultan'la rabıta aracılığıyla kendi şeyhinin iletişim kurduğunu söyleyen bir bayan ile karşılaşmıştır. Yine araştırma yaptığımız sahada bizzat deneyimlediğimiz bizim başımıza gelen bir olayda aktarılmıştır.

“Bu işlerle alakam yoktu ama rabbimi çok arıyordum. Eşim sanatçıydı ve dinle alakamız yoktu. Bir evliya kulu benim rüyama girerek benim dine dönüşüme sebep oldu. Sultan Baba Hazretleri rüyama girdi. Ben hergün arabamla Sultanbeyliden Zeytinburnuna kölelik yapmaya giderim. Orayı silip temizlerim. Günümüzde Sultan Babamız dünya değiştirdi. Onun yerinde Hüseyin Hocamız var. Eşimi kaybettim ve biraz üzgündüm. Hüseyin Hocamız Akbaba Sultan Hazretleriyle görüşmüş. Git Akbaba Hazretlerine o seni biraz doldursun dedi. Çünkü bu evliyalar veliler kendi aralarında görüşür. Onlar için beden hapisanesi yoktur.”(K.K. 3).

“Akbaba türbesinde araştırma yapmak için bekliyordum. Türbe bomboştu. Benden başka kimse yoktu. Türbede 2-3 saat kadar bekledim ama kimse gelmedi. Akbaba Hazretlerinin huzuruna geçip Akbaba Hazretlerine dua ettim. Dedim ki Allahım Akbaba hazretlerinin yüzü suyu hürmetine dua ediyorum buraya insanlar gelsin dedim. Yarım saat oldu ya da olmadı bir anda türbeye insanlar akın etti. Bir yığın insan geldi.”(K.K. 97).

2.12.2.3. At Evliyası

At Evliyası türbesine gelenler anlattıkları memoralarda genellikle rüya aracılığıyla iletişimde bulduklarından bahsederler. Buraya gelmek bir nasiptir. Türbedeki zat o kişiye yol açmazsa türbeyi ziyaret edilemeyeceği inancı mevcuttur.

“Ben Şu mantıktayım. Ben buraya gelmiyorum, o beni çağırıyor. Ben 2 senedir Hacı BektaŐi Veli’ye gitmek istiyorum. Ben 2 senedir oraya gitmek istiyorum. Yalan olmasın 2019’un Kasımında gittim. Ondan sonra gidemiyorum. O bana o yolu açmıyor. Senin de buraya gelmen sebepsiz değil. Ben de buraya rüyamda görüp geldim. Karacaahmet’in atını da ziyaret et dedi.” (K.K. 34).

“Ben yabancıyım. Benim kızım Türkmenistan’da yaşıyor. Kızım rüyasında Karacaahmet’i görmüş. Beni aradı Karacaahmet var onu ziyaret et dedi. Kızım rüyasında Karacaahmet’e annem çok hasta demiş. Benimde ayaklarım ağrıyor. Karacaahmet Sultan gitsin o türbeyi ziyaret etsin demiş. Türkmenistan neresi orası neresi. Daha önceden Lokman Hekim olmuş Karacaahmet.” (K.K. 45).

“Ben rüyamda Karacaahmet’i atın üstünde gördüm. Karacaahmet burada dümdüz arazide dolaşıyordu. Bana buraya dua etmeye gel dedi Ben bunlarla iletişim kuruyorum gelince. Manevi anlamda rahatlıyorum. Bir enerji geliyor mezara gelince bana.” (K.K. 149).

2.12.2.4. Aziz Mahmut Hüdayi

Aziz Mahmut Hüdayi’nin günlük hayatta kendisini ziyaret edecek insanları bildiği ve onların işlerini kolaylaştırdığı söylenmektedir. Aziz Mahmut Hüdayi’nin bilinen en meşhur efsanesi Kıbrıs Savaşında yolunu kaybetmiş Türk askerlerinden birisine fiziksel olarak dünyaya gelip yardım etmesidir. Ziyaretçilerden bazıları ise rüya âleminde kendisini gördüğünü belirtir.

“Bir gün Aziz Mahmut Hüdayi Hazretlerini ziyarete gittim. Mübareği ziyarete gittikten sonra acelem var. O kadar çok acelem var ki en fazla 10 dakikam vardı. Bankada yemin ediyorum önümde 150 kişi var. Mübarekten çıktım ve oraya geçtim. Kalabalıktan dolayı tam geri dönecektim ki bir kişi geldi ve numarasını bana verip gitti. Numaraya bir baktım o numara yandı. Sonradan anladım ki o

mübareği ziyaret ettiğim için bana yardıma geldi. Allah yolunda hizmet ettiğim için Mevla önümdeki engelleri kaldırdı. Sen anlamıyorsun.” (K.K. 6).

"Kıbrıs savaşında bir tane asker paraşütle yanlış yere iniyor. Aziz Mahmut Hüdayi, oğlum şuradan git buradan git diyerek adamı kurtarmış. Asker, Aziz Mahmut Hüdayi'ye ben seni nerede bulurum demiş. Aziz Mahmut Hüdayi'de beni Üsküdar da sor bulursun demiş. Asker Üsküdar'a geliyor ve herkese soruyor. İnsanlarda o türbe diyor. O zat burada yatıyor diyor.” (K.K. 2).

“Aziz Mahmud Efendi de çok sağlam bir âlimdir. Bir gün Eminönü'nde caminin içerisinde oturuyorum. Onun bi dergisi var ve o dergiyi yere atmışlar. Ben de yerden aldım ve öpüp yüzüme sürdüm. 3- 4 gün sonra sabahleyin birisi beni dürttü. Bir baktım başucumda birisi var. Kolları kocamandı ve uzun beyaz entarisi vardı. Pamuk gibi elini iki sefer öptüm. Bana iki tane şey söyledi. Söylenmez. Ama birisini söyleyeyim. Nafile oruçlarını kimseye anlatma dedi. Tuttuğun oruçları kimseye anlatma dedi.” (K.K. 64).

2.12.2.5. Baba Haydar Semerkandî

Baba Haydar türbesinde karşımıza çıkan memoratlar ise deprem ve rüyalar etrafında oluşur. Ziyaretçilerden bazıları ise onun huzurunda edepsizlik yaptığını düşünerek ondan faydalanamadığından bahseder. Baba Haydar türbesinde bizzat yaşadığımız olayda aynen aktarılmıştır.

“Eyüp Sultanda Baba Haydar vardır. Bir gün ben bir edepsizlik yaptım. Ben, onun huzuruna güneş gözlüğüye gittim. Dua okuyorum fakat o manevi havayı alamadım. O manevi havadan faydalanamadım. Normalde ben bu mübarekleri ziyaretlerimde alacaklarımı alırım. Sürekli kendime ne oldu diye sordum. Akşam aklıma geldi. Ben onun huzuruna güneş gözlüğüyle gittim. O yüzden o gün istediklerimi alamadım.” (K.K. 63).

“Kerametleri var. Buraya on beş yirmi sene önce birisi Özbekistan’dan geldi. Baba Haydar Hazretleri rüyama geldi dedi. Bizim bu camilerin de o zamanlar halıları yoktu. Adam hemen halıları ben yaptıracağım dedi. Benim rüyama geldi ve bana söyledi dedi.” (K.K. 95).

“Deprem akşamı hep buradaki binaları tutmuş. Baba Haydar Hazretleri ve arkadaşları tutmuş. Bizzat görenlerde var. Depremde varya hepsi çıkmış burada yatan insanların. Sarıklı insanlar bu binaları öyle bir tutmuşlar ki bir şey olmamış burada.” (K.K. 96).

“Baba Haydar Hazretlerini rüyamda gördüm. Rüyamda bir camideydim. Caminin içerisinde insanlar vardı. Caminin müezzinler için ayrılmış kısmında ise zikreden ve kafalarını sallayan insanlar vardı. Caminin normal kısmında insanlar namaz kılıyordu. Ben zikir edilen yere geçtim. Orada bir adam vardı. Beyaz kıyafetli, uzun saçlı, saçları kül rengine benzeyen bir adamdı. Adama dokundum. Bana bakar mısınız dedim. Adam kafasını çevirdiğinde yüzü saçlarından gözükmüyordu ve yüzünün önünde sinekler uçuşuyordu. Adama efendim sinekleri kovsanızda o yüzünüzü görsem dedim. Adam sineklere emir verdi ve sinekler hemen kaçtılar. Adamın yüzünü gayet net gördüm. Bana sende namaz kıl ve zikret dedi. Ama dedim buradakiler transa geçmiş ve ben nasıl zikredeceğimi bilmiyorum. Buradakiler gibi zikredemem ki ben dedim. O da bana sadece kafanı sallamaya başla gerisi gelecek dedi. Bunun üzerine ben de Allah Allah diyerek kafamı sallamaya başladığım an inanılmaz bir baş dönmesi eşliğinde zikre başladım. Başım dönmüyordu ama sanki transa girmiş ve Allah’ı hissediyor gibiydim. Uyandığımda bu gördüğüm zatın Baba Haydar olduğunu anladım.” (K.K. 97).

“Rüyamda gördüm. İçerde kendimi sarıklan gördüm. Ayakucunda diz çökmüşüm ve ellerimi açıp bakıyorum. Bana birşey demedi. Sarıklara bakıyorum. Sonra hocaya anlattım fakat hoca bana inanmadı. Gözüne baktım inanmıyor. Ben

dedim bu rüyayı görmeyip görmüş gibi anlatıyorsam bu zatlar benden ahirette davacı olsun. O zaman inandılar. O zaman sen burayı bırakma dedi.” (K.K. 156).

“Kerametini anlatıyorlar geçen bir kadın gelmişti ve amcasına anlatıyordu. Ben rüyamda gördüm diyordu. Rüyamda beni buraya çağırdı ve buraya maddi yönden destek olmam gerektiğini söyledi diyordu. Amcası da gelip burada bana söyledi.” (K.K. 158).

2.12.2.6. Eyüp Sultan

Eyüp Sultan’ın etrafında oluşan memoralara baktığımızda sağlık dileğinde bulunulup rüyada görmek, edepsizlik yapıldığı zaman onun tarafından karşılık görmek, dilenen dileğin kabul olduğunu o an yaşamak şeklindeki memoralara rastlanmıştır.

“Eyüp El Ensari türbesine geldim. Benim bir sıkıntım vardı. Benim eşim sıkıntılıydı, gebeydi. Çocuk gerideydi ve tersti. Sağ salim eli ayağı düzgün olur diye dua ettik. Onu ziyarete gittim. O gece rüyamda gördüm. Eyüp Sultan Hazretlerinin yüzünü göremedim ama bana dedi ki çocuğun sağlam olacak. Çocuğum oldu ve şuanda eli ayağı sağlam. Şuanda 18 yaşında.” (K.K. 35).

“Eyüp Sultan Hazretlerine annemi bıraktık. Biz arabayla otoparka gittik. Anneme namazını kıl dedim. Biz arabayı park edip geleceğiz dedim. Annemde oraya gitmiş ve bizi beklemiş. İçeri gir demiştim, girmemiş. Ben de anneme kızdım. Niye dedim namazını kılmıyorsun, neyi bekliyorsun. Ondan sonra annem bana kızdı, gitti. Orada namazdan sonra Eyüp Sultan Hazretlerini ziyarete girdik. Herkes içeri. Ben de tam içeri girecekken kabrinin olduğu kapı suratıma bir anda kapandı. Orada kaldım. Beni içeri almadı. Orada annemle tartışmamın sebebine almadı.” (K.K. 42).

“Kanserli bi tanıdığımız vefat etti. Sonrasında kırkı için Kur’an okuyacaktık. Kur’an okundu ve aşure dağıtıldı. O gün orada bana aşure verilmedi. Bende açım ve aşureyi çok severim. Adana’dan gelmişim. Orada beni biraz konuk ediyorlar. Ama bakıyorum onlara bir hal düşmüş. Orada hafız olduğum için bayanlara ders veriyoruz. Hocalardan birisi de beni sevmez. Ondan sonra beni gördü böyle. Hemen arkasını döndü. Arkasını döndüğü taraf kıbleydi. Dedim ki hocam rica etsem tekrar eski halinize döner misiniz? Kibleye karşı oturamazsınız. Ayetle sabit Allah zorunluluk dışında kibleye arkayı dönmeyi yasaklamıştır diyor dedim. Bizde önemli değil dedi. Nakşi şeyhine güveniyor. O kadınla bir gün Eyüp Sultan da karşılaştık. Eyüp Sultan’a dua etmişim. Kadın beni Eyüp Sultan’da bir kere gördü ve bir morarma geçirdi. Eyüp Sultan tarafından oldu bu.” (K.K. 122).

“Benim Karadenizli bir akrabam var. İstanbul’a tayini çıkmadan önce Eyüp Sultan El Ensari Hazretleri kendisini sen İstanbul’a geleceksin diye davet ettiğini söyledi. Daha sonra gerçekten de tayini buraya çıktı. Geldiği zamanda ziyaret ediyor tabi.” (K.K. 169).

“Boğazda iki büyük petrol tankeri ve doğalgaz tankeri çarpışmak üzereyken görülen büyük kocaman bir elin tankerin bir tanesini başka bir yere bir tanesini başka yere ittiklerini görenler olmuş. Bu Eyüp Sultan Hazretleriydi.” (K.K. 169).

2.12.2.7. Gül Baba

Gül Baba türbesinde duasını eden bir kadının duasının gerçekleştiğini anlatan memoratla karşılaşmıştır. Bir başka memorat ise deprem zamanında yine bu evliyaların ayaklandığı ve türbeden yemyeşil ışıklar çıktığıdır. Gül Babanın olduğu yeri rüyada bir ziyaretçiye tarif ederek kendisine çağırdığı memorat karşımıza çıkmıştır. Gül Baba’nın türbesinin üzerine çıkan bir çocuğu türbenin üzerinden aşağıya ittiği de söylenmektedir.

“O kadar kötü durumdayım ki bundan on sene önce ben birini yaraladım. Kadını vurdum. Kadın yuvamı dağıttı ve eşimi elimden aldı. Bu kadın felç oldu. Polis geldi, beni aldı. Beş kuruşum yok. Ben yatalak hasta bakıyorum, gündeliğe gidiyorum. Avukat tutmam için yüklü para lazım. Baroya gittim. Baroda da yeni bir delikanlı avukat vardı. Olayı anlattım. Çocuk benden para bile almadı. Dava 8 sene sonunda bitti. Ben de aziz mübareğe gittim dedim ki “Ey aziz Gül Baba! Ben önce yüce rabbimden istiyorum. Elimde yok. Allahla sana sığındım.” Orada dua ettikten sonra telefon geldi. Gülmarin Atina’ya hasta bakmaya gider misin? Parayı dolar üzerinden peşin vereceğiz. Hemen avukata parayı verdim ama çocuk almadı. Oradan geldikten sonra hemen Gülbaba’nın türbesini boyadım. Usta tuttum paramla.” (K.K. 12).

“Depremde şu türbe yemyeşildi. Büyüklerimiz, annelerimiz bu olayı gördü. Şurada komşumuz vardı. Çocuğu türbenin üstüne çıkıyordu. Çocuk düşüyor ve kolu kırılıyor. Çocuğa ne olduğunu soruyolar. Birisi beni tuttu ve attı diyor.” (K.K. 14).

“Bir tane kadını depremde yanına çağırılmış. Rüyasında da adresini vermiş. Yolu bile tarif etmiş. Kadıncağız buraya gelmiş ve saatlerce ağlamış. Burada saatlerce ağlamış.” (K.K. 13).

“Biz hepimiz burada büyüdük. Çocukluğumuzda aklımız ermezken bile burada bir şeyler hissederdik. O manevi atmosferi hissederdik. Bazı zatlar vardır çok serttir. Kur’an da onlar çok celallidir diyor. Bu zat öyle değil. Halim selimdir. Deprem zamanı kabrinde başka olaylar oluyor. Buradan da yeşil ışıklar yükseldi.” (K.K. 15).

2.12.2.8. Hüsamettin Uşşaki Hazretleri

Hüsamettin Uşşaki Hazretleri hakkında anlatılan memoralara baktığımızda karşımıza onun dua eden insanların işlerini kolaylaştırdığı çıkmaktadır. Bir başka

anlatıda ise Uşşaki Hazretlerinin türbesini ziyaret etmenin Hacca gidemeyenler için aynı seviyede olduğu söylenir.

“Uşşaki hazretlerimizde büyük komutandır. Peygamber Aleyhisselam efendimiz onunla alakalı şöyle demiştir. Bir gün birisi umreye gitmek istiyor ve gidemiyor. Çok üzülüyor. Rüyasında Peygamberimizi görüyor. Peygamberimiz ona buraya gelme şansın yoksa Pir Hasan Hüsamettin Uşşaki Hazretlerine git diyor. Oraya giden umre yapmış gibidir diyor.” (K.K. 18).

“Din ne zaman elden gidecekse devleti korumuşlar. Uşşaki Hazretleri rahmetli olduktan buraya öküz arabasıyla getiriliyor ve padişah defnediyor. Ben burada hizmetçiyim. Elektrikçiyim para almıyorum. Türbenin önünde dua ediyorum ve ona yalvarıyorum. Hemen işim kolaylaşıyor ve araba geliyor. Bir yere gidiceksin ya da bir iş yapacaksın fakat olmuyor. Buna yalvar olur. Gerçekten şahit oldum. Ya Allah, Ya Fettah, Ya Rezzak diyince yolun açılıyor.” (K.K. 28).

2.12.2.9. İsa Geylani

İsa Geylani hakkındaki memoratlar rüyalarla ve edilen dualarla ilgilidir. İsa Geylani’yi rüyasında görüp Kadiri olduğunu öğrenen bir ziyaretçiyle karşılaşmıştır. Bunun dışında İsa Geylani’nin türbesine fotoğraf atan bazı ziyaretçilerin gece rüyalarında türbedeki zat tarafından sıkıştırıldığına dair anlatılar mevcuttur.

“Bir tek rüya olarak gördüm. Şimdi bu İsa Geylani Hazretleriyle ilgili gelen ziyaretçiler diyor ki Kadiri mi? Nakşi mi? diye soruyor. Hocamızda Nakşi dedi. Onlarda ısrarla Kadiri diye okuduk dedi. Bir kaç kere bu olaya şahit oldum. Kafama takıldı. Bana da soruyolar. Kadiri mi Nakşi mi diye. İsa Geylani Hazretleri gece rüyama girdi. Rüyamda türbenin içindeydim. Kadiri Şeyhi İsa Geylani diye aşikârda söylüyorlar. Bir heybetliydi. Burada kılıcı kınındaydı. Tamamen gördüm. Kafama takıldığı için Allah aydınlattı.” (K.K. 106).

“Caminin hocası Kayseri’ye izine gitti. Bir tane İsmail diye bi çocuk var. Hocanın yerine namaz kıldırılmaya geldi. Sabah namazını ben kıldırırım dedi. Enver’de yanımda gelsin dedi. Tamam dedim ben arkadaşlık yaparım sana. Açtık camiye ve cumartesi günüydü. Bu ezanı okudu. Bekliyoruz bekliyoruz kimse gelmiyor. O bekleme esnasında bana bir duygu geldi ve ağlamaya başladım. İsmail dedim burada ezanlar okunurken ecdadın torunları bu camileri niye doldurmuyorlar. Sonra bir anda 20 kişi camiye geldi. Sabah aşağıda yer bulamamışlar. Başlarında da bir müftülük görevlisi vardı. Ondan sonra birden doluverdi burası.” (K.K. 106).

“Buraya biri geldi. Sizden bir ricam olacak dedi. Bizim hanımın komşusunun gelini varmış. Komşusunun gelininin çocuğu olmuyormuş. Kadın demiş ki ona Kaşgari’nin orda İsa Geylani türbesi var. Sen bir tane fotoğrafını ayarla ve sandukaya atalım. Senin çocuğun olur. Bu gelinde buna inanıyor. Hemen bir tane fotoğraf buluyor. O kadın ve gelin buraya gelmişler. Sandukadan içeri fotoğrafı atmışlar. Ondan sonra aradan bir akşam geçmiş. İkinci akşam mübarek bunları rüyasında sıkıştırmış. Adam yalvarıyor ve ağlıyor. İkisi kafayı yiyecek diyor. Nolur o fotoğrafı oradan alalım diyor. Üç kişi sandukayı kaldırmaya çalıştık. Zorla adam sürünerek içinden fotoğrafı aldı. Fotoğraf toprağın üzerine düşmüş. Adam aldı. Ne dualar etti. Kafayı yiyecek ikiside dedi. Gece korkutuyormuş.” (K.K. 106).

2.12.2.10. Karaca Ahmet Sultan

Karaca Ahmet hakkındaki anlatıların çoğu rüyalarla ve şifayla ilgilidir. Karaca Ahmet’i rüyasında gören ve ondan şifa bulan insanlarla karşılaşmıştır.

“Buraya derdine deva olsun diye çok gelen var. Aslında ben birine anlattım ama ondan sonra bazı şeylerimi kaybettim. Yine de anlatayım. Taksimdeki yaşanan olaylarda birinci ya da ikinci gecemiz tam hatırlamıyorum. Ben evim uzak olduğu için burada üst katta kalıyorum. Burada uyuyorum. Uyurken dizimin

üzerine bir ağırlık geldi. Şöyle kafamı bir kaldırdım ve baktım. Mübarek, iri yarı birisi uzanmış ve kafasını dizimin üzerine koymuş. Nefes alıp veriyor. Siz kimsiniz diyorum, Karacaahmet misiniz diyorum. Kafasını salladı. Sizi çok mu yordular dedim kafasını salladı.” (K.K. 145).

“Buraya 10 sene önce birisi geldi. Çocuğumuz yok dediler. Türbeyi ziyaret ettiler ve sonrasında yanımıza geldiler. Bu kapıya gelmişseniz inşallah size hayırlı evlat verir dedim. Gittiler ve aradan bir süre geçti. Sonra bir baktım biri ikiz biri dördüz çocukları olmuş. Haddinden fazla rahatsız olanlar geliyor duasını alıp gidiyor. Bir sene sonra iki sene sonra gelip hocam şifasını aldık diyorlar.” (K.K. 145).

2.12.2.11. Karyağdı Baba

Karyağdı Baba türbesine gelen bir bayan duasının gerçekleştiğini aktardığı bir memorat görülmüştür. Yine türbede saz çalarak mersiyeler okuyan Alevi dedesi ise Karyağdı Baba'yı rüyasında gördüğünü söylemektedir. Aynı dede Hızır ile de kalbiyle iletişim kurduğunu söylemektedir. Türbenin bakımını yapan türbedarı ise babasının burayı bir zatı şerifin ziyaret ettiğini söyler.

“Allah'ın huzurunda ona dua ediyoruz. Bir gün patrondan zam isteyeceğim. Patrona söyleyemiyorum. Dua ettikten üç gün sonra patron kendisi zam verdi. Aradan bir sene geçti. Karyağdı Baba beni uğraştırma bu patronla dedim. Duam da böyle. Bana yine zam yapsın dedim. Yine aynı şekilde oldu. Ondan sonra balkonlarda bu Fransız demirler oluyor ya benimde evim böyle demirli olsun diye dua ettim. Ev sahibinin damadı bütün evi tadilat yaptırdı ve hepsi Fransız demiri oldu. Karyağdı Baba'ya ben gidiyorum dua okuyorum ve avucumu hiç boş çevirmedi.” (K.K. 107).

“Bizim gönül meselesi. Kalple çağırıyorum. Ya Hızır gel diyorum. Gelmiyorsa ben dede değilimdir. Pir senede bir kere talibin evine girer. Taliplerini toplar. Rıza eder. Orası bir cemdir. Orası bir cem evidir.” (K.K. 178).

“Benim babam 86 yaşındaydı. Okuması vardı. Gözlük kullanmazdı. Hafızası çok iyiydi. Kapıdan bir adam girdi dedi. Babayiğit, bıyıklı, beyaz elbiseli. Ayağına kadar beyaz elbiseliydi. İçeri girdi, ziyaret edip çıktı dedi. Beş dakika sonra geri geldi. Oğlum aç adamın duası kabul olmaz. Babama al şu kirayı demiş. İki lira para veriyor. İçeri giriyor ve çıkmıyor. Babam içeri girip bakayım acaba oturuyor mu diyor. İçeri girdim ve kimse yoktu diyor. Sonra anlamış ve eyvah kaçırdım demiş.” (K.K. 180).

2.12.2.12. Kırklar Sultan

Kırklar Sultan'ın hakkında anlatılan memorata baktığımızda onun vücuda gelerek bir cama taş attığı görülmektedir. Bunun dışında yine Kırklar Sultan'ın mezarından kalkarak ayak ucuna gömülen çocuğu aileye teslim ettiği söylenmektedir. Kırklar Sultan'ın türbesinin bulunduğu arazi sahibinin rüyasına da girerek türbesinin uzatılmasını istediği görülmektedir. Kırklar Sultan'ı rüyasında gören bir kişi gördüğü rüyayı anlatmak istememiş kendisine kalmasını istemiştir.

“Kırklar Sultan Hazretleri kırk kardeştir. Kırklar Sultan Hazretlerinin mezarının aşağısındaki evde gece âlem yapıyorlar. Bu zat rahatsız oluyor ve haber gönderiyor. Fakat bu duruma kimse aldırış etmiyor. Adamlar; sazlı, sözlü, çengili, içkili âlem yapıyorlar. Neyse gecenin bir yarısı oluyor. Gecenin bir yarısında ben size uyarı gönderdim diyor ve taşı yerden alıp cama atıyor. Şuan beş parmağının izi taşa duruyor. Taş halen orada bir yerde olması lazım. Taşı masanın ortasına fırlatıyor ve herkes kaçacak delik arıyor. Ben size haber gönderdim diye bağırmiş. O akşam şimşekler çakmış. Taşa beş parmağının izi böyle duruyor.” (K.K. 5).

“Amcanın rüyasına girmiş. Benim ayağımın üstünden geçiyorsunuz, rahatsız oluyorum demiş. Türbemi uzatın demiş. Birkaç sefer rüyasına girmiş. Mübareğin türbesini bir buçuk iki metre uzatmışlar. Ondan sonra o amca buraya bir daha tarla yapmamış. Amcanın tapulu yeriymiş ve orayı hibe etmiş. Mübareğin boyuda bu şekilde uzun kalmış. Uzun olma sebebi bu. Bu mübareğin taşı var. Aşağıda eskiden eski bir ev varmış. Şu anda orada sera var. Eski evde saz çalıp oynuyorlarmış. Mübarek burada rahatsız olmuş. Buradan aldığı gibi taşı oraya atmış. Taşta beş parmağının izi var. Kara bir taş. O taş karşıda iki katlı evin alt katında duruyor. Göstermiyorlar. Ben gördüm o taşı. Böyle kara bir taşı. Yan duruyor beş parmağının izi var.” (K.K. 141).

“Karşıda bir viran ev vardı. Orada içki içiyorlarmış. Yerden taşı alıp masalarına atmış. Şu kadar taşta beş parmağının izi vardı. O taş burada. İçeride demir kafes var. Onun içinde dururdu. Şuan ölünce oğlu aldı. Zamanında köyümüzde bir bebek ölmüş. Bunun ayakucuna gömmüşler. Bebeği öğlen gömmüşler ikindi zamanında bebeği kucağına almış. Bebek hangi evde öldüyse gitti o evin kapısına bıraktı. Bebeği ayakucunda istemedi. Bebeği sonrasında mezarlığa gömdüler.” (K.K. 142).

2.12.2.13. Lohusa Hatun

Lohusa Hatun hakkındaki memoralara baktığımızda hepsinin ortak özelliği rüya yoluyla iletişim kurulmasıdır. Onu bizzat görenlerinde olduğu memoralarda görülmektedir.

“Burası şuraya kadar mezarlıkmiş. Ben şu ağacın dibinde içki içiyordum. İki tane ermiş ve bir kadını oradan bana bakarken gördüm. Ben saklanmaya çalıştım. Bana gözüktüler yani. İki tane sakallı ermişle bir kadındı. Öyle bana bakıyorlardı. Sonra o kadının Lohusa Hatun olduğunu rüyamda öğrendim.” (K.K. 2).

“Rahime Hatun olarak biliyorum. Lohusa Hatun. Ben bir gece rüya gördüm. Baktım karşıdan geliyor. Çok uzun siyah saçları var. Yüzünü göstermiyor. Yüzünü örtmüştü. Ondan sonra geldi, bana sarıldı. Öyle bi sarıldı ki sanki organlarımızın birbirine geçtiğini hissettim. O kadar sıcacıktı. Hep okuyorum ben de o yüzden.” (K.K. 13).

2.12.2.14. Merkez Efendi

Merkez Efendi türbesinde kim olduğunu bilmeyen bir adamla konuştuğunu söyleyen kadın bu adamın kaybolduğunu aktarmaktadır. Bir başka ziyaretçi ise türbede bizimle karşılaşmanın Merkez Efendi'nin bir gücü olduğuna inanmaktadır.

“Bir gün akşamüstü ziyarete gelmiştim. Orada bir bey varmış. Hiç dikkatimi çekmedi. Sonradan başımı kaldırdığım zaman o beyi gördüm. Orada dikiliydi. Ama neden dikeldiğini o zamana kadar ben hiç fark etmedim. Orada su kuyusu olduğunu gördüm. Sonra bir anda nolduysa orda o beyefendi yanımda bulundu. Sohbe başladık. Elinde matara gibi bir şey vardı. Suyu doldurmuş gelmiş. Biz sohbe bir başladık hava karardı baya. Bana dedi ki Merkez Efendi'ye dua ettin ama şurada bir kuyu var. Gel orada da dua et dedi. Burada dua etmek güzel dedi. Burada da dualar kabul oluyor dedi. Ben o zamana kadar bilmiyordum. O efendiyle biraz sohbet ettik. O zatta Üveysiyim dedi. Sonra dua etmeye arkamı döndüm adam kayboldu. Adam yok.” (K.K. 80).

“Benim iş yerimde Sedef Abla var. Bana dilek kuyusu var dedi. Ben orada dilek eda ettim, duamı ettim dedi. Hiç olmayacak düşümü dua ettim dedi. Sonuçta olmayacak diye dua ettim dedi. Sonra Merkez Efendi'den çıkarken telefon geldi ve dileğim oldu dedi. O yüzden etkilendim ve bu hafta geldim. Beni sizle karşılaştırdı. Oradan tekrar geri döndüm ve sizinle karşılaştım. Merkez Efendi bizi karşılaştırdı.” (K.K. 81).

2.12.2.15. Nurettin Cerrahi Hazretleri

Nurettin Cerrahi türbesinde karşılaştığımız ziyaretçilerden bir tanesi kendisinin bu türbeye gelmesini önceki gece yaptığı rabıtaya bağlar. Bu rabita sebebiyle buraya geldiğini ve bizim araştırmamız için gönderildiğini iddia etmektedir. Ziyaretçilerden bir kişi ise kendisinin bu tekkede üye olmadığı için güvenlik tarafından misafir edilmemesini ve türbe başında üzüntüyle dua ettikten sonra bu tekke’de kendisinin misafir edilmesini aktarmaktadır.

“Beni buraya gönderdiler. Mesela şöyle diyim ben Perşembe günleri normalde Mehmet Emin Tokadi Hazretlerine giderim. Her Perşembe öğleden sonra çıkarım ve gelirim. Tefekkür ederim, düşünürüm. Dün akşamleyin burası gönlüme düştü. Dün akşamleyin geç saatte namazı kıldım. Ben Erzincan’da Abdurrahim Reyhani Hazretlerine bağlıyım. Onunla rabitamda burası gönlüme düştü. Buraya geldim. Burada dua okurken içimden şu çocuk gitmese de şununla sohbet etsek diyordum. Senin bu saatte burada olman. Benim gönlüme buranın düşmesi bu zatın kerametidir. Dün akşamki Abdürrahim Reyhani Hazretleriyle rabitamda bana buraya git demesi onun kerametidir. Ben bugün Mehmet Emin Tokadi Hazretlerine gittiğimde o mübareğin bana sen orada Amenerresülü oku demesi bir keramettir. Buraya gelmen, senin bu konuyla ilgili bişeyleri sorman onların sana cevap verdiğini göstermektedir. Sen cevap alıyorsun şu anda. Bu fakiri gönderdiler ve git o çocukla konuş dediler. Ben buranın bağılısı filan değilim yani buraya bağlı değilim. Benim efendim Allah dostu Abdürrahim Reyhani Hazretleri. Onla dün rabitamda namaz sonrası tefekkürümde gönlüme düşen burasıydı. Ben de buraya niye geldim diye düşünüyordum ben de aldım cevabımı. Bu zatlar birbirleriyle sürekli iletişim halindedir. Senin oraya neden geleceğini bilirler.” (K.K. 63).

“Bir gün buraya geldim ve şu mübareği ziyaret edeyim dedim. İçeri girdim ve kimse suratıma bakmıyor. Ben de dua ettim ve Allah’ım bunları buradan defet dedim. Bu tekkenin kapısını çaldım ve kapıyı yaşlı bir adam açtı. Ben Ankara’dan

ziyarete geldim. Zikri akşam burada yapabilir miyim dedim. Adam buraya sadece üye olanların girebildiğini söyleyip kabul etmedi. Şurada üzuldüm, ağladım. Camın önüne gelip mübareklere dua ettim. Bana himmet ediyorsanız edin. Etmiyorsanız ben gidiyorum dedim. Ben görevimi yaptım. Benim gücüm yok dedim. Daha sonra son kez tekkeye baktım ve o görevli yok. Başka bir görevli var. Buyur amca dedi. Seni ağırlayalım. Zikrini burada yap dedi. O gün beni içeri almayan güvenlik bile bir anda bana sıcaklık göstermeye başladı. O ettiğim dua üzerine oldu hep bunlar. Orucumuzu açtık, zikir yaptık.” (K.K. 64).

2.12.2.16. Oruç Baba

Oruç Baba türbesinde karşımıza çıkan memoraatlar onun türbesinden nurlar yükselmesi ve rüyalar aracılığıyla insanlara davette bulunmasıdır.

“Annem bana bir gün bir şey söyleyeceğim ama çekinme dedi. Evin içerisinde yeşil ışık gördüm dedi. Anne eve lazer tutuyorlardır dedim. Annem yok dedi. O ışık böyle bir kat dolaştı dedi. Benim odam arka tarafta. Benim odama girmek için benim kapımın açılması lazım. Bir gece buradan bana ışık geldi. Aynı ışığı bende gördüm. Ramazan da bazen loş yeşil veya mavi bir ışık veriyor. Benim evimin içinde. Annemin kalbi temiz olduğu için görüyor. Annem bunu görüyor.” (K.K. 143).

2.12.2.17. Saçlı Emir Efendi (Hâşimî Emîr Osman Efendi)

Saçlı Emir Efendi hakkındaki memoraatlara baktığımızda onun kerametini bizzat yaşayıp tarikatlara yönelerek kılık kıyafetinde değişim yaşadığını söyleyen bir kişiyle karşılaşmıştır. Bunun dışında Saçlı Emir ile iletişim kurduğunu söyleyen ve Saçlı Emir’in Hazret-i Aliyle yaşadığı menkıbeyi aktarmaktadır.

“Benim yaşadığım bir kavga mevzusu vardı. Bu türbenin önünde birisi bana bıçak çekti. Bıçağını salladı. Bıçak karnıma geldi. Ancak olayın sıcaklığıyla oralı olmadım ama karnımda bir ağrı vardı. Tişötümü kaldırdım ve baktım. Orada

cesaretimi topladım ve hiçbir şey yok. Akşam rüyamda Saçlı Emir Efendi'yi gördüm. Olay o türbenin önünde olmuştu. Bana bir şey söyledi de özel şimdi onu söylemek istemiyorum.” (K.K. 7).

“Eş şeyh emir hazretlerimiz Manisa'da iken bir gece rüyasında Hazret-i Ali efendimiz kerremallahu vecceh efendimizi görüyor. Rüyasında ayva yaprakları görüyor. Ali Efendimiz Manisa'ya beni ziyarete gel diyor. Hazreti Ali Efendimizin beyaz bir atı ve bir de Zülfükar kılıcını görüyor. Seni Manisa'da bekliyorum diyor. Hazret-i Enver Osman Efendi Hazretlerimiz Manisa'ya gidiyor. Hazret-i Ali efendimizi görüyor. Hazret-i Ali efendimiz Ayva yapraklarını getirdin mi diyor. Getirdim efendim diyor ama sizi rüyamda gördüğümde elinizde zülfükar vardı diyor. Hazret-i Ali mübarek cübbesini kaldırıyor ve cübbesinin altından tesbihini çözüyor. Tesbihi çekmeye başlıyor. Bu biz çektiğimiz zaman zülfükar olur diyor.” (K.K. 18).

2.12.2.18. Sefer Baba

Sefer Baba hakkındaki memoratlar oldukça ilginçtir. Onun deprem zamanında ayağa kalktığını ve çevrede yardımlar dağıttığını söyleyen kişilerle karşılaşmıştır. Sefer Baba'nın türbesinin üzerine yapılmak istenen binayı tam üç kere yıktığı ve buraya bina dikilemeyeceğinin anlaşılmasıyla türbesinin kurtulduğuna inanılmaktadır.

“Burada yaşıyorum. Ben şu şekilde duydum. Bu kahverengi binayı müteahhit yaparken bir ses gelmiş. Buraya yapmayın, bu inşaatı yapmayın demiş. Size rahat, huzur vermeyiz demiş. İşçiler müteahhite söylemişler. Müteahhitte saçmalıyorsunuz demiş ve binanın yapımına devam edilmesini söylemiş. Bu bina inşaat halindeyken yıkılmış. Kaç tane işçi ölmüş. Ondan sonra yapıyorlar ve yıkılıyor. Yapıyorlar ve yıkılıyor. Daha sonra üzerine yapamayacaklarını anlayınca yanına yaptılar. Bina on seneden fazla boş kaldı. Müteahhitte en son

buraya ilk girene daireyi bedava vereceğim dedi. Bir aile girdi ve kaldı. Sonrasında bir şey olmayınca başka insanlar yerleşti.” (K.K. 22).

“Sefer Baba yakın tarihlerde apartmanı üzerine yaptırmadı. Apartmanı türbenin üzerine yapıyorlardı fakat Sefer Baba yıktı. İnşaat yıkıldıktan sonra öbür tarafa çektiler.” (K.K. 23).

“Yanıdaki binayla ilgili birçok rivayet var. Bina üç sefer yıkıldı. Millet o binadan korktu. İçeri girmediler. İlk giren bedava oturacak dediler. Bir kişi girdi ve ondan sonra son on beş senedir o binada oturan var. Deprem zamanında Sefer Baba'nın millete burada yardım ettiği söyleniyor. Ayağa kalktığı söyleniyor. O bina deprem zamanında ileri gitti geldi ve Sefer Baba tuttu. Aynı zamanda Pir Hüsamettin Hazretleri'nin arabacısıdır.” (K.K. 24).

2.12.2.19. Sünbül Efendi

Sünbül Efendi türbesi hakkında karşımıza çıkan memoralara baktığımızda da ilginç olaylarla karşılaşırız. Ziyaretçilerden birisi Sünbül Efendi türbesine gitmek isteyen aksakallı, asalı bir adama yardımcı olduğunu aktarmaktadır. Bu adama yardımcı olan ziyaretçi o adamın bir evliya olduğuna inanmaktadır. Başka memoralara baktığımızda ise Sünbül Efendi'den şifa bulduğunu söyleyen ve başka bir anlatısında ise yüzü felçli bir Ermeni'nin de bu türbede iyileştiğini anlatan ziyaretçilerle de karşılaşmıştır. Sünbül Efendi ile sohbet ettiğini söyleyen ziyaretçiler de vardır. Son olarak memoralardan bazılarında ise Sünbül Efendi'nin kendisiyle rüya aracılığıyla iletişim kurduğunu söyleyen ziyaretçilerle de karşılaşmıştır.

“Ben şuan 50 yaşındayım. Bir otelde güvenlikte çalışıyordum. Benim işim geceydi. Beyazıttan otobüse binip Bayrampaşa'da iniyorum. Beyazıttan bindiğim anda otobüste bembeyaz, iri yarı, sakallı ve ayakları çıplak dikkat çeken bir amca vardı. Saat sabahın yedisiydi. Otobüse bindik ve Bayrampaşa'da indik. Ama bu

amca inerken söyleniyor. Ben Sümbül Efendiye gideceğim. Nasıl gideceğim? Buraların hali ne? Bu İstanbul ne biçim olmuş? Bu amca benim dikkatimi çekti. Ben arkada oturuyordum o önde oturuyordu. Sonra amcaya gel seni götüreyim dedim. Tamam evlat dedi. Gidiyoruz, iri yarı, boyu 1.90'ın üstüydü. Böyle cübbeli, sevimli bir ihtiyardı. Tabi insanlar da bize bakıyor. Amca'yı türbeye getirdim. Sonra elimi cebime soktum. Para verecektim. Amca bana sen orasına karışma dedi. Ben şimdi burayı ziyarete geldim. Bakarsın uçakla dönerim, bakarsın başka bir şekilde giderim dedi. Senin işin buraya kadar dedi. Kapıya getirdim onu senin işin bitti dedi. Arkamı döndüğümde amca yok olmuştu.” (K.K. 89).

“Kaç sene evvel Ermenilerden birisi buraya geliyor. Ortanca ablam söyledi. Adamın yüzünde felç varmış. Adam elini türbeye sürüyor ve ondan sonra yüzüne sürüyor. Adam ondan sonra düzelmiş. Başka bir olayı annemden ve buranın halkından duydum. Burayı zamanında yıkmak istiyolarmış. Adamın kazma elinde kalıyor ve kırıyorlar. Dozerin kepçesi kırılıyor. Bakıyorlar olmuyor ve bırakıyorlar.” (K.K. 90).

“Gönenli Mehmet Efendi vardı. Burada İrfan Hoca anlatırdı. Bir gün buradan geçerken Sümbül Efendi Hazretlerini görmüş. İrfan Hoca Mehmet Efendiye sormuş: Hocam ne yapıyorsun demiş. O da demiş ki Sümbül Efendiyle biraz sohbet ettik demiş. Gönenli Mehmet Efendi evliyadır. Sirkeçide bir tane abi demiş ki Mehmet Hocam namaza yetişemeyeceksin, şu benim taksiye bin beraber gidelim demiş. Hoca, yok ben giderim demiş. O gittiğinde bakıyor ki hoca efendi içeri giriyor.” (K.K. 91).

“Sümbül Efendi'nin maneviyatını hissediyorum. Abdülkadir Geylani'ye bağlıyım. Allah'ın bana verdiği sırrını açıklayamam. Çünkü Allah bana daha nasip etmez. Beni Sümbül Efendi cemaati umreye yolladı. Umredeyken Resulullah efendimizi ziyaret edemedim. Görevliler içeri sokmadı. Burada bir arkadaş rüyasında görmüş. Veysel Karani'nin Hırka-i Şerifini burada ben

giymişim. Burada Sümbül Efendi'nin etrafında beni tavaf ederken görmüşler. Oradaki katedeki kokuyu ben Sümbül Efendi türbesinde hissediyorum.” (K.K. 92).

2.12.2.20. Telli Baba

Telli Baba hakkındaki memoralara baktığımızda karşımıza depremde ayağa kalkan evliyalardan birisi olduğu çıkar. Telli Baba'nın duaları kabul ettiğini ve işlerinin hızla olduğunu söyleyen ziyaretçiler vardır. Telli Baba'nın Boğazın manevi koruyucusu olduğu ve denizin koruyucusu olduğu inancı mevcuttur.

“Bir bayan baktım yürüyor. Orada beraber konuşa konuşa gittik. Dedim siz nereye gidiyorsunuz. Ben burada Telli Baba'ya gideceğim dedi. Öyle anlatırken kadın ben buraya kaç sefer geldiysem ne niyet ettiysem niyetlerim oldu dedi.” (K.K. 62).

“Boğazın bekçileridir. Yuşa karşıda, Telli Baba burada, Yahya ile Aziz Mahmut Hüdayi karşılıklı boğazın koruyucularıdır. O depremde de ayağa kalktılar diyorlar.” (K.K. 124).

“Ben burada dua ettim ve yarım saat geçmedi dileğim gerçek oldu. Öyle bir şey diledim ki o kişi benim buraya geldi. Ben burada oturdum çok ağladım. Allah'ım beni namerde muhtaç etme dedim. Bir çocuk yanıma geldi. Tuvalete girdi çıktı. Çocukla konuştuk. Çocuk nerede oturuyorsun abla dedi. Kavakta oturuyorum oğlum dedim. Çocuk benim ailemle sorunum var abla dedi. Benim evden çıkmam gerekiyor dedi. Orada bir oda da olsa bana ev lazım dedi. Çok acil bir ev arıyorum dedi. Valla şuan benim hiç aklıma gelmiyor var mı yok mu bilemiyorum dedim. Çocuk telefonunu verdi. Abla dedi eğer bulursan beni arar mısın dedi. Ararım dedim. Allah'ım dedim sana şükürler olsun. Bu kadar çabuk sesimi duyacağımı bilmiyordum dedim. Çocuğu çağırdım ve ben iki katlı bir evde oturuyorum. Eski Rum evi, tahta bir ev. Tek başıma yaşıyorum. Kıramı

veremiyorum öyle zor durumlarım var dedim. Eğer istersen üst kattan sana bir oda vereyim. Çocuk teklifimi kabul etti ve abla al sana 200 lira dedi. Böyle rüya gibi geldi. Telli Baba dualarımı duydu. Daha sonra çocuk ev kurasına girdi. Çocukla Telli Baba'ya gittik ve dua ettik. İlk çekilişte çocuğa ev çıktı. Telli babanın ayakucuna gidip duanı edeceksin.” (K.K. 126).

2.12.2.21. Tezveren Dede

Tezveren Dede'yi rüyasında gördüğünü söyleyen ziyaretçiler vardır. Onun işleri hemen gerçekleştiği inancı vardır.

“En büyük evliyalarından Hünkâr Hacı Bektaşî Veli vardır. Ben dedim ki şu mübareğe yolumu tez aç Hünkâra gideyim, geleyim tekrar seni ziyaret edeyim. Ben her zaman bir yere gidersem muhakkak bu mübareği ziyaret ederim. Tezveren Dede en hızlı şekilde yolumu açar. Rüyamda da gördüm. Aksakallı diyorlar. Gerçekten aksakallıydı.” (K.K. 60).

2.12.2.22. Tokadî Hazretleri

Tokadi Hazretleri hakkında karşımıza pek fazla memorat çıkmamıştır. Onun hakkında dikkat çeken tek memorat sınav sorularını ziyaretçilerinden birisine rüya aracılığıyla gösterdiği anlatısıdır.

“Tokadi hazretlerinin de kerametini duydum. Kadının birisi türbedarlık yapıyormuş. Bizim anlatan kişinin akrabasıdır. Türbedarlık yapıyormuş. Türbedarlık yaparken kızı da üniversiteye gidicekmiş. Ona gece mübarek hep sayfaları gösteriyor. Kızı da üniversiteyi kazanıyor.” (K.K. 13).

2.12.2.23. Turabi Baba

Turabi Baba'nın Kasımpaşa'daki en büyük memoratı türbede çıkan yangında yanmamasıdır. Bu yangında türbede bir is dahi olmadığını söyleyen ziyaretçiler

vardır. Türbenin içerisinde günümüzde yanmamış Kur'an-ı Kerim bu durumu kanıtlar niteliktedir. Deprem zamanında ise ayağa kalktığını söyleyen ziyaretçilerle de karşılaşmıştır. Türbede içki içen birini öldürdüğü ve onu canlı olarak görenlerin olduğu söylenmektedir. Türbeyi koruduğunu söyleyen bir kişi ise türbede insanların beklemesinden rahatsız olduğunu ve insanların onu istemediğini söylemektedir. Turabi Baba'nın ise onu koruyarak kendisini istemeyen insanlara ders verdiğinden bahseder.

“Turabi Baba'yı rüyamda gördüm. Hemen ziyarete gittim. Bana kapılarını açtı. Ben de içeri girdim. Beni çağırıyor dedim. Hemen gittim.” (K.K. 13).

“O 1999 depreminde mübarek ayağa kalkıyor. Orada görenler var. Beni gördüğünü kimseye söyleme diyor. Burada ayağa kalkmış ve dua ediyormuş. Bir de burada güvenlik vardı. Onun kızı Turabi Baba'yı görüyor ve düşüp bayılıyor.” (K.K. 18).

“Ben Kastamonu sancaktarıyım. Ben sofuyum. Şeyh Nazım Kıbrısî Efendi Hazretlerine bağlıyım. Tam 450 tane Allah dostu olan evliya ve şeyhle görüşmem oldu. Burada Turabi Baba Hazretlerimiz var. Benim Turabi Babayla oldu. Birçok kişiye de musallat oldu. Çünkü benimle çok uğraştılar. Sen burada ne oturuyorsun git dediler. Turabi Baba onlara musallat olunca dahada karışmıyorlar. Bir gece Şeyh Nazım Kıbrısî Efendi hazretlerimizi rüyamda gördüm. Şeyh Nazım Kıbrısî Efendi Hazretlerimiz bana bundan sonra sen Turabi Baba'nın çay bahçesine otur dedi. Seninle görüşmek isteyenler senin yanına gelir dedi. Ondan sonra bende orada oturdum. Arkadaşlar, dervişler, sofiler ziyarete gelirdi. Seni de bize yönlendirdiler. Mânâ âlemi vardır. Bak kiminle görüşmüşüm. Hızır Aleyhisselam(telefondaki ismi göstererek.) zahiri. Yani şimdi mana âlemi demek ne demek biliyor musun? Rabitalı bir şekilde abdal kuvvetlidir. Hani bu dünyadan öbür başka bir manayı görürsün. Bu dünya değil. Onların alanına girersin. Onların alanlarına girersen seçilirsene o alan başka bir alandır. Değişik bir boyut. O da ilm-i ledunla alakalıdır. Bunların hepsi sırlar içinde sırlardır.” (K.K. 18).

2.12.2.24. Tuzcu Baba

Tuzcu Baba hakkındaki memoratlar çoğunlukla rüya kültü üzerine karşımıza çıkar. Türbeyi ziyarete gelenler onu rüyasında gördüklerini aktarmakta fakat nasıl gördüklerini anlatmamaktadırlar. Bazı ziyaretçiler ise Beşiktaş'ta çıkan büyük bir yangını mezarından kalkarak Tuzcu Baba'nın söndürdüğünü ve görenlerin olduğunu söylemektedir.

“Bu mahallemizde önceden büyük bir yangın olmuş. Büyük bir yangında Tuz Baba Hazretlerinin o yangını söndürdüğünü görenler var.” (K.K. 171).

“Ben Tuz Baba'yı arkadaşşımdan duymuştum. Sonra gelip gitmeye başladım. Bana psikolojik olarak iyi geldi. Bir şekilde görünmeyen bir elin bana yardımcı olduğunu hissediyorum.”(K.K. 174).

“Ben rüyamda cami olarak gördüm. Türbenin içinde yatıyordum. Bana Beşiktaş'ta olduğunu söyledi. Sordum ve buraya yönlendirdiler. Rüyamda gördüğüm için geldim.” (K.K. 175).

“Benim rüyama da girdi. Söylemeyeceğim ama. Söylersem gelmiyorlar.” (K.K. 176).

“Bazı insanlar burayı rüyada görüyor ve geliyorlar. Avcılardan birkaç kişi gelmişti. Biz burayı rüyamızda gördük ve onun için geldik dediler. Bir seferinde de Çorum'dan birisi gelmişti, telefonla aramıştı. Ben burayı rüyamda gördüm de ziyarete geldim demişti ” (K.K. 177).

2.12.2.25. Uzun Evliya

Uzun Evliya'yı rüyasında gören ziyaretçi rüyasında altın keseleri gördüğünü söyler. Bu altın keselerini söylediği için kendisine nasip olmadığından bahseder.

“Rüyamda şurada oturuyorum. Çok kalabalık ve ziyaretçiler var. Eskiden buraya o kadar çok ziyaretçi gelirdi ki aklın dururdu. Rüyamda bir el beni buradan bir kaldırdı. Kaldırdığı yere baktım ve bir teneke kutu vardı. Kutunun ağzında kilit vardı. Kilitin ağzı açık ve kumla örtülüydü. Kutunun içerisinde armut biçiminde dört tane altın biçiminde kese vardı. Rüyamda bana gösterdiler. Bizim burada Zeki Müren’in akrabası Nazire Hanım Teyze vardı. 97 yaşındaydı. Nazire Hanım teyze böyle böyle bir rüya gördüm dedim. Keşke söylemeseydin dedi. O sana görünmüş ama sen onu almasını bilememişsin dedi. Buraya gelecekmişsin ve oraya kül dökücekmişsin. Sabah gelip orada ne izi olduğuna bakacakmışsın. İz varsa orada önemliymiş. Orada kan akıtırsan o tılsım oradan gitmezmiş.” (K.K.143).

2.12.2.26. Yahya Efendi

Yahya Efendiyle bizzat konuştuğunu söyleyen kimselerle karşılaşmıştır. Bazı ziyaretçiler ise Yahya Efendi’yi bizzat görerek buraya gelmişlerdir. Yahya Efendi’nin Boğazı koruduğuna inanılmaktadır. Yahya Efendi’nin şifa verdiği dair anlatılarda mevcuttur.

“Bizi ablam getirdi. Onun rüyasına girmiş. Boğazda gemileri bekliyormuş. Herkese yardımcı oluyormuş.” (K.K. 132).

“Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşadığı söylenmektedir. Kanuni Sultan Süleymanla akrabalığı varmış. Kanuni Sultan Süleyman onu Trabzondan bu tarafa getirerek buralarda irşat görevinde bulunmasını istemiştir. Burada tabii ki o zaman büyük yapılar yoktur. Burası medrese görevini üstlenmiştir. Boğazdan geçen tehlikeleri önlediğine dair birkaç söylemi vardır. Birkaç defa gemilerin batmaması için dua ettiğini biliyoruz.” (K.K. 133).

“Ben onun ruhuyla konuşuyorum. Her ne zaman buradan arabayla geçsem bana bir huzur gelir. Çünkü ona selam veririm. Şimdi bir tane kanser hastası

arkadaşımız vardı. Ben de şifacılık yapıyorum ve onun yanına gidip dua ettim. Dedim ki bak orada bir adam var. Şifa istedi. Allah'tan ona yardım isteyebilir miyiz? Ondan sonra ortalık aydınlandı, morlaştı. Adamın kanseri var ve Allah'ın izniyle Yahya Efendi'yi aracı yaparak iyileştireceğiz. Ben de burada Yahya Efendi'den ona yardım dilemeye geldim. Şükrederek dua ederim ona.” (K.K. 139).

2.12.2.27. Yuşa Hazretleri

Yuşa türbesi hakkında karşımıza çıkan memoralardan en dikkat çekenini onun boyunun gerçekten uzun olduğuna inanan insanlardır. Yuşa Hazretleri'nin bazı ziyaretçilerin rüyasına girdiği de tespit edilmiştir.

“Babam 20 yıl önce rüyasında görmüş. Hazreti Yuşa'nın kim olduğunu babam rüyasında bilmiyormuş. Babama rüyasında senin Yuşa'ya borcun var demişler. Yuşa'nın kim olduğunu babam bilmiyor. Babam sürekli araştırıyor ve rüyayı tekrar tekrar görüyor. 3-5 kez görmüş. Ondan sonra babam böyle korkarak kim bu Yuşa diye merak ediyor. Araştırırken en sonunda kitaplardan bulmuş. Sonra gidip orada bir kurban kestirmiş. Bu söylediğim 20 yıl önceydi. Biz Yuşa'ya gittiğimizde oraya yol yoktu. Babam araya araya sonunda türbenin yerini bulduk. Beykoz'dan oraya yürüdüğümüzü biliyorum. O yola taksi çıkmıyordu.” (K.K. 43).

2.12.2.28. Zuhurat Baba

Zuhurat Baba'nın rüya yoluyla karşısına çıktığından bahseden kişilerle karşılaşmıştır. Yine deprem zamanı ayağa kalktığını söyleyen ziyaretçiler de mevcuttur.

Zuhurat Baba'ya manevi davet ile geldim. Zuhurat Babaya geldiğimde gençtim. Ben onu televizyonda izledim. Kalktım ve o gün buraya geldim. Rüyamda onu gördüm. Böyle cübbeli ve beyaz sarıklıydı. Çok heybetliydi. Ben 27 kere peygamber efendimizi sahihken gördüm. 4-5 kere konuşmuşluğum var.

Peygamber efendimiz beni onlara verdi. Rüyamda oldu. Peygamber efendimiz gelmiş böyle cübbesi sallanıyor. Ben diyorum ki uyuyor muyum uyanık mıyım? Beni diyor gerçek tanı. Bana yaklaş ve gerçekten tanı. Bir şeyden şüpheye düştüğün zaman Kur'an'a git dedi.” (K.K. 122).

3. BÖLÜM

3. İNANÇLAR VE UYGULAMALAR

3.1. İstanbul Velileri Hakkında İnançlar

İstanbul velilerine ziyaret gerçekleştirenler arasında yaygın görüş onların ölü olmadıklarıdır. Türbe ve mezar ziyaretleri ölmüş aile üyesini ziyaret etme düşüncesi ile yapılmaktadır. Ziyaret edilen zat inançlara göre ölmemiştir. Veli madden ve manen bu dünyadadır. Onunla iletişim kurmak farklı şekillerde olur. Bu durumlar rüya yoluyla, kalp yoluyla ve maddi olarak olağanüstü bir durumda görülmektedir. Ziyaretçilere göre veliler peygamberin ölümünden sonra Allah yolunda yaşamış ve Allah'ın katında yüksek makamlara sahip olan sevgili kullardır. Ziyaretçilere göre istekler Allah'tan istenir. Fakat bu isteği bir veli aracılığıyla yapmaktadırlar. Bir devlet adamından istekte bulunmak için nasıl aracı konuyorsa Allah'ın velileri içinde bunun geçerli olduğu düşüncesi hâkimdir. İstanbul'un kozmopolitan bir şehir olması nedeniyle ziyaretçilerin çoğu müntesibi oldukları yaşayan mutasavvıflardan ve kendi memleketlerinde bulunan velilerden de bahsetmektedirler. Türbe ve mezarları ziyaret etmek inanca göre büyük sevaptır. Türbelerin çoğunda içi su dolu ibrik ve takunya bulunması velilerin dünyevi olarakta varlıklarını sürdürdükleri düşüncesini yansıtır.(K.K. 32).

Türbe ziyaretçilerinin bir kısmı bu velileri rüyalarında görür. Velilerin rüyada adak istediği veya mezarlarını ziyaret edilmelerini istedikleri söylenmektedir. Veliler bazı ziyaretçilere rüyada türbelerinin yerini dahi tarif ederler. Veliler, deprem zamanında İstanbul'u koruyan ve binaların yıkılmaması için mezarlarından çıkıp binaları tutan ilahi güçlere sahip varlıklar olarak telakki edilmektedir. İnançların çoğunda türbeye sahip olmayan ve mezarı olan velilerin daha çok sevildiği görülmüştür. Türbelerde dilenen dilekler çoğunlukla evlilik, çocuk sahibi olma, çocuğun bahtının güzel olması, sağlık-sıhhat, mal-mülk gibi inanışların etrafında gelişir.

3.2. Ziyaret Sebepleri

İstanbul türbelerini ziyaret sebepleri ziyaretçilerin belirttiklerine göre bir dilek için değildir. Ziyaret sebebini nasıl bir aile büyüğünün mezarına gidiliyorsa velilerde bizden ziyaret beklerler düşüncesiyle aktarmaktadırlar. Ziyaretçilerin çoğu bu düşüncüyü aktarsalarda ziyaret süresince dileklerde buldukları görülür. Dilekleri gerçekleşsin diye adak adadıkları da görülmektedir. Ziyaretçiler dilek dileme düşüncesinde olmadıklarını söyleselerde bu durum tam tersi durumdadır. İstanbul'da türbelerin bazıları kendiyile özdeşleşen alanlarda dilek dilenen yerler halindedir. Çocuk sahibi olmak için Abdülvedûd Sultan, Oruç Baba, Tezveren Dede, Lohusa Hatun gibi türbeler, evlilik ve kısmet açmak için Telli Baba, şifa için Karaca Ahmet Sultan, At Evliyası, Merkez Efendi, sınav kazanmak için Eyüp Sultan, Tokadi Hazretleri, Zuhurat Baba, oruç ibadetini gerçekleştirmek için ise Oruç Baba gibi türbeler nam yapmıştır. Türbelerin genel ziyaret sebepleri iş sahibi olmak, mal-mülk sahibi olmak, evlilik ve kısmet açmak, evliliğin huzurlu geçmesi için dua etmek, hastalıklara şifa bulmak, sünnet çocuklarını getirmek, çocukların uslu olmasını sağlamak, oruç ibadeti ritüelini gerçekleştirmek, hacca ve umreye gidemeyip bunların yerine geçtiğine inanılan türbeyi ziyaret etmek, Alevi-Bektaşî babalarını ziyaret etmek, tarikat ehli velileri ziyaret etmek, sevap kazanmak olarak gruplandırabiliriz. İstanbul'da halen yaşayan tarikat şeyhleri tarafından da bu türbelerin ziyaret edilmesini önerdikleri görülmektedir. Tarikatlara mensup insanlardan bazılarının bir veliye intisap ettikleri ve mana âleminden aldıkları mesajlarla türbeyi ziyaret ettikleri de görülmektedir.

3.3. Ziyarete Adab

Türbeleri ziyaret ederken dikkat edilmesi gereken unsurlar vardır. Bu adaplara baktığımızda türbeye sırtını dönmemek, kılık kıyafete dikkat etmek, kadınların başını örtmesi, türbeye selam vererek girmek gibi davranışlar vardır. Bazı türbelerden çıkarken geri geri çıkmakta adet haline gelmiştir. Türbelerde konuşmak, gülmek büyük bir ayıp sayılmıştır. Türbelerde adak dağıtmakta bir gelenek haline gelmiştir.

3.4. Ziyaret Zamanı

İstanbul türbelerinin bazılarının ziyaret zamanları kutsal kabul edilmiştir. Karaca Ahmet Sultan ve Sünbül Efendi türbesi Muharrem ayında sıklıkla olmakla beraber hergündür. Sünbül Efendi türbesinin muharrem ayında daha çok kalabalık olmasının sebebi türbe haziresinde Çiftesultanlar Türbesi olarak adlandırılan daha çok Alevi-Bektaşî inanca mensup olanların ziyaret ettiği türbe olmasıdır. Yahya Efendi, Tuz Baba, Eyüp Sultan, Mehmet Emin Tokadi Hazretleri gibi büyük zatların Cuma günleri ve Cuma selasından önce ziyaret edilmesinin sevabı daha da arttıracığına inanılmaktadır. (K.K. 42,45,92). Zuhurat Baba türbesine gelen ziyaretçiler duaların kabul saatini Cuma günü saat 10 olarak belirtmektedir. (K.K.122). Aziz Mahmut Hüdayî türbesinde ise üç cuma üst üste gidilerek dua edilirse dileklerin kabul olacağı inancı mevcuttur. (K.K. 118). Ramazan ayında Oruç Baba'da ilk gün sirkeyle oruç açmak adet haline gelmiştir. Uzun Evliya türbesi de Ramazan ayında sıklıkla ziyaret edilen türbeler arasındadır. Nurettin Cerrahi türbesi Perşembe günü, Hüsamettin Uşşaki ve Sefer Baba türbesi ise Salı günleri tarikat günleri olduğu için daha sık ziyaret edilir. Galatasaray Lisesi'nin kuruluş yıldönümünde ise Gül Baba türbesini ziyaret etmek gelenek haline gelmiştir. İstanbul türbeleri gün farketmeksizin hergün ziyaretçi akınına uğramaktadır. Sadece belirtilen günlerin özel günler olduğuna inanılmakta, dileklerin kabulü için bu günlerin kutsal olduğu düşünülmekte ve bu günlerde edilen duaların daha sevap olduğuna inanılmaktadır. İslam dininde Cuma günü kutsal kabul edilmektedir. Alevî inancında da Cuma günü kutsaldır. İnanişâ göre Hazreti Ali 20 Mart 599 günü Kâbe-i Şerif'te dünyaya gelir. Bu tarih hicretin yirmi üçüncü yılı, Recep ayının onuncu cuma gününe denk gelmektedir. (K.K. 145).

3.5. Türbe Giriş ve Çıkışlarında Yapılan Uygulamalar

Türbeye girerken es- Selamun Aleyküm diyerek girilir. Türbede yatan zatın da kendi selamlarını aldıklarına ve kendilerine selam verdiklerine inanılır (K.K.52,59,77,88,). Ziyaretçilerden bazıları ise Allahın selamı üzerinize olsun ya

evliyallah, Allah dostları diyerek selamlama yaparlar (K.K. 63,103). Türbeye giriş sağ ayakla yapılmalıdır. Fakat bu inanış herkes tarafından kabul görmemiştir. Türbeye girişlerde eşik oldukça önemlidir. Bazı inanışlara göre eşğin iki farklı anlamı vardır. İlk anlama göre türbeye girerken mânâ âlemi ile zahir âlemi ayıran nokta eşiktir. İkinci anlama göreyse Emeviler döneminde eşik üstüne ehli beytin isimleri yazılmıştır. Hazreti Hasan, Hazreti Hüseyin, On İki İmam'ın isimleri eşikler üzerine yazılmıştır. İbadethane ve ziyaret yerlerine bekçi konularak bu eşiklerin üzerine bastırılmıştır. Ehlisünnet tarikatlarında bu olaydan ders alarak eşiklere basmamaktadırlar. (K.K. 154).

Ziyaret edilecek zatın türbesine yürüyerek gitmenin daha sevap olduğuna inanılır (K.K. 80). Türbeye girilmeden önce abdest alınır (K.K. 98,116). Bu bir adet haline gelmiştir. Türbeye sağ ayakla girildikten sonra ziyaretçiler önce edeble geldiklerini belirtirler. Bu edebe göre duruşları, davranışları, hareketlerine dikkat ederler. Türbede hızlı hızlı yürünmez, yüksek sesle konuşulmaz ve kakhaha atılmaz. Bir büyüğün yanında nasıl davranılıyorsa türbede de öyle saygıyla davranılır (K.K. 52,59,77,116). Türbeye sırt dönmek saygısızlık olarak adfedilir. Bu yüzden de türbe içerisinde ve türbeden çıkarken sırtı dönmeye dikkat edilir (K.K. 116,138). Türbesi sandukasız mezar şeklinde olan zatların ise ayakucunda dua edilir. Onların insanları ayakucunda durdukları zaman gördüklerine inanılır. (K.K. 126).

Alevi-Bektaşî inancının daha çok ziyaret edip sahiplendiği türbelerde ise daha farklı uygulamalar görülür. Türbeye girilmeden önce ya Allah, ya Muhammed, ya Ali diyerek eşığı öperek dua ederler. Eşiğe basmadan içeri girerler (K.K. 88,109). Bu inanışların İstanbul'da Karaca Ahmet Sultan türbesi, Karyağdı Baba türbesi, Kırklar Sultan türbesinde görmek mümkündür. Alevi- Bektaşî kültürde eşik kutsal kabul edilmiştir. Eşik Peygamberimizin "Ben İlimin Şehriyim Ali onun kapısıdır."sözünden yola çıkılarak kutsallaştırılmıştır. Alevi Bektaşî inancına göre Hazret-i Muhammed ilim şehridir ve onun kapısı Hazret-i Ali'dir. Bu yüzden eşik kutsal sayılmış ve eşığe basmama adet haline gelmiştir. Dede Korkut

hikâyelerinde ve eski Türk şaman inanışlarında da eşğin kutsal olduğu görülmektedir.²¹⁶

3.6. Dua Şekli

Türbe ziyaretinde zata edilen dualar İstanbul'da farklı şekillerde icra edilmektedir. Bunlardan çoğunluğuna baktığımızda üç İhlas bir Fatiha suresi okunduğu görülmektedir. Ziyaretçiler Peygamberin söylediği bir İhlas suresinin Kur'an-ı Kerim'in üçte birine denk geldiği hadisine istinaden bu inanışı gerçekleştirmektedirler. (K.K. 17, 46, 54, 56, 60, 63, 65, 70, 82, 87, 90, 94, 114, 136, 142). Ziyaretçilerden bazıları ise on bir İhlas bir Fatiha suresi okumanın daha iyi olduğunu aktarmaktadır. Bunun sebebinin ise ziyaret edilen zatın yanında daha fazla kalmak olduğu belirtilir. (K.K. 3, 71, 98, 101, 108, 116). Ziyaretçilerden bazıları sadece Fatiha suresini okuduklarını belirtmektedirler. (K.K. 23, 40, 67, 89, 110, 117). Ziyaretçiler arasında üç İhlas, bir Fatiha ve bir Ayetel Kürsi surelerini okuduklarını belirtenlerde vardır. (K.K. 60, 80, 109). Bir başka inanış ise bir Fatiha, üç İhlas ve Yasin-i Şerif surelerinin okunması şeklindedir. (K.K. 74,155). Ziyaretçilerden bazıları ise dualarını Türkçe ettiklerini belirtmişlerdir. (K.K. 4,30). Yağmur yağdığı zaman edilen dua, anne babanın duası ve mazlumun duasının her zaman kabul olduğu inancı görülmektedir. (K.K. 92). Tarikatlara mensup olan ziyaretçilerden bazıları ise dualarını zikirler eşliğinde etmektedirler. Zikir törenlerini salgın hastalık nedeniyle yapamadıkları için bizim de bu uygulamaları gözlemleme şansımız olmamıştır. İstanbul'da zikir törenlerinin yapıldığı tekkelerden bazıları İsmail Rumi tekkesi, Uşşaki tekkesi, Cerrahi tekkesi, Aziz Mahmut Hüdayi tekkesi, Sivasi tekkesi, Yahya Efendi tekkesi, Karacaahmet tekkesidir.

Alevi- Bektaşî inanca sahip ziyaretçilerin ise farklı dua şekilleri bulunmaktadır. İnanışa göre ziyaretçi "Bismi Şah, Allah Allah, Bismillahirrahmanirrahim"

²¹⁶ Dede Korkut Hikâyelerinde Bamsı Beyrek Banı çiçeğin düğününe ozan olarak katıldığında "İşikdeki mıklar" diye hitap ederek güvenilir kimselerin eşikte oturduğunu belirtir. Eski şaman inanışlarında ise eşğin ruhu olduğuna inanılmaktadır.

diyerek türbeye girer. Türbenin başında üç İhlas, bir Fatıha suresi okur. Ziyaretçi Hazreti Muhammed'e ve ehli beytine salavat getirir. Daha sonra Üçler, Beşler, Yediler, On İki İmam, On Dört Masumlar, On Yedi Kemer, Kırklar, Üç Yüz Altmış Altılar, Bin Birler, Hak Erenleri, Gayp Erenleri, Horasan Erenleri, Rumeli Erenleri, Anadolu Erenlerine dua edilir. (K.K. 109) Alevi-Bektaşî inanca sahip ziyaretçiler dualarının yanı sıra dualarını mum yakarak yaparlar. On bir adet mum yakıp niyaz ederek dua edilen türbeler At Evliyası, Karyağdı Baba ve Zuhurat Baba türbeleridir.

3.7. Çocuk Sahibi Olmak İçin Yapılan Uygulamalar

İstanbul'da türbe ve ziyaret yerlerinin ziyaret edilmesinin en önemli sebeplerinden bir tanesinde çocuk sahibi olma isteğidir. Çocuğu olmayan ziyaretçiler bu türbeleri ziyaret ederek bir takım pratiklerde bulunarak çocuk sahibi olma arzusunu ortaya koyar. Çocuk sahibi olamayan ziyaretçiler bu durumu kendilerindeki bir eksiklik olarak görmekte ve bu durumu aktarıırken sıkıntı çekmektedirler. Çocuğunun doğumu tehlikede olan ziyaretçi Eyüp Sultan'a gelerek adak adayıp dua eder. (K.K. 35). Eyüp Sultan türbesinin duvarlarında çocuk sahibi olmak için yazılan dilekler bulunmaktadır. Yine Eyüp Sultan türbesinde duanın kabul görmesi için lokum dağıtıldığı aktarılmaktadır. (K.K. 134). Eyüp Sultan türbesinde çocuk sahibi olmak için farklı bir ritüel mevcuttur. Bu ritüel günümüzde unutulsa da İstanbul'da eski zamanlarda yaşamış insanların bu inanişî halen bildikleri görülmüştür. Eyüp Sultan türbesi civarlarında bir taş bulunmaktadır. Hamile kalamayan kadınlar bu taşın üstüne çıkarak yedi kere taşın üstünde dönmeaktedirler. (K.K. 165,168). İstanbul'da çocuğu olmayan kişilerin özellikle gittiği türbeler vardır. Bunlardan en önemlisi Lohusa Sultan türbesidir. Lohusa Sultan türbesine giden kişi oraya giderek adak adar ve dua eder. (K.K. 73). Merkez Efendi türbesini ziyaret eden bir ziyaretçi ise bu türbede arkadaşının çocuk sahibi olabilmek için beşik ve çocuk silüetleri yapıp türbeye bıraktığını aktarmıştır. (K.K. 84). Çocuk sahibi olabilmek için Abdülvedud Sultan türbesine gelen bir başka karı koca ise bu türbeye üç hafta üst üste gelerek dua ederler. Abdülvedud Sultan türbesine geliş amaçlarını şifa bulmak olarak aktaran karı

koca Ya Vedud Sultan diyerek dua ettiklerini belirtmekte ve bunun itikat meselesi olduğunu söylemektedirler. (K.K. 98). İsa Geylani'nin türbesinin bulunduğu Abdullah Ubeydullah Kaşgari dergâhının da diğer adı Çiftegelinler türbesidir. Bunun sebebi ise çocuğu olmayan iki kişinin buraya gelerek dualar etmesi sonucu çocuğu olduğu inancına sahip olmalarıdır. (K.K. 104). İsa Geylani türbesinde ise iki kadının türbe sandukasına fotoğraflarını bırakarak çocuk sahibi olunacağı inancına sahip oldukları görülmüştür. (K.K. 106). Zuhurat Baba türbesinde ise çocuk sahibi olamayan bir kişinin 20 sene sonunda çocuk sahibi olduğu görülmüştür. Bu durumu Zuhurat Baba'yı aracı kılarak Allah'a bağlayan ziyaretçi türbe başında dilek tesbihleri satın alarak türbeye asmış, türbe başında dua etmiş ve adaklar adamıştır. (K.K. 119).

Zuhurat Baba türbesinde dilek tesbihleri oldukça yaygın kullanılmaktadır. Ziyaretçi dilek tesbihini alır, teşbihi evinde kibleye doğru asar ve iki rekât namaz kılar. Dileği kabul olduktan sonra tekrar türbe başına gelir ve kırk adet daha tespih alır. Aldığı tespihleri hayır olarak kırk kişiye dağıtır. (K.K. 120). Zuhurat Baba türbesine beşik bağlama ve çağut bağlama âdeti halen devam etmektedir. (K.K. 121, 163). Çocuk sahibi olmak için gezmediği doktor kalmayan bir ailenin ise geçen ramazan ayında Oruç Baba'ya gelerek beşik bağladıkları ve çocukları olduktan sonra türbeye gelerek adaklarını gerçekleştirdikleri görülmüştür. (K.K. 128, 138). Uzun Evliya (Leblebici Baba) türbesinde de geçmişte çocuk sahibi olmak için bir takım uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Türbe içerisinde geçmişte bulunan şimşir ağacına kadınların gelerek bezden bebek ve beşik yaptıkları ve bunları ağaca astıkları söylenmektedir. Türbeye çocuğuyla ziyarete gelen bir kadın ziyaretçi ise gezmediği doktor kalmadığını ve bu türbeye gelerek dua ettikten sonra o gece hamile kaldığını aktarmıştır. Hamile kaldıktan sonra adak olarak türbenin boyasını ve demir parmaklıklarını yaptırdığını aktarmaktadır. Yine aynı türbe civarında adak olarak horoz kesildiği ve fakirlere dağıtıldığı görülmüştür. (K.K. 143).

Karaca Ahmet Sultan türbesinde de genelde kalabalığın Cuma günü olduğu görülmüştür. Türbede on sene boyunca çocuğu olmayan bir çiftin dua ettikten sonra şifa buldukları ve dördüz çocukları olduğu aktarılmaktadır. (K.K. 145). Çocuğu olan ziyaretçilerden bazıları çocuğunun ismini Ahmet koymaktadırlar. (K.K. 157). Telli Baba türbesinde de çocuk sahibi olmak için dua edilip dileğin kabul olması sonrasında adak olarak kurban, lokum, pilav dağıtıldığı görülmüştür. Türbede çocuğu olsun isteyen ziyaretçilerden bazıları tesbihleri türbeye doğru asarak dua etmektedirler. Bu tesbihleri bazen sanduka üzerine bırakmaktadırlar. (K.K. 141).

3.8. Mal, Mülk ve Servet İçin Yapılan Uygulamalar

Türbe ve ziyaretgâhların insanlar tarafından ziyaret edilmesinin sebeplerinden bir tanesi mal, mülk ve servet sahibi olmaktır. Birçok türbede bu durumun varlığı ritüel ve inanmalarla gözlemlenmiştir. Ziyaretçilerin çoğunluğu ziyaret mekânlarına mal, mülk ve servet sahibi olmak için gelmediklerini belirtmelerde ettikleri dualar bu durumun tam tersini bizlere gösterir. Gül Baba türbesinde parası olmayan ve çaresizlik içerisinde kalan bir kadının dua ettikten sonra para sahibi olduğu aktarılmıştır. Bu kadın eline geçen paranın bir miktarıyla adak olarak türbeyi boyatmıştır (K.K. 12). Hüsametdin Uşşaki türbesinde ise ilginç bir inanma ile karşılaşmıştır. Kazancının artması için türbeye ampül bağışlayan ve bu ampül yandığı sürece kendisinin bahtının aydınlanacağına inanan ziyaretçilerle karşılaşmıştır (K.K. 27). Turabi Baba türbesinde ise kazancın artması için türbe içerisine para atıldığı aktarılmaktadır (K.K. 29). Zuhurat Baba türbesinde ise Bakırköy'de yaşayan zenginlerin bu türbe sayesinde zenginliklerini arttırdıklarına inanılmaktadır. Türbeye gelenler ev ve araba alabilmek için çaput bağlamaktadırlar. Tesbih satıcılarından birisi Hıdırellez zamanı burada dua edip gül altına ev resmi bıraktıktan sonra ev sahibi olduğunu aktarmaktadır. Ziyaretçilerden bazıları ise tahtadan veya taştan yaptıkları silüetleri türbe önüne bırakmışlardır (K.K. 51, 58, 120, 121, 122). Zuhurat Baba türbesinde de mal, mülk sahibi olmak için türbe üzerine anahtar, cüzdan bırakan kişilerle karşılaşmıştır (K.K. 84, 155).

Merkez Efendi türbesinde kuyu başında dua etmek inancı mevcuttur. Bu kuyuları Merkez Efendi kendisi yapmıştır. Bu kuyular vasıtasıyla ev, araba, mal, mülk sahibi olunacağına inanılmaktadır. Ziyaretçilerden bazıları kuyunun üzerine çıkıp dönerler. Bazıları ise kuyu başında gözlerini kapatarak dua ederler. Kuyuların üzeri kapatılmadan önce ise ziyaretçilerin kuyulara para atarak dileklerde bulunulduğu söylenmektedir (K.K. 81, 83, 84). Merkez Efendi türbesinde devam eden bir başka inanış ise türbenin arka cephesinde bulunan duvara taş sürterek taşın duvarda kalmasını sağlayıp mal, mülk sahibi olmak için dilekte bulunma inancıdır. Bu inanış günümüzde halen varlığını sürdürmektedir (K.K. 83, 84). Mal mülk sahibi olmak için Merkez Efendi türbesinin etrafında bulunan hazirelerdeki ağaçlara ip ve çaput bağlandığı da görülmüştür. Bu hazirede tahtadan ve taştan evlerin yapıldığı da görülmektedir (K.K. 84, 90).

Türbe duvarına para ve taş yapıştırma inanışıyla karşılaşılan bir başka türbe ise Sünbül Efendi türbesidir. Türbenin karşısında bulunan duvara taş ve para sürülerek yapıştırılır. Daha sonra mal, mülk sahibi olmak için dualar edilir (K.K. 86). Sünbül Efendi türbesinde sanduka üzerine altın kolyesini bırakan bir kişiyle de karşılaşılmıştır (K.K. 89). Eyüp Sultan türbesinde yuvarlak bir taş vardır. Bu taşın üzerine dilek dilenip çıkıldığı zaman baş dönmesi yaşanırsa dileğin kabul olduğu görüşü hâkimdir (K.K. 101, 106, 134). Kaşgari Dergâhında bulunan kuyu ise televizyon programlarında dilek kuyusu olarak gösterilmesi sebebiyle ziyaretçi akınına uğramıştır. İnanışa göre kuyuya doğru bağrıldığında o ses geri geliyorsa mal, mülk dileği gerçek olur (K.K. 106).

Oruç Baba ve Telli Baba türbelerinde de ev, araba, mal sahibi olmak için anahtar ve kilit bırakma inanışları mevcuttur (K.K. 111, 117). Telli Baba türbesinde edilen duanın kabulü için bir takım ritüeller yapılmak zorunludur. Türbeye girildiğinde türbenin üzerinden gelin teli olarak adlandırılan tellerden koparılır. Bu teller dilek gerçekleşinceye kadar kişi tarafından yanında taşınır. İstek gerçekleştiğinde ise kesilen tel türbeye geri getirip bırakılır. Tel geri bırakıldıktan sonra adaklar yerine getirilir. Ziyaretçilerden bazıları Telli Baba

türbesine tel bağışında bulunur. Telli Baba türbesinde ev, araba, iş dileğinde bulunup dileğinin gerçekleştiğini belirten kişilerle de karşılaşmıştır. Telli Baba türbesinde gerçekleşen dilekler sonucu en çok adanan adaklar lokum, şeker, pilav dağıtma ve kurban kesmedir. (K.K. 123, 125, 127, 128).

Mal ve mülk sahibi olmak için dilek dilenen türbelerden bir tanesi de Kırklar Sultan türbesidir. Daha çok Alevi- Bektaşî inancı yansıtan bir türbe olsa da her kesimden insanın ziyaretine açıktır. Ziyaretçiler ve köy halkının anlatılarına göre bu türbeye gelip dua ederek ev, araba, mal sahibi olan çok insan vardır. Dileği kabul olan insanlar köy halkına adaklarını dağıtmaktadır (K.K. 141).

At Evliyası olarak adlandırılan türbede ise yaptıkları ritüel sayesinde ev, araba sahibi olduğunu iddia eden ziyaretçilerle karşılaşmıştır. Ziyaretçiler türbe başına gelerek dua ederler. Sünni inanca mensup ziyaretçiler dua ederek türbenin kenarlarında bulunan küçük taşları türbenin sütun taşlarına sürterek yapıştırmaya çalışırlar. Ziyaretçiler bu işin inanarak yapıldığında gerçekleştiğine inanırlar. Taş duvara yapışır ise istenen dilek gerçekleşecektir. Alevi inanca mensup ziyaretçiler ise türbenin başında bulunan mum yakma yerinde on bir çerağ yakarlar ve dua ederler. At Evliyası türbesinde dileklerin gerçekleşmesi için mısır, buğday, arpa gibi yiyeceklerinde türbe üzerine saçıldığıyla karşılaşmıştır. (K.K. 152)

3.9. İş Sahibi Olmak İçin Yapılan Uygulamalar

İstanbul türbe ve ziyaretgâhlarının ziyaret edilme sebeplerinden bir tanesi iş sahibi olabilmektir. Ziyaretçiler türbe ve ziyaret mekânına geldiklerinde iş sahibi olabilmek için bir takım dua ve ritüeller yapmaktadırlar. Ziyaretçiler uyguladıkları ritüeller sonrasında ise türbede yatan veliyi sadece aracı kıldıklarını söylemektedirler. Ziyaretçiler iş isteklerini kendisi, oğlu, eşi ve akrabaları isteyebilirler. Mehmet Emin Tokadi türbesinde iş bulamayan oğlu için dilek dileyip ritüeller uygulayan bir bayanla karşılaşmıştır. Mehmet Emin türbesinde dileğin kabul olması için bir hafta içerisinde 313 kere Ayetel Kürsi okunur. Ayetel

Kürsinin Cuma günü okunmaya başlaması ve Cuma günü bitirilmesi önemlidir. Ayetel Kürsi okunmaya başlamadan önce türbe ziyaret edilmeli, dua edilmelidir. Bu ritüeli uygulayan ziyaretçi, oğlunun iş için başvurduğu her yerden dönüş aldığını aktarmaktadır (K.K. 42).

Oruç Baba türbesinde de iş sahibi olabilmek için bir takım ritüeller yapan kişilerle karşılaşmıştır. Ramazanın ayı içerisinde ilk gün daha önemli olmakla beraber Oruç Baba ziyaret edilir. Türbe de dualar edilir. Oruç açma vakti yaklaştığı zaman yedi farklı kişiden şişeye sirke aktarılır ve yedi farklı kişiye sirke dağıtılır. Burada zeytin ya da hurmayla oruç açılır (K.K. 45). Merkez Efendi türbesinde dilek kuyusuna gelerek dua edilir. Merkez Efendi'de çıkan suyun zemzemle eşdeğer olduğu inancı mevcuttur. Bu suyun şifasıyla dilek dilenir ve kuyunun başında kibleye dönerek üç yudum içilir (K.K. 81). Eyüp Sultan türbesinde de iş sahibi olabilmek için türbe duvarlarına bez bağlama, yazı yazma geleneği vardır (K.K. 117, 134). Zuhurat Baba türbesinde ise iş sahibi olabilmek için adak adamak daha fazla ön plana çıkmaktadır. İp ve çaput bağlama, mum yakma, dilek kâğıdı yazarak iş isteme gibi uygulamalar halen mevcuttur (K.K. 119). Uzun Evliya türbesinde ise geçmiş zamanlarda iş sahibi olabilmek için Leblebi paketleri bırakıldığı ve dualar edildiği bilinmektedir (K.K. 143). At evliyası türbesinde ise duvara taş sürterek yapıştırma yoluyla iş isteyen ziyaretçilerle karşılaşmıştır (K.K. 146). Tuz Baba türbesine baktığımızda ise türbeye tuz paketleri bırakılarak adak verilmekte ve istekler duayla türbe başında söylenmektedir (K.K. 177).

3.10. Şifa Bulmaya Yönelik Uygulamalar

Ziyaret yerlerinin amaçlarından bir tanesi ise herhangi bir hastalıktan şifa bulmaktır. Ziyaretçiler arasında bazı türbe ve ziyaret yerlerinin hastalıklara çare olduğu inancı mevcuttur. İstanbul evliyalarından bazıları velilik makamları dışında şifacılık misyonunda üstlenmişlerdir. Bu evliyalar hem yaşarken hem de ruhani olarak şifa verebilme yeteneğine sahiplerdir. Velilerden bazıları şifacılık

yaparken bu güçlerini Allah'tan alarak metafiziki olarak hastalarını iyileştirmiştir. Geçmişte bazı veliler tamamen doğal ilaçlar yaparak şifa sağlamışlardır. Günümüzde İstanbul'da şifa verme amacıyla aktif olarak ilgilenen türbeler yoktur. Fakat ismi ünlenmiş birkaç türbede yapılan ritüellerle şifa bulunabileceği inancı mevcuttur. Bazı ziyaret yerlerinde ise türbede yatan velinin rüya aracılığıyla şifa verdiğini aktardığı görülmüştür. Saçlı Emir Osman Efendi türbesinin önünde bıçaklandığını iddia eden bir kişi yarasına baktığında hiçbir iz olmadığını farketmiştir. Gece rüyasında Saçlı Emir Osman Efendi'yi gören bu kişi şifayı ondan bulduğuna inanmaktadır. Bu olayın üzerine sakal bırakıp dini vecibelerini daha fazla yerine getiren bir kişi haline geldiğini aktarmaktadır (K.K. 7). Saçlı Emir Osman türbesinde sandukaya el ve yüz sürüp dua edilerek şifa bulunacağına da inanılmaktadır (K.K. 10). Gül Baba türbesinde ise ayak ağrılarının geçmesi için türbeye dokunma, Kur'an okuma, mum yakma gibi inanışlar yapılmaktadır (K.K. 12).

Şifa amacıyla gidilen bir başka türbe ise Karaca Ahmet Sultan türbesidir. Bu türbe geçmiş dönemde akıl hastalarının iyileşmesi için geldiği bir şifahane görevi görmektedir. Fakat günümüzde İstanbul'da bulunan türbede bu inanış ortadan kalkmıştır (K.K. 32). Fakat Karaca Ahmet türbesine halen el ve yüz sürerek şifa bulunacağı inanışı mevcuttur (K.K. 29). Karaca Ahmet Sultan'ın Afyon'da bulunan türbesinde halen akıl hastalarını iyileştirmeye yönelik şifacılığın devam ettiği bilinmektedir (K.K. 145).

Mehmet Emin Tokadi türbesinde ise şifa almak amacıyla farklı bir inanış mevcuttur. Kur'an'ı Kerimi alıp türbe başına gidilir. Kur'an sayfalarının bütünü Bismillahirrahmanirrahim denilerek teker teker çevrilir. Her sayfaya el sürülür. Daha sonra hacet namazı kılınır. Üç kere bu olay tekrarlanır (K.K. 45). Mehmet Emin Tokadi türbesinde hastalığının iyileşmesi için adak adayıp lokum dağıtan insanlarda karşımıza çıkar (K.K. 48).

Merkez Efendi türbesinde ise her yıl düzenli olarak tıp festivali düzenlenir. Bu festivalin amacı tıp ilmini tanıtmak ve Merkez Efendi'nin bulduğu mesir macununu halka daha iyi tanıtmaktır. Merkez Efendi'nin kendisi de yaşarken bir doktor olduğu için türbesi şifa aramaya gelenlerin uğrak noktasıdır. Burada insanlar dua ederler, lokum dağıtırlar ve kendileri için şifa dileğinde bulunurlar. Günümüzde yaşanan koronavirüs hastalığı nedeniyle de türbelere ziyaretler artmıştır. (K.K. 71, 76, 77). Merkez Efendi'nin kendi zamanında ortaya çıkan veba hastalığını da yer altından çıkardığı şifalı suyla tedavi ettiği söylenmektedir. Türbe çevresinde bulunan üç adet kuyudaki suyun halk arasında şifalı olduğu inancı mevcuttur (K.K. 79, 90).

Halk arasında yer altından çıkan suyun şifalı olduğuna inanılan bir başka türbe ise Sünbül Efendi türbesidir. Buradan çıkan suyun şifalı ve zemzemle eşdeğer olduğu inancı mevcuttur. Ziyaretçilerden bazıları buradan çıkan şifalı suyun aşure zamanında çıktığını iddia etmektedir (K.K. 87, 91). Kaşgari Dergâhından çıkan suyunda zemzemle eşdeğer olduğu ve şifalı olduğuna inanılmaktadır (K.K. 105). Eyüp Sultan türbesinde de şifalı bir suyun olduğu inancı mevcuttur. Anlatılara göre Fatih Sultan Mehmed bu sudan içtikten sonra İstanbul'u fethetmiştir. Günümüzde bu suya dair iz yoktur fakat türbe avlusunda bulunan ağacın çevresinde dört adet çeşme vardır. Ziyaretçiler bu çeşmeden akan suyun zemzemle eşdeğer olduğu inancına sahiptir (K.K. 134, 169).

Sünbül Efendi türbesinde oğlu yatalak olan bir bayanla karşılaşmıştır. Bayan, oğlunun 18 yaşında yatalak olduğunu ve oğlunun burada dua ettikten sonra iyileştiğini aktarmaktadır. Türbeye gelen bayan, çocuğunun iyileşmesi için Sünbül Efendi'ye dua eder. Daha sonra sela vakti iki rekât namaz kılar. Sonraki hafta Cuma günü türbeyi tekrar ziyaret eder ve tekrar dua eder (K.K. 92). Abdülvedud Sultan türbesinde ise üç hafta üst üste gidilip 11 İhlas-ı Şerif, 1 Fatiha suresi okunarak şifa bulunacağına inanılır (K.K. 98). Aziz Mahmut Hüdayi türbesinde ise eşi kanser olan bir ziyaretçiyle karşılaşmıştır. Eşinin hastalıktan kurtulması için dua eden ziyaretçi daha sonraki yıllarda duası kabul olduğu için lokum

dağıtmıştır (K.K. 113). Aziz Mahmut Hüdayi türbesinde bir başka inanış ise üç Cuma üst üste sela vaktinde gidip dualar edilirse şifa bulunacağına inanılır (K.K. 118). Oruç Baba türbesinde ise hastalıklarının iyileşmesini isteyen ziyaretçiler raporlarını türbeye sürmektedirler. Ziyaretçilerden bazıları ise engelli çocuklarını türbeye getirmektedirler (K.K. 128). At Evliyası türbesinde ise ayaklarının iyileşmesini isteyen bir ziyaretçi toprağı alarak ayaklarına sürerek şifa aramaktadır. Ziyaretçilerden bazıları ise duvara taş sürtüp yapııştırarak şifa aramaktadır (K.K. 150, 153).

Baba Haydar Semerkandi türbesine ziyarette bulunan bir kişi ise alkol hastalığına şifa aradığını ve bu hastalıktan Baba Haydar Semerkandi sayesinde kurtulduğunu aktarır. Anlatıya göre mesleği barmenlik olan ve çok fazla alkol tüketen bu ziyaretçi alkolü bırakmak istemiştir. Allah'a alkolü bırakmak için dua eder ve o gece rüyasında Hazreti Muhammed ve cübbe giyinmiş insanlar görür. Cübbeli adamlardan bir tanesinin yüzünde sinekler vardır. Daha sonra bu adamın isminin Baba Haydar Semerkandi olduğunu söylerler. Rüyasından uyanan bu adam daha sonra Adıyaman'a gider. Adıyaman'da Menzil tarikatına giderek alkol hastalığı için şifa arar. Bu tarikatta şifa almak için yapılması gerekenler vardır. Sırasıyla gusül abdesti alınır, namaz kılınır ve tarikatın gerektirdiği adablar yapılır. Daha sonra şeyhin huzuruna çıkılır ve şeyhin söylediği dualar tekrar edilir. Durumu anlatan ziyaretçi kendilerine verilen duayı okuduğu sırada rüyasında gördüğü Baba Haydar Semerkandi'nin karşısına çıktığını söyler. Ziyaretçi o günden sonra içki içmeyi bırakır ve Baba Haydar Semerkandi'den şifa bulunduğunu söyler (K.K. 159).

Eyüp Sultan türbesinde hastalığı olup şifa arayan bazı ziyaretçiler ise dualarını Allah'a yaptıklarını ve Eyüp Sultan'ı aracı koyduklarını aktarmaktadırlar. 3 İhlas-ı Şerif, 1 Fatiha Suresi okuyan ziyaretçiler dışında 11 İhlas, 1 Fatiha okumaktadırlar (K.K. 162, 164, 165, 166, 168). Tuz Baba türbesinde ise şifa amacıyla türbe önünde bulunan sandukadan tuz alıp yemeklere katmak adet haline gelmiştir. Bazı ziyaretçiler ise tuz adağında bulunarak şifa aramaktadırlar. Tuz bozulmayan ve

insanı arındıran bir madde olduğu için şifalı olduğuna inanılmaktadır. (K.K. 170, 171, 172, 173).

3.11. Evlilik ve Kısmet Arayışı İçin Yapılan Uygulamalar

İstanbul'daki türbe ve ziyaret mekânlarının ziyaret edilme sebeplerinden bir tanesinde evlilik ve kısmet arayışıdır. Evlenmek için hayırlı kısmet arayıp bulamayan ziyaretçiler türbelere gelerek birtakım ritüeller sonucunda evlenebilmeyi amaçlarlar. İstanbul'da evlilik ve kısmet aramak için gidilen bazı türbelerin ismi daha fazla öne çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi Telli Baba türbesidir. Bu türbelerde isteklerin kabul olması için birtakım ritüeller mevcuttur. İstanbul'da Zuhurat Baba türbesinde evlilik için yedi makara ip bağlama geleneği vardır. Bu inanış Büyükkada'da bulunan Aya İrini'de evlilik için yapılan geleneğe benzemektedir (K.K. 49, 120). Zuhurat Baba'da evlilik için yapılan ip, çaput bağlama, dilek tesbihi asma gibi inanışlar mevcuttur (K.K. 121, 122). Merkez Efendi türbesinde de evlilik ve kısmet için çaput bağlama inancı mevcuttur (K.K. 51).

Telli Baba türbesi evlilik ve kısmet açılması için İstanbul'da en çok ziyaret edilen türbedir. Telli Baba türbesine gelenler evlenmek için türbe başında dua ederler. Ettikleri dua sonrası sanduka üzerinde bulunan tellerden koparırlar. Bu telleri dilekleri kabul olduğu zaman geri getirirler (K.K. 72, 73, 74, 92). Ziyaretçilerden bazıları ise Telli Baba'nın üzerindeki tellerin kendi kendine çıktığını ve evlenmek isteyenlerin kopardıkları bu telleri geri iade etmek zorunda olduklarını söylerler. Teli türbeye geri getirmeyenlerin kısmetinin olmayacağı inancı mevcuttur (K.K. 123, 125).

Bazı türbelerde ise gelin ve damat evlenmeden önce ziyarette bulunarak evliliklerinin hayırlı olması için dualarda bulunurlar. Aziz Mahmut Hüdayi türbesinde bu durum sıklıkla tekrar eder (K.K. 115). Oruç Baba türbesinde kısmet arayanlar elini türbe taşlarına sürer. Dileği kabul olan gönlünden ne koparsa yedi

gün adaklarını dağıtır (K.K. 128). At evliyası türbesinde kızları için evlilik dileyen kadınlar duvara taş yapıştırırlar (K.K. 153). Merkez Efendi türbesinde kısmetlerini arayan kadınlar kuyu üzerine çıkarlar ve suya bakarlar. Kuyunun içerisinde ay silüeti ya da kısmetlerinin silüetleri gözüktür (K.K. 162).

3.12. Sınavlar ve Derslerde Başarı İçin Yapılan Uygulamalar

İstanbul'da öğrencilerin güzel bir okula gidebilmeleri ve derslerinde başarılı olabilmeleri için türbe ziyaretlerinde buldukları görülmüştür. Özellikle ulus genelinde yapılan sınavlardan önceki gün türbe ve ziyaret mekânları oldukça kalabalık olur. Sınav öncesi dua etmeye gelen ziyaretçiler Tezveren Dede, Sümbül Efendi, Eyüp Sultan, Zuhurat Baba, Merkez Efendi, At Evliyası, Baba Haydar Semerkandî, Mehmet Emin Tokadî, Yuşa türbelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu türbelerde genellikle çikolata, su, küp şeker, bayram şekeri, lokum, pide gibi yiyecek- içeceklerin dağıtıldığı görülmekte ve türbe civarında namaz kılınmaktadır. Sınav öncesi başkalarının hayır duasını almanın da faydasının görüleceğine inanılmaktadır. Bazı türbelerin altından çıktığına inanılan suların da şifalı olduğuna inanılır ve çocuklara içirilir. (K.K. 51, 52, 92, 113, 125, 150, 166)

3.13. Feyz Almak İçin Yapılan Uygulamalar

Türbelerde ziyaretçilerin büyük bir kısmının amacı türbede yatan zattan feyz almaktır. Ziyaretçiler türbede yatan zatın maneviyatından faydalanmak içinde türbe ziyaretlerini gerçekleştirirler. Türbe ziyaretinde amaç bir dilekte bulunmak değildir. Türbede yatan zatın makamı Allah katında yüksektir. Onlar Allah'a daha yakındırlar. İnanişe göre Allah'a yakın olan velilere edilen dualar daha çabuk kabul olur. Çünkü veliler Allah'ın dostlarıdır. Bu yüzden insanlar onların bu yüksek makamlarından istifade etmek istemişlerdir.

İstanbul'da bulunan türbelerin çoğunda ziyaretçiler amaçlarını feyz almak olarak belirtmişlerdir. Araştırmamızdaki bütün türbelerde feyz almak amacıyla gelen ziyaretçilerle karşılaşmıştır. Türbelerden bazılarında türbede bulunan

velinin ölmeden önce ettiği dualar ziyaretçi sayısının artıp azalmasında oldukça etkili olmuştur. Bunlardan Aziz Mahmut Hüdayi Hazretlerinin “Ya rabbi! Kıyamete kadar bizim yolumuzda bulunanlar, sevenler ömürlerinde bir kere türbemize gelip ruhumuza Fatiha okuyanlar bizimdir. Bize mensup olanlar denizde boğulmasınlar, ahir ömürlerinde fakirlik görmesinler; imanları kurtarmadıkça ölmesinler. Ölüceklerini bilsinler ve haber versinler etrafına ve ölümleri denizde boğularak olmasın. Amin!” sözleri etkili olmuştur. Mehmet Emin Tokadı'nın ise “Benim türbeme yolu düşüp bir Fatiha okuyan kişiyi cehennem ateşi yakmasın.” şeklinde dua etmesi ziyaretçi sayısını arttırmıştır. Hacca ya da Umre'ye gidemeyecek durumda olan insanların ise feyz alabilmek için Hüsametdin Uşşaki türbesine ziyarette buldukları bilinmektedir.

Türbe ziyaretlerinde feyz almak için ziyaretçiler tarafından edilen dualar bir tarikata mensup olanlar ve olmayanlar tarafından edilen dualar olarak ikiye ayrılabilir. Tarikata mensup olan kişilerin feyz aldıkları yaşayan veya ölmüş mutasavvıflar vardır. Tarikata mensup olan bu kişiler bağlı oldukları şeyhin yüzünü hayal ederek farklı bir âleme geçerler ve ondan feyz alırlar. Bu duruma rabıta denir. Rabıtanın bir başka şekli ise ölüm rabıtasıdır. Bu rabıtada ise kişi kendisinin öldüğünü, kefenlendiğini, gömüldüğünü ve cenazesini hayal eder. Nurettin Cerrahi, Akbaba Sultan, Turabi Baba, Hüsametdin Uşşaki, Eyüp Sultan türbelerinde feyz almak için rabıta yapan insanlarla karşılaşmıştır. Türbe ziyaretinde bulunup herhangi bir tarikata mensup olmayan ziyaretçiler ise bir Fatiha ve üç İhlas, on bir İhlas ve bir Fatiha ve bunların yanında Yasin, Ayetel Kürsi gibi sûrelerin okunduğu görülmektedir.

Rabıta yapmak yerinde gözlemlenemese de ziyaretçilerden bazıları yaşadıkları bu rabıta durumunu bizzat kendileri aktarırlar. Turabi Baba türbesinde Şeyh Nazım Kıbrısı Efendi ile rabıta aracılığıyla görüşüğünü söyleyen ziyaretçi ölmüş olan şeyhten bizzat Turabi Baba türbesinin bekçiliği görevini almıştır. (K.K. 18) Erzincan'da Abdurrahim Reyhani Hazretlerine bağlı olduğunu söyleyen ziyaretçilerden bir tanesi ise rabıtasında kendisine Nurettin Cerrahi Hazretlerini

ziyaret etmesinin söylendiğini belirtmektedir. (K.K. 63) Rabıta yaparak Mahmut Efendiyi düşündüklerini söyleyen tarikat mensupları onlardan himmet istediklerini söylerler ve Allah'a ulaşmada bir vesile olduğunu söylerler. (K.K. 69) Eyüp Sultan türbesinde ise bir ziyaretçi ondan himmet istemek için türbeye geldiğini ve türbeye geldiğinde üzerindeki bütün yüklerin kalktığını söyler. (K.K. 167) Karyağdı Baba türbesinde ise Alevi- Bektaşî kültürü yansıtan ziyaretçiler tarafından pir divanına gelindiğini ve huzurda dara çekildiklerini söylerler.

3.14. Özel Günlerde Yapılan Uygulamalar

3.14.1. Ramazanda Oruç Açma

İstanbul'da Ramazan ayları oldukça coşkuyla kutlanan bir aydır. Ramazan coşkusuyula oluşan manevi hava İstanbul'da bulunan velilerin etrafında da bir takım uygulamalar meydana getirmiştir. Bilindiği üzere oruç açmak ve sahur yapmak İstanbul'da yaşayanlar tarafından ulu bir velinin kabrinin etrafında veya bir cami etrafında âdet haline gelmiştir. Ramazan ayında türbe civarında oruç açılan velilerden en meşhur olanı Oruç Baba'dır. Sadece İstanbul'da değil Türkiye'de de Oruç Baba türbesi oruç açma bakımından ritüellerin en çok olduğu türbedir.

Oruç Baba türbesinde Ramazan ayının ilk günü izdihama yol açacak ölçüde kalabalık meydana gelir. Salgın hastalık öncesi dönemde bu türbeyi ilk günde sadece iki yüz bin kişinin ziyarette bulunduğu bilinmektedir. Salgın hastalık döneminde bu türbe 2020 yılında uygulanan sokağa çıkma yasağında boş kalmış, 2021 yılında ise kısmi açılmanın etkisiyle eskisi kadar kalabalık olmasa da ziyaretçilerin uygulamaları gözlemlenebilmiştir. Bu türbede Oruç açma bir ritüel haline gelmiştir. Türbe etrafında toplanan insanlar ezan vaktinden önce bir takım oruç açma ritüelleri için hazırlıkta bulunur. Türbeye gelenler ellerinde sirkeyle gelmektedirler. Bu sirke şişelerinde bulunan sirkeler yedi farklı kişiyle değiştirilir. Türbenin etrafında bulunan herkes bu işlemi yapar. Türbenin bulunduğu mahalle

halkı ise ziyaretçilere su, yiyecek gibi temel ihtiyaçları gönüllü olarak dağıtmaktadır. Ziyaretçiler aynı zamanda adadıkları adakları da bu türbe etrafında dağıtmaktadırlar. Gözlemlerimize göre ziyaretçiler birbirlerine tespih, çember, su, sirke, ekmek, zeytin, şeker, hurma ve yaptıkları yemekleri dağıtmaktadırlar.

Oruç Baba türbesinin ilk günü ile ikinci günündeki kişi sayısı birbirinden farklıdır. Türbe en çok ziyaretçisini ilk gün almaktadır. Ramazan sonrası ise bu türbeyi pek fazla ziyaret eden yoktur. Ezan okunduktan sonra ziyaretçiler oruçlarını sirke ve ekmele açarlar. Buradaki düşünce Oruç Baba ile Hızır Aleyhisselamın buluşup oruçlarını sirke ve ekmele açtıklarıdır. Bazı inanışlara göre ise Hazret-i Muhammed'in orucunu sirkeyle açtığı düşüncesidir. Türbe üzerine havlu asmak, tespih asmak, çaput bağlamak, beşik bağlamak, cüzdan ve çanta sürtmek gibi inanışlar meydana gelmiştir. Yedi kişiden sirke alıp verme anlayışı ise dileklerin kabul olması için yapılması mutlak gereken ritüellerdendir.

3.14.2. Muharrem Ayı Uygulamaları

Muharrem kelimesi cahiliye döneminde savaşılmaması haram olan dört aydan birisi olarak kullanılmaktadır. Muharrem ayı Anadolu ve İstanbul'da yaşayan Alevi- Bektaşî inanca mensup ziyaretçiler için oldukça önemlidir. Muharrem ayında Kerbela'da Hazreti Hüseyin'in ve yanındakilerin şehit edilmesi anılır. Bunun için Muharrem ayının ilk on veya on iki günü oruç tutulur. İstanbul Karacaahmet türbesinde Muharrem ayında Alevi- Bektaşî inanca mensup kişiler tarafından yapılan ritüeller mevcuttur. Alevi- Bektaşî inanca sahip ziyaretçiler Muharrem ayında Karacaahmet türbesini yoğunlukla ziyaret ederler. Salgın hastalıkta yapılamayan cem törenini izleme fırsatı olmasa da matem orucu için toplanıp yapılan ritüeller gözlemlene fırsatımız olmuştur.

Alevi-Bektaşî inanca sahip ziyaretçiler Muharrem ayının getirdiği inançlar gereği sabah beş ile altı arasında oruç tutmaya başlarlar ve saat sekiz gibi oruçlarını açarlar. Oruç öncesi cem-evi türbe olarak hizmet veren bu mekânda

sünni inançtaki camilerde verilen vaazlar gibi sohbet düzenlenir. Bu sohbette genel olarak Hazret-i Muhammed ile Hazret-i Ali'nin hayatları ve birbirleriyle ilişkileri anlatılır. Ardından Muharrem orucunun tutulma sebebi olan ve matem orucu olarak adlandırılan bu orucun ortaya çıkışı anlatılır. Hazret-i Hüseyin'in Kerbela'da aç ve susuz kalması ve şehit edilmesi anlatılır. Ziyaretçilerin bulunduğu mekânda on iki imamın olduğu duvar halıları vardır. Bu mekânda başta dede olarak adlandırılan din görevlisi bulunur. Yemekhanede çıkarılan yemekler insanlara dağıtılır. Oruç açmadan önce “İlahi yarabbi. Senin rızan için niyet ettik. Senin rızan için oruç tuttuk yarabbi. On iki imamlar aşkına, kerbela şehitleri aşkına,124 nebinin hürmeti aşkına yarabbi oruçlarımızı kabul eyle. Hazreti Hüseyin'in şefaati defterine kaydeyle. Dildeki dilekelerimizi gönüldeki muratlarımızı sen bilirsün yarabbi... Ne merde ne namerde muhtaç etmeyesün yarabbi... Bismişah Allah Allah” şeklinde dua ederek oruç açılır.

Salgın hastalık öncesi ise yapılan cem törenleri'nin şu şekildedir. Cem töreninde dede'nin etrafında insanlar toplanır ve ayakta durularak eller kalbe götürülür ve dede'nin ettiği dualar Allah Allah denilerek tasdik edilir. Daha sonra dede vaazlarda bulunur. Bu vaazlar duaz olarak adlandırılır. Mersiyeler okunur. İnsanlar ağlarlar. Bütün duazları imam okur, secdeler yapılır ve dualar verilir. Secdenin yapıldığı ortamda Hazret-i Ali'nin, Hacı Bektaşî Veli'nin ve Alevi-Bektaşî kültürde yer etmiş velilerin resimleri bulunur. Cem töreni bittikten sonra herkes dışarı çıkar ve yemeğini yiyip dağılır. En son gün tam cem ibadetleri yapılır. O gün 2-3 saat cem ibadeti yapılır. Cem ibadetinden sonra saka suyu dağıtılır, matemden çıkılır. Kerbela şehitleri aşkına su azar azar herkese verilir. Bu su, dualanarak mersiyelerle şehitler aşkına ikram edilir. Lokmalar verilir. Herkes orucunu açar. Mersiyeler genelde eski ozanların mersiyeleridir.

3.14.3. Sünnet Uygulamaları

İstanbul'da adet haline gelen bir başka uygulama ise sünnet olacak ya da sünnet olmuş çocuğun Eyüp Sultan türbesine getirilmesidir. Eyüp Sultan türbesine

getirilen çocuk burada sünnet kıyafetiyle dolaşır ve adaklar dağıtır. Eyüp Sultan Belediyesi her sene düzenli olarak Sünnet Şöleni düzenlemektedir. Bu şölende çocuklar toplanmakta ve Eyüp Sultan'da dualar edilerek Mehter Takımı eşliğinde Feshane'ye yürünmektedir. Ziyaretçilerin anlatılarına göre Eyüp Sultan'a gelenlerin amacı çocuklarının bahtının güzel geçmesi için dua etmektir. Bazı ziyaretçiler türbede lokum, tatlı, çikolata vb. yiyecekler dağıtmaktadır (K.K. 160, 161, 165).

3.14.4. Şölen ve Yıldönümü Uygulamaları

İstanbul'da bazı evliyaların türbeleri bayramlarda, özel günlerde ve ölüm yıldönümlerinde daha yoğun ziyarete uğrar. Bunun sebebi toplumun nezdinde derin izler bırakmış zatların ölüm yıldönümlerinde onları hatırlamak, unutturmamak ve onlar adına hayırda bulunmaktır. Bu türbelerden birisi İsa Geylani türbesidir. Necip Fazıl Kısakürek'in ölüm yıldönümünde *O ve Ben* kitabında anlattığı Kaşgari dergâhı sevenleri tarafından ziyaretçi akınına uğrar. Ziyaretçiler Yılın her 25 Mayıs'ında Necip Fazıl Kısakürek'i anmak için bu dergâhta toplanır. Ölmüş kişinin ruhu için burada yemek dağıtılır, dualar edilir. Bir başka yıldönümünde ziyaretçi akınına uğrayan bir başka türbe ise Gül Baba türbesidir. Gül Baba türbesinin ziyaretçi sayısı Galatasaray Lisesi'nin kuruluş yıldönümünde artar. Galatasaray Lisesi mensupları bu türbeyi ziyaret ederler. Bu türbede mum yakma inancı mevcuttur. Merkez Efendi türbesinde ise her yıl Tıp Festivali düzenlenmektedir. Bu Tıp Festivali dâhilinde çeşitli programlar düzenlenmektedir. Merkez Efendi türbesi genel olarak kalabalık olsa da Tıp Festivali zamanında daha fazla kalabalıktır. Festival her yıl Mayıs ile Haziran ayları arasında bir hafta sürmektedir.

3.15. Adaklar

Adak İslamda bir duanın Allah katında kabulü için onun rızasını ve yardımını alabilmek amacıyla yapılan dinî bir ritüeldir. Türkçe Adak kelimesinin Arapça karşılığı nezr kökünden türemiştir ve insanın yerine getirmek için vaadde

bulunduğu şey anlamına gelmektedir. Eski Türklerde ıduk kelimesiyle karşımıza çıkar. İslam dininde adak adayan kişi için bu durum mecburi değildir. Adak isteğe göre verilir. Kur'an-ı Kerim'de de adak adama olayına Hazret-i İbrahim'in oğlu Hazret-i İsmail'i doğmadan önce Allah yolunda adak olarak adaması ve onu kurban etmek istemesi örnek gösterilebilir. Al-i İmran suresi 31. Ayette İmran'ın karısını Allah yolunda adaması örnek gösterilebilir. Birçok dinde de adak adama karşımıza çıkar. Eski Türk inanışlarından şaman inancında da adak adama durumu görülmektedir. İslam dininde adak adama olayı Arapların cahiliye devrinde de yerine getirilen bir inanıştır. Hazret-i Muhammed'in de Allah yolunda adak adamanın İslam dininde sorun olmadığına dair görüşleri hadislerle desteklenmektedir.

3.15.1. Kurban Kesmek

Kurban kesmek İstanbul türbe ve ziyaret yerlerinde en çok karşılaşılan adaktır. İstanbul'da bulunan türbelerden bazılarında kurban kesme adağı halen güncelliğini korumaktadır. Aziz Mahmut Hüdayi türbesi külliye özelliği gösteren ve Aziz Mahmut Hüdayi Vakfına bağlı bir kuruluştur. Kurban kesmek bu vakıf aracılığıyla bağışlarla yapılmaktadır. Yuşa türbesinin çevresinde bireysel adaklık kurban satan yerler vardır. Yuşa Aleyhisselamı rüyasında gördüğünü söyleyen bir kişi burada kurban adağı kesmiştir (K.K. 51, 61). Baba Haydar, Merkez Efendi ve Zuhurat Baba türbelerinde ise eskiden kurban kesme âdetinin olduğu fakat zamanla bu âdetin kalktığı görülmektedir (K.K. 93). Eyüp Sultan türbesinde bizzat belediyenin işletmesini üstlendiği bir mezbaha bulunmaktadır (K.K. 101). Kurban kesme âdetinin sürdüğü bir başka türbe ise Telli Baba türbesidir. Türbeye adakta bulunan kişiler duaları kabul olunca buraya tekrar gelip kurban kesmektedirler. Türbe girişinde kurban mezbahanesi halen işlevini sürdürmektedir (K.K. 127). Kırklar Sultan türbesi ve Karaca Ahmet türbelerinde de günümüzde halen kurban kesip dağıtma geleneği sürmektedir. Karaca Ahmet Sultan türbesinin yanında aynı zamanda bir cem evi olması buraya yapılan bağışları da arttırmaktadır. (K.K. 145).

3.15.2. Dua

Türbelerde en çok karşımıza çıkan adaklardan bir tanesi de dua adağıdır. Türbedeki ziyaretçiler dileklerinin kabul olması için belli sayıda dua adağı yaparlar. Bu dua adaklarından en çok yaygın olanı üç İhlas bir Fatiha, yedi İhlas bir Fatiha, on bir İhlas bir Fatiha şeklindedir (K.K. 159). Aziz Mahmut Hüdayi türbesinde 313 kere Ayetel Kürsi okuma adağı görülmüştür. İstanbul'da bulunan çoğu türbede Yasin-i Şerif okumak ve Kur'an okuyarak adak adamak bir ritüel haline gelmiştir (K.K. 35). İstanbul'da olan her türbenin içerisinde veya avlusunda Yasin-i Şerifler ve Kur'an-ı Kerimler bulunmaktadır. Eyüp Sultan türbesinde 321 dua okuma ritüeline de rastlanmıştır (K.K. 122).

3.15.3. Namaz

Namazı bir dileğin kabulü için adak şeklinde yapılan ritüellerden kabul etmek mümkündür. Türbeye gidenler namaz kılmayı sadece adak adama olarak düşünmemektedirler. Bu durumu bir saygı, bir sevap kazanma durumu olarak görenler vardır. İstanbul'da bulunan türbelerde namaz kılma ritüeli türbenin hemen yanında bulunan cami içerisinde gerçekleştiği gibi türbe içerisinde de gerçekleşebilir. Bazı yerlerde cami içerisinde bulunan türbeler vardır. Eski Türk İslam inanışlarında önemli bir işe girilmeden önce iki rekât namaz kılınmaktadır. Günümüzde de bu inanışın türbe ziyaretlerinde devam ettiği görülmektedir. İsteğe göre daha fazla rekât namaz da kılınabilir. Türbe içerisinde namaz kılınan yerler Abdülvedud Sultan, İsa Geylani, Turabi Baba, Vefa Hazretleri türbeleridir. İstanbul'da bulunan bazı türbelerin hemen yanında ise camiler inşa edilmiştir. Bu türbeler ise Akbaba Sultan, Aziz Mahmut Hüdayi, Baba Haydar Semerkandî, Hasan Burhaneddin Cihangiri, Merkez Efendi, Nalıncı Mimi Mehmet Dede, Nurettin Cerrahi, Saçlı Emir, Sünbül Efendi, Tokadi Hazretleri, Eyüp Sultan, Sefer Baba, Uzun Evliya türbeleridir. Cami içerisinde bulunan türbeler ise Tuzcu Baba, Yahya Efendi, Kırklar Sultan türbeleridir. Yahya Efendi türbesinde mescid ile türbe yanyanadır. Ziyaretçilerden bazılarının kible yerine sandukaya dönerek namaz kıldıkları görülmüştür.

3.15.4. Yiyecek- İçecek Dağıtma

Türbelerde en çok karşılaşılan adak yiyecek içecek dağıtmaktır. Türbeye gelenler ettikleri dualardan sonra türbe önünde dualarının kabulü için maddiyatları el verdiği kadar yiyecek ve içecek dağıtmaktadırlar. Bu yiyecek ve içecekler içerisinde küp şeker, bayram şeker, lokum, okolata, zeytin, pilav, ayran, sirke, su, meyve suyu gibi adaklar bulunmaktadır. Gül Baba ve Oruç Baba türbelerinde pilav, ayran adağı dağıtılmaktadır. Aziz Mahmut Hüdayi, Karacaahmet, Merkez Efendi, Sünbül Efendi, Oruç Baba, Tezveren Dede, Tokadi Hazretleri, Yahya Efendi, Zuhurat Baba, Eyüp Sultan, Telli Baba türbelerinde okolata, lokum, küp şeker, bayram şeker gibi yiyeceklerin dağıtıldığı tespit edilmiştir. Sirke ve zeytin adağına ise sadece Oruç Baba türbesinde rastlanmıştır.

3.15.5. Beşik Bağılama

İstanbulda ocuk sahibi olmak için yapılan beşik bağılama adağı Merkez Efendi, Zuhurat Baba, Oruç Baba türbelerinde tespit edilmiştir. Merkez Efendi türbesinde beşik türbe camına bağlanır. Zuhurat Baba, Uzun Evliya ve Oruç Baba türbelerinin üstü açık olsa da türbenin etrafını çevreleyen parmaklıklara beşik asma geleneğı ortaya çıkmıştır (K.K. 84, 128, 143).

3.15.6. Çaput Bağılama

Çaput bağılama adağı İstanbul'daki türbelerin bazılarında halen varlığını sürdürmektedir. At Evliyası, Eyüp Sultan, Oruç Baba, Merkez Efendi, Tezveren Dede, Zuhurat Baba türbelerinde çaput bağılama adağına rastlanmıştır (K.K. 10, 49, 84, 117). Bu türbelerin üzerlerinde ve duvarlarında bez ve ip bağlamak bir ritüel haline gelmiştir. Eski zamanlarda türbedarlık olarak adlandırılan bir meslek grubu vardır. Bu meslek grubu zamana yenilmiş ve yok olmaya yüz tutmuştur. İstanbul'da bulunan büyük evliyaların türbeleri bazı vakıflar, tarikatlar, belediyeler, bakanlıklar tarafından himaye edilmektedir. Bu kurumlara bağı olan türbelerde yapılan ve gayriislami görülen uygulamalara karşı mücadele edilmiştir. İstanbul'da bulunan türbeleri himaye eden kuruluşlar çaput, bez, ip bağılama gibi

inanırlara kesinlikle izin vermemişlerdir. Türbeyi ziyarete gelenlerin büyük kısmı çaput bağlamanın dinde yeri olmadığını savunup bunun yanlış olduğunu söylemişlerdir. Bu uygulamaları halen devam ettirenler de vardır.

3.15.7. Dilek Yazmak

Türbe ve ziyaret yerlerinde adak olarak karşımıza sıklıkla dilek yazma uygulaması çıkmıştır. Türbe ziyaretinde bulunan kişiler dileklerini kâğıtlara ve duvarlara yazarak türbede yatan zattan istekte bulunurlar. Ziyaretçilerin inanışlarına göre yazarak aktarılan dilekler daha hızlı gerçekleşir. Ziyaretçilerin Tezveren Dede, Eyüp Sultan, Zuhurat Baba, Yahya Efendi türbelerinde dileklerini kâğıt ve türbe duvarlarına yazdıkları tespit edilmiştir. Tezveren Dede türbesinde dilekler camdaki delikten içeri atılır. Eyüp Sultan türbesinde ise günümüzde duvara dilek yazma olayı olmasa da türbenin bakım-onarıma alındığı yıllarda etrafı kapatılmış ve kâğıttan pankartlarla çevrilmiştir. Bu pankartların üzeri Eyüp Sultan'dan dilenen dileklerle doludur. Zuhurat Baba türbesine baktığımızda ise direkt olarak kâğıtlara yazılan dilekler türbeye girişin olduğu zamanlarda mezarın üzerindeki parmaklıklara asılmış, girilmediği zamanlarda ise türbenin görülen yerlerinden bahçesine atılmıştır. Yahya Efendi türbesine baktığımızda ise günümüzde dilek yazma ritüeli olmasa da geçmiş çağlarda yaşayan insanların yazdıkları dilekler yapılan yenileme çalışmalarında ortaya çıkmıştır. Bir başka inanış ise Hıdırellez günü gül ağacına ve gül ağacının dibine dileklerin yazılı olduğu bir kâğıt bırakılmasıdır. Bu inanışın Alevi- Bektaşî kültür tarafından kabul edildiği düşünülse de sünni inanca sahip olanlarında Hıdırellez günü bu inanışları gerçekleştirdikleri bilinmektedir (K.K. 69, 89).

3.15.8. Taş Yapıştırma

Taş yapıştırma âdeti İstanbul'da Merkez Efendi, Sünbül Efendi türbesinde bulunan Safiye Sultan türbesinin duvarı ve At Evliyası türbelerinde görülmektedir. Merkez Efendi türbesinde bu inanış türbe duvarının zarar görmesine neden olmuştur. Cami imamı bu durumla mücadele etmeye çalışsa da

başarısız olmuştur (K.K. 84).Sünbül Efendi türbesinde ise Safiye Sultan türbesinin olduğu duvara taş sürtme adağı eski zamanlarda vardır. Fakat Fatih Belediye Başkanı bu duvarı yıktırmış ve bu âdetin ortadan kalkmasını sağlamıştır (K.K. 92). At evliyası türbesinde bu inanış tüm canlılığını korumaktadır. Ziyaretçiler türbeye gelip türbenin üzerindeki sütunlara taş sürterek taşı yapıştırmaktadırlar. İnanışa göre ziyaretçi yerdeki ufak taşları duvara duayla sürter. Taşı duvara sürerken dileklerde de bulunur. Eğer taş duvara yapışırsa dileğin Allah tarafından kabul olacağı inancı mevcuttur. Taşın duvara yapışmama sebebi ise inancın zayıf olduğu anlayışıyla açıklanır (K.K. 61, 83, 150, 153).

3.15.9. Para Atma

İstanbul türbelerinde bir başka adak haline gelmiş uygulama ise türbelere para bırakmaktır. Para bırakma adağı tespit edilen türbeler Turabi Baba, Sefer Baba, Nalıncı Mimi Mehmet Dede, Tezveren Dede türbeleridir. Bu inancı gerçekleştirenler parayı bırakma sebeplerini adak olarak kabul etmezler. Paraları türbenin bakımı için görevli olan kişiler için attıklarını belirtirler.

3.15.10. Ziyaretgâha Bağış Yapmak

Büyük türbelerde cami ile yan yana oldukları için bağış noktaları vardır. Bağış olarak para kabul eden türbeler Hüsamettin Uşşaki, Nurettin Cerrahi, Sünbül Efendi, Eyüp Sultan, Yuşa Hazretleri, Aziz Mahmut Hüdayi, Telli Baba, Yahya Efendi türbeleridir. Bunlar adak olarak kabul edilen bağışlardır. Dileği kabul olanlar durumları el verdiği kadar bağış yaparlar.

3.15.11. Anahtar Bırakmak

Anahtar bırakma adağı İstanbul'da bulunan türbelerden Oruç Baba ve Zuhurat Baba türbelerinde yoğunlukla görülmektedir. Özellikle ramazanın ilk günü Oruç Baba türbesinde bu adağın sıklıkla yapıldığı görülmektedir. Zuhurat Baba türbesinde ise yılın her günü bu inanış yapılmaktadır (K.K. 84, 128, 155). Eyüp

Sultan türbesinde de anahtar bırakan kişilerle karşılaşmıştır (K.K. 128). Türbeye anahtarın adak olarak bırakılmasının sebebi ev sahibi olmayı istemektir. Araştırma yaptığımız diğer türbelerde bu inanışa pek rastlanmamıştır.

3.15.12. Dal ve Taş ile Dileğin Türbe Önüne Çizilmesi

Bazı türbelerde taş ve dal parçalarından ev, araba gibi şekillerin yapıldığı adaklar karşımıza çıkmıştır. Zuhurat Baba ve Merkez Efendi türbelerinde bu inanışların halen olduğu tespit edilmiştir. Merkez Efendi türbesinde taşlardan ev, araba, beşik şekli yapılmıştır. Zuhurat Baba türbesinde ise çubuklardan yapılan ev şekli vardır. Zuhurat Baba türbesinde Hıdırellez gecesi türbenin olduğu yere gelerek dal veya taşlardan istenen dileğin şeklinin çizilmesinin de ayrı bir adak haline geldiği görülmektedir (K.K. 120).

3.15.13. Tesbih Bağlamak

Ziyaret ettiğimiz türbelere baktığımızda tespihlerin sanduka veya demir parmaklıklar üzerine adak olarak bırakıldığı görülmüştür. Üstü açık türbelerin çoğunda tesbih bağlama inanışı olmasada üstü kapalı türbelerde bu durum tam tersidir. Tesbih bağlama adağının en çok uygulandığı türbeler Sefer Baba, Tezveren Dede, Zuhurat Baba, Oruç Baba türbeleridir. Türbeye gelenler adak olarak tesbih bağlarlar. Bu durumun bir ritüeli yoktur. Tespihler dilek tespihi olarak alınır ve türbeye adanır. Üç İhlas bir Fatiha okunarak türbeye tesbih bağlanır.

3.15.14. Tesbih Dağıtmak

Ziyaretçiler adaklarını gerçekleştirmek için türbeyi ziyarete gelenlere tesbih dağıtırlar. Bu türbeler Aziz Mahmut Hüdayi, Eyüp Sultan, Yuşa Hazretleri, Zuhurat Baba, Oruç Baba, Telli Baba türbeleridir. Bu türbelerde satın aldıkları tesbihleri ölmüş kişinin dileklerini kabul etmesi için adak olarak adayıp dağıtırlar.

3.15.15. Mum Yakmak

Mum yakma adağı günümüzde Alevi-Bektaşî kültüre atfedilse de önceki zamanlarda sünni inanca mensup kişiler tarafından da yapıldığı düşünülmektedir. Saçlı Emir Efendi, Turabi Baba türbelerinde eskiden, At Evliyası, Karyağdı Baba, Gül Baba, Zuhurat Baba, türbelerinde ise günümüzde halen mum yakma adağı devam etmektedir (K.K.11,60,150) At evliyası ve Karyağdı Baba türbelerinde mumların yakılabilmesi için tabaklarda bulunmaktadır. Bu türbelerden At Evliyası, Karyağdı Baba türbeleri daha çok Alevi-Bektaşî inanca mensup kişilerce ziyaret edilen türbelerdir. Alevi-Bektaşî kültürde çerağ uyandırma adı verilen inanış çevresinde üç adet mum yakılır. At evliyası türbesinde on bir adet mum yakma inanışı da karşımıza çıkmıştır (K.K.180). Bazı türbelerde ziyaretçilerin mum yakma olayına Hristiyan geleneği diyerek tepki gösterdiği görülmüştür.

3.15.16. Tuz Bırakmak

Tuz bırakma geleneği İstanbul Tuzcu Baba türbesinde uygulanmaktadır. İnanışa göre Hazret-i İbrahim ve oğlu Hazret-i İsmail Kâbe'yi inşaa ettikten sonra Allah'a, hacca gelenlere ne ikram edeceklerini sorarlar. Allah, Cebrail ile onlara cenneten bir avuç kâfur yollar. Hazret-i İbrahim bu kâfuru saçar ve denize, göle, kayaya isabet eder. Böylece tuz ortaya çıkar.²¹⁷

Tuz dünyada her zaman önemli bir besin kaynağı olmuştur. Gerek savaş gerek barış dönemlerinde tuz insanların en çok ihtiyaç duyduğu maddelerdendir. Türk inanışlarına baktığımızda tuz daha çok nazar anlayışı etrafında şekillenir. Nazar değdiği inanan birisi için yedi eşikten parça alınır. Daha sonra evde bulunan yağ, pirinç, şeker, tuz ve alınan parçalar bir kabın içine konur. Bu karışım közün içine atılır ve çıkan dumanı nazar için kullanılır. Bir başka uygulamada ise nazar değmiş birisi tuz pakedini başının üstünde dua okuyarak yedi kere çevirir ve tuz pakedini fakir birine verir. Bir başka tuz inancı ise hayvanlar içindir. Sütü kesilen

²¹⁷ Mehmet Samsakçı, "Türk Kültür ve Edebiyatında Tuz ve Tuz-Ekmek Hakkı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 36, Sayı 36, İstanbul 2007, s. 183

inekler için Nazar duası, Yasin, Fatiha, Ayetel Kürsi gibi dualar tuza okunarak hayvanın yemine katılır. Tuz bırakma geleneği Tuzcu Baba'da görülme sebebi olağanüstü bir durumun olmasıdır. Bu olağanüstü durumdan sonra insanlar Tuzcu Baba'ya adak olarak tuz bırakmaktadırlar. Tuzcu Baba türbesinde ise Tuz bırakmak bir gelenek haline gelmiştir. Duası kabul olsun isteyen ziyaretçiler burada bulunan kuyuya paket paket tuz bırakmaktadırlar (K.K.174). Tuz pakedi sayısının önemi yoktur. Bazı ziyaretçiler ailesindeki kişi sayısı kadar tuz bıraktığını söylemişlerdir. Tuz'un arınmak için en etkili maddelerden olduğunu belirten ziyaretçiler daha çok şifa amacıyla bu türbeyi ziyaret ederler (K.K. 176, 177). Ziyaretçiler türbenin yanından geçerken demir kutuda bulunan tuz kutusundan evlerine şifalı olduğuna inandıkları tuzdan doldururlar. Mahalleli tarafından bu bir gelenek haline gelmiştir.

3.15.17. Tel Bağlamak

Tel bağlama geleneği Telli Baba türbesinde mevcuttur. Telli Baba'nın sandukasının üzeri dilekleri kabul olan insanların telleriyle kaplıdır. Bu telleri adak olarak ayakucundaki makasla kesen insanlar dilekleri kabul olduktan sonra o teli buraya getirip sandukanın üzerine bırakmak zorundadırlar. Tel olarak adlandırdığımız şey ise köy düğünlerinde gelinlerin başına takılan tellerdir. Tel kesilirken üç İhlas bir Fatiha okunarak dua edilir. Ardından ne dilekte bulunulmak isteniyorsa teller dua edilerek kesilir. Ziyaretçilerden bazıları bu tellerin türbeden kendi kendine çıktığını düşünmektedir. Sandukanın üstü dilekleri kabul olan insanların telleridir.

3.15.18. Yasin Okumak

Türbelerin çoğunda yasin-i şerifler bulunmaktadır. Ziyaretlerde yasin okumak en çok karşılaşılan adaklardanadır. Türbeye gelen kişi abdestli şekilde gelerek türbenin baş ya da ayak kısmında durup yasin okur. Ziyaretçilerin çoğu bir kere yasin okumaktadırlar. Çok sayıda yasin adağı ise evlerden okunarak türbelere hediye edilir. Ramazan ayında ise hatim indirilerek adanan adak tamamlanır.

3.16. İNANÇ MOTİFLERİ

3.16.1. Sayılar

Dünya'nın çeşitli yerlerinde sayıların kendi içerisinde anlamları, sembolleri ve değerleri olduğu inancı mevcuttur. Türk inanç sisteminde de sayılar oldukça önemli yer tutmaktadır. Birçok eski Türk metinlerinde bazı sayıların sıklıkla kullanıldığı ve sembolleştirilerek anlamlandırıldığı görülmüştür. Sayılarla ilgili İstanbul'da bulunan türbe ve ziyaret yerlerinin etrafında teşekkül eden pratikler karşımıza çıkmaktadır.

3.16.1.1. Üç

İslam dini tekli sayılara önem vermiştir. Üç sayısı Mısır, Sümer, Yunan, İran, Türk mitolojilerinde üç tanrı olarak karşımıza çıkar. Türklerde yer-gök- yeraltı üçlemesi vardır. Hristiyan kültürde ise Baba-Oğul- Kutsal ruh üçlemesi karşımıza çıkar.²¹⁸ İbni Arabî üç sayısının yaratmayla ilgili olduğunu söyler. İslam dininde de üç sayısı sıklıkla kullanılmaktadır. Buna örnek olarak üç İhlas okumak, üç aylar, namazda rükû ve secdelerde üç kere dua okumak, abdest alırken vücudun belli yerlerini üç kere yıkamak, Kur'an'ı ve ekmeği üç kere öpmek örnek gösterilebilir. Üç başlı yonca bulmanında şans getirdiğine inanılır. Alevi Bektaşî kültürde ise üç sayısı karşımıza Allah, Muhammed, Ali inancı olarak çıkar. Aynı zamanda üçler, beşler, yediler, kırklar gibi inançlarda vardır. Üç sayısı dünyada olduğu gibi İslam'da ve Türk kültürlerinde de öneme sahiptir. İstanbul türbelerinin bazılarında üç İhlas okunur. (K.K. 10, 28, 33, 38, 45, 65, 74, 80, 100, 152). Sefer Baba türbesinin üzerine yapılmak istenen bina üç kez yıkılmıştır. (K.K. 22, 23, 24, 25). Çocuğunun sağlıklı doğması için Eyüp Sultan'a üç kez gidilir. (K.K. 31). İstanbul'un üç büyük evliyası vardır. (K.K. 41). Üç mum yakılır. Şifalı sudan üç yudum içilir. (K.K. 81). Bazı türbelerde üç tane kuyu vardır. Dünyada cinlere üç harfliler denir. Abdülvedud ve Aziz Mahmut Hüdayî türbelerine üç

²¹⁸ Kenan Bozkurt- Hacer Bozkurt, "Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s.720

Cuma üst üste gitmek ritüel açısından önemlidir. (K.K. 118). Üç kepçenin dışının kırılması gibi motifler karşımıza çıkar. (K.K. 145).

3.16.1.2. Yedi

Yedi sayısı tek sayılardan önemli olanlarındandır. İslam dininde yedi sayısı ile ilgili olarak karşımıza farklı motifler çıkar. Allah dünyayı yedi katmandan yaratmıştır. Türk kültüründe ise Şamanizm inancına göre şamanlar göğün yedinci, dokuzuncu katlarına çıkarlar ve kötü ruhlarla mücadele ederler. İslam dininde Kâbe yedi kere tavaf edilir. Cehennem yedi kapısı vardır. Şeytan yedi taşla taşlanır. İstanbul'daki türbelere baktığımızda ise yedi sayısı ile ilgili karşımıza çıkan inanışlar vardır. Aziz Mahmut Hüdayi türbesinde oğlu için ettiği duadan sonra yedi yerden iş teklifi gelen ziyaretçilerle karşılaşmıştır. (K.K. 42). Türbeye yedi makara ip bağlayan ziyaretçiler vardır. (K.K. 49) Felak ve Nas sureleri yedi kere okunur. (K.K. 49). Türbelerden yedi adım atarak geri geri çıkan ziyaretçiler vardır. Ziyaretçilerden bazıları yedi uyurlar olarak bilinen topluluğu yedi kardeşler olarak aktarmaktadır. (K.K. 62). Sünbül Efendi'nin Merkez Efendi'den kızı için yedi eşek yükü altın istediği anlatılarda karşımıza çıkar. (K.K. 91). Bazı anlatılarda da Sarı Saltuğun tabutunun yedi farklı krala dağıtıldığı söylenmektedir. (K.K. 6).

3.16.1.3. On Bir

On bir sayısı Annemarie Schimmel'e göre genel olarak uğursuz bir rakam olarak kabul edilir. On bir sayısı ile ilgili olarak İstanbul'da bazı türbe ve ziyaret yerlerinde karşımıza çıkan inanışlar on bir İhlas okuma şeklindedir. On bir İhlas okuyan ziyaretçiler bunun sebebi olarak ziyareti daha fazla uzatmak amacı taşıdığını söylerler. (K.K. 3, 108, 136)

3.16.1.4. On İki

On iki sayısı ile ilgili inanışlara baktığımızda uygarlıklar ayları on iki'ye bölmüşlerdir. Eski Ahitte on iki sayısı geçer. On iki havari, on iki İsrail kabilesi vardır. İslam kültüründe Alevi-Bektaşî inancında on iki imam inanışı vardır. Hazret-i Ali, oğulları Hasan ve Hüseyinin neslinden gelen 9 imama verilen isme on iki imam denilmektedir. Bektaşî dervişleri on iki dilimli tac giyerler ve bellerine Hacı Bektaş taşı denilen on ikigen akik taşı takarlar.²¹⁹ İstanbul'da bulunan türbelerde ise karşımıza en çok on iki imam inanışı çıkar. Ziyaretçilere göre on iki imamın başı Hazret-i Ali'dir. Emeviler döneminde eşik üzerine on iki imamların isimlerinin yazıldığı ve üzerine bastırıldığı inancında mevcuttur. Yapılan dualarda on iki imamın aşkına yapılır. Karyagdı Baba türbesinde ise On iki ocak olduğu ve bu ocaklarda pirlere, evliyaların olduğu söylenir. Buradaki pir ise ondan faydalanılacağı inancı mevcuttur. (K.K.178).

3.16.1.5. Kırk

Kırk sayısı İslam dininde oldukça önemlidir. İslami gelenekte kırk sayısı ile ilgili birçok inanış ortaya çıkmıştır. Hazret-i Muhammed İslam dininin elçiliğini kırk yaşında almıştır. Birisi öldükten kırk gün sonra mevlid okutulur. Kırk gün kırk gece düğün geleneği vardır. Kadın doğum yaptıktan sonra kırk gün evden çıkmaz ve çocuğun kırkı çıkarılır. Tasavvufta veliler nefislerini terbiye edebilmek için kırk gün çilehanede çile çekerler. Kırk sayısı en çok Alevi- Bektaşî kültürde karşımıza çıkar. Kırklara karışmak, kırklar, kırklar meydanı, kırklar şerbeti, kırk makam, kırk budak gibi inanışlar mevcuttur.²²⁰ Dede Korkut Hikâyelerinde de kırk sayısı sıklıkla geçmektedir. Hikâyelerde düğünler kırk gün kırk gece yapılır. Kahramanların yoldaşları kırk kişidir. Boğaç Han kırk günde iyileşir. Banı Çiçek'in kırk kız yoldaşı vardır. Kırk sayısı hakkında bunlar gibi binlerce inanış vardır. Bu inanışlar çevresinde oluşan birçok uygulamada vardır. İstanbul'daki türbelerde de kırk sayısı ile ilgili inanışların bulunduğu tespit edilmiştir.

²¹⁹ Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1998, s. 214

²²⁰ İskender Pala, "Kırk", <https://islamansiklopedisi.org.tr/kirk>, (05.06.2021)

İstanbul'da genellikle Halveti türbelerinde karşımıza çıkan mezar taşları kırk dilimlidir. Kırk dereden su getirmek deyiminin kullanıldığı da görülmektedir. Alevi-Bektaşî inanca mensup kişiler dua ederlerken Üçler, beşler, yediler, on iki imam, on dört masumlar, on yedi kemer, kırklar, üçyüzaltmışaltılar, binbirler şeklinde sayılarla dua ederler. Zuhurat Baba türbesinde ise satın alınan dilek teşbihi dilek kabul olmuşsa kırk tane alınarak adak şeklinde dağıtılır. İstanbul'da kırk sayısı ile ilgili de Kırklar Sultan adında bir türbe bulunmaktadır. Kırklar Sultan'ın kırklara karışmış bir veli olduğu düşünülmektedir ve kırkların hiçbir zaman otuz dokuz sayısına düşmeyeceği düşünülmektedir. Kırklar Sultan'ın kırk kardeş olduğu inancıda mevcuttur. Bazı inanışlara göre de kırkların başıdır. Karacaahmet türbesinde Muharrem ayında oruç açmadan önce alevî dedesinin konuşmasında karşımıza Hazret-i Ali'nin hayatı anlatılırken Hicretin kırkıncı gününde şehit olduğu da belirtilmektedir. Kırklar ceminin yapılış sebebini ise alevî dedesinin aktardığına göre Hazret-i Muhammed ve Hazret-i Ali'nin İslamiyet'i kuruşlarından geldiğini belirtmektedir.

3.16.2. Renkler

İstanbul'da bulunan türbe ve ziyaret yerlerinde dikkat çeken bir başka unsur ise renklerdir. Türbe ve ziyaret yerlerinde renkler inanışlar etrafında şekillenmiştir. İslam dininde bazı renkler çok fazla ön plana çıkmaktadır. İslamın rengi olarak kullanılan yeşil rengi birçok türbede de karşımıza çıkmıştır. Sandukaların üstü genel olarak yeşil renklidir. Bazı türbe ve ziyaret yerlerinde ise inanış farklarından dolayı sandukaların siyah olduğu görülmüştür. İslam dininde ise siyah rengi karamsarlığı simgeler. Beyaz renk İslam dininde daha çok saflık, temizlik için kullanılmaktadır. Türbe ve ziyaret yerlerinde ise beyaz renk daha çok velilerin giydikleri kıyafet ve aksakallı dede şeklinde aktarılmaktadır.

3.16.2.1. Siyah

Siyah rengin İslam dininde karanlığı ve kötülüğü simgelediği söylenir. Eski Türklerde de siyah renk olumsuzluğu, karanlığı çağırıştırılmaktadır. İslam dininde

de siyah renk Hazret-i Muhammed zamanında karşımıza çıkar. Hazret-i Muhammed Mekke'nin fethinde siyah başlık takmış ve sancağı siyah olarak kullanmıştır. İslam dininde bir işin hayırlı olup olmadığını anlamak için istihareye yatlır. Rüyada görülen renk siyahsa niyet edilen iş hayırsızlığa yorulur. Siyah renge İstanbul'da Hacerül Esved taşında rastlanmıştır. Bu taşın bir dönem Kâbe'nin mancınıklarla dövüldükten sonra parçalandığı ve parçalarının İstanbul'da bulunan Sokullu Mehmet Paşa camisinde ve Kumkapıda bir camide olduğu söylenmektedir. Siyah renk karşımıza sanduka üzerindeki taçlarda ve sanduka üzerine örtülen örtülerde karşımıza çıkar. Halvetilikte siyah renk kullanımı daha siktir. Destarı siyah olanlar Halveti tarikatında genelde pirdir. Siyah rengine türbelerde ziyaretçilerin gördüğü rüyaları anlatması üzerine rastgelinmiştir. Rüyasında veli kulu gördüğünü söyleyen ziyaretçiler onun fiziksel özelliklerini tarif ederlerken saçlarının simsiyah olduğunu söylerler.

3.16.2.2. Yeşil

İslam dininde Araplar için yeşil suyun sembolüdür. Yeşil renk İslamda doğayı, canlılığı, güzelliği vurgular. Bazı anlatılarda ise cennette giyilecek renk olarak söylenir. Hazret-i Muhammed yeşil renkli elbiselerde giymiştir.²²¹ Bazı İslam devletlerinde de bayrak rengi İslamı simgelediği için yeşildir. Yeşil renk rüyada görülürse bolluk, huzur, mutluluğa delalettir. Eski Türk inanışlarında da Tanrı Üngen'in oğullarından birisinin adı yeşildir. Eski Türkler için yeşil renginin bir başka önemi ise hayvancılıkla uğraşmalarıdır. Eski Türklerde yılın başlangıcı otların yeşillenmesiyle belirlenmektedir. Yeşil kelimesi yaş yani genç- canlı anlamında canlılığı, hayatı, sonsuzluğu ifade ettiği için Eski Türklerde her zaman kutsallığını korumuştur. İstanbul'da bulunan türbelerin çoğunda karşımıza yeşil renk çıkar. Bazı türbelerdeki tacı şerifler yeşil dilimlidir. Türbelerde bulunan sandukalar üzerinde yeşil renkli örtüler bulunmaktadır. Bazı anlatılarda karşımıza deprem zamanında ve özel günlerde türbelerden yeşil renkli ışıklar çıktığı söylenmektedir. (K.K. 14, 128) Bazı türbelerde ise yeşil renkli silindir şekilli

²²¹ Hüseyin Akyüz, "Hz. Peygamberin Hadislerinde Renklerin Dili", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 41, Erzurum 2014, s.390

kitabeler bulunmaktadır. Deprem zamanında ayağa kalkan zatlar yeşil sarıklı olarak ifade edilmektedir.

3.16.2.3. Beyaz

Beyaz rengi saflığı, temizliği simgelemektedir. Türbeyi ziyaret edenler beyaz rengi rüyalarında gördüklerini söylerler. Bunlardan bazıları rüyasında Hazret-i Ali'yi beyaz atın üzerinde gördüğünü söyler. (K.K. 18, 145). Akbaba türbesindeki bir başka inanış ise Akbaba'nın ismini nurlu, akyüzlü, beyaz saçlı olmasından aldığı inancıdır. Aziz Mahmut Hüdayi türbesinde karşımıza çıkan bir başka anlatı ise Aziz Mahmut Hüdayiyi rüyasında gördüğünü söyleyen bir kişinin onu beyaz entari içinde gördüğünü aktarmasıdır. (K.K.64). Rüyada görülen evliyalar genellikle beyaz kıyafetli olarak görülür ve saçları, sakalları beyazdır. Rüyada beyaz görmek ferahlığa, mutluluğa, evliliğe yorulur.

SONUÇ

1453 yılından bu yana yangınlarıyla ün salan İstanbul'da çıkan yangınlar neticesinde çok sayıda türbe yanarak hasar görmüş ya da tamamen ortadan kalkmıştır. Buna rağmen İstanbul'da bilinen dört yüz elli'nin üzerinde türbe vardır. Bu yüzden İstanbul veli kültürünün en yaygın olarak görüldüğü şehirlerden birisidir. Osmanlı padişahlarının din büyüklerinden manevi anlamda etkilenmiş olmalarından dolayı padişahlar, padişah eşleri, saray ahalisi, maddi anlamda gücü olan insanlar yangınlarda yanan, eskiyen bu türbeleri tamir ettirmişlerdir. Çoğu türbelerin kitabeleri tamir kitabeleridir. 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra İstanbul'da bulunan birçok türbe kaderine terkedilmiştir. Bu türbeler 1950'li yıllardan itibaren tekrar açılmaya başlanmıştır. 1950'li yıllara kadar bu türbeler yıkık dökük bir şekilde ayakta kalmaya çalışmıştır. Bu kadar çok sayıda türbenin olması ve araştırma sürecinin pandemi kısıtlamaları ile aynı döneme denk gelmesi nedeniyle araştırmamızı yalnızca ziyarete açık olan belirli türbeler üzerine yoğunlaştırdık.

İstanbul'daki velilerin türbelerine baktığımızda bazı karakteristik özelliklerinden hareketle bu türbeleri gruplandırmamız mümkündür. İlk grupta tarihe mal olmuş ve Osmanlı sarayı ile sıkı münasebeti olan veliler ve bunların türbeleri yer alır. Bu türbeler günümüzde de ziyarete açıktır. İkinci grupta mutasavvıf ve aynı zamanda din adamı olan veliler ve bunlara ait türbelere rastlarız. En geniş araştırma konusunu da bu sınıflandırmada bulunan veliler oluşturur. Bu veliler kerametleri görülen, menkıbevi hayatı olan velilerdir. Araştırmamızın asıl kısmını çoğunluk olarak bu veliler oluşturmuştur. Üçüncü grupta İstanbul'da olan tek peygamber olarak bilinen Yuşa Hazretleri türbesi yer alır. Dördüncü grupta ise İstanbul'da sahabe ve seyyid türbeleri karşımıza çıkar. Sahabe ve Seyyid türbeleri İstanbul'un ikinci olarak en çok yaygınlık gösteren türbeleridir. İslam ordularıyla İstanbul'a gelen sahabe ve seyyidler İstanbul'u fethetmek için gelmişlerdir. Sahabe ve Seyyid türbeleri genel olarak İstanbul surlarının altında ve yakınlarında bulunmaktadır. Bu türbelerin çoğu kaderine terkedilmiş yıkık dökük durumdadırlar ve ziyaretçi sayıları azdır. İstanbul'u fethetmek için seksen yaşında İslam ordularıyla buraya gelen Eyüp Sultan'ın durumu ise farklıdır. Eyüp Sultan'ın cenazesi onun isteğiyle Allah yolunda öldükten sonra yürüdüğünü göstermek için eller üzerinde taşınarak günümüzde bulunan Eyüp ilçesine gömülmüştür. Günümüzde Eyüp Sultan türbesinin ziyaretçisinin hiç eksik olmaması bu türbeyi seçmemizde etkindir. Beşinci grupta kadın evliyalar ve bunu temsilen Lohusa Hatun türbesi yer almaktadır. Lohusa Hatun dışında türbesi olan ve veli olarak telakki edilen kişiler saray çevresinde yaşayan kadınların türbeleridir. Altıncı grupta belli bir meslekle öne çıkmış veliler ele alınmıştır. Yedinci grupta dünyada ve Türkiye'de tek örneği olan bir hayvan veli ele alınmıştır. Sekizinci grupta Meczup olarak adlandırılan, ziyaretçi sayısı oldukça fazla olan ve inanışların çokça görüldüğü Telli Baba ele alınmıştır. Son olarak ise menşe'i belli olmayan nereden geldiği belirsiz olan veliler ele alınmıştır.

Çalışmamızın ilk kısmında araştırmamızın nitelikleri ve araştırma yapacağımız İstanbul şehrinin coğrafi, tarihi özellikleri aktarılmıştır. Birinci bölümde veli

kültünün temel özellikleri, nitelikleri tespit edilmiştir. Çeşitli araştırmacıların veli kültü hakkında ortaya koyduğu telakkiler sayesinde türbeye gelen kişilerin de veli kültü hakkındaki düşüncelerin halk tarafından basitte olsa bilindiği görülmektedir. Ziyaretçilere göre veliler Allah'ın dostlarıdır ve seçilmiş kişilerdir. Şeytan nasıl ki hiç durmadan bütün insanlara vesvese verebiliyorsa veliler de Allah yolunda çalışan ve insanları Allah yolunda yürümeye yönlendiren kişilerdir. Ziyaretçiler bu velilerin keramet sahibi olduğunu bilmektedirler. Fakat türbeyi ziyaret sebeplerini zatın keramet sahibi olmasına bağlamamaktadırlar. Ziyaretçiler keramet sahibi olmanın bir şey olmadığını hatta velilerin kendilerini kerametlerden sakındıklarından bahsederler. Onlar için keramet sahibi olmak önemsizdir.

Birçok türbede ziyaretçiler ziyaretin amacının bir şey istemek, dilemek için olmadığını söylemektedirler. Ziyaretçiler nasıl ölmüş bir büyüğün mezarına ziyarette bulunuyorlarsa bu büyük velilerin mezarlarını da öyle ziyaret ettiklerini söylemektedirler. Fakat türbelerde ortaya çıkan inanma ve pratikleri uygulamaktan da geri durmamaktadırlar. Dilek dilemek, bir istekte bulunmak için türbeye gelmediklerini belirtmelerde anlattıkları anlatılar bu olayın öyle olmadığını gösterir. Bu durumu da türbede yatan zatın yüzü suyu hürmetine, Allah dostunu aracı koyarak Allah'tan istediklerini belirterek açıklamaktadırlar. Ziyaretçilere göre nasıl bir devlet büyüğünden bir şey istemek için aracı koyuluyorsa Allah dostlarını da istekler için aracı koymakta sakınca yoktur. Türbelerde dikkat çeken bir başka durum ise İstanbul'un kozmopolitan bir şehir olmasından dolayı gelen ziyaretçilerin türbede yatan veliler dışında kendi memleketlerinde olan velilerin memoratlarını, menkıbevi hayatlarını, inanışlarını, uygulamalarını anlatmalarınıdır.

İstanbul'daki türbelerde bazı dilek ve istekler kendisiyle özdeşleşmiş evliyalardan istenmektedir. Bunlardan Tezveren Dede fakirler ve çocuğu olmayanlar için, Lohusa Hatun çocuğu olmayanlar için, Telli Baba evlenmek isteyenler için, Eyüp Sultan sınava girecekler için, Zuhurat Baba ev sahibi olmak için, Oruç Baba ise Oruçla özdeşleştiği için bahse konu olan dilekler bu velilerin

türbeleri etrafında teşekkül etmektedir. İstanbul velilerinin bazılarının ziyaretçi sayısı oldukça fazlayken bazılarının ziyaretçi sayısının az olması onun menkıbevi hayatı ve memoratlarıyla ilgilidir. Memoratlar bu durumda daha fazla öne çıkar. Çünkü memoratları anlatıcı ya bizzat yaşamış ya da başkasından duymuştur. Bu memoratların gerçek olduğu inancı insanların kendilerinin de bu durumdan nasiplenmek istemelerine yol açar. Ziyarete bulunduğumuz türbelerin bazılarında ziyaretçiler velinin menkıbevi hayatını aktarabilmekteledir. Bunun sebebi olarak İstanbul velilerinin oldukça popüler olması, türbe girişlerinde Türkçe yazılmış kitabelerin olması ve teknolojiye ulaşımın kolay olması gösterilebilir.

Türbelerde dikkat çeken bir başka unsur ise ziyaretçiler arasında çokça tarikat mensubuna denk gelmemizdir. Günümüzde İstanbul'da aktif olarak faaliyet gösteren oldukça fazla tarikat vardır. Bu tarikatların mensuplarının şeyhlerini yaşayan veliler olarak telakki ettikleri de görülmüştür. Bazı türbelerde görüştüğümüz kişilerin şehirlerin tarikat sancaktarı olduğu görülmüştür. Bu kişilerden bazıları ise bizzat Hazret-i Muhammed'i rüyasında çokça gördüğünü, Hızır Aleyhisselam ile görüştüğünü, mensubu oldukları şeyhleri ile rabıta yaptıklarını, ölmüş veliler ile iletişim kurduklarını dahi söylemektedirler.

Araştırmamızda birçok memorat tespit edilmiştir. Bu memoratlar bizzat durumu yaşayanlar tarafından birinci ağızdan aktarılmıştır. Ziyaretçilerden bazıları araştırma yaptığımız ortama türbede yatan velilerin onları bizzat çağırdığını ve karşılaşmamızın bir tesadüf olmadığını belirtmektedirler.

Veli kültü etrafında ortaya çıkan bir başka durum ise dileklerdir. Dilek dilemek İstanbul'daki her türbede karşımıza çıkar. Dilekler genellikle üç İhlas bir Fatiha duası okunduktan sonra ya da on bir İhlas bir Fatiha okunduktan sonra dilenir. Bazı türbelerde ise dilek dilemek farklı uygulamalar çerçevesinde gerçekleşir. Bunlara Telli Baba'da tel kesmek, Eyüp Sultan'da, Aziz Mahmut Hüdayi'de, Mehmet Emin Tokadi'de adak dağıtmak, Uzun Evliya'da Leblebi bırakmak, Merkez Efendi ve Zuhurat Baba'da dileğin taş ve odunla şekillendirilmesi, Oruç

Baba’da sirkeyle oruç açmak, Tuz Baba’ya tuz bırakmak, Lohusa Hatun’a beşik bağlamak, At Evliyası türbesine taş sürmek gibi uygulamalar örnek gösterilebilir.

İstanbul’daki türbelerin inanç motiflerine baktığımızda üç, yedi, on bir, kırk gibi sayıların halen sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Su ve tepe kültleri şehir içinde güçlü olarak gözükse de ağaç kültü şehirleşmenin etkisiyle yavaş yavaş zayıflamaya başlamıştır. Türbelerde görülen uygulama ve inanışların Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından engellenmeye çalışıldığı ve türbelerin çevrelerine bilgilendirici tabelalar asıldığı görülmektedir.

Veli kültürünün İstanbul gibi metropol bir şehirde halen gücünü koruduğu görülmektedir. Bunun sebeplerini İstanbul’un kozmopolitan bir şehir olması, tarikatların etki gücünü arttırması, türbelerin devlet tarafından korumaya alınması, teknolojiye ulaşımın kolaylaşması, menkıbeler ve memoratlar olarak gösterebiliriz. İstanbul’da ve Anadolu’da evliyaların tanınmasında gelişen teknoloji ve iletişim ağının etkisi oldukça büyüktür. Ziyaret edilen türbelerde karşımıza en çok Türkiye gazetesi adının zikredilmesi çıkmıştır. Türkiye gazetesi internetin yaygınlaşmadığı zamanlarda İstanbul ve Anadolu evliyalarının tanınmasında oldukça etkili olmuştur. Türkiye gazetesi bastırıldığı kitap ve cd’leri gazetenin yanında ek olarak vermiştir. Verilen bu kitap ve cd’ler sayesinde insanların bu evliyaların tanınırlığını arttırdığı söylenmektedir. İstanbul velilerinin Yeşilçam filmlerinde de zikredilmesi dikkat çekicidir. *Ah Nerede* filminde Adile Naşit’in canlandığı Huriye karakteri sevgilisine kavuşunca “Ah Telli Baba! Sen nur içinde yat. Nasılda tuttu adağım” demesi o dönemlerde de Telli Baba’nın evlilik için ziyaret anlamında olduğunu gösterir. Yine Yeşilçam filmlerinden *Aile Şerefi* filminde çocuğu olmayan Ayşen Gruda’nın canlandığı Ayşe karakteri Tezveren Dede’ye çocuk sahibi olabilmek için adak adamaya gideceğinden bahseder. Erol Günaydın’ın yazdığı *Yaygara 70* adlı tiyatro oyunu Tuz Baba türbesi çevresinde geçer ve başkarakter türbenin bekçisi Ajans Bahriyedir. Erol Günaydın bu tiyatro oyununu kadın kılığına girerek Tuz Baba türbesinden tanıtmaya başlar. Yakın zamanda çekilen Osmanlı dizilerinden Muhteşem Yüzyıl

dizisinde ise Kanuni Sultan Süleyman'ın sütkardeşi Yahya Efendi'yi Hamdi Alkan'ın canlandırıldığı görülür. Yine Muhteşem Yüzyıl devam dizisinde Aziz Mahmut Hüdayi'nin Yeniçeri isyanlarını bastıran, padişahların rüyalarına giren, tasavvufi anlamda olgunluğa erişmiş bir kimse olarak Muhammet Uzuner tarafından canlandırıldığı görülmüştür. Bir başka Türk dizisi Yasak Elma'da da Eda Ece'nin canlandığı Yıldız karakteri sevgilisi olmayan arkadaşlarını Telli Baba türbesine getirmiştir. Ziyaretçilerden bazıları bu türbeleri dizilerden duyarak ziyaret etmeye geldiklerini söylerler. Bazı sabah programlarında da Sümbül Efendi, İsa Geylani gibi türbelerden çıkan suların şifalı olduğu yönünde çekilen yayınlar nedeniyle halk bu türbelere koşar. Bunlar dışında çekilen belgeseller, youtubeda yayın yapan türbe kanalları, sınav günleri ve Ramazan günleri anahaber bültenlerinde çıkan türbelerin olması ziyaretçi sayısını arttıran bir başka etkidir.

Şehirdeki bazı türbelerin gereken değeri görmedikleri de görülmüştür. Karaköyde bulunan Koyun Baba'nın türbesinin bir apartmanın bodrum katında olması buna bir örnektir. Ziyaretçiler çoğu dileklerini türbede yatan veliden değil Allah'tan istediklerini ve türbede yatan zatın yüzü suyu hürmetine dilekte bulduklarını sıklıkla dile getirmektedir. Onlara göre burada yatanlar Allah dostlarıdır. Allah'ın kendisine dost edindiği ayrıcalıklı kullardır. Onlar Allah'ın sevgisini kazanmak için nefislerini terbiye etmişler, Allah katında kendilerini kanıtlamışlar ve belli bir makama ulaşmışlardır. Bu düşünce ziyaretçilerin çoğu tarafından kabul gören bir düşüncedir. Ziyaretçilerin bazılarının ise bir istekte bulunmak için değil manevi anlamda rahatlamak, onlardan feyz alabilmek için ziyarette buldukları tespit edilmiştir.

Kaynak Kişi Dizini

- 1- Mustafa, Konya Ereğli,73, Konfeksiyoncu, Okuması var.
- 2- Sedat Kaya, Karabük-Safranbolu, 41,-Seyyar Satıcı, İlkokul
- 3- Ayşegül, Sivas, 65, Ev Hanımı, İlkokul
- 4- Mahmut, Sivas, 37, İmamlık, Üniversite
- 5- Saim Dereli, Akbaba Köyü, 55, Temizlikçi, İlkokul
- 6- Yunus Karadeniz, Trabzon, 41, Şöför, İlkokul
- 7- İsimsiz, Konya, 36, Manav- Ortaokul
- 8- Hızır Balcı, Rize, 60, Muhtar, İlkokul
- 9- İsimsiz, Sivas, 45, Tamirci, İlkokul
- 10- Bayram Demirel, Kayseri, 60, Terzi, Okuması var.
- 11- İsimsiz, Ermeni, 60, İnşaat Emeklisi, Ortaokul
- 12- Gülmarin Gülen, Selanik, 73, Emekli Hasta Bakıcı, Okuması var.
- 13- Kadriye, Alibeyköy, 60, Ev Hanımı, Okuması var.
- 14- Murat Tanyeli, Siirt, 48, Oto Tamirci, İlkokul
- 15- Hacı, Giresun, 63, Emekli, Okuması var.
- 16- Cengiz Yılmaz, Çanakkale, 62, Şöför, Okuması var.
- 17- Sabiha, Tekirdağ, 65, Ev Hanımı, Okuması var.
- 18- İsimsiz, Sivas, 75, Emekli, Okuması yok.
- 19- Ahmet Kuru, Amasya, 70, Emekli, Okuması var.
- 20- İsimsiz, Rize, 42, Taksici, İlkokul
- 21- Özdemir Sertkayalı, Giresun, 52, İmam, Lise
- 22- Bayan, İnebolu, 60, Ev Hanımı, Okuması var.
- 23- Kemal, Kastamonu, 56, Marangoz, Okuması var.
- 24- Hasan, Tekirdağ, 52, Taksici, Okuması var.
- 25- Hatice, Bursa,55, Ev Hanımı, Okuması var.
- 26- Kemal, Giresun, 43,Oduncu, Okuması var.
- 27- Mehmet Dursun, Erzincan, 43, Elektrikçi, Ortaokul
- 28- Mustafa Gül, Van, 55, Elektirik Tesisatçısı, Ortaokul
- 29- Ekrem Aydın, Afyon, 42, Güvenlik Görevlisi, Ortaokul

- 30- Cemal Tepe, Malatya, 47, İnşaat İşçisi, Okuması var.
- 31- Mehmet, Diyarbakır, 43, İnşaat İşçisi, Okuması var.
- 32- İsimsiz
- 33- Alime Özçelik, Giresun,42, Ev Hanımı, Lise
- 34- İsimsiz
- 35- Bahri, Adıyaman, 50, Taşımacı, Ortaokul
- 36- Fatma Özen, Eskişehir, 45, Ev Hanımı, Lise
- 37- Selçuk, Giresun, 42, Avizeci, Lise
- 38- Aslı İnan, Sinop, 32, İnsan Kaynakları, Üniversite
- 39- Dürdane Dönmez, Samsun, 48, Muhasebeci, Üniversite
- 40- Harun, 23, Batman, Öğrenci, Üniversite
- 41- Abdullah, Tokat, 43, Kargocu, Lise
- 42- Nedret Çiçek, Kocaeli, 55, Ev Hanımı
- 43- Elif Başkabak, Ordu, 45, Antrenör, Üniversite
- 44- Ercan Yıldırım, Yozgat, 42, Temizlik Görevlisi, Ortaokul
- 45- Sevda Yılmaz, Babaeski, 49, Ev Hanımı, İlkokul
- 46- Abdüssamet Demirci, Ankara, 52, Emlakçı, Ortaokul
- 47- Emel Şekerci, Eskişehir, 43, Ev Hanımı, Lise
- 48- Mükerrerem Çakmak, Siirt, 42, Ev Hanımı, Ortaokul
- 49- Servet Yılmaz, Çankırı, 53, İnşaat Teknikeri, Üniversite
- 50- Sadi Kılınç, Malatya, 27, İlaç Mümessili, Üniversite
- 51- İsimsiz
- 52- Elif, İstanbul, 32, İnsan Kaynakları, Üniversite
- 53- Cevat, 40, Arnavut, Kitapçı, Lise
- 54- Murat Çetin, Rize, 44, Kitapçı, Lise
- 55- Volkan Karatepe, Kırıkkale, 41, Tekstil, Lise
- 56- İsimsiz
- 57- Hacer Boztepe, Samsun, 45, Ev Hanımı, Ortaokul
- 58- Tülay, Ankara, 47, Kamu Çalışanı, Üniversite
- 59- Murat Aydoğdu, Bulgar Göçmeni, 46, Gümüştü, Lise
- 60- Gül, Çorum, 50, Terzi, Okuması var.

- 61- Rıfat, Ağrı, 44, Ticaret, Lise
- 62- Sedat Tekin, Tunceli, 62, İdo Çalışanı, Ortaokul Mezunu
- 63- Savaş Karakaş, Sivas, 42, Ticaret, Lise
- 64- Mehmet Kaya, Ankara, 58, Çoban, Okuması yok.
- 65- Adem Koç, Trabzon, 39, Muhasebe, Üniversite
- 66- Murat Erdoğan, Rize,52, Emekli, Lise
- 67- İsimsiz
- 68- Gürsel Akın, Sakarya,38, Şöför, Ortaokul
- 69- Nurettin Aydın, Hatay,40, Ticaret, Üniversite
- 70- Ahmet, Kayseri, 63, Ayakkabıcı, Okuması var.
- 71- Ümmühan Çelik, Kahramanmaraş, 50, Modacı, Üniversite
- 72- Metin Bacıoğlu, Trabzon, 45, Restoran Sahibi, Lise
- 73- Şekibe, Şanlıurfa, 37, Ev Hanımı, Lise
- 74- Bahri, Yunan Göçmeni, 40, Satış Elemanı
- 75- Aliye Yekmen, Ordu, 75, Ev Hanımı, Okuması var.
- 76- Fatih Akar, İstanbul, 39, Güvenlik Görevlisi, Lise
- 77- Arzu Zavalı, Ordu, 45, Ev hanımı, Ortaokul
- 78- İsimsiz
- 79- İsa, Çankırı, 42, Elektrik Dükkân Sahibi, Ortaokul
- 80- Selda Mutlu, Antalya, 42, Ev Hanımı, Lise
- 81- Cemile Demirtaş, İstanbul, 45, Aşçı, Ortaokul
- 82- Güzel, Elazığ, 42, Tekstil, Lise
- 83- Zekeriya Bal, Sivas, 65, İmam, Lise
- 84- İsimsiz
- 85- Abdülkerim Özcan, Konya, 32, Ticaret, Lise
- 86- Mustafa Kaya, Amasya, 45, Vakıf Görevlisi, Lise
- 87- İsimsiz
- 88- Sinem Aydın, Amasya, 26, Öğrenci, Üniversite
- 89- Suat Doğan, Makedonya Göçmeni, 41, Güvenlik Görevlisi
- 90- Yaşar, Erzincan, 65, Lokanta Sahibi, Okuması var.
- 91- Adem Ünsal, Sinop, 62, Matbaa, Ortaokul

- 92- Gül Anne, Bursa, 77, Ev Hanımı, Okuması yok.
- 93- Alpay Kocabaş, Kayseri, 84, Bakkal, Okuması var.
- 94- Sakibe, Rize,72, Ev Hanımı, Okuması var.
- 95- Ahmet, Edirne, 38, Esnaf, Lise
- 96- Emrullah Türkmen, Çankırı, 53, Emekli, Okuması var.
- 97- Emre Akçay, Ordu, 27, Öğrenci, Yüksek Lisans
- 98- Ahmet, Malatya,45, Esnaf, Ortaokul
- 99- Temiz, Kocaeli, 48, Ev Hanımı, Okuması var.
- 100- İsimli
- 101- Mualla Aksoy, Kastamonu, 45, Ev Hanımı, Lise
- 102- İsimli
- 103- İsimli, Trabzon, 42, Tebliğ Tarikatı Mensubu, Ortaokul
- 104- Mustafa, Çanakkale, 56, İmam, Lise
- 105- Ayşegül Kara, Konya, 38, Öğretmen, Üniversite
- 106- Enver, Gaziosmanpaşa, 48, Emekli, Lise
- 107- İsimli
- 108- Okan Karaca, Manisa, 26, Medya Çalışanı, Üniversite
- 109- Hüseyin Rahşani Arslan, Sivas, 55, Mali Müşavir, Üniversite
- 110- İsimli
- 111- Ahmet Gümüş, Tokat, 42, Ticaret, Lise
- 112- İsimli
- 113- Ayşen Özbek, Ankara, 42, Ev Hanımı, Lise
- 114- Hacı Mehmet, Amasya, 72, Emekli, Okuması var.
- 115- Kenan Ayhan, Erzurum, 58, Emekli, Okuması var.
- 116- Hüseyin Korkut, İstanbul, 42, Serbest Meslek
- 117- Rıdvan Işık, Mardin, 47, Ticaret, Ortaokul
- 118- Hayat, İstanbul, 60, Ev Hanımı, İlkokul
- 119- İsimli, Sivas, 75, Tespih Satıcısı, Okuması yok.
- 120- Sebaat, Sinop, 65, Tespih Satıcısı, Okuması var.
- 121- Hüsnüye, Malatya, 55, Tespih Satıcısı, Okuması var.
- 122- Nurhayat Beşir, Adana, 60, Hafız, Lise

- 123- Berna, Yugoslavya Göçmeni, 36, Ev Hanımı, Lise
 124- Emel, Ankara, 58, Ortodontist Diş Cerrahı, Üniversite
 125- İsimsiz
 126- İsimsiz
 127- İlyas Kara, İstanbul, 57, Otopark Görevlisi, İlkokul
 128- Ertekin Korkmaz, Arnavut, 59, Emekli, İlkokul
 129- İkgenç, Amasya, 79, Emekli, Okuması var.
 130- Sevim Batır, Erzincan, 45, Ev Hanımı, Okuması var.
 131- Adem, Tokat, 36, İspark Görevlisi, Lise
 132- İsimsiz
 133- Eyüp, Samsun, 45, Bankacı, Üniversite
 134- Hamide Taşçı, Sinop, 37, Aşçı, Lise
 135- Ramazan Kalyoncu, Kastamonu,41, Ticaret, Lise
 136- Ayhan Güven, Sivas, 45, Ticaret, Lise
 137- Burak Dönmez, Kahramanmaraş, 23, Öğrenci, Üniversite
 138- İbrahim, Bursa, 50, Memur, Üniversite
 139- Erdem Alkan, Almanya, 43, Dükkân Sahibi, Lise
 140- Müştak Balaban, Ankara, 48, Okul Müdür, Üniversite
 141- Ruşen Yılmaz, Şile, 45, Ev Hanımı, Lise
 142- Necla, Beykoz, 78, Ev Hanımı, Okuması var.
 143- Osman, Giresun,69, Emekli, Okuması var.
 144- Filiz, Sivas, 32, Kültür Bakanlığı Çalışanı, Üniversite
 145- Celal Çelik, Sivas, 60, Cem evi Dedelik, Lise
 146- Yeter, 46, Artvin, Temizlikçi, İlkokul
 147- Cabbar Ünal, Malatya, 40, Temizlik Görevlisi, Ortaokul
 148- İsimsiz
 149- Binnaz, Kayseri, 55, Banka Emeklisi, Üniversite
 150- Elif Topuz, Tunceli, 34, Ev Hanımı, Lise
 151- Serhat, Tunceli, 35, Cem evi Dedelik, Lise
 152- Nurcan, Samsun, 51, Ev Hanımı, Okuması var.
 153- İsimsiz, Türkmenistan, 45, Ev Hanımı, Okuması var.

- 154- Ali Bey, Sivas, 32, Derviş- Sinemacı, Üniversite
- 155- Fatmanur Ayaz, Sivas, 38, Muhasebeci, Üniversite
- 156- İsimsiz Şehit Babası
- 157- Rıza İnce, Tokat, 50, Bahçıvan, Okuması var.
- 158- Abdülvahab, Şanlıurfa, 55, Emekli, Okuması var.
- 159- Barış, Gaziantep, 40, Güvenlik, Lise
- 160- Abdülfettah Kadiri, Siirt, 45, Tesisatçı, Üniversite
- 161- Adile Şentürk, Trabzon,60, Ev Hanımı, İlkokul
- 162- Ayten, Siirt-70- Ev Hanımı- İlkokul
- 163- Nuray, Giresun, 55, Ev Hanımı, Üniversite
- 164- Selma Sabancı, Mardin, 45, Ev Hanımı, İlkokul
- 165- Ayşe, Giresun, 49, Ev Hanımı, İlkokul
- 166- Serra, Giresun, 47, Ev Hanımı, Lise
- 167- Ebru Çelik, Samsun, 50, Ev Hanımı, Lise
- 168- Şükran, İstanbul, 59, Ev Hanımı, Okuryazar.
- 169- Sıdıka Nevindeniz, Rize, 55, Emekli- Üniversite
- 170- Öznur, Bodrum, 65, Emekli, Ortaokul
- 171- Nezaket, İstanbul, 60, Emekli, Lise
- 172- Beyhan Bahtiyar, Bartın, 55, Ev Hanımı, Okuryazar.
- 173- Gül Polat, Antalya, 48, Ev Hanımı, Ortaokul
- 174- Neslihan Yener, Konya, 55, Emekli, Lise
- 175- Zehra Kocaman, Manisa, 45, Ev Hanımı, Ortaokul
- 176- Gonca Kılıç, Adana, 40, Ev Hanımı, Ortaokul
- 177- Yakup Öztürk, Rize, 50, İmam, Önlisans
- 178- Kasım, Tunceli, 48, Dede-Aşçı- Lise
- 179- İsimsiz, Makedonya, 55, Dede, Lise
- 180- İbrahim, Tunceli, 64, Türbedar- Bedaş Çalışanı, Okuryazar

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Altınay, Ahmet Refik, *Lale Devri*, İstanbul 2011.
- Arabî, İbn, *Fütûhât-ı Mekkiye*, İstanbul 2001.
- Arık, Durmuş; Eyüp Baş, *Halk İnanışları*, Ankara 2017
- Atâyî, Nev'îzâde, *Hadâ'iku'l -Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik (Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli)*, Suat Donuk, İstanbul 2017.
- Ayten, Ali Köse, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi-Din*, İstanbul 2017.
- Ayvansarâyî, Hafız Hüseyin, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî (İnceleme-Tenkitledi Metin)*, Ramazan Ekinci, Ankara 2017.
- Barkan, Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul 1993.
- Bayat, Fuzuli, *Türk Mitolojik Sistemi*, Cilt 2, İstanbul 2007.
- Boratav, Pertev Naili, *Türk Mitolojisi*, Ankara 2016.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul 2009.
- Çelebi, Kınalızâde Hasan, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ*, Aysun Sungurhan, Ankara 2017.
- Çobanoğlu, Özkul, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara 2015.
- Davud, Fatin, *Hâtimetü'l- Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*, Ömer Çifçi, Ankara 2017.
- Durkheim, Emile, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, İstanbul 2005.
- Efendi, Ali Emîrî, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, İdris Kadioğlu, Ankara 2018.
- Efendi, Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1972.
- Efendi, Naîmâ Mustafa, *Naîmâ Târihi*, İstanbul 1967.
- Efendi, Şeyhî Mehmed, *Vekâyi'u'l- Fuzalâ- Şeyhî'nin Şakâ'ik Zeyli*, İstanbul 2018
- Eliade, Mircea, *Şamanizm*, Ankara 1999.
- Eliade, Mircea, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, Ankara 2016.
- Frazer, James George, *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri*, İstanbul 2004.

Galitekin, Ahmed Nezih, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul Cami, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphane, Matbaa, Mahalle ve Selatin İmaretleri*, İstanbul 2003.

Göktaş, Vahit, *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul 2019.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *100 Soruda Tasavvuf*, İstanbul 1985.

Halveti, Nehci Seyyid Mustafa, *Cihângîr'de Bir Aşk ve İrfân Ocağı-Hasan Burhâneddin Cihângîrî ve Menâkıbnâmesi-Tuhfetü's- Sâlikîn ve Hediyetü'l Mürşidin*, Mustafa Tatcı; Yasin Şen, İstanbul 2016.

Hasluck, Frederick William, *Christianity and Islam Under The Sultans*, Oxford 1929.

İnalcık, Halil, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul 2015.

İnan, Abdülkadir, *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul 1976.

-----, *İstanbul Evliyalari*, İstanbul.

İzutsu, Toshiku, *İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar Kavramlar*, İstanbul 1998.

Kalafat, Yaşar, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara 2011.

Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 1992.

Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1976.

Kuban, Doğan, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, İstanbul 2010.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara 1993.

Mahmûd, Hindî, *Kıyas-ı Enbiyâ-Peygamber Kıssaları*, Ahmet Karataş, İstanbul 2013.

Mantran, Robert, *İstanbul Tarihi*, İstanbul 2015.

Meriç, Ümit, *Seyyahların Aynasında Şehirlerin Sultanı İstanbul*, İstanbul 2010.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler*, Ankara 2010.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, İstanbul 2011.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Babaîler İsyanı*, İstanbul 2011.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, İstanbul 2015.

- Ocak, Ahmet Yaşar, *Evliya Menâkıbnâmeleri XV- XVII. Yüzyıllar*, İstanbul 2016.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Sarı Saltık Popüler İslamın Balkanlar'daki Destani Öncüsü 13. Yüzyıl*, İstanbul 2016.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler XIV- XVII. Yüzyıllar*, İstanbul 2017.
- Okan, Aysel, *İstanbul Evliyalari*, İstanbul 2008.
- Osmanzade, Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, Mehmet Akkuş; Ali Yılmaz, İstanbul 2006.
- Osmanzade, Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya 2*, Mehmet Akkuş; Ali Yılmaz, İstanbul 2006.
- Ozak, Elhac Muzaffer, *Ziyet- Ül-Kulüb (Kalblerin Ziyeti)*, Ali Rüştü Oran, İstanbul.
- Öngören, Reşat, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, İstanbul 2015.
- Ören, Enver, *Dîni Sözlük*, İstanbul.
- Ören, Enver, *Evliyalar Ansiklopedisi*, İstanbul 1992.
- Örnek, Sedat Veyis, *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul 1988.
- Öztürk, Eyüp, *Velilik ile Delilik Arasında İbnu's Serrac'ın Gözünden Müvelleh Dervişler*, İstanbul 2013.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993.
- Raif, Mehmet, *Mirat-ı İstanbul*, İstanbul 1898.
- Roux, Jean Paul, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Ankara 1994.
- Schimmel, Annemarie, *Sayıların Gizemi*, Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul 2011.
- Şefkat, *Tezkîre-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bagdâdî*, Filiz Kılıç, Ankara 2017.
- Tanman, Mehmet Baha, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi-Mimari*, İstanbul 2015.
- Tekin, Oğuz, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul 2015.
- Trımingham, J.Spencer, *The Sufi Orders In Islam*, Great Britian 1971.
- Tryjarski, Edward, *Türkler ve Ölüm*, İstanbul 2012.

Uludağ, Süleyman, *İbn Arabî*, Ankara 2015.

Ünver, Süheyl, *İstanbul'da Sahabe Kabirleri*, İstanbul 1953.

Vedad, El Hacc Hüseyin, *Mektûb-i Tirmizî*, İstanbul 2008.

Yazar, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazar, *Kur'an-ı Kerim Meali*, İstanbul 2008.

Yola, Şenay, *Schejch Nureddin Mehmed Cerrahî und sein Orden*, Berlin 1982.

Zillî, Evliya Çelebi b. Derviş Mehemed, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi I. ve II. Cilt*, Robert Dankoff; Seyit Ali Kahraman; Yücel Dağlı, İstanbul 2016.

MAKALELER

Akyüz, Hüseyin, “HZ. Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 41, Erzurum 2014.

Alican, Mustafa, “Latinlerin İstanbul'u İşgalinin (1204) Arap Kaynaklarındaki Yansımaları Üzerine”, *Turkish Studies*, Cilt 9, Ankara 2014.

Asa, Meral, “Bir 16.Yüzyıl Portresi Beşiktaşlı Yahya Efendi”, *TUBA*, 27/3, İstanbul 2003.

Bozkurt, Kenan; Bozkurt, Hacer, “Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi”, *Batman Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümü*, Cilt 1, Sayı 1, Batman 2012.

Çakır, Sabri, “Türkiye'de Göç, Kentleşme/ Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 23, Sakarya 2011.

Çoban, Bekir Zakir, “Bizans İkonolazmının Nedenleri ve İslam Etkisi Tartışması”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2008.

Dikici, Radi, "Byzas", *Gorgon Dergisi*, Sayı 4, 2018.

Doğancı, Kamil, "I. Constantinus'un Hristiyanlığı Meselesi ve Ölümü Hakkındaki Tartışmalar", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 18, Sayı 33, Bursa 2017.

Eldhem, Ethem, “Bir Atın Mezar Taşı Kitabesi”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, Cilt 15, Sayı 9, 1925.

Esin, Emel, "Merkez Efendi ile Şah Sultan Hakkında Bir Hafiyeye", *Edebiyat Fakültesi Basımevi*, Cilt 19, Sayı 0, İstanbul 1977.

İnalçık, Halil, "Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşası", *OnDokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 0, Samsun 1988.

Kaçar, Turhan, "Roma İmparatorluğu, Hristiyanlar ve Milano Fermanı'nın 1700. Yılı", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 230, 2013.

Keçiş, Murat; Güneş, Cüneyt, "Bizans'ın Anadolu'daki Yeni Düzeni: Thema Sistemi'nin Ortaya Çıkışı ve Problemler", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 43, 2018.

Kuşat, Ali, "Fatih Sultan Mehmed'in Kişiliği ve Fetihteki Rolü(Psikanalitik Yaklaşım)", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 14, Kayseri 2003.

Lowry, Heath Ward, "From Trabzon to Istanbul: The Relationship Between Süleyman The Lawgiver & His Foster Brother Yahya Efendi", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 10, İstanbul 1990.

Ortaylı, İlber, "Mistik ve Kutsal İstanbul'un Surları", *Skylife Dergisi*, 2001.

Özata, Şerife; Limoncu, Sevgül, "16. ve 20. yy. Arası İstanbul ve Yakın Çevresinde Meydana Gelen Deprem Sonrası Barınma Uygulamalarının İncelenmesi", *Megaron Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, İstanbul 2014.

Öztürk, Mustafa, "Bilge Kul-Musa Kıssası ve İslam Kültüründe Hızır Mitosu", *OnDokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 14-15, Samsun 2003.

Öztürk, Nazif, "Koca Mustafa Paşa Vakıfları ve Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 28, Ankara 2004.

Pehlivan, Gürol, "Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar", *Milli Folklor Dergisi*, Cilt 11, Sayı 83, İzmir 2009.

Polatçı, Türkan, "Osmanlı'nın Batılılaşmasında Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Paris Sefaretnamesi'nin Önemi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Çankırı 2011.

Samsakçı, Mehmet, "Türk Kültür ve Edebiyatında Tuz ve Tuz-Ekmek Hakkı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 36, Sayı 36, İstanbul 2007.

Saral, İsmail Tosun, "Kalaylıkoz Ali Paşa Gül Baba mı? ", *Hacı Bektaş-i Veli Dergisi*, Sayı 35, 2005.

Selvi, Dilaver, "Sûfîlerin Ricâlü'l- Gayb Tanımı, Taksimi ve Buna Dayanak Yaptıkları Hadisler", *Tasavvuf İlmi ve Araştırma Dergisi*, Sayı 32, 2013.

Sofuoğlu, Nesrin, "Bayrami- Melami Bir Şair: Hâşimî Emîr Osman Efendi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 41, İzmir 2015.

Sömen, Onur, "Dede Korkut Boylarında Geçen Formulistik Sayıların İzleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Cilt 121, Sayı 238, 2019.

Şimşek, Selami, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, 2007.

Ünverdi, Veysi, "İslâm Kelâmı Açısından Mûcize Kerâmet İlişkisi", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 16, Bingöl 2020.

Ürekli, Fatma, "Osmanlı Döneminde İstanbul'da Meydana Gelen Afetlere İlişkin Literatür", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 8, Sayı 16, 2010.

ANSİKLOPEDİLER

Atalay, Besim, *Divanü Lûgat- İt Türk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Ayvansarayî, Hafız Hüseyin, *Camiler Ansiklopedimiz- Hadikatü'l- Cevâmi*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1987.

Devrim, Hakkı; Safa Kılıçoğlu ve Nezihe Araz, *Meydan Larousse Ansiklopedisi*, Cilt 3, Sabah Gazetesi, İstanbul 1992.

Devrim, Hakkı; Safa Kılıçoğlu ve Nezihe Araz, *Meydan Larousse Ansiklopedisi*, Cilt 10, Sabah Gazetesi, İstanbul 1992.

Devrim, Hakkı; Safa Kılıçoğlu ve Nezihe Araz, *Meydan Larousse Ansiklopedisi*, Cilt 14, Sabah Gazetesi, İstanbul 1992.

Devrim, Hakkı; Safa Kılıçoğlu ve Nezihe Araz, *Meydan Larousse Ansiklopedisi*, Cilt 15, Sabah Gazetesi, İstanbul 1992.

Çorakçı, Süleyman; Murat Albayrak; Fatma Yener; Okan Doğan, Nazan Atan ve Aziz Doğanşoy, *İl İl Türkiye Ansiklopedisi*, S. 425, Parıltı Yayıncılık, İstanbul 2013.

Demirkent, Işın, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 23,S. 205, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Baskı 31, S. 1336, Aydın Kitabevi, Ankara 2015.

GÖKÇÖL, Tanju, *Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*, Sabah Gazetesi, İstanbul 1993.

Işın, Ekrem, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*,Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul 1994.

Koçu, Reşad Ekrem ve Mehmet Ali Akbay, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul 1958.

Naza, Emine, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

TEZLER

Altunova, Hasari, “Ebû Eyyûb El-Ensârî'nin Hayatı ve Rivâyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 2018.

Baltacı, Naile, “Ebû Saîd El-Harrâz'ın Kitâbu'l- Keşf Ve'LBeyân, Kitâbu'l-Hakâik Ve Kitâbu'l- Ferâğ Adlı Üç Risalesindeki Tasavvufî Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009.

Benli, Gülhan, “İstanbul Tarihi Yarımada'da Bulunan Han Yapıları ve Avlulu Hanların Koruma Sorunları”, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2007.

Pehlivan, Gürol, “Manisa'da Veli Kültü”, Celal Bayar Üniversitesi, 2004.

Şimşek, Halil İbrahim, "Mehmed Emîn Tokâdî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri",Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1996.

Uğur, Ahmet, “Mecdî Mehmed Efendi Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik (290-430 Sayfalar Arası), (İnceleme-Çeviri Yazı)” Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi, 2014.

Yüce, İsmail, "Beşiktaşlı Yahya Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1993.

SEMPOZYUM- BİLDİRİLER

Koçak, Aynur, "Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Mehmed Emin Tokadî Menkıbeleri", Uluslararası Geçmişten Günümüze İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, 18-20 Ekim 2018.

Şimşek, Halil İbrahim, "Mehmed Emîn Tokâdî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri", Tokat Sempozyumu, Tokat Bildirileri Cilt III, 01-03 Kasım 2012.

WEB SAYFASI

Algar, Hamid, "Baba Haydar", <https://islamansiklopedisi.org.tr/baba-haydar>, 21.12.2020.

Algül, Hüseyin, "Ebu Eyyub El Ensari", <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-eyyub-el-ensari>, 18.10.2020.

Bardakçı, Murat, "Dünyada İlk ve Tek At Evliyasının Türbesi Bir Zamanlar Üsküdar'da idi." <https://www.haberturk.com/polemik/haber/865647-dunyadaki-ilk-ve-tek-at-evliyasinin-turbesibir-zamanlar-uskudarda-idi>, 17.09.2020.

Doğanay, Aziz, "Şeyh Vefa Külliyesi", <https://islamansiklopedisi.org.tr/seyh-vefa-kulliyesi>, 15.08.2020.

Eyice, Semavi, "Eyüp Sultan Külliyesi", <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyup-sultan-kulliyesi>, 01.05.2021.

Eyüp Sultan Belediyesi, "Ya Vedûd Abdülvedud Türbesi", <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/ya-vedud-abdulvedud-turbesi>, 01.05.2021.

Eyüp Sultan Belediyesi, "Eyüp El Ensari", https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/eyyub-el*ensari-turbesi/965, 21.04.2021.

Günday, “Rıfat, Tarihimiz ve Kültürümüz- 1 İstanbul Boğazının Manevi Koruyucuları”, <http://rifatgunday.blogspot.com/2016/09/istanbulbogazinin-manevi-koruyuculari.html>, 27.04.2021.

Sarıyer Kaymakamlığı, “T.C Sarıyer Kaymakamlığı-Tarihi ve Turistik Yerler”, <http://www.sariyer.gov.tr/tarihi-ve-turistik-yerler>, 26.04.2021.

Konuk, Ahmet Avni, “Muhyiddin İbnu'l Arabî Fusûsu'l- Hikem”, www.terzibaba13.org. 07.09.2020

Küçük, Cevdet, “Abdülmeçid”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulmecid>, 11.03.2020.

Küçük, Cevdet, “Abdulaziz”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulaziz>, 09.03.2020.

Mülayim, Selçuk, “Süleymaniye Camisi ve Külliyesi”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/suleymaniye-camii-ve-kulliyesi>, 07.03.2020.

Öngören, Reşat, “Müslihiddin Mustafa”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muslihuddin-mustafa>, 06.08.2020.

Öngören, Reşat, “Merkez Efendi”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merkez-efendi>, 28.02.2021.

Pala, İskender, “Kırk”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kirk>, 05.04.2021.

Pir Seyyid Hasan Hüsameddin Uşşaki Asitanesi, “Sefer Baba”, <https://www.ussaki.com/v2/sefer-baba/>, 06.03.2021.

Sinanoğlu, Mustafa, “İznic Konsili”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/iznik-konsili>, 17.03.2020.

Şahin, Haşim, “Karaca Ahmed”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/karaca-ahmed>, 02.05.2021.

Tanman, Baha, “Hüsameddin Uşşaki Tekkesi”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/husameddin-ussaki-tekkesi>, 01.03.2021.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, 05.02.2021.

Türk Tarih Kurumu, “Osmanlı Padişahları”, <https://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/osmanli-padisahlari/>, 03.09.2020.

Uludağ, Süleyman, “Ricâlü'l Gayb”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ricalul-gayb>, 25.04.2020.

Uzun, Mustafa İsmet, “Haşimi Emir Osman Efendi”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasimi-emir-osman-efendi>, 08.03.2021.

Üsküdar Belediyesi, “At Türbesi”, <https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/erehber/turbeler/13/at-turbesi/1124>, 01.07.2021.

Yücer, Hür Mahmut, “Sünbül Sinan”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sunbul-sinan>, 07.07.2020.

EK: FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: At Evliyası Türbesi. Karaca Ahmet'in atını bağladığına inanılan taş.

Fotoğraf 2: At Evliyası Türbesi. Mum yakarak niyaz eden bir vatandaş.

Fotoğraf 3: At Evliyası Türbesi. Mısır dökme ve çaput adağı.

Fotoğraf 4: At Evliyası Türbesi. Taş yapıştırma inancı.

Fotoğraf 5: At Evliyası Türbesi. Mum yakma ve çaput bağlama.

Fotoğraf 6: At Evliyası Türbesi. Taş yapıştırıran ziyaretçiler.

Fotoğraf 7: Abdülvedud Sultan Türbesi.

Fotoğraf 8: Abdülvedud Sultan Türbesi. Bakımı gönüllüler tarafından yapılan bahçe.

Fotoğraf 9: Akbaba Sultan Türbesi.

Fotoğraf 10: Akbaba Sultan Türbesi. Ziyaret mahali.

Fotoğraf 11: Akbaba Sultan Türbesi. İstanbul'un fethiyle ilgili lale, gemi, kılıç sembolleri.

Fotoğraf 12: Akbaba Sultan Türbesi. Ağaç Kültü.

Fotoğraf 13: Aziz Mahmut Hüdayi Türbesi.

Fotoğraf 14: Aziz Mahmut Hüdayi Türbesi ziyaretçiler.

Fotoğraf 15: Baba Haydar Semerkandî Türbesi.

Fotoğraf 16: Baba Haydar Semerkandî Türbesi Kitabeleri.

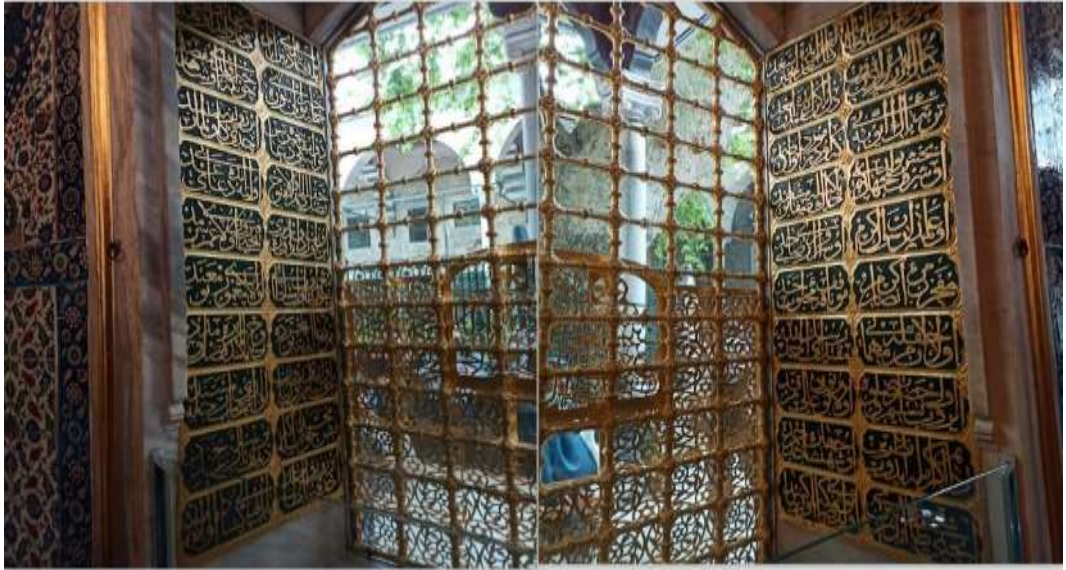
Fotoğraf 17: Eyüp Sultan Türbesi. Giriş kapısında lokum ve çikolata adağı dağıtan ziyaretçiler.

Fotoğraf 18: Eyüp Sultan Türbesi. Avluda dua eden ziyaretçiler.

Fotoğraf 19: Eyüp Sultan Türbesi. Avluda bulunan ağaca karşı dua eden ziyaretçiler.

Fotoğraf 20: Eyüp Sultan Türbesi. I. Ahmed'in yaptırdığı niyaz penceresi ve karşılıklı kitabeler.

Fotoğraf 21: Eyüp Sultan Türbesi. Türbe içinde bulunan Hazret-i Muhammed'in ayak izi, kabrinden çıkarılan siyah taş, eliyle diktiği ağaç, sakal-ı şerifi. Ravza-i Mutahhara ve Haceri Natık taşı. (Soldan sağa)

Fotoğraf 22: Eyüp Sultan Türbesi. Sünnet uygulaması.

Fotoğraf 23: Eyüp Sultan Türbesi. Eyüp Sultan'ın sandukası.

Fotoğraf 24: Gül Baba Türbesi.

Fotoğraf 25: Hasan Burhâneddin Cihangîrî Türbesi.

Fotoğraf 26: Hasan Burhâneddin Cihangîrî Türbesi. Sandukalar.

Fotoğraf 27:Hüsamettin Uşşâki Türbesi: Ziyaretçiler.

Fotoğraf 28: Hüsamettin Uşşâki Türbesi: Sanduka.

Fotoğraf 29: Îsâ Geylani Türbesi. Sanduka ve tespih asma uygulaması.

Fotoğraf 30: Karacaahmet Sultan Türbesi. Dış görünüm.

Fotoğraf 31: Karacaahmet Türbesi. Sanduka ve evliya tespihi.

Fotoğraf 32: Karacaahmet Sultan Türbesi. Karacaahmet'in Hırkası ve Tac- Şerifi

Fotoğraf 33: Karacaahmet Sultan Türbesi. Karacaahmet Sultan Türbesinde bulunan Cem Evinde Hazret-i Ali portresi.

Fotoğraf 34: Karacaahmet Sultan Türbesi. On İki İmam portresi.

Fotoğraf 35: Karyagdı Baba Türbesi. Türbe başında bulunan yer mum yakma yeri.

Fotoğraf 36: Karyagdı Baba Türbesi. Türbe civarındaki kar kuyusu.

Fotoğraf 37: Karyagdı Baba Türbesi. Türbe başında bulunan ibrikler.

Fotoğraf 38: Karyagdı Baba Türbesi. Tekkenin eski giriş kapısı ve arkeolojik kazılar.

Fotoğraf 39: Karyağdı Baba Türbesi. Tekke kazılarında bulunan mezar taşı.

Fotoğraf 40: Karyağdı Baba Türbesi. Türbede mersiyeler okuyup saz çalan Alevi-Bektaşî dedesi.

Fotoğraf 41: Kırklar Sultan Türbesi. Sanduka.

Fotoğraf 42: Kırklar Sultan Türbesi. Sadaka kutusu ve Yasin-i Şerifler.

Fotoğraf 43: Lohusa Sultan Türbesi. Dış görünüm.

Fotoğraf 44: Lohusa Sultan Türbesi. İç görünüm.

Fotoğraf 45: Merkez Efendi Türbesi. Dışarıdan dua eden ziyaretçiler.

Fotoğraf 46: Merkez Efendi Türbesi. Türbenin yanında yer alan çilehane.

Fotoğraf 47: Merkez Efendi Türbesi. Dallarla çizilen dilekler.

Fotoğraf 48: Merkez Efendi Türbesi. Dilek Kuyuları.

Fotoğraf 49: Merkez Efendi Türbesi. Solda taş yapıştırılmaya çalışılan duvar.
Sağda ağaca bağlanmış çaput.

Fotoğraf 50: Nalinci Mimi Mehmet Dede Türbesi. Dış görünüm ve Çeşme.

Fotoğraf 51: Nalıncı Mimi Mehmet Dede Türbesi. Para atma inancı. Takunya ve ibrik.

Fotoğraf 52: Nurettin Cerrahi Türbesi ve Tekkesi

Fotoğraf 53: Oruç Baba Türbesi.

Fotoğraf 54: Oruç Baba Türbesi. Ramazan ayında türbenin ayak kısmına atılan tespihler.

Fotoğraf 55: Oruç Baba Türbesi. Ramazan ayında dua eden ziyaretçiler.

Fotoğraf 56: Oruç Baba Türbesi. Ramazan ayında çaput bağlama geleneği.

Fotoğraf 57: Oruç Baba Türbesi. Solda tespih asma, sağda şeker adağı.

Fotoğraf 58: Oruç Baba Türbesi. Ramazan ayı sirke dağıtma geleneği.

Fotoğraf 59: Saçlı Emir Sultan Türbesi.

Fotoğraf 60: Sefer Baba Türbesi.

Fotoğraf 61: Sefer Baba Türbesi. Sanduka.

Fotoğraf 62: Sünbül Efendi Türbesi. Dış Görünüm.

Fotoğraf 63: Sünbül Efendi Türbesi. Sanduka.

Fotoğraf 64: Sünbül Efendi Türbesi. Ağaç Kültü.

Fotoğraf 65: Sünbül Efendi Türbesi. Şifalı su çıktığına inanılan mermer taş.

Fotoğraf 66: Telli Baba Türbesi. Giriş.

Fotoğraf 67: Telli Baba Türbesi. Sanduka üstünde adak teller ve yazılmış dilekler.

Fotoğraf 68: Tezveren Dede Türbesi. Apartman içerisinde bulunan türbe.

Fotoğraf 69: Tezveren Dede Türbesi. Sanduka ve üzerinde bulunan tespîh adakları.

Fotoğraf 70: Tezveren Dede Türbesi. Şeker bırakma ve para atma adakları.

Fotoğraf 71: Mehmet Emin Tokadi Türbesi. Yasin-i Şerif okuma adağı için bırakılan yasin kitapları.

Fotoğraf 72: Turabi Baba Türbesi. Dış görünüm ve çeşmesi.

Fotoğraf 73: Turabi Baba Türbesi. Sanduka ve türbenin tavanında yer alan tersaneden alınmış raylar.

Fotoğraf 74: Turabi Baba Türbesi. Yangında yanmayan Kur'an-ı Kerim.

Fotoğraf 75: Tuzcu Baba Türbesi. Cami ve türbe iç içe görünüm.

Fotoğraf 76: Tuzcu Baba Türbesi. Sanduka, ibrik, havan ve taş.

Fotoğraf 77: Tuzcu Baba Türbesi. Türbenin yola bakan kısmında bulunan kutunun içerisindeki adak tuzlar.

Fotoğraf 78: Tuzcu Baba Türbesi. Ziyaretçilerin tuzlarını attıkları kutu.

Fotoğraf 79: Uzun Evliya Türbesi. Türbenin giriş kısmı.

Fotoğraf 80: Uzun Evliya Türbesi. Türbenin baş ve ayak kısmındaki mezar kitabesi.

Fotoğraf 81: Uzun Evliya Türbesi. Türbenin uzunluğu ve ağaç kültü.

Fotoğraf 82: Uzun Evliya Türbesi. Su kuyusu ve su kültü.

Fotoğraf 83: Uzun Evliya Türbesi. Para atma ve şeker bırakma adağı.

Fotoğraf 84: Vefa Hazretleri Türbesi. Türbenin dış görünümü.

Fotoğraf 85: Vefa Hazretleri Türbesi. Sanduka.

Fotoğraf 86: Yahya Efendi Türbesi. Dış görünüm.

Fotoğraf 87: Yahya Efendi Türbesi. Sanduka ve sanduka çevresindeki sedef kakmalı parmaklıklar.

Fotoğraf 88: Yahya Efendi Türbesi. Türbeden çıktığına inanılan şifalı su çeşmeleri.

Fotoğraf 89: Yahya Efendi Türbesi. Su kuyuları.

Fotoğraf 90: Yahya Efendi Türbesi. Türbe girişinde bağış kutusu.

Fotoğraf 91: Yahya Efendi Türbesi. Türbeyi kible yapıp dua eden ziyaretçi.

Fotoğraf 92: Yuşa Türbesi. Kitabe.

Fotoğraf 93: Yuşa Türbesi. Türbenin uzunluğu ve ağaç kültü.

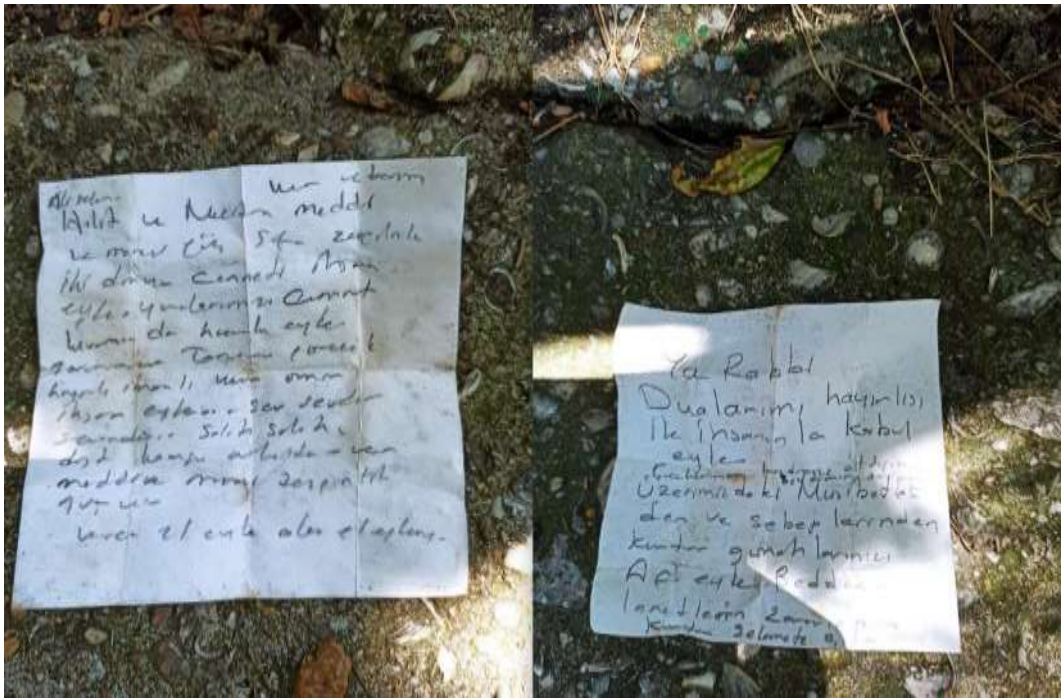

Fotoğraf 94: Yuşa Türbesi. Ayak kısmında bulunan kitabe.

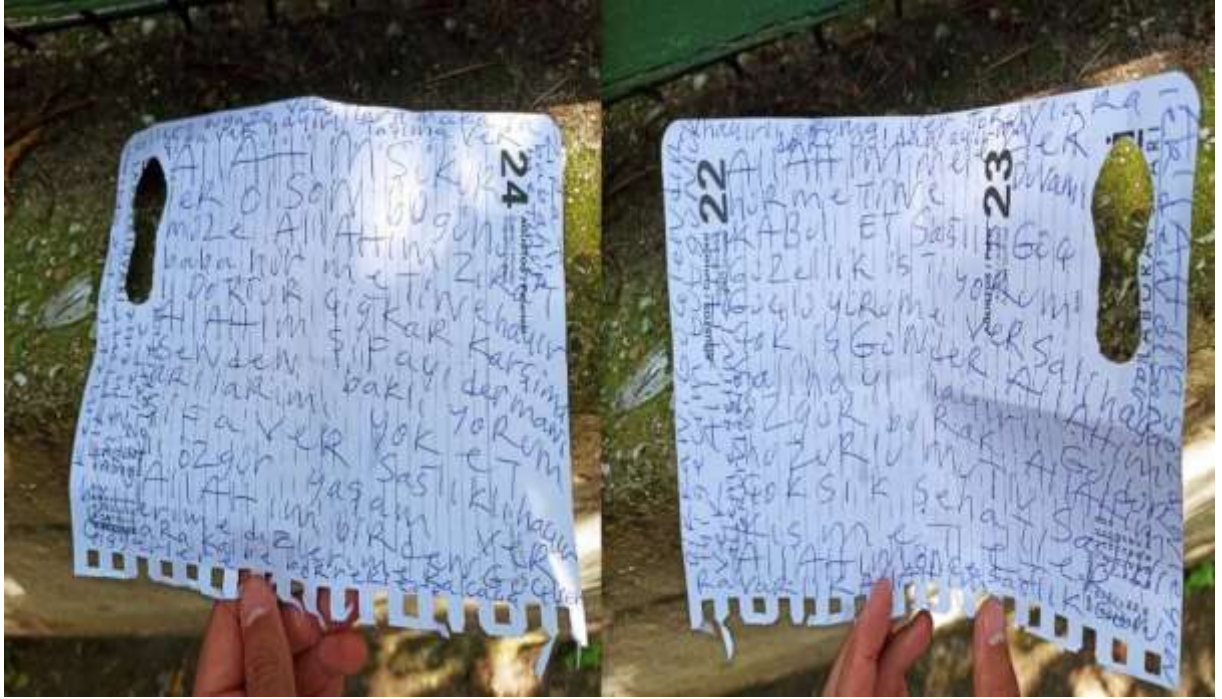

Fotoğraf 95: Zuhurat Baba Türbesi. Türbe ve çaput adağı.

Fotoğraf 96: Zuhurat Baba Türbesi. Dilek yazıp bırakma geleneği.

Fotoğraf 97: Zuhurat Baba Türbesi. Dilek yazıp bırakma geleneği.

Fotoğraf 98: Zuhurat Baba Türbesi. Mum Yakma geleneğine dair kalıntılar ve şeker dağıtma kalıntıları.

Fotoğraf 99: Zuhurat Baba Türbesi. Ağaç dallarından ev yapma adağı.